

ÖNSÖZ

Anadolu topraklarında yüzyıllardır kardeşçe yaşayan ve aynı yazgıyı paylaşan Türkler ile farklı din ve mezheplerden uluslar Cumhuriyet Türkiye'sinde de aynı barışçıl ortamı sürdürmeyi başardılar. Genç Türkiye Cumhuriyeti tüm çocuklarını, azınlık ya da Türk kökenli olmasına önem vermeksizin bağrına bastı; onlarda *öteki* olduğu duygusunu oluşturmadı. Ancak, tarih 6 Eylül 1955'i gösterdiğinde, özellikle Rum kökenli yurttaşlara karşı bu kardeşlik havasını tümenden bozan çok üzücü ve belleklerden silinmeyecek olaylar yaşandı.

6/7 Eylül gecesi İstanbul, Ankara ve İzmir'de azınlıktan yurttaşlara karşı yapılan gösterilerle başlayıp sonradan yağma, tahrip ve talan eylemlerine dönüşen, bir çok yurttaşın yaralanıp, can verdiği ve büyük parasal zararların meydana geldiği bu olaylar yakın tarihin önemli kırılma noktalarından birini ifade eder ve *6/7 Eylül Olayları* olarak tanımlanır. Olayların meydana gelmesinde birçok etken rol oynamıştır, ancak; kanımızca bunlardan en önemlisi *Kıbrıs sorunudur*.

Kıbrıs sorunu Türk hükümetleri tarafından yıllarca gündeme getirilmezken ya da yetkililerce *böyle bir sorunun bulunmadığı* ortaya konulurken; Yunanistan'ın *Kıbrıs halkının kendi geleceğini belirlemesi* ilkesini kabul ettirme çabaları ile 1950'li yıllarda Kıbrıs'ta başlayan EOKA terörü ve Enosis söylemleriyle birlikte kendine gündemde çok önemli bir yer bulmuştur. İşte bu gündemin yaratılmasındaki en büyük paylardan biri *Türk Basınına* aittir. Basın, konuyu yazı ve haberleriyle hep sıcak tutarak kamuoyu oluşturmuş, bu davanın savunulması için kurulan dernek ve birliklere önemli destek vermiştir.

Demokrat Parti hükümeti basının bu yaklaşımına çok olumlu karşılık verip doğrudan konunun baş oyuncularından biri durumuna girmesiyle, özellikle 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da toplanan Üçlü Kıbrıs Konferansı öncesi ve sonrasında Türkiye'de Rumlara karşı çok olumsuz bir bakış açısı belirdi; konferansın son gününden bir gün önce, akşam başlayıp gece boyu süren olaylar, bir saldırı parolası haline gelen bir haberle başlayacaktı: "*Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı!..*" Haberi 2. baskısında yayınlayan *İstanbul Ekspres* gazetesinin mesajı öfkeli halk kitlelerince çoktan alınmıştı.

Bu çalışmamızda; 6/7 Eylül olaylarının Türk Basınındaki yansımalarını; olayların geliştiği sahanın belirlenmesinde basının katkılarını ve sonrasında yapılan yorumları ortaya koyarken; ana bölümlerde, olayların çıkmasına neden olan unsurları ve olayların sonrasındaki gelişmeleri inceleyeceğiz. Çalışmamızın amacı; ne bazı insanları, grupları ve kurumları hedef alıp suçlamak, ne de tüm gerçekliği ortaya çıkarmak iddiasını gerçekleştirmektir. Tezimizde hedeflediğimiz erek; olaylara yönelik Basın ekseninde nesnel ve tarafsız bir bakış açısı oluşturmaktır. Konu ile ilgili bir çok arşiv belgesine ulaşılabilmesi ve olayların ana kişilerinin çoğunun hayatta bulunmaması nedeniyle, basın kaynağından alınan bazı bilgilerin sağlıklı şekilde doğrulanması şansı olmamıştır.

Tezin I. Bölümünde; Kıbrıs Sorunu ve Demokrat Parti'nin Rolü ana başlıklarında 6/7 Eylül olaylarını hazırlayan nedenler ve olayların başlangıç aşamasını, II. Bölümünde; 6/7 Eylül olaylarını tetikleyen Türk Basını ve toplumundaki gelişmeler ile birlikte İstanbul, Ankara ve İzmir'de gelişen olayları, III. Bölümünde; olaylara karşı Hükümet, muhalefet partileri ve Türk Basınına yaklaşımlarını, IV. Bölümünde ise; olaylar sonrası Hükümetin, Sıkıyönetim Komutanlığının aldığı önlemler ile zararların belirlenmesi ve yardım çalışmalarını ortaya koyup, olayların etki ve sonuçları üzerine genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Bu fırsatla; çalışmamızın konu başlığının seçiminde ve hazırlık aşamalarında bana büyük bir destek verip yardımlarını esirgemeyen, sabırla bana yol gösteren ve tecrübelerini aktaran saygıdeğer tez danışmanım hocam Yrd. Doç. Dr. Kemal Arı'ya, meslektaşlarım, ağabeylerim Hakim Yarbay Fatih Emekli'ye, Top.Yb. İlhan Yılmaz Cömert'e, İsth.Yb. Turan Aközlü'ye, İs.Bnb. Hüsamettin Yılmaz'a, sevgili dostlarım Gülsüm-Özgür Mert'e, değerli arkadaşım Yeşim Demir'e, tezimin basım ve ciltleme işlerini büyük bir titizlikle yapan Bornova-Rota çalışanlarına ve burada ismini anamadığım, bana destekleriyle katkıda bulunmuş herkese içten ve sonsuz şükran duygularımı sunuyorum, izninizle bu çalışmamı; yaşamımdaki en güçlü dayanağım olan Sevgili Ailem'e ithaf ediyorum.

Olgun GÖKÇAL

Haziran; 2006

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.d.	: Adı geçen dergi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.g.	: Adı geçen gazete
a.g.m.	: Adı geçen makale
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
b.y.y.	: Basım yeri yok
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Enst.	: Enstitüsü
EOKA	: Kıbrıs Savaşçıları Ulusal Örgütü
Haz.	: Hazırlayan
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KTC	: Kıbrıs Türktür Cemiyeti
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
Ss.	: Sayfa sayısı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMTF	: Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
Ün.	: Üniversitesi
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

6/7 Eylül 1955'te kalabalık ve kontrolsüz halk yığınları, İstanbul ve İzmir'deki çoğunluğu Rum yurttaşlarımıza ait olan binlerce ev, işyeri, kilise, konsolosluk binası, fuar pavyonu ve mezarlığa saldırdı. Öfkeli kitleler, mallara verdikleri büyük zararların ve yağmanın yanı sıra; öldürme, yaralama ve ırza geçme eylemlerini de gerçekleştirdi. Olayların sonunda belleklerden bir daha silinmeyecek utanç dolu anılar ve onarılmaz yaralar meydana geldi. Tüm bu olaylar, Selanik'teki Türk Konsolosluğu ve yanı başındaki Atatürk'ün doğduğu eve yapılan bombalı saldırı haberinin tedirgin kamuoyunda yayılmasıyla başladı.

Bu olaylar tarihte *6/7 Eylül Olayları* olarak bilinir. Yakın tarihin en önemli kırılma noktalarından birini oluşturan olaylar, başlangıcı, seyri ve sonuçları açısından akıllarda birçok soru işareti bırakmıştır. Kıbrıs sorununun, Londra'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında üçlü konferansta görüşüldüğü sırada olaylar meydana geldiğinden; Kıbrıs sorunuyla doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, 6/7 Eylül'ü belleklerde yakınlaştırıp açıklanabilirliğini kolaylaştırma çabasından hareketle Kıbrıs sorunundan işe başlamakta fayda umuyoruz.

Türk dış politikasına baktığımızda, son otuz yıllık dönem içerisinde Türkiye'nin uluslararası platformda en çok gündeme gelen sorun başlıklarından birinin Kıbrıs sorunu olduğunu hemen fark ederiz.

Türk dış politikasının aktivitesi Kıbrıs meselesi etrafında dönmüş ve diğer olaylardaki faaliyetlerimiz bu sorunun dalları olarak gelişmiştir dersek, herhalde gerçeği

ifade etmiş oluruz. Çünkü son otuz yıl içinde Kıbrıs, Türkiye'nin hayati ve milli sorunu, milli menfaatlerimizin ağırlık noktası olmuştur¹.

Bu konuda gösterilen uluslararası ilgi ve arabuluculuk çabalarının çok fazla olduğunu görmekteyiz. Kıbrıs sorununa benzer etnik içerikli diğer çatışmaların büyük çoğunluğu, uluslararası resmi arabuluculuk girişimlerine, barış gücü yollama durumlarına ya da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve başka devletlerarası kurumlarda görüşmelere pek neden olmamıştır. Keşmir veya Filistin gibi çatışmalarla kıyaslandığında, Kıbrıs sorununun, çok daha fazla arabuluculuk girişimlerine konu olduğunu ve uluslararası arabuluculuk açısından son elli beş yıllık dönemde, belki de daha bunaltıcı bir çatışma bulunmadığını söylemenin abartı olmayacağı belirtilebilir².

1571-1878 yılları arasında kesintisiz 307 yıl Osmanlı egemenliği altında kalmış olan Kıbrıs Adasının 4 Haziran 1878'de imzalanan *Kıbrıs Sözleşmesi* ile İngiltere'ye geçici olarak devredilmesiyle birlikte var olan dengeler bozulmuştur. Zaman içerisinde, sosyo-ekonomik yapı Türkler aleyhine ve Rumlar lehine büyük bir değişim göstermiştir³. Adayı bağımsız bir Cumhuriyet kurulana kadar 1960 yılına dek elinde bulunduran İngiltere, İkinci Dünya Savaşından gücünü yitirmiş olarak çıkmış, Türkiye ve Yunanistan üzerindeki Sovyet tehditlerine karşı koyma sorumluluğunu 1947 yılından itibaren ABD'ye devretmiştir. Bölgedeki siyasi ve askeri sorumluluklarından kurtulma çabasında olan İngiltere, bölgedeki ekonomik çıkarlarından hemen vazgeçmek niyetinde olmadığını izlediği politikalar ile ortaya koymuştur.

Bu dönemde Kıbrıs, stratejik konumu nedeniyle İngiltere'nin Akdeniz'de sahip olduğu en önemli üs merkezlerinden biridir ve İngiltere Ada'yı elinde tutmak için çaba harcayacaktır. İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin dış politikasında meydana gelen değişiklik, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs politikalarını da değiştirmiştir. Yunanistan Kıbrıs konusunda İngiltere'ye karşı etkin bir politika izlemeye başlamış, Türkiye ise İngiltere'nin politikasını destekler bir politika yürütmüştür.

Kıbrıs sorununun uluslararasılaştırılması ise İkinci Dünya Savaşı ertesinde başlayan de-kolonizasyon (sömürgeleştirme) süreci ve uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesine dönük çabaların yoğunlaşmasıyla paralellikler taşır. İşte bu

¹ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, I, II**, 11. baskı, Alkım yay., İstanbul, 1997, s. 783.

² Alexsis Heraclides, **Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye**, (çev.: Mihalis Vasilyadis, Herkül Millas), İletişim yay., İstanbul, 2002, s. 245-246.

³ Hikmet Öksüz, "Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türklerinin Anavatana Göçleri", **Tarih ve Toplum**, XXXII/87 (Temmuz, 1999), s. 35-36.

koşullar içerisinde bulunan uluslararası topluma Kıbrıs'taki Ortodoks-Rum liderliği daha kolay ayak uydurdu. Bunun bir anlamda, Osmanlı idaresindeki Başpiskopos müessesesinin özerk statüsüyle de ilişkisi olduğu söylenebilir. Adanın İngiliz idaresindeki statüsünü Kıbrıs Rum liderliği klasik sömürgecilik olgusuyla bütünleştirdi⁴.

Yunanistan II. Dünya savaşının sona ermesinden sonra Kıbrıs sorununu kurcalamaya başlamış ve Adayı elde etmek için (Enosis) büyük çaba göstermiştir. İlk kez Yunan kamuoyunda ortaya atılan, Kıbrıs'ın Yunan topraklarına katılması kavramı Yunan resmi makamlarınca da benimsenmiştir. Türk kamuoyu da Kıbrıs sorunu ile ilgilenmiş, Türk Basını ve gençlik kurumları Enosis'e olan tepkilerini göstermişler, ancak ; Türk hükümetleri bu sorun ile pek ilgilenmemiştir. Kıbrıs konusunda Türkiye'nin politikası, Lozan Antlaşması'ndan itibaren Misak-ı Milli anlayışına uygun olarak, ulusal sınırlar dışındaki topraklarla ilgilenmemek ve içişlerine karışmamak esasına uygun olarak yürütülmüştür. Yunanistan Kıbrıs'ı elde etmek için çalışmaya başladığında, 1950 öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi hükümetinin yaptığı gibi Demokrat Parti hükümeti de, Lozan'ın 20. maddesi uyarınca sorunu İngiliz hükümetine bırakmak yanlısı olmuştur.

Türk-Yunan ilişkileri açısından baktığımızda; iki ülke arasında 1930'lu yıllarda başlayan dostluk havasının bozulmasının başlangıç noktasını Kıbrıs'ın oluşturduğunu görmekteyiz. 1951 yılından itibaren Kıbrıs sorunu gündeme oturmuş, ancak, iki ülke önce soruna resmen taraf olmamıştır. Ancak, Makarios, başpiskopos olarak seçilmesinin ardından 1951'den sonra sorunu Birleşmiş Milletler'in gündemine sokmaya çalışmıştır. 1954-1955 yıllarına gelindiğinde Yunanistan sorunun BM Genel Kurulu'nun gündemine alınmasını önermiştir. Bu gelişme üzerine, Ada'nın Yunanistan'a katılmasından kaygılanan Türkiye, olaya taraf haline gelmeye başlamıştır.

Makarios sorunu Genel Kurul'a getirtmeye yönelip, Yunanistan da bunu destekledikten sonra Türkiye, o dönemde resmi tez olarak, Kıbrıs Sorunu diye bir sorunun olmadığını, Kıbrıs'ın İngiltere'nin toprağı olduğunu, dolayısıyla bir başka ülkenin toprağının, onunla ilgili bir sorunun Genel Kurula getirilmesinin onun içişlerine müdahale olacağını savunarak konunun uluslararasılaştırılmasına karşı çıkmaya çalışmıştır. Bunu yapmasından maksat, eğer sorun gündeme gelirse, Yunanistan tarafının bunu mümkün

---

⁴ Mehmet Hasgüler, "Uluslararası Politikada Kıbrıs Sorunu, 1950-1958", **a.g.d.**, XXXII/87 (Temmuz, 1999), s. 17.

olduğu kadar Enosis'e doğru götürecektir. Bu anlamda, statükoyu 1954-1956 yılları arasında korumaya çalışmıştır⁵.

Kıbrıs konusunda uzun süre sessizliğini koruyan, hatta bazı bakanları Türkiye'nin Kıbrıs sorunu olmadığını vurgulayan Türk hükümetlerinin bu tavrına rağmen basın bu konuda etkili olmuş, Sedat Simavi'nin sahibi olduğu Hürriyet başta olmak üzere gazeteler Kıbrıs'a yönelik bir kamuoyunun oluşturulması için *Kıbrıs Türktür* kampanyası başlatmıştır. Bu kampanyanın da etkisiyle hükümet yetkilileri harekete geçmiştir. Kıbrıs davasına yönelik olarak Kıbrıs Türktür Cemiyeti de bu ortamda kurulmuş ve DP hükümetinin desteğini alarak, şube başkanlarının çoğunu bile DP'liler oluşturmuştur.

Yunanistan'ın, Ada için kendi geleceğini belirlemesi tezine yönelik başvurusunun BM tarafından reddedilmesi üzerine 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren terör faaliyetine başlayan EOKA⁶ Ada'da Rum bölgelerinin kurulmasına girişti. Kıbrıs'ta olayların artma eğilimindeki bunalıma dönüşmesi İngiltere'yi sorunu görüşmek üzere Türkiye ve Yunanistan'ı görüşmeye zorlamıştır. İngiltere'nin davetini kabul eden taraflar 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra, Lancaster House'te bir araya gelmiştir.

Yunanistan, BM şartına dayanarak self-determination, yani adanın kendi geleceğine tabi olmasını isterken dayandığı temel prensip, adadaki nüfusun çoğunluğunun Rum olması idi. Oysaki tezinin altında yatan ana unsur Enosistidir. Rumlar dünyanın dikkatini bu bölgeye çekmek için, Kıbrıs'taki EOKA terör eylemlerinin dozunu arttırdı. Türkiye ise bu sırada ülkenin savulması ve güvenliğinin tam olarak sağlanabilmesinde Kıbrıs'ın önemini vurguluyor, Lozan Antlaşması ile kurulan dengenin Kıbrıs'ın el değiştirmesi halinde bu dengenin bozulacağını, Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir devamı olduğunu, eğer statüko bozulacaksa Ada'nın eski sahibi Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini savunuyordu.

Konferansın devam ettiği sırada EOKA terörü kanlı eylemleriyle Türkleri hedef almaya başlayınca Türk kamuoyundaki gerginlik son derece arttı, hükümet bu konuda Ağustos 1955'te İngiltere'ye nota vermişti. Selanik'te Türk Konsoloslugu ve Atatürk'ün evinin bulunduğu yere 6 Eylül 1955 günü saat 00:04 civarında zaman ayarlı bir bombanın atıldığı haberi ülke gündemine gerçek bir bomba gibi düştü. Hükümetin göz yumduğu gösteriler; 6/7 Eylül 1955'te güvenlik güçlerinin kontrol edemediği ya da bilinçli şekilde

---

⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi**, Donkişot yay., İstanbul, 2001, s. 104.

⁶ **EOKA**: Ethniki Organosis Kiprion Aĝoniston (Kıbrıs Mücadelesi için Milli Örgüt).

etmediği kalabalık, öfkeli ve kontrolsüz halk yığınlarının İstanbul ve İzmir’de çoğu Rum olmak üzere gayrimüslim yurttaşlarımıza ve mallarına saldırdıkları, aynı anda başlayan yağma ve tahribat ağırlıklı olaylar zincirine dönüştü.

Ülke ve ulus için bir utanç tablosu haline gelen olayların ardından Londra Konferansı, İngiltere’nin en son iki toplum için öngördüğü *özerklik ilkesi* ile taraflar anlaşmaya varamadan 7 Eylül 1955 tarihinde dağıldı. Artık Türkiye için Kıbrıs sorununa ilişkin “*Ya Taksim, Ya Ölüm!*” sloganının çokça söylendiği, aynı zamanda olayların ağır etkilerinin omuzlandığı sancılı bir dönem başlamış, ülkenin gelecek yıllarda uluslararası alanda saygınlığı yönünden maddi ve manevi olarak güç kaybetme tehlikesi doğmuştu

I-6/7 EYLÜL OLAYLARINI HAZIRLAYAN NEDENLER VE OLAYLARIN BAŞLANGIÇ AŞAMASI

A- KIBRIS SORUNU

1- Demokrat Parti İktidarına Kadar Kıbrıs Sorunu

6/7 Eylül olaylarının nedenleri arasında Kıbrıs sorunu çok önemli bir yer tutar. Olayların meydana geldiği sırada, 29 Ağustos 1955 tarihinde toplanan Üçlü Konferans Londra’da sürmekteydi. Taraflar Kıbrıs’ın geleceğini hararetle tartışırken Türkiye’de gelişecek olaylardan habersizdi, ancak; Konferansın son günü kırılma çoktan gerçekleşmiş, 7 Eylül günü yeni, umutsuz bir dönemin başlangıcı olmuştu. Bu noktada konuyu derinlemesine incelemeye geçmeden önce, sorunun çevrelediği Kıbrıs’ın coğrafi yapısını ve tarihsel sürecini gözden geçirmekte, olayların dinamiğini anlamak açısından fayda vardır.

Samir Amin’in; “*Üçüncü Dünya ile Batı Arasına Sıkışmış Bir Coğrafya*” dediği Kıbrıs için coğrafyasına teslim olmuş bir ada betimlemesi yapılabilir. Kıbrıs konusundaki görüşler, kişinin sahip olduğu bilince, ilgi ve duyarlılığa göre değişebilmektedir: Kıbrıs, antropologlara göre *9000–10000 yıllık insanlık tarihine sahip bir ada*, askeri stratejistlere göre *Akdeniz ve Ortadoğu için kaybedilmemesi gereken bir ada*, Türk-Yunan politika ve karar vericileri için bir *ulusal mesele*; Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum milliyetçilerine göre ise, *Anavatanlara Enosis-Taksim yoluyla ilhaki şart olan bir toprak parçasıdır*¹.

Kıbrıs Anadolu’nun doğal bir uzantısıdır. Jeolojik dönemin birinci zamanında Anadolu’nun Hatay bölgesine bitişik olan Kıbrıs, ikinci ve üçüncü zamanlarda oluşan çökmelerle Anadolu’dan kopmuştur. Akdeniz’in doğusunda yer alan ve Türkiye’nin güney kıyılarına 40 mil (64 km), Yunanistan’a uzaklığı ise 700 mil (1126 km) olup, Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz’in üçüncü büyük adasıdır. Yüzölçümü 9251 km² dir. Tarih boyunca siyasi ve jeopolitik önemi devam etmiş, birçok kavim tarafından yerleşim alanı olarak istila edilmiştir².

¹ Mehmet Hasgüler, **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim’in İflası**, Öteki yay., Ankara, 1998, s. 54.

² Sabahattin İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan yay., Lefkoşe, 1992, s. 9.

Kıbrıs adası, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca hangi güç Doğu Akdeniz'e egemense o gücün egemenliği altına girmiş, bu egemenliğin korunamadığı devirlerde ise değişik güçlerin gelişmesine sahne olmuştur. İ.Ö. 2000 yıllarında ada *Alasya* adını taşımaktaydı. İlk kez İ.Ö. 1500 yıllarında Anadolu dışından gelen bir halkın, Mısırlıların denetimine geçmiş olan ada³ bu tarihten itibaren Hititler, Fenikeliler, Grekler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Haçlılar, Templier Şövalyeleri, Lusignanlar, Cenevizler, Memluklar ve Venediklilerin egemenliği ve etkisi altında kalmıştır⁴.

Osmanlı Devleti Suriye ve Mısır'ı fethettikten sonra Doğu Akdeniz'de egemenlik kurması için Kıbrıs'ın ele geçirilmesini gerekli gördü. Bu imparatorluğun bütünlüğü ve geleceği bakımından bir zorunluluk haline gelmişti. 2. Selim zamanında Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Kıbrıs'a Eylül 1570'de asker çıkardı; ardından Lefkoşe, Magosa ve diğer yerleşim yerleri fethedildi⁵. Adanın nüfusunu çoğaltmak için, fetihten sonra askerlerin Kıbrıs'ta kalmalarını teşvik edici önlemler alınmış, diğer tarafta, Anadolu'dan da Müslüman Türk göçmenler getirilerek adaya yerleştirilmiştir. Bu suretle devlet tarafından uygulanan plan içerisinde, Kıbrıs'ın Türkleşmesine, ekonomik yönden gelişmesine ve siyasi emniyetin sağlanmasına çalışılmıştır. Özellikle İç ve Güney Anadolu'dan sağlanan bu göçler 18. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş ve 40 bin kişinin üstünde bulunan bu göçmenler adaya bir sistem içerisinde yerleştirilmişlerdir⁶.

18. yüzyıl sonlarına doğru ada nüfusunun % 50'sini Müslüman Türk nüfusu oluşturuyordu⁷. Böylece adada bir yanda Müslüman Osmanlı-Türk topluluğu, diğer yanda Ortodoks Hristiyanlardan oluşan Rum topluluğu olmak üzere ikili etnik ve dini yapı ortaya çıktı. Bu yapı yaklaşık üç yüzyıl süren Osmanlı Hâkimiyeti döneminde korundu⁸.

19. yüzyıla gelindiğinde adadaki Rumlar özellikle Fransa'nın da propagandaları sayesinde Türkler'e karşı düşmanca tavır sergilemeye başladılar. Osmanlı Devletinin yok edilmesi, tarih sahnesinden silinmesi, yalnızca Bizans'ın değil, Büyük İskender İmparatorluğu'nun kurulmasını da hedef alan *Megalo İdea düşüncesinin* peşinde koşan Yunanlıları destekleyerek, 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte

³ Nazım Güvenç, **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye**, Çağdaş Politika yay., İstanbul, 1984, s. 23.

⁴ Faruk Sönmezoğlu, **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu (1945-1986)**, İstanbul Ün. yay., İstanbul, 1991, s. 7.

⁵ Fikret Alasya, **Tarihte Kıbrıs**, Türk Kültürünü Araştırma Enst. yay., Ankara, 1964, s. 58.

⁶ Rıfat Uçarol, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Antlaşması**, İstanbul Ün. yay., İstanbul, 1978, s.13.

⁷ Feridun Kemal Feridun, "K.K.T.C.'nin Demografik Yapısı", **Kıbrıs Araştırmaları Dergisi**, IV/1 (Kış, 1998), s.3.

⁸ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 38.

adanın yeni kurulan bu devlete bağlanması için Rumlar yoğun gayret ve çalışma göstermişlerdir.

Osmanlı Devleti, 1853 Kırım Harbi sırasında İngiltere, Fransa ve İtalya ile işbirliği yaparak Rusya'ya karşı savaştı. İngiltere başta olmak üzere bazı Avrupa devletleri Osmanlı Devletini Rusya'ya karşı himayeleri altına almaya başlamışlardı. 1877 ve izleyen yıllarda Osmanlı Devleti Balkanlar ve Doğu Avrupa'da çok zor durumda bulunmaktadır. İngiltere, Osmanlı Devleti'nin bu zor durumunu Kıbrıs adasında da değerlendirecektir.

Rusya'ya karşı kaybedilen ve 1878'de Ayastefanos adı ile imzalanan anlaşma İngiltere'yi Doğu Akdeniz'i ele geçirme konusunda etkileyecektir. Osmanlı'nın içine düştüğü durum, Londra'nın pazarlık gücünün yükselmesine yol açmıştır⁹. İngiltere'nin Akdeniz'deki çıkarları tehlikeye düşünce Osmanlı devletine yardım etmeye başlamış, Rus tehlikesini bahane ederek Kıbrıs'ın geçici olarak kendisine verilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti Kıbrıs'ın yönetimini, toprak mülkiyeti kendisinde kalmak kaydıyla, Berlin Kongresinde yapacağı yardımlara karşılık, geçici olarak 12 Temmuz 1878 tarihinde İngiltere'nin geçici yönetimine vermiştir¹⁰. Konu ile ilgili olarak sonraları değerlendirmeler yapan İngiliz uzmanlar, İngiliz hükümetinin 1878'de Osmanlı Hükümetini bile bile kandırdığını öne sürmüşlerdir¹¹.

İngiliz yönetimine giren Kıbrıs'ta yönetim birimlerindeki Türkler görevlerinden alınarak yerlerine Rumların getirilmesi yoluna gidilmiş, ekonomik ve sosyal baskılar sonucunda birçok Türk ekonomik sıkıntıya düşmüş, arazi ve mülklerini satarak birçoğu Anadolu'ya göç etmiştir¹².

İngilizlerin adada oluşturduğu ortamı fırsat bilen Rumlar Türk halkına yönelik seviyesi gittikçe artan baskılarını saldırı düzeyine getirmişler, halkın çoğunluğunun Rum olduğunu¹³ devamlı olarak ileri süren Yunanistan'ın büyük desteği ile *Enosis*¹⁴ istekleri yoğunlaşmıştır.

İngiltere 29 Ekim 1914'te Uzlaşma Devletleri safında savaşa girdikten sonra Türkiye'nin de hasım devletlerarasında yer almasından faydalanarak 5 Kasım 1915'te,

⁹ Erol Manisalı, **Avrupa Kışkacında Kıbrıs**, Der yay., İstanbul, 2003, s. 18.

¹⁰ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi yay., İstanbul, 1995, s. 740-741.

¹¹ Erol Manisalı, **a.g.e.**, s. 19.

¹² Niyazi Ahmet Banoğlu, **Kıbrıs Dosyası**, Kervan yay., İstanbul, 1974, s. 39-40.

¹³ Nihat Erim, **Bildiğim, Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1975, s. 3.

¹⁴ **Enosis**: Yunanistan'ın Kıbrıs Adasını Kendi Topraklarına Katmak İstemesi Düşü.

Türkiye ile yapılmış olan 4 Haziran 1878 antlaşmasını feshetti, ardından Kıbrıs'ın İngiltere'ye katıldığı ilan edildi¹⁵.

Londra, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını çizen Lozan Antlaşması'nda, Kıbrıs'ın 1914'te İngiltere'ye katıldığını da Ankara'ya onaylatacaktı. Lozan'da Ege Denizindeki On iki Adayı da İtalya'ya bırakan Türkiye'nin gerek Kıbrıs, gerekse On iki Ada konusunda sağlayabildiği tek güvence, bu adalarla ilgili olarak gelecekte ortaya çıkabilecek her türlü *ilhak*, bağımsızlık ya da başka yönetim biçimleri üzerindeki söz hakkını Ankara'nın saklı tuttuğu noktasıydı. Antlaşmanın 16, 20 ve 21nci maddeleriyle Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını resmen tanıyan Türkiye, antlaşmanın 16ncı maddesine göre; antlaşmada açıklıkla belirtilen sınırlar dışında bulunan bütün arazi üzerinde ve bazı araziye bağlı adalardan başka adalar üzerinde her ne içerikte olursa olsun sahip olduğu bütün hukuk ve dayanaklardan vazgeçiyordu. Madde 20'de; Kıbrıs'ın Britanya Hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakının Türkiye tarafından tanındığı ortaya konulmuştur. Böylelikle, yönetim gibi, Kıbrıs'ın egemenliğinin de hukuken İngiltere'ye geçtiği belirlenmiştir¹⁶.

1925 yılına dek Ada, Yüksek Komiserlerle yönetildi. Fakat 1925'te Kıbrıs, *Sömürge Nizamnamesi* içine alınarak resmen İngiltere'nin sömürgesi ilan edildi. Adalet, Eğitim ve Basın Kanunlarında bazı değişiklikler yapıldı¹⁷.

Enosis istemlerini İngiliz yönetimine karşı devamlı olarak yineleyen Rumların talepleri reddedilerek Kıbrıs'ın yönetimi için *Kavanin Meclisi*¹⁸ kuruldu. Bu mecliste Rum üyelerle Türk üyelerin sayısı eşitlenmiş ve son sözün meclis başkanı olan *Vali* ye ait olması sağlanmıştır.

Özellikle 1930'lu yılların başında Ada dünya ekonomik krizinin etkisini yaşarken aydınlanmasını daha hızla gerçekleştiren Rumlar İngiliz yönetimine karşı tepkilerini ortaya koydular¹⁹. 21 Ekim 1941 tarihinde Ortodoks Kilisesi'nin örgütlenmesi ile sistemleşen Enosis isteği ile isyan eden Rumlara İngilizler oldukça sert önlemlerle karşılık verdi.

¹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam (1950-1964)**, 5. baskı, Remzi Kitabevi yay., İstanbul, 1988, s.201.

¹⁶ Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekatı'nın Bilinmeyen Öyküsü**, 4. baskı, Toplumsal Dönüşüm yay., İstanbul, 2004, s. 69-70 ; Konu ile ilgili olarak **bkz.:** Nihat Erim, **a.g.e.**, s. 2-3.

¹⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **a.g.e.**, s. 201.

¹⁸ **Kavanin Meclisi** : Yasama işlevini yerine getiren meclis.

¹⁹ Mehmet Hasgüler, **a.g.e.**, s. 48.

Yasama meclisi ve partiler kapatıldı. Yunanistan'la birleşme sloganının doğduğu kabul edilen²⁰ bu gösteriler sonucunda baskı ve yasağa dayalı önlemler dikkat çekiyordu.

İkinci Dünya Savaşı içinde ve sonrasında Yunanistan'da Kıbrıs sorunu zaman zaman gündeme getirildi ve alevlendi. Yunan Başbakanı Metaksas savaş devam ederken, savaşın sonunda Kıbrıs'ın Yunanlılara verileceğini bildırıyordu. Bu da günün politikası idi²¹. Rumların bütün çabalarına rağmen Enosis istemleri sonuçsuz kaldı; İngilizlerce, Valinin seçtiği *İstişare (Danışma) Meclisi* tarafından adanın yönetimi sürdürüldü. 1950'li yıllara gelindiğinde, Rumlar ve Atina, adanın Yunanistan'a bağlanması için başlattıkları terör eylemleriyle zorlama politikalarını berkitmişlerdi.

Kıbrıs konusu Türkiye'nin gündemine 1948 yılından itibaren sağ basın ve Kıbrıslı öğrenciler aracılığıyla girmeye başladı. İngiltere ve Yunanistan'la ilişkilerinin bozulmasını çıkarlarına aykırı bulan hükümet konuyu uzaktan izlemeyi yeğliyor, basında yer alan suçlayıcı yazılara rağmen sessiz kalmayı sürdürüyordu²².

Kıbrıs'ta ve Türkiye'de bütün bu kaynamalar olurken, 1949 yılının sonundan itibaren, Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir demeç vererek resmi tutumunu belirtmekten kaçınan Türk hükümeti bu sessizliği bozmaya başlıyor ve zaman zaman düşüncesini ortaya koyma yoluna gidiyordu. Fakat hemen belirtelim ki, Hükümeti yetkileri bu yola kendiliklerinden değil, yine kamuoyunun baskısı altına gitmişlerdir²³.

Nitekim dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak 17 Aralık 1949'da İstanbul'da verdiği demeçte; İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekileceğine dair bir belirtinin bulunmadığını, Yunan hükümetinin de konuyu resmen ele almadığını belirterek kaygı duyulacak bir durumun olmadığını ortaya koymuştu²⁴. Yine kendisi ile yapılan bir görüşmede, Kıbrıs Sorunu diye bir sorunun olmadığını belirterek, İngiltere hükümetinin Kıbrıs adasını başka bir devlete terk etmeyeceğini vurgulamış, Türk gençlerinin boş yere heyecana kapılmamalarını (!) salık vererek, "*boş yere yoruluyorlar!*" demişti²⁵. Görülüyor ki; konunun hükümetin gündeminde olmadığı en yetkili ağızdan ortaya konulurken, dikkatlerin bu noktada yani Ada üzerinde tutulmaması sağlanmaya çalışılmıştı.

²⁰ Konstantin Çukalas, **Yunanistan Dosyası** (Çev. : Şeyla), Ant yay., İstanbul, 1970, s. 180.

²¹ Niyazi Ahmet Banoğlu, **a.g.e.**, s. 41.

²² Melek M. Fırat, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1945–1960)", **Toplumsal Tarih**, Sayı: 81, (Eylül, 2000), s. 23.

²³ Fahir H. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi (1954–1959), Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları**, AÜSBF yay., Ankara, 1963, s. 19.

²⁴ **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1949.

²⁵ **Ulus**, 24 Ocak 1950.

1950 yılı boyunca basın ve öğrenci çevreleri konuyu gündemde tuttular, ancak, hükümetin uyarısıyla olsa gerek, İngiltere'ye karşı son derece dikkatli bir dil kullanılırken, Yunanistan'ı suçlamayı yeğ tuttular. 1950 seçimlerinde ne CHP ne de DP Kıbrıs konusunu seçim propagandalarında kullanmadı²⁶.

2. Demokrat Parti İktidarından 6/7 Eylül Olaylarına Kadar

Kıbrıs Sorunu

14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelen DP'nin Hükümet Programında Kıbrıs konusu ele alınmamıştır²⁷. Seçimlerden bir ay kadar sonra Paris'te yapılan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantısından dönen Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü TBMM'nde yaptığı konuşma sırasında bir DP milletvekili tarafından Kıbrıs konusu hakkında kendisine yöneltilen soruya karşılık; böyle bir sorunun olmadığını belirtince, soru sahibi, ileride böyle bir sorunun olabileceğini dile getirip, adadaki ırkdaşlarımızla kültür bakımından ilişkilerimizin düzenlenmesi ve berkitilmesi gerektiğini ileri sürmüştür²⁸. İlginç olan bir nokta da; Köprülü'nün, buna benzer şekilde, Avrupa'dan dönerken uğradığı Atina'da Yunan gazetecilerinin sorularına verdiği cevapla da, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs diye bir sorunun olmadığını vurgulamasıydı²⁹.

Bu atmosfer içerisinde Türk kamuoyunun dikkati Kore Savaşına çevrilmişti. 1950 Haziranında başlayan savaşa, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri emrine kuvvetlerini veren Türkiye de girmişti. Bu hal CHP tarafından başlanmış olan NATO'ya girme çabalarını DP Hükümetinin de devam ettirmesinin bir aksiydi.

Kıbrıs yönüne bakıldığında; 18 Ekim 1950 yılında Makarios'un başpiskoposluk seçimini kazanması dikkat çekiciydi. Rum Ortodoks Kilisesinin başına geçtikten sonra Enosis İdealini çağdaş bir politik ve hukuki temele oturtma konusunda deneyimli olan bu genç papaz zamanla bu ereği evrensel bir Kıbrıs sorununa dönüştürdü. Sonraki yıllarda politik mücadeleye silahlı terör eylemlerini de katacağının ipuçlarını 20 Ekim 1950 yılında ettiği ve Ulusal özgürlüklerinin gerçekleşmesi için çalışıp, Kıbrıs'ın Yunanistan ile

---

²⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 24.

²⁷ Erol Mütercimler, **a.g.e.**, s. 78.

²⁸ **Vatan**, 21 Haziran 1950.

²⁹ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları (1950-1954)**, Bilgi yay., Ankara, 1991, s. 12.

birleşmesi politikasından asla vazgeçmeyeceğini ileri sürdüğü yemininde veriyordu³⁰. Başpiskopos seçilmesinden sonra verdiği demeçte ise; “Ölünceye dek Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı için savaşıcağımı” yineledi.

Piskopos iken, 1950 *Enosis Plebisitini*³¹ yönlendirip yöneten Makarios içte ve dışta yoğun politik kampanyalar başlattı. Yunan hükümetini zorlayıp İngilizlere kafa tuttu. Sokak gösterileri ve genel grevler düzenledi³². Enosis isteklerini Atina’da ziyaret ettiği İngiliz Büyükelçiliğinde ortaya koydu.

Yunan Başbakanı S. Venizelos’un 16 Şubat 1951 tarihli demeci Kıbrıs sorununda önemli bir noktadır. Venizelos konuşmasında, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilmesini resmen ileri sürerek³³ konuya dâhil olduklarını kamuoyuna açıkça duyurmuştur. Buna rağmen Türk hükümetinin tavrında köktenci bir değişiklik olmamıştır.

Yunan Başbakanın demecine ilk tepki Hükümet yanlısı (organı) *Zafer* gazetesinden gelmiştir. Bahadır Dülger imzalı yazıda dikkat çekici şekilde, Venizelos’un demecini Kıbrıs sorununun yeni bir aşaması olarak değerlendirmek gerektiği, ikinci planda sorumlu devlet adamlarının dahi Kıbrıs davasını ele aldıkları, Yunan hükümetinin gizli çalışmaların artık sorunu kıvama getirdiğine inandığı ve işi açıkça ortaya dökmekte sakınca görmediği vurgulanmıştır³⁴.

Bu yazı ile anlaşılmaktadır ki; Yunanistan Kıbrıs sorununu başından beri gizlice tahrik etmiş ve Kıbrıslı Rumların faaliyetlerini desteklemiştir. İlginçtir, bu durum Türk hükümetince baştan beri biline gelmiştir.

Yunan Dışişlerinin söylemine karşılık 24 Şubat 1951 günü TBMM’nde konuşan Dışişleri Bakanı Köprülü; Doğu Akdeniz statüsünde herhangi bir değişiklik olduğunu veya olacağını sanmadığını, yakın dostluk ilişkileri kurulan Yunanistan’la, Türkiye’nin dünyanın ulusları tehdit eden savaş afeti karşısında yazgı birliği etmiş olduğunu³⁵ öne sürmüştür. Köprülü’nün Yunanlıların açık tavrına rağmen Türk-Yunan dostluğundan söz etmesi, yine, dostluğun bozulması için sürdürülen çabaların, her iki ülkenin başında

---

³⁰ Sabahattin İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği yay., Lefkoşe, 1984, s. 334.

³¹ **Plesibit** : Bir kimse veya bir sorun için halkın olumlu veya olumsuz kanısının belirmesi için yapılan oylama.

³² Ahmet C. Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III, (1951–1959), Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi yay., Ankara, 1998, s. 2-3.

³³ **Hürriyet**, 17 Şubat 1951.

³⁴ Bahadır Dülger, “Kıbrıs Safhasında Yeni Bir Safha”, **Zafer**, 21 Şubat 1951.

³⁵ **Milliyet**, 25 Şubat 1951.

bulunan insanların iyi görüş ve niyetleriyle hiçbir etki yapmayacağından dem vurması, oldukça iyi niyetli yaklaşım olsa gerektir.

Yunan Başbakanı'nın demeci Kıbrıs Türkleri için büyük kaygı doğurmuştur. Bu nedenle, Türk hükümetinden kendilerine destek bulmak istemişler,...Kıbrıs'ın Türk tarihinde *İkinci bir Hatay* olduğu hatırlatılan ve Anavatan'dan destek beklendiği vurgulanan açık bir mektubu Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a yazarak TBMM'ne, Başbakanı, Dışişleri Bakanına ve siyasal partilere birer telgraf çekmişler ve hükümetin Kıbrıs Türklerinin davasını benimsemesini ve desteklemesini istemişlerdir³⁶.

Bu gelişmeler olurken Dışişleri Bakanı Köprülü 21 Nisan 1951 tarihinde Hürriyet gazetesine bir demeç verdi. Sözlerinde; ülkemize oranla coğrafi önemi, oradaki soydaşlarımızın önemli bir kitle oluşturması ve tarihi bağlarımız dolayısıyla, Kıbrıs'ın durumunun bizi çok yakından ilgilendirmesinin doğal olduğunu, Adanın o günkü hukuki vaziyetinin değişmesinde bir sebep görülmediğini, ancak, bu durumda herhangi bir değişiklik söz konusu olursa, bunun bizsiz ve haklarımıza aykırı şekilde yapılmasına olanak bırakamayacağımızı, bu bakımdan Adadaki soydaşlarımızın rahat olmaları gerektiğini dile getirerek, sözlerinin herhangi bir polemige yol açmaması için sorunun esası hakkında daha fazla değerlendirme yapmaktan kaçındığını ortaya koymuş ve sonuçta; "...biz Yunanistan'la aramızdaki dostluğun en sıkı ve samimi mahiyette olmasına büyük ehemmiyet vermekteyiz" demiştir³⁷.

Köprülü'nün sözleri kamuoyunda oluşan gergin ortamda tatminkâr bir açıklama olarak değerlendirilemese bile hükümetin Kıbrıs sorununa olan ilgisini resmen ortaya atması açısından önemlidir. Tabii ki Yunanistan'ın tutumunun bunda payı büyüktür. Bu açıklama ile Türk hükümetinin aldığı tavırdan İngiltere ve Yunanistan'ın da resmen haberi olmuştur. Diğer açıdan; bu demeçle hükümetle kamuoyu arasında tavır ve beklentiler açısından denge ve paralellik sağlanmıştır denilebilir.

21 Eylül 1951 tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ın, pakt üyelerinin Ottawa'da yaptıkları toplantıda NATO'ya üyeliklerinin kabul edilmeleri³⁸ iki ülkenin ilişkilerinde bir hareket getirmiş, müttefik ülke olmanın da etkisiyle politikalar açısından yakınlaşma ortamı kurulmuştur³⁹. Yunan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sofokles Venizelos

³⁶ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 30, **Zafer**, 5 Nisan 1951.

³⁷ **Hürriyet**, 22 Nisan 1951.

³⁸ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix yay., Ankara, 2004, s. 422.

³⁹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 740-742.

29 Ocak - 5 Şubat 1952 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiş, ardından 29 Nisan - 2 Mayıs 1952 tarihleri arasında Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Yunanistan'a iki ülke arasında gerçekleşen ikinci üst düzey ziyaretleri gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyaretleri Yunan Kral-Kraliçesinin ve Cumhurbaşkanı C. Bayar'ın karşılıklı ziyaretleri izlemiştir.

Bu gelişmeler olurken; Makarios, Rum gençliğini örgütleyip onları Enosis yolunda çeşitli şekilde kullanma yöntemine de başvurmuştu. Nitekim 13 Ocak 1952'de bu yolda ilk adımını atarak Rum gençliğini örgütledi. Böylece PEON⁴⁰ ve OHEN⁴¹ bu örgütlenme girişimlerinin birer ürünü olarak Kıbrıs'ın politik yaşamında yer almaya başladı. Ardından EOKA yeraltı örgütü ve ilk tedhiş grupları oluşturulurken kurulan bu gençlik örgütlerinden geniş çaplı yararlandı. Bu eylemciler EOKA'nın ilk üyeleri, silahlı eylemcileri oldular⁴².

İkinci Dünya Savaşı sonrasında soğuk Savaş olgusuna dış politikasını hemen uyumlaştıran Türkiye, savaş sonrasında meydana gelen ikinci önemli değişikliği yani self-determinasyon (kendi geleceğini belirleme) hakkına dayanarak sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmaları sürecinin başladığını anlamakta zorlanıyor ve emperyalizme karşı ilk bağımsızlık savaşını veren devlet olmasına rağmen, izlediği Batı yanlısı politikalarla üçüncü dünyadan gittikçe uzaklaşıyordu. Bu bağlamda, Kıbrıs'ta İngiltere'ye karşı bağımsızlık sesleri yükseldiğinde de, Ankara gelişmeleri Batı karşıtı komünist hareketler olarak algıladı ve genel dış politika eğilimleriyle uygun şekilde İngiltere'nin yanında yer aldı. 1952'den sonra da, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerin NATO içinde müttefik olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ilişkilerini bozmaması gerektiğinden hareketle soruna ilgisiz kalmayı yeğledi⁴³.

1952 yılında Kıbrıs ve Yunanistan'da Enosis lehinde büyük mitingler yapılırken, bu arada Yunanistan, Enosis işini İngiltere'ye diplomatik tazyikle halledemeyince, geleneksel politikasına uygun olarak sorunu uluslararası platformlara çekip halletmek yoluna gitti. 24 Kasım 1952'de Birleşmiş Milletlerin oturumunda bir konuşma yapan Yunan delegesi Dimitrios Lampros, self-determinasyon⁴⁴ hakkının Kıbrıs'ta da uygulanmasını istedi. Buna karşılık veren Türkiye delegesi Adil Derinsu, Kıbrıs'ta yalnız

---

⁴⁰ PEON : Milli Gençlik Hareketi.

⁴¹ OHEN : Kıbrıs Ortodoks Hıristiyan Gençlik Örgütü.

⁴² Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 7.

⁴³ Melek M. Fırat, **a.g.m.**, s. 23.

⁴⁴ **Self-determinasyon** : Kendini yönetme hakkını belirleme.

Rumların değil, Türklerin de bulunduğunu, aynı hakkın onlara da verilmesi gerektiğini söyledi⁴⁵.

Menderes hükümetinin Kıbrıs sorununa kayıtsız kalmasına rağmen, gençlik örgütleri ve basın Kıbrıs sorununu gündeme getirmeye başladı. 1953 yılında Türkiye Milli Talebe Federasyonu 21 Nisan gününü *Kıbrıs Günü* olarak ilan etmişti.⁴⁶ TMTF, 2 Haziran 1953 tarihinde yayınladığı bir beyanname ile Kıbrıs Sorununu *Türk gençliğinin milli davası* olarak belirledi⁴⁷.

Bu süreç içerisinde Yunanistan'la olan hassas dengeleri koruma çabasındaki DP hükümeti, benzer düzlemde ilerliyordu. Haziran 1953'te Yunan Başbakanı Papagos Ankara ve İstanbul'u ziyaret ettiğinde, Başbakan Menderes, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya birlikte, el ele vererek katılışlarının bir nedeni ve anlamı olduğunu, ortak savunmaları için iki ülkenin Yugoslavya ile Balkan Pakti'ni kurduklarını vurguladı. Ziyaret sonrasında yayınlanan ortak bildiriye, iki ülke arasında karşılıklı çıkarlar esas alınarak çözümlenemeyecek hiçbir sorunun bulunmadığı belirtildi⁴⁸.

1 Nisan 1954'te Dışişleri Bakanı F. Köprülü Zonguldak Milletvekili'nin meclisteki sorusuna verdiği cevap ile Kıbrıs sorununa dair hükümetin görüşünü açıklıyordu. Köprülü, Yunan devlet adamlarıyla yapılan görüşmelerde Kıbrıs üzerinde herhangi bir ikili konuşma ve görüşmenin gelişmediğini, Türkiye'nin daha önce Kıbrıs sorunu diye bir sorunu olmadığını ortaya koyduğunu ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olması nedeniyle Ada hakkında Yunanistan'la ilgili konuşmalar yapılmasının uygun olmadığını belirtip, günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile görüşmelere konu olması halinde doğallıkla, Adada büyük bir Türk çoğunluğu bulunması durumunun bizim de söz sahibi olmamızı gerektireceğini, kaldı ki adanın o anki statüsünde bir değişiklik yapılması gerekliliğine inanmadığımızı ortaya koymuştur⁴⁹.

Bu noktada, Türk hükümetinin Kıbrıs'ın statüsünün değişmesini ve sorunun meydana gelmesini arzulamadığı gibi böyle bir sorunun varlığını dahi kabul etmediğini; yine, Yunanistan hükümeti ile bu konuda görüşmek ve konuşmak gereğini duyumsamadığını Bakan Köprülü'nün açıkladığını görüyoruz.

---

⁴⁵ Süleyman Kocabaş, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, 2. baskı, Vatan yay., İstanbul, 1998, s. 172.

⁴⁶ **Ulus**, 22 Nisan 1953.

⁴⁷ Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, AÜSBF yay., Ankara, 1983, s. 384.

⁴⁸ Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 18.

⁴⁹ **Dünya**, 2 Nisan 1954.

Ağustos 1954'te, Kıbrıs sorunu iyice alevlenmeye başlamıştı. Yunanistan bir yandan adayı ilhak için Birleşmiş Milletler'e baş vururken, öte yandan, bir takım mitinglerle kamuoyunu kamuoyunu seferber ediyordu⁵⁰. Kıbrıs uyuşmazlığı, milletlerarası bir uyuşmazlık olarak ilk defa 1954 yılında Yunanistan hükümeti tarafından bir şikayet olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önüne getirilmiştir⁵¹. Üçlü Balkan ittifakının imzasından bir hafta sonra, 16 Ağustos 1954'de, Yunan hükümetinin Kıbrıs sorununu resmen BM'e götürmesinin⁵² nedeni, Kıbrıs adası halkına kendi geleceklerini belirleme (self-determinasyon) prensibinin uygulanmaması idi. Bu suretle ada Rumlarının istekleri Yunanistan Hükümeti tarafından açıkça ele alınıyor ve destekleniyordu. Yunan Hükümetinin bu yeni politikasının dayanağı II. Dünya Savaşından sonra beliren sömürgeci aleyhtarlığı akımından yararlanmak olmuştur⁵³.

Yunanistan'ın BM'e başvurusu, Kıbrıs ve Yunanistan'da büyük mitinglere ve gösterilere neden oldu. Türk Hükümeti gelişmeleri bir süre daha soğukkanlı ve sakin bir yaklaşım içinde, tepkisiz izlemeye devam etti. Fakat, Türk Basını ve kamuoyu bu gidişe karşı duyarlı bir tepki göstermeye ve hükümeti de zorlamaya başladı⁵⁴.

TMTF, *Kıbrıs'ın Türk olduğunu bir kere daha bütün dünyaya duyurmak üzere* girişimlerde bulunmuş ve 23 Ağustos 1954'te bir beyanname yayınlamıştır. Bu beyanname özetle; Rumların Adanın Yunanistan'ailhakı konusundaki tehditkar gayretlerinin Türk-Yunan dostluğunu zedeleyecek mahiyette olduğu, bu dostluğun bozulmaması için Türk gençliğinin gayret sarf etmesine rağmen, dostluğun tek taraflı olmayacağını, karşı taraftan da her iki ülkenin ortak çıkarlarına yönelik aynı duygu ve davranışı beklemek gerektiği, giriştikleri davranışların sonuçlarını anlamayacak kadar aymazlık içinde bulunan (Yunanlı) dostların, Kıbrıs'ın tarihin hiçbir döneminde Yunanlı olmadığını ve almayacağını bilmelerinin gerektiği, Kıbrıs için bizim de dökülmüş nice kanlarımızın olduğu ve gerekirse yeni fedakarlıklardan kaçınılmayacağı vurgulanmış, Yunanlılar, İkinci Dünya Savaşından sonra Oniki adayı aldıkları gibi Kıbrıs'ı da elde edeceklerini zannediyorlarsa, kendilerine şimdilik "*aldanıyorsunuz!*" denileceği, ortaya konulup, "*... Son olarak Kıbrıs'ın Türk olduğunu bir kere daha bütün dünyaya ilan eder*

---

⁵⁰ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 2. baskı, İmge yay., Ankara, 19890, s. 109.

⁵¹ Mehmet Gönübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, Siyasal kitabevi. yay., 8. baskı, Ankara, 1993, s. 337.

⁵² Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 60.

⁵³ Mehmet Gönübol ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 338.

⁵⁴ Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 53.

ve bütün Türk Milletini büyük davamızın müdafii olmaya davet ederiz',⁵⁵ denilerek bildirge bağlanmıştır.

Bu bildirgenin sonunda Türk Ulusuna yapılan davete Türk basını cevap vererek İstanbul ve Anadolu basını mensupları ile TMTF, 24 Ağustos 1954'te Federasyon merkezinde ortak bir toplantı yapıp Kıbrıs davasında Basın ile gençliğin işbirliği yapmasına karar vermişlerdir. Bunun için de bir *Kıbrıs Komitesi* oluşturulmuş ve Komiteye, üye olarak *Hürriyet* gazetesinden *Hikmet Bil*, *Orhan Birgit*, Talebe Federasyonundan *Hüsamettin Canöztürk*, Kıbrıslılar Cemiyeti Başkanı *Hasan Nevzat Karagil*, Vatan gazetesi baş yazarı *Ahmet Emin Yalman* ve Milli Tesanüt Birliğinden *Ziya Sonar* ve *Kamil Önal* seçilmiştir⁵⁶.

Başbakan Adnan Menderes, 24 Ağustos günü İstanbul'da Kıbrıs Komitesi üyelerini Vilayette kabul ettiğinde kendilerine yaptığı konuşmada, Adanın Yunanistan'a verilemeyeceğini vurgulamıştır⁵⁷.

Bu toplantıda kurulan Kıbrıs Komitesi 25 Ağustos'ta Türk kamuoyuna bir bildiri yayınladı. Bildiride özetle; Kıbrıs sorununun Türk yaşam ve onuru dışında hiçbir hüküm ve iradenin keyfi kararlarına konu olacak müstakil bir dava olmadığı, onun kaderi üzerinde ancak Türk varlığının mantık ve iradesinin hükmünü yürütebileceği, Türk Kıbrıs sorununa dair Türk varlık noktasından başka hiçbir çözüm yolunun Türk vicdanını kendine uygun ve yumuşak bulamayacağı ortaya konulmuştur⁵⁸.

Bu bildiriden anlaşılıyor ki; Yunanistan'ın, Türk-Yunan dostluğunu bir tarafa bırakarak, sorunu BM'e götürmesi, Türkiye'de büyük tepki yaratmış ve bunun sonucu olarak da, Türk Gençliğinin davranışı daha da sertleştiği gibi, Türk basını ile de el ele vererek Kıbrıs sorunu için örgütlenme yoluna gitmiştir. Türk kamuoyunun sertliğini, Kıbrıs komitesinin bu bildirisinde görmek mümkündür.

Türk Hükümeti Kıbrıs sorununda soğukkanlı ve Yunan dostluğunu zedelememeyi önde tutan politikasını sürdürürken TMTF, İzmir'in Yunan işgalinden kurtuluş yıldönümü olan 9 Eylül'ü bu kez daha coşkulu kutlamaya karar verdi ve bu konuda girişimlerde bulundu, buna göre; o gün İzmir'de çevre illerden gelecek olan halkın da katılması ile

---

⁵⁵ *Milliyet*, 24 Ağustos 1954.

⁵⁶ *Hürriyet*, 25 Ağustos 1954.

⁵⁷ *Hürriyet*, *Milliyet*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1954.

⁵⁸ *Hürriyet*, 26 Ağustos 1954.

büyük bir Kıbrıs Mitingi yapılacaktı,⁵⁹ ancak, DP Hükümeti mitingin yapılmasına izin vermedi.

Hükümetin bu davranışından oldukça rahatsız olan TMTF 29 Ağustos'ta bir bildiri yayınladı. Bildiride, Türklüğün onuruna yakışır biçimde o güne dek soğukkanlılık ve sessizliğini koruyan Türk Ulusunun, bu davranışının, *uyuduğu* şeklinde açıklandığı, Türk gençliğinin, Ulusun Kıbrıs davasındaki hassaslığının ortaya dökülmesi için bu mitinglere çok ihtiyaç olduğu görüşünde olduğu, bunun için de, Yunanlıların 9 Eylülde denize döküldüğü İzmir'in ilk miting için seçildiği, ortaya konularak manidar şekilde, Türk gençliğinin, bilinçli bir topluluk olduğunu ve yapılırdı Türklük bilinci içinde İzmir mitinginin yapılacağını, ne yaptığını bilmeyen Yunanlılar gibi olmayacağı şeklinde gençliğin serzenişi bildiriliyordu⁶⁰.

Yunanistan'ın 14 Ağustos'ta BM'e yaptığı başvurunun 24 Eylül 1954'te 447 nci oturumunda yapılan ön görüşmesinde, Kıbrıs sorununun gündeme alınmasına, 19 hayır, 11 çekimser oya karşılık, 20 evet oyu ile karar verildi. Evet oyu verenler Komünform bloku ülkeler ve sömürgecilik karşıtı devletlerdi⁶¹.

Yunanistan'ın bu başarısının etkisiyle uyanan tepki ile Türk Gençliği 9 Eylül'den beri üzerinde hissettiği Hükümet baskısını üzerinden atmaya başlamış, Kıbrıs Türklerine kendilerini destekleyeceklerine dair telgraf çekip, ardından hükümetten açıklama istemişler ve Kıbrıs Türktür Komitesi 2 Ekim 1954 tarihinde adını *Kıbrıs Türktür Cemiyeti* olarak değiştirip ayrı bir derneğe dönüşmüştür⁶².

14 Aralık 1954 tarihinde sorun BM Siyasi Komitede (Genel Kurul Birinci Komisyonu) görüşülmeye başlandı. Şikayet konusu, Kıbrıs halkına kendi geleceğini kendilerinin belirleme prensibinin uygulanmaması idi. Başdelege Selim Sarper, Kıbrıs adasının tarihi konumunu anlattıktan sonra konuyu Doğu Akdeniz'in barış ve istikrarı açısından ele alarak, Yunanistan'ın adada Enosis politikasını yürürlüğe koyma isteğinde olduğunu, bu bölgede kışkırtmaların zararlı olacağını belirtmiş, Kıbrıs'ın Türkiye açısından taşıdığı stratejik, coğrafi, ekonomik öneme dikkat çekerek, self-determinasyon savının, Kıbrıs'ta geçerli olmayacağını, örneklerle açıkladıktan sonra Kıbrıs'ın Anadolu Yarımadası'nın bir devamı olup tarihi, coğrafi, iktisadi ve nüfus bakımından Anadolu'ya sıkı sıkıya bağlı olduğunu savunarak Kıbrıs sorununa Türkiye'nin onayı alınmaksızın

⁵⁹ *Yeni Asır, Demokrat İzmir, Hürriyet*, 30 Ağustos 1954.

⁶⁰ *Ege Ekspres*, 30 Ağustos 1954.

⁶¹ M. Faik Fenik, "Kıbrıs'la Çok Yakından Alakalıyız", *Zafer*, 30 Eylül 1954.

⁶² *Hürriyet*, 3 Ekim 1954.

kalıcı bir çözüm yolu bulunamayacağı görüşünü ileri sürmüş ve İngiliz Hükümetinin Ada halkına kademeli bir özerklik vereceğine güveni olduğunu açıklamıştır⁶³.

Görüşmeler sonunda 15 Aralık'ta Yeni Zelanda'nın görüşmelere devam edilmemesi yolundaki önerisi komisyonda 11 çekimsere karşılık 49 olumlu oyla kabul edilince Kıbrıs konusunun *şimdilik görüşülmemesine* karar verildi⁶⁴. 1954'te Genel Kurul'da kararı onayladı ve konunun kapandığı bildirildi⁶⁵.

BM'de Kıbrıs konusunda alınan karar Türkiye'de olumlu karşılanmış, özellikle Türk gençliğini sevindirmiştir. Başbakan Menderes, BM kararı ile ilgili olarak yaptığı açıklamada; bu sorun tamamı ile kapandığı için artık bağlaştığımız Yunanistan ile aramızdaki dostluğun bozulmamasına, hatta gölgelenmemesine dikkat ve özen göstermek zamanının geldiğini⁶⁶ belirterek, hala dostluk vurgulamaları yapıyordu; ancak, aslında bu gelişmeler; DP iktidarının ilk yıllarında görmezlikten gelinen Kıbrıs sorununda hükümetin daha kararlı ve belirgin politika izlemesi gerektiğinin işaretlerini fazlasıyla vermişti.

BM Genel Kurulunun kararı aynen kabul etmesine Yunan kamuoyu büyük bir tepki göstermiş 16 Aralık 1954'te Selanik ve Atina'da öğrenciler şiddetli gösteriler yapmışlardır. Selanik'te İngiliz ve Amerikan Konsolosluklarına saldırılıp hasar verilmiştir⁶⁷.

İktidar organı Zafer gazetesindeki baş yazıda yapılan yorumda, artık Kıbrıs sorunu ve Yunanistan'la ilişkiler konusundaki gerçeklerin kabul edildiğine işaret ediliyordu. Şöyle ki; Uluslararası ilişkilerin, ne hain gayelerle davrandıkları bilinen birkaç sokak kabadayısının elinde oyuncak yapılmasına dikkat çekilerek, “*asla*” cevabının verildiği, bunları önleyemeyen bir yönetimin iyi niyet sahibi sayılamayacağı vurgulanarak, iyiniyet sahibi olduğu kabul edilirse ve bir şey yapamıyorsa bu taktirde güçsüzlüğüne karar verilmesinin gerektiği⁶⁸ belirtiliyordu. Yazıdaki tarz, hükümetin zoraki iyimserliğinin sona erdiğinin yarı resmi kabulü idi sanki!..

---

⁶³ Feroz Ahmad, Bedia T. Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)**, Bilgi yay., Ankara, 1976, s. 131.

⁶⁴ **Zafer, Ulus**, 16 Aralık 1954.

⁶⁵ **Ulus**, 18 Aralık 1954.

⁶⁶ **Zafer**, 19 Aralık 1954.

⁶⁷ **Milliyet**, 17 Aralık 1954.

⁶⁸ M. Faik Fenik, “Yanlıs Hesap Bağdat'tan Döner”, **Zafer**, 19 Aralık 1954.

3. Londra Konferansından 6/7 Eylül Olaylarına Kadar Kıbrıs Sorunundaki Gelişmeler ve Türk Basınının Tutumu

1955 yılının başlarında, Rum-Yunan ikilisi bir yandan Kıbrıs'ta terör eylemlerini başlatmak, öte yandan bu eylemlerden de yararlanarak sorunu uluslararası kurumlara taşımak, böylece İngiltere'yi sıkıştırıp adanın, self-determinasyon maskesi altında Yunanistan'la birleşmesini sağlamak stratejisini uygulama kararı almıştı⁶⁹.

Kıbrıs'taki kilise, Rum Cemaati ve Komünist Partinin işbirliğiyle yürütülen terör hazırlıkları hız kazanıp⁷⁰ Başpiskopos Makarios ile Yunan hükümeti arasında uzun görüşmeler gerçekleşirken, Kıbrıs'ta İngilizlere karşı silahlı eyleme giriş için hazırlıklar arttı. Silahlanma girişimleri de hızla devam ederken 26 Ocak 1955 günü *Hloraka* açıklarında 100 ton ağırlığındaki *Ay Yorgi* adlı Yunanistan'dan gelen kayığın içindeki silah ve mühimmatın tümüne İngilizler tarafından el koyuldu⁷¹. Bu durum Türkiye'de yeni bir kaygı ve tepki ortamının gelişmesine yol açmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'ta silahlı bir eylem hazırlığında olduğu kuşkusunu duyan Türk basınında olayın yankıları hayli yoğunur.

Kıbrıs'taki hassas ortamı daha da kötüleştiren iki kuvvet olan kilise ve komünistlerin varlığına değinen Cumhuriyet yazarı Ömer Sami Coşar yazısında; yakalanan silahların da bu iki kuvvetin biri veya her ikisi tarafından getirildiğinden şüphe edilmediğini, ancak, onların da, Kıbrıs'taki 100 bin Türk'ün, silah tehdidi altında fikir değiştirmenin ne olduğu bilmeyen bizlerden farklı olmadıklarından şüphe etmemeleri gerektiğini vurgulamıştır⁷².

Adada Rumlar, İngiliz sömürge idaresine karşı açtıkları savaşı kazanmak ereğinden uzaklaşmadılar. Yunan hükümeti Kıbrıs'taki mücadelenin eninde sonunda Enosisle sonuçlanacağını bilerek, el altından Rumlara destek olmakla beraber, açıktan müdahaleden kaçınmakta ve hele Türkiye'yi işin içine karıştırmamaya özen göstermektedir. İngiltere ise Ada'dan çıkmayı geciktirme çarelerini düşünmekte,

⁶⁹ Ahmet C. Gazioğlu, a.g.e., s. 73.

⁷⁰ Melih Esenbel, *Kıbrıs 1, Ayağa Kalkan Adam, 1954-1959*, Bilgi yay., İstanbul, 1993, s. 23.

⁷¹ *Hürriyet*, 27 Ocak 1955.

⁷² Ömer Sami Coşar, "Kıbrıs'a Yunanistan'dan Gönderilen Silahlar", *Cumhuriyet*, 27 Ocak 1955.

Türkiye'nin, Kıbrıslı soydaşlarıyla yakından ilgilenmeye başlamasında, nasıl yararlanabileceğini tasarlamaktadır⁷³.

Temelleri 1951 yılında, Başpiskopos Makarios'un Emekli Albay *Yorgo Grivas (Digenis)*'i tedhişe hazırlık için Ada'ya davet etmesiyle atılan terör örgütü EOKA, ilk eylemini yapmak için, Yunan bağımsızlık günü olan 29 Mart'ı belirledi, ancak; bu tarihte gerçekleştiremeyince bu kez 31 Mart'ı 1 Nisan 1955'e bağlayan gece 00:30'da adanın çeşitli yerlerinde patlayan dinamitler ve bombalar, Kıbrıs tarihinde yeni ve kanlı bir dönemin başlangıcı oldu⁷⁴.

Kıbrıs'ta İngilizlere karşı Rumları silahlandıran Grivas'ı Makarios ve Yunan Genelkurmay Başkanı destekliyordu. Kıbrıs'ta giderek terör olaylarını arttırarak bireysel ve toplu suikastlara girişti⁷⁵. İlk hedef olarak polis ve askerleri karşlarına almıştı. Ancak bundan sivil halk zarar görüyordu.

1 Nisan'da başlayan terör hareketleri Türk kamuoyunu heyecanlandırıp tepkilere yol açsa da hedef Türkler değil İngilizlerdi, ancak; 21 Haziran 1955'te Lefke'deki Türk mahallelerine Rum eylemciler tarafından atılan bombalar 14 Türk'ün yaralanmasına yol açınca⁷⁶ sorun da önemli bir kavşağa ulaşıyordu. Daha önce Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs sorununa Türkiye'yi karıştırmama çabasında iken, Türkiye de Kıbrıs'ta statükonun değişmesine taraftar olmadığını her fırsatta göstermeye çalışmış, fakat şimdi, Yunanistan tarafından düzenlendiği kesin bir görüş olarak beliren bu terör hareketleri Kıbrıs Türklerine yönelmiştir. Burada Türkiye sanki sorunun içine girmeye davet ediliyordu.

Olay üzerine Kıbrıs Türktür Cemiyeti TMTF ve Türk Kıbrıs için Anavatan Komitesi'nce 23 Haziran'da bir bildiri yayınlanarak, saldırının kınandığı belirtilmiş, Anavatan'daki 24 milyon Türkün daima Kıbrıslı kardeşleri ile beraber olduğu, kalplerinin onlar için çarptığı ortaya konulmuş ve Türk Kıbrıs'ın ergeç Türkiye'ye katılacağı vurgulanmıştır⁷⁷.

TMTF ve Kıbrıs Türktür Cemiyetinin İstanbul'daki şubelerine 24 Haziran 1955'te başvuran 500 den fazla kişi Kıbrıs'a giderek Yunanlılara yerinde cevap vermeyi istemiş,

---

⁷³ Mahmut Dikerdem, *Ortadoğu'da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)*, 2. baskı, Cem yay., İstanbul, 1990, s. 123-124.

⁷⁴ Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s. 67-76.

⁷⁵ Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi I*, Kaynak yay., İstanbul, 1985, s. 44.

⁷⁶ *Ulus*, 22 Haziran 1955.

⁷⁷ *Milliyet*, 24 Haziran 1955.

aynı tarihte TMTF, Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük'e ve Kıbrıs Türk Liseleri Birliğine birer telgraf çekmiştir⁷⁸.

CHP, Gençlik ve işçi kuruluşlarının temsilcilerinin de katıldığı KTC'nin İzmir Şubesinin 3 Temmuz günü yaptığı kapalı salon toplantısında, Kıbrıs'ın her karış toprağı için mücadele edileceğine ve Kıbrıs'ın Türkten başka hiçbir ulusa mal edilmeyeceğine dair topluca yemin edildi⁷⁹. Toplantıda Cemiyetin İzmir Şubesi Başkanı Fikret Florat bir konuşma yapmış, Dünya barışını tehdit eden *palikaryalar'a*⁸⁰ seslendiğini, Kıbrıs için kan akacağına dair söylenenlerin doğru olduğunu, kanı akacak kitlenin asla Türklerin olmayacağını, Kıbrıs'ta bir zamanlar İzmir topraklarını kirleten Yunan ulusunun kanının akacağını belirterek, Atatürk'ün yetiştirdiği bir kuşak olarak Kıbrıs'ın hedefleri olduğuna dair and içtiklerini ortaya koymuştur⁸¹.

Görülüyor ki, Rum terörünün Türklere yönelmesi, Londra Konferansının öncesinde kamuoyunda büyük bir gerginliğe yol açarak, Türkiye'de sanki bir savaş havasının esmesine neden olmuştur. Olaylardan ötürü gençlik üzerinde göz ardı edilemeyecek bir şiddet basıncı meydana gelmiş, basın ve kamuoyu konuyu artık en yüksek seviyede takip etmeye ve işlemeye başlamıştır.

İşte böyle karmaşık bir durumda Menderes hükümeti Kıbrıs sorununun içine dalıverdi. Fakat sorunun derinlemesine bir incelemesi yapılmamıştı. Hukuki, siyasi, askeri, tarihi ve etnik yönlerini iyice bilen yoktu. O sırada, Menderes 1954 seçimlerinde milletvekili seçtiği ve ardından kabineye Devlet Bakanı olarak aldığı Fatin Rüştü Zorlu'yu Kıbrıs sorununu bütün yönleriyle ele almayla görevlendirdi.

Zorlu Kıbrıs sorununa el atar atmaz Dışişleri Bakanlığında bir komisyon kurdu. Kıbrıs konusunu çeşitli yönleriyle inceleyip, hükümetin tutumunu sağlayacak olan Komisyonun çalışmalarının temelini oluşturacak iki ana ilkeyi Zorlu şöyle ortaya koymuştur :

- Kıbrıs üzerinde en az Yunanistan kadar hak sahibi olduğumuzu belgeleriyle kanıtlamak ve dünya kamuoyuna duyurmak,

- Dava çözülmüncüye kadar Kıbrıs Türklerine gerekli her türlü yardımda bulunarak baskıya dayanma güçlerini arttırmak.

⁷⁸ Zafer, *Hürriyet, Yeni Asır*, 25 Haziran 1955.

⁷⁹ *Yeni Asır, Demokrat İzmir*, 4 Temmuz 1955.

⁸⁰ *Palikarya* : 1. Kabadayı Rum delikanlısı, 2. (Yermeli olarak) Yunanlı.

⁸¹ *Ege Ekspres*, 4 Temmuz 1955.

Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun, Dışışleri Genel Sekteri Muharrem Nuri Birgi, Atina Büyükelçisi Settar İlksel, Dışışleri Bakanlığında görevli bulunan Orhan Eralp ve Mahmut Dikerdem'den kurulu Kıbrıs Komisyonu F.R. Zorlu'nun başkanlığında çalışmalarına başladı. Komisyonun ilk işi Kıbrıs konusunda Türk görüşünü anlatan bir *Beyaz Kitap* hazırlayarak, dış temsilciliklere göndermek oldu⁸².

1955 yılının hemen başından beri oluşan gelişmeler üzerine İngiltere Kıbrıs'ta yeni bir politika uygulama gereğini duydu. Adadaki egemenliğini sürdürmemeye kaygısını duymaya başlayan İngiltere, konuyu Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir çözüme kavuşturmayı düşündü. 30 Haziran 1955'te İngiltere Kıbrıs sorunu da dahil olmak üzere, Doğu Akdeniz'de güvenliği ilgilendiren tüm sorunların görüşülmesi için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında üçlü bir konferansın toplanacağını bildirdi⁸³.

Konferans daveti İngiltere Dışışleri Bakanı *Harold Mc Millan* tarafından yapıldı, ancak Kıbrıs ismi geçmese de konferansın Kıbrıs sorunu üzerinde yoğunlaşacağı açıktı. Konferansın 29 Ağustos da Londra, *Lancaster House* da başlayacağı açıklandı⁸⁴.

İngiltere'nin bu beklemedik konferans davetinde İngiliz politikasındaki büyük değişimin etkisi büyüktür. İngiltere Kıbrıs Sorununun gündeme geldiği ilk dönemlerde, sorunun kendi iç meselesi olduğunu savunarak hiçbir devleti soruna katmamıştı. Ancak, Ada'da artan terör eylemleri, Kıbrıs'ta sömürgeci bir konumda bulunmanın yarattığı rahatsızlık, İngiltere'nin politikasını değiştirmesinde etkili oldu. Konferans toplanmasının bir diğer amacı ise; Dünya kamuoyuna, Amerika'ya ve BM'e, Kıbrıs'ta bir de Türk toplumunun bulunduğunu ve onların isteklerinin Rum isteklerine karşı olduğunu göstermekti. Böylece olayı bir bağımsızlık sorunundan çıkararak iki cemaat arasında bir sorun haline getirip⁸⁵ Türkiye'yi de çekerek Yunanistan ile Türkiye'yi karşı karşıya getirme taktiğini izleyen İngiltere, istikrar için Ada'da bulunması gerektiğini⁸⁶ dünya kamuoyuna kabul ettirmek istiyordu.

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili bir konferansa resmen davet edilmesi, İngiltere tarafından Türkiye'nin bu soruna taraf olduğunun resmen tanındığı anlamını taşıdığından, bu olay Türkiye'de büyük bir sevinç ve Yunanistan'da da hoşnutsuzluk uyandırmıştır. Davet Türkiye tarafından 2 Temmuzda, Yunan hükümetince ise 8 Temmuz'da kabul

---

⁸² Cem Eroğul, **a.g.e.**, s. 109.

⁸³ Mahmut Dikerdem, **a.g.e.**, s. 124-135

⁸⁴ **Zafer**, 1 Temmuz 1955.

⁸⁵ Nihat Erim, **a.g.e.**, s. 10.

⁸⁶ Melih Esenbel, **a.g.e.**, s. 24, Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 117.

edilmiş, üç hükümet arasında yapılan görüşmelerden sonra, konferansın 29 Ağustos 1955 te toplanması kararlaştırılmıştır.⁸⁷

Türk basını ve kamuoyu, Londra konferansına, Türkiye'nin taraf olarak resmen çağrılmasını kıvançla karşıladı. Bu anlamda basında olumlu görüşler ortaya konuldu. Kıbrıs'ın Türk yurdunun bir parçası olduğu ve Türkiye'nin güvenliği yönünden büyük önem taşıdığı, ayrıca Ada'da, hukuki, tarihi, coğrafi, askeri haklarının bulunduğunu vurgulayan yorumlar yapıldı.⁸⁸

Ankara Radyosu'nun Radyo Gazetesi, 3 Temmuz akşamı yaptığı yayında, Türkiye'nin konferansa davet edilmesinden duyulan hoşnutluğu ortaya koyarak, şu dikkat çekici vurgulamaları yapıyordu, şöyle ki; Adada bir isyan havası yaratılmak için halkın tahrik edilip kışkırtıldığı, adadaki iki unsurun diğerine karşı düşmanlığa yöneltildiği, bunun Doğu Akdeniz'in huzur ve güvenliği, Türkiye topraklarına bitişik denebilecek kadar yakın bir adanın sonu ve bizim için çok önemli olan oradaki soydaşlarımızın hayati sorunu olduğu, onların canının ve malının tehlikede olmasına Türk ulusunun umursamaz kalmayacağını herkesin taktir edeceği ortaya konulmuştur. Haberin altında yapılan yorumda, "*Dışişleri Bakanlığının talimatı ile kaleme alındığı anlaşılan bu sözler*", denilmiştir.⁸⁹ Bundan, Türk hükümetinin Kıbrıs sorununa artık iyice eğildiğini ve durumun ciddiyetini kavradığını anlayabiliriz.

Vatan Gazetesi'nde Ahmet Emin Yalman; ...Hükümetin İngiliz teklifini memnuniyetle kabul ettiğini, Yunanistan'ın da bunu reddetmeyeceğine dair belirtilerin bulunduğunu, ortada bozulmuş bir ayar sorununun olduğunu, eğer bu işi, Kıbrıs sorununun önemini çok aşan yüksek ortak çıkarların çerçevesi içinde yürütebilirlerse, Londra'dan ellerimiz boş olarak dönmeyeceğimizin kesin görüldüğünü, ...Londra Konferansının Yunanistan için bir cankurtaran hizmetini yapacağını, Konferansın iç siyaset sarsıntılarını meydan bırakmadan genel ayarları düzeltmelerine imkan açacağını, ortaya koyarak Kıbrıs sorununa genel bir bakış açısından bakıp, bozulan dengeler ve konferanstan beklenen olumlu olguları vurgulamıştır.⁹⁰

Hürriyet Gazetesi'nde Şükrü Kaya; ...Londra Konferansının tarafların tümünü tatmin etmese de, statükonun değişmesi olasılığı karşısında Türkiye'nin Ada üzerindeki

---

⁸⁷ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 117.

⁸⁸ Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 81.

⁸⁹ **Hürriyet**, 4 Temmuz 1955.

⁹⁰ Ahmet Emin Yalman, "Berbat Bir Çıkmaz", **Vatan**, 4 Temmuz 1955.

hakları ile Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin yaşam ve güvenliğinin korunması gerektiğini vurgulayarak savunmasına fırsat yaratacağı görüşünü ileri sürmüştür⁹¹.

Basında, Londra Konferansı haberi ile birlikte ortaya konulan, İngiltere'nin Adaya özerklik vermeye niyetli olduğuna dair çıkan haberler, konuyu değerlendirip düşünme ihtiyacı doğurmuştur.

Ulus gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın yazısında; Türkiye'nin güvenliğini, Yunanistan'ın iç politikasının alabileceği bir şekle bırakmanın adeta bir cinayet oluşturduğunu, bundan dolayı Adada İngiliz hakimiyet ve kuvvetlerini görmeyi tercih ettiklerini, ...Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin geleceklerine kayıtsız kalmayacağımızı, ...Kıbrıs'ın NATO devletlerinin ortak egemenliği altında, Batı dünyası için bir savunma merkezi haline sokulabileceğini, o zaman Adada yaşayan Rumların ve Türklerin de iç işlerde tam bir özerklik ve bağımsızlık hakkına eşit şekilde sahip olarak rahat yaşayabileceklerini, önerip öne sürüyordu⁹². Burada başyazar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a geçmesi fikrini reddediyor ve Ada için bir NATO koruması öneriyordu.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Kıbrıs'ın Türkiye'ye iadesi düşüncesini benimsediğini gösteren 3 Temmuzdaki Adana CHP İl Kongresinde yaptığı konuşmada ; Kıbrıs'a en yakın uzaklıktan seslendiğini, Kıbrıs'ın anavatanın ayrılmaz bir parçası olduğunu, üç beş kışkırtıcı ile Kıbrıs'ın elden çıkma olasılığının olduğunu, ancak hükümetin vereceği kararlarla Kıbrıs'ın Anavatan sınırları içerisine kısa zamanda alınacağına inandığını ortaya koymuştur⁹³.

Tercüman gazetesinden Yaşar Nabi yazısında; Adayı anlaşma ile İngilizlere önceden bırakmamıza rağmen Ada sahip değiştirmeye kalkarsa, yeni sahibinin mutlaka eski sahip olması gerektiğini, tarihi, coğrafi, stratejik bütün şartların da bunu gerektirdiğini belirterek, Kıbrıs'ın mutlaka Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini savunmuştur⁹⁴.

Ulus Gazetesinde Ahmet Şükrü Esmel, ...Kıbrıs'ta İngiltere statükoyu değiştirecek olursa, Türkiye'nin buna yönelik bir tezinin olmadığını, garip ki böyle bir savı ortaya atmak görevinin İngilizlere düştüğünü vurgulayıp devamla, Yunanlı dostlarımız hukuki düşünüyorlarsa, İngiltere'nin katılmayı reddetmesine ve eski duruma dönmesine hangi engelin olduğunu merak ettiğini, Kıbrıs'ı Türkiye'nin yönetebilmesinden kimsenin

---

⁹¹ Şükrü Kaya, "Kıbrıs Davası ve Londra'da Yapılacak Üçler Konferansı", **Hürriyet**, 6 Temmuz 1955.

⁹² Hüseyin Cahit Yalçın, "Kıbrıs Meselesi", **Ulus**, 10 Temmuz 1955.

⁹³ **Ulus**, 4 Temmuz 1955.

⁹⁴ Yaşar Nabi, "Yılan Hikayesi", **Tercüman**, 19 Temmuz 1955.

kuşkusu olmaması gerektiğini ortaya koyarak, ardından, İstanbul Rumlarının rahat içinde yaşadıklarını, sömürge altında yaşamaktan şikayet eden Kıbrıs Rumlarının da, Türkiye'ye geçecek olurlarsa, Türklerle eşit siyasi hak sahibi, şerefli yurttaşlar olacaklarını ileri sürmüştür⁹⁵.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir başyazıda; Londra Konferansının hedefinin, bir uzlaşma formülü aramak ve olanaklıysa, üç ilgili devletin sorumluluğuna katılacağı yeni bir idare kurmak olduğu belirtilip, böyle bir yönetimin kurulmasının taraflara eşit haklar verecek gerçekçi bir formül olduğu, ...ancak, Kıbrıs davasında Yunanlıların alışılmış çözüm yollarıyla yetinmeyecek kadar ileri gittiklerini vurgulanarak, ...gerginlik ortadan kalkıncaya ve statü sorunu halledilinceye kadar, Adada Türkiye'nin de katılacağı geçici ve ortak bir güvenlik rejimine ihtiyaç olduğu ileri sürülmüştür⁹⁶.

Verilen örneklerin ışığında denilebilir ki: İngiltere'nin Kıbrıs sorununun da ele alınacağı üçlü konferansı toplatma kararı, Yunanistan'ın baskılarına direnemeyip, Kıbrıs'ın hali hazır durumunda değişiklik yapmaya karar verdiği kanısının basında oluştuğuna işaret etmekte, yine bu noktada Türkiye'nin de bir savla ortaya çıkma gerekliliğinden ötürü kamuoyuna amaca dair bir takım çareler sunulmaktadır. Bu çözüm noktaları ise, azınlık-çoğunluk ilkesine dayalı özerklik değil, BM, NATO veya özellikle Türkiye tarafından garanti altına alınan bir özerklik görüşüdür. İngiltere'nin Adadan tamamen çekilmeyeceği, ancak, idare durumunda değişiklik yapacağı inancı ise çoğunluğun görüşüdür.

İngiltere'nin konferans daveti ile Kıbrıs'ta artma eğilimi gösteren EOKA terör eylemleri kan akıtmayı sürdürüyordu. 11 Temmuz'da Türkiye Yunanistan'a bir nota vererek, Kıbrıs'la ilgili tahrik ve kışkırtmaların durdurulmasını istedi. Notada, Ortadoğu'nun huzurunun bozulmasından Yunanistan'ın sorumlu olduğu bildiriliyordu⁹⁷.

Rumların Kıbrıs'ta yarattığı terör ortamı ile ilgili Ahmed İhsan'ın Hürriyet gazetesindeki köşesinde yazdığı yazı dikkat çekicidir. Makalede; ...İngiliz yönetimi altındaki Kıbrıs'ta azgın Rumların her gün her tarafa bombalar yağdırdığı, baskınlar yaptığı, Türk mahallelerine saldırıp yüzlerce cana kıydıkları, yönetim ellerine geçtiği taktirde bu azgın kitlenin saldırı boyutlarının daha da artacağı... belirtilerek; bir yerde herhangi bir nedenle asıl sahiplerinin eksilebileceği, ancak onların tarihi ve coğrafi durumlarının değiştirilemeyeceği, Kıbrıs'ın tarih boyunca Türk olup Türk kalacağı ortaya

⁹⁵ Ahmet Şükrü Esmel, "Kıbrıs Konferansı", **Ulus**, 24 Temmuz 1955.

⁹⁶ Feridun Ergin, "Kıbrıs Türklerinin Emniyeti", **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1955.

⁹⁷ **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1955.

konulmakta, devamla; eğer Londra Konferansı, bu esasa aykırı bir karara varır veya Birleşmiş Milletlere tekrar götürülen Yunan davası orada kabul edilirse, Akdeniz’de tedavi edilmesine olanak bulunmayan bir çıban başının meydana geleceği öne sürülüyordu⁹⁸.

5 Temmuz 1955’te konferansa katılacağını açıklayan Yunanistan Kıbrıs sorununu BM’e götüreceğini ortaya koydu. Konuyu açıklayan Dışişleri Bakanı Stefanopulos; Konferans için önerilen 29 Ağustos tarihinin incelendiğini ve en kısa zamanda BM’e başvurulacağını, buna yönelik hazırlıkların tamamlanmak üzere olduğunu ve BM’e görülen gerek üzerine 20 Ağustos’tan önce başvuracaklarını bildirdi⁹⁹.

Bu gelişmeler olurken basında çıkan yazılar ve kamuoyunun buna uyumlu tepkileri ile İstanbul’daki Fener Patrikhanesine karşı olumsuz bir hava yaratılmıştır. Hürriyet gazetesinin başlattığı aleyhte kampanyaya gençlik kuruluşları ve dinsel liderler de karışmıştır. Londra konferansı girişiminin kamuoyunun gerilip, eylemlerinin sertleşmesine katkısı büyüktür.

Hürriyet gazetesinde 18 Temmuz’da yayınlanan bildirmede Rum Patriği Athenagoros’tan; Kıbrıs’ta süren feci olaylara ekümenik sıfatıyla nasıl duyarsız kalabildiğini, ...EOKAlı teröristlerin iğrenç ve korkunç cinayetlerinin vicdanında yankı uyandırıp uyandırmadığı, ruhaniliğini küçük düşürüp düşürmediği, din adamı bilincini etkileyip etkilemediği sorularak, devamla, kendisinden Türk kanı akıtan EOKA teröristlerini din adamı sıfatıyla kınamasının istendiği, bunu yaptığı takdirde dini görevini yerine getirmekten başka bir şey yapmış olmayacağı, bildirilmekte; bunu yapmayıp “politikadır karışmam” oyununa devam ettiği takdirde Türk kamuoyu ile birlikte dünya kamuoyunun hakkında ne karar vereceğini bir düşünmesi gerektiği vurgulanıp, kendisine “ökümenik Patrik Athenagoros Efendi Hazretleri!” şeklinde alaycı bir dille seslenilerek bildiri sonlandırılıyordu¹⁰⁰.

Patrikhane 20 Temmuz’da yayınladığı cevapta ise; İstanbul Valisinin 14 Temmuz’da Patrikhane’ye yaptığı ziyarette Başbakan Menderes’in selamlarını getirdiğini, kendisinin ve hükümetin Patrikhane’ye karşı dostça duygular ve iyi niyetler besledikleri hakkında güvence verdiği bildirilmiştir¹⁰¹.

---

⁹⁸ Ahmed İhsan, “Akdenizde Çıbanbaşı”, **Hürriyet**, 17 Temmuz 1955.

⁹⁹ **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1955.

¹⁰⁰ **Hürriyet**, 18 Temmuz 1955.

¹⁰¹ **a.g.g.**, 21 Temmuz 1955.

Patrikhanenin Menderes hükümetinin desteğini sağladığına dair bildirisi Gazete ile diyalogunu sertleştirilmiş, haberin altındaki yazıda; patrikhanenin böyle bir bildiri çıkarmasının, son zamanlarda hakkında çıkan bazı yayınlarla ilgili olup üzüntü verici bir hareket olduğu, patrikhanenin hükümetin sevgi ve yakınlığından önce halkın sempatisini kazanmasının daha yüksek bir değer taşıyacağı, bunun da halkın ulusal duygu ve heyecanlarına saygı gösterip Kıbrıs'ta Türk kanı döken teröristlerin eziyet ve cinayetlerini her kitap dininin kınayıp lanetlemesiyle kazanılacağı ...belirtilmekte, Türkiye'de bir hükümet var ise, onun da üstünde bir halk kamuoyunun olduğu, bu kamuoyunun da Patrikhanenin Kıbrıs facialarına karşı, insani ve dini sesini yükseltmesini sabırsızlıkla beklediği ortaya konularak, böylelikle de hükümete olan serzeniş te dile getiriliyordu¹⁰².

Bu söz düellosuna TMTF da katılmış ve 20 Temmuz 1955'te yapılan basın toplantısında, Türk Gençliğinin Kıbrıs davasını akademik olarak savunmasına karşılık Yunan gençliği ile kilisenin çizmeyi aştığı, Patrikhaneye bağlı Yunan kilisesi vaizlerinin Yunanlıları kan dökmeye davet eden vaazlarına karşılık, Fener Patrikhanesinin bir ölüm sessizliğine daldığı, bunun da Türk gençliği ile kamuoyunun dikkatinden kaçmadığı ortaya konulmuştur¹⁰³.

Rum Ortodoks Patrikhanesinin Kıbrıs'taki terör olaylarına karşı sergilediği sessizliğe dair Ermeni Patriği Karikin Haçaturyan, Musevi toplumu lideri Hahambaşı Rafael Saban ve Türk Ortodoks Patriği Papa Eftim, tutumu kınayan bildirimler yayınladılar¹⁰⁴. 29 Temmuz'da İstanbul'da MTTB Lokalini ziyaret eden Türk Ortodoks Kiliseleri Başkanı Papa Eftim gençlere bir konuşma yapmış, konuşmasında Fenerin (Patrikhane) Ulusal Mücadelede de Türkiye'ye aynı ihaneti yaptığını, Fener Kilisesinin Yunanistan'ın emrinde olduğunu, ...Kıbrıs sorununa yönelik "bu adamlardan" bir şey beklenmemesi gerektiğini vurgulayarak, Makarios'u ruhani sıfatlıktan çıkarıp afaroz ettiğini belirtmiştir¹⁰⁵.

Bu gelişmeler sırasında 27 Temmuz'da kabinede bir değişiklik yapılarak; Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Dışişleri Bakanlığına, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ise Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığına getirildi¹⁰⁶.

---

¹⁰² a.g.g., 21 Temmuz 1955.

¹⁰³ a.g.g., 21 Temmuz 1955.

¹⁰⁴ **Hürriyet**, 25 Temmuz 1955, **Zafer**, 30 Temmuz 1955.

¹⁰⁵ **Ulus**, 30 Temmuz 1955.

¹⁰⁶ **Ulus**, 28 Temmuz 1955.

Bedii Faik anılarında konuya şöyle değiniyordu:

“...Ve artık tabii ‘Yunan dostluğu bizim için Kıbrıs’tan daha önemlidir’ diyebilmek, Fuat Köprülü Hocaya pahalıya oturuyor ve Sedat Simavi’nin Hürriyet’i başta olmak üzere, basının önemli bir kısmı da onun istifasını başlıca konu yapıyordu!”¹⁰⁷.

Londra Konferansı arifesinde, Türk Hükümeti’ndeki bu önemli değişiklik, dış politikada daha atak ve daha kişilikli bir davranış içine girileceği; Kıbrıs konusundaki gelişmelere daha yakın ilgi gösterileceği ve Türkiye’nin çıkarlarının korunmasında daha cesaretli adımlar atılacağına kanıtı olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁸.

Ağustos ayının ortalarında Yunanlılar bir *Beyaz Kitap* yayınladılar. Bu kitapta, Doğu Trakya, İmroz ve Bozcaada üzerinde hak iddia ediliyordu. Bu durum kamuoyunda büyük bir öfke doğurdu. Ankara Üniversitesi Talebe Birliği yayınladığı bildiriye; Yunanlıların ya susup, ya da acele etmelerini, Türklerin yeni bir 30 Ağustos yaratmaya her zaman hazır olduklarını, Yunanlıların rastlantı sonucu ellerinde kalan topraklarla yetinmelerini ortaya koyarak, şöyle seslenilmiştir: “Bir gün Akropolde Türk bayrağı görmeyi arzu etmiyorsanız sesinizi kesiniz!”¹⁰⁹.

Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı Hikmet Bil ise yaptığı konuşmada;... Kıbrıs işini kızıklar ile kilise tahrik ettiği için, bu kitabın isminin *kızıl kitap* olabileceğini belirtmiştir¹¹⁰.

Vatan gazetesi 18 Ağustos’ta büyük puntolarla “*Kıbrıs Türk’ün Ana Davasıdır*” diyerek attığı başlığın devamında, Yunanlıların soğuk savaşın silahlarıyla yeni bir saldırı hareketine giriştikleri, Megalo İdeanın bütün uğursuz hedefleriyle ayaklandığı, Yunanistan’ın ılımlı davranış yoluna razı olmazsa meydana gelecek bütün kötü sonuçların sorumluluğunu yüklenmiş olacağı ortaya konulup devamında, Londra konferansının öncesinde kamuoyunu seferber etmeye girişmek zamanının geldiği söyleniyor ve gazetenin her gün davanın aydınlatılmasına dair bilgi verme görevini yapmaya devam edeceği bildiriliyordu (Ek-1)¹¹¹.

Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük’ün 21 Ağustos’ta verdiği demeç Londra’daki konferans öncesi özellikle Kıbrıs’ta gerginliği artan kamuoyunun

¹⁰⁷ Bedii Faik, *Matbuat, Basın Derken...Medya, III*, Doğan Kitapçılık yay., İstanbul, 2002, s. 192.

¹⁰⁸ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, *Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Alfa yay., İstanbul, 2004, s. 313.

¹⁰⁹ *Hürriyet*, 12 Ağustos 1955.

¹¹⁰ *a.g.g.*, 19 Ağustos 1955.

¹¹¹ *Vatan*, 18 Ağustos 1955.

durumunu ortaya koyuyordu. Dr. Küçük konferansı izlemek için beraberindekilerle Londra'ya gitmeden önce Lefkoşe'de; Rum kışkırtmaları karşısında acil müdahalenin şart olduğunu, Kıbrıs'ın ikinci bir Rodos ve Girit olmaması dileğinde bulduklarını söylemiştir¹¹².

Bu gelişmeler sırasında, Kıbrıs Rumlarının 28 Ağustos günü Türklere karşı bir katliam yapacaklarına dair bir haber kamuoyunda büyük bir kaynamaya neden oldu. Demokrat İzmir gazetesinde verilen haberde; "*Kıbrıs'taki Palikaryalar Türklere karşı büyük bir katliam yapacaklar*" başlığı atılarak, Rumların bu hareketleriyle 29 Ağustos'ta Londra'da açılacak olan Kıbrıs konferansına etki etmek istedikleri ortaya konuluyor, iki günden beri şehirde (İzmir) konuk olan Kıbrıs Limasol Doğan Türk Birliğinin 25 üyesinin, Kıbrıs Türktür Cemiyeti İzmir Şubesi Başkanı Avukat Fikret Florat aracılığıyla, Çeşme'de bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dan bir görüşme isteminde buldukları belirtilerek, görüşme amacının, Kıbrıslı Rumların 28 Ağustos akşamı Kıbrıs'taki Türklerle İngilizlere karşı büyük bir katliam hareketinde bulunmak için çalıştıkları, katliam hareketinin 28 Ağustos gününe rastlaştırılmasının nedeninin ise 29 Ağustos'ta başlayacak Londra konferansına bir gövde gösterisi niteliğini taşıdığı, konularını Cumhurbaşkanıya duyurmak ve Rumların bu hareketi için hükümetin ne gibi önlemler aldığını öğrenmek istemeleri olduğu dile getiriliyordu¹¹³.

Cumhurbaşkanı Bayar, Limasol Doğan Türk Birliği kurulunu 24 Ağustos günü kabul ederek kendilerine; Rumların Adadaki soydaşlarımıza kesinlikle hiçbir şey yapamayacaklarına dair güvence verdiğini, katliam yapmalarına olanak olmadığını, sorunun artık uluslararası bir hukuk kuralı ile çözülmesi gereken önemli bir sorun halini aldığını, Türkiye'nin Kıbrıs için çok önemli ve sevindirici kararlar almak arifesinde olduğunu söylemiştir¹¹⁴.

Ahmet An'a göre; Kıbrıslı Türklerin 28 Ağustos'ta Kıbrıslı Rumlar tarafından katledileceğine ilişkin söylenti, hiçbir gerçek olaya dayanmamaktaydı. Kıbrıs Türktür Cemiyeti tarafından uydurulmuş ve uygun siyasal ortamda bütün Türkiye'ye yayılmıştı. Kıbrıslı Rum tedhişçilerin Kıbrıs Türk toplumuna bir saldırı hazırladıklarına ilişkin herhangi bir kanıt yoktu. EOKA'yla savaşan Kıbrıs'taki İngiliz makamları da böylesi bir saldırının planlanmakta hatta düşünülmekte olduğuna ilişkin hiçbir kanıt ortaya

---

¹¹² **Ulus**, 23 Ağustos 1955.

¹¹³ **Demokrat İzmir**, 24 Ağustos 1955.

¹¹⁴ **Yeni Asır**, 25 Ağustos 1955.

koymamışlardı¹¹⁵. Diğer bir saptamaya göre ise;haber Kıbrıs'tan, Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük'ten gelmiştir. Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı Hikmet Bil'e yazdığı mektupta Küçük tarafından; Rumların taşkınlıklarını son günlerde arttırmış oldukları ve Lefkoşe'de yaydıkları haberlere inanmak gerekirse, pek yakında genel katliama hazırlandıkları belirtilmiştir¹¹⁶.

Hükümet Kıbrıs Türklerinin kaygı ve korkularını dikkate alarak 23 Ağustos 1955'te İngiltere Büyükelçiliğine nota verdi. Konuya ilişkin haber *Ege Ekspres* gazetesinde; “*Kıbrıs Mevzuunda, İngiltere'ye Dün Mühim Bir Nota Verdik*” başlığıyla verilerek, notada, terörist Rumların tehdit ve tecavüzleri karşısında, hareketsiz kalamayacağımızın, ayrıca; söz konusu durumun Ortadoğu'nun barışını sarstığının açıklandığı ortaya konulmakta, notada, ...Kıbrıslı Rumlara Türklere göre ayrıcalıklı bir muamele yapılmasının teröristlerin cesaretini arttırdığına işaret edilerek, Türklere her bakımdan eşit işlem yapılmasının gerektiğinin belirtilip istendiği bildirilmektedir¹¹⁷.

Bu atmosfer içinde Başbakan Menderes, Londra Konferansına birkaç gün kala, 24 Ağustos'ta, İstanbul'da Liman Lokantasında, konferansa katılacak Türk heyetinin ve üç büyük kentte yayınlanan Türk gazeteleri başyazarlarının katıldığı bir akşam yemeği verdi¹¹⁸. Kıbrıs sorununun son derece önemli gelişmelerinden birini oluşturan söylevini veren¹¹⁹ Menderes özetle; ...şimdiye kadar soğukkanlılığımızı koruyarak, Türk-Yunan dostluğuna verdiğimiz önemi kanıtladığımızı, hala bu dostluğa önem verdiğimizizi, 28 Ağustos'un Kıbrıs'taki ırkdaşlarımıza karşı bir katliam günü olacağıın terörist bir eda ile ilan edildiğini, ...oradaki halkımızın kışkırtılmış ve silahlandırılmış çoğunluğun karşısında savunmasız kalacakları anlamının çıkarılmaması gerektiğini, onları tatmin edip rahatlatmak istediğimizi,

...Türk ve Yunan uluslarının dost ve bağlaşık olmaları adeta yazgıları iken, önlemsizlik ve anlayışsızlığın bu kadar esef verici durumlar yaratmasından derin bir üzüntü duyduğumuzu, ...nüfus çoğunluğuna göre bir bölgenin kaderinin saptanması ilkesinin, bu dünyada, böylesine parçalı olarak uygulama yeri bulmadığını, bir vatanın, terzinin önündeki kumaş parçası gibi neresinden istenilirse kesilebilen bir mal olmadığını, esasen teknik gerçeklere dayanmakla beraber, coğrafi, siyasi, ekonomik ve askeri bir bütün

¹¹⁵ Ahmet An, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, Everest yay., İstanbul, 2002, s. 52.

¹¹⁶ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 130.

¹¹⁷ **Ege Ekspres**, 24 Ağustos 1955.

¹¹⁸ Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 86.

¹¹⁹ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 130.

oluşturduğunu, bu yönden çeşitli etkenlerin etkisi altında tarihi olayların gösterdiği yönde sınırları çizilen bir coğrafya parçası olduğunu, vaktiyle, Batı Trakya için Lozan Konferansı esnasında plesibit yapılmasını istediğimizde Yunanistan'ın buna karşı çıktığını, oysa şimdi o günkü iddia ve kanıtlarını kendilerine karşı kullanmanın kolay olduğunu belirtirken,

“...daha dün, nüfus esasına dayanarak mı Ankara'nın önlerine kadar gelmişlerdi? İzmir'de, Aydın'da, Denizli'de, Eskişehir'de işleri neydi? Acaba oralarda self-determinasyon ilkesini gerçekleştirmek için ilahi bir misyonları mı vardı?” şeklinde sorular sorarak söylevinin devamında,... Kıbrıs'ta bir avuç çoğunluklarına dayanarak, dünyanın başına yeni gaileler açmak isteyenlere ister istemez “Ankara önünde ne işiniz vardı?” diye sormak zorunluluğunun ortaya çıktığını belirtip İngiliz yönetimine yönelik, “...Nasıl bir hükümet ki bu, kasaba rahibinin (Makarios) önünde diz çöker?” sorusunu yöneltmiş, Türkiye'deki Rum halkına kardeşçe davranıldığını, aynı ülkeyi paylaşmaktan ne kadar mutlu olduğunuzu görmelerinin sağlanmasının gerektiğini vurgulayarak,

...Türkiye sahillerinin büyük bir kısmının başka devletlere ait gözleme ve tehdit araçlarıyla çevrili bulunduğunu, bir Kıbrıs sahasının güvenli görüldüğünü, bu bakımdan, “Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir devamından ibaret olduğu” ve bunun Onun güvenliğinin esas noktalarından biri olduğunu, bu nedenle, bugün Kıbrıs'ın el değiştirmesi söz konusu ise, bunun etnik esaslara göre değil, çok daha önemli gerçeklere ve gerçeklere göre kararlaştırılıp Türkiye'ye geri verilmesinin gerekeceğini ...Londra'ya gidecek heyetimizin statükonun devamını asgari koşul olarak savunacağını, bu memleketin (Türkiye'nin), Kıbrıs'ın varolan durumunda bugün, hatta yarın için memleketimiz aleyhine olabilecek bir değişikliğe kesinlikle tahammülün olmadığını kesinlikle belirttiğini¹²⁰ ortaya koymuştur.

Menderes'in bu konuşmasında Londra Konferansı öncesi Türk resmi görüşü ortaya konmuştur¹²¹. Menderes'in söylevinde kullandığı sözler, Yunan hükümetinin şimdiye kadar Kıbrıs konusunda ileri sürmüş olduğu iddialara karşı en sert ve kesin cevabı oluşturmaktadır¹²². Kıbrıs adasını (vatani); coğrafi, siyasi, ekonomik ve askeri bir bütün olarak tarihi olayların gösterdiği yönde sınırları çizilen bir coğrafya parçası şeklinde tanımlaması, Londra Konferansı öncesinde, resmi Türk görüşünün, Kıbrıs'ın bir bütün

¹²⁰ **Ulus, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Vatan, Yeni Asır**, 25 Ağustos 1955.

¹²¹ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s. 314.

¹²² Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s.132.

olarak İngiliz egemenliğinde kalması ve el değiştirilmesi gerekirse tekrar Türkiye'ye geri verilmesi şeklinde olduğunu kanıtlamaktadır¹²³.

Menderes'in söylevi basın ve kamu oyunda oldukça olumlu bir karşılık bulmuş ve desteklenmiştir. Vatan gazetesi söylevi; "*Başvekil, Kıbrıs Anadolu'nun devamından ibarettir, dedi*" sözleriyle başlık atarak haber yapmış, Menderes'in konuşmasından üç başlık kullanıp, baş sayfaya bastığı Ege haritasının altına Başbakan'ın, Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir devamı olduğuna dair açıklamaları yerleştirmiştir (Ek-2)¹²⁴.

Ulus gazetesinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün konuya dair konuşması baş sayfada; "*İnönü'nün Kıbrıs'a Dair Demeci*" başlığıyla verilerek, "*Kıbrıs'taki Kardeşlerimizin Can ve Mallarını Tehlikeden Korumak İçin*" cümlesinden sonraki "*Hükümetle Beraberiz*" söylemi büyük harflerle basılmıştır. İnönü konuşmasında; ...hükümetin bildirisinin Kıbrıs davasına dair ciddi bir durumu gösterdiğini, bütün yurttaşların ilgisinin bu ağır haber üzerinde toplanması gerektiğini belirterek, ... Kıbrıs'taki kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için hükümetin alacağı bütün önlemlerde beraber olduklarını, çabalarını destekleyeceklerini vurgulamış, Kıbrıs Konferansının biçim ve sonucu belli oluncaya kadar, muhalif parti olarak dikkatlerini bu konuda toplayacaklarını, dış politikamızın Kıbrıs ile ilgileneceği bu günlerde, iç politikanın havasının da Kıbrıs ile dolu olduğunu dünyaya göstermelerinin görevleri olduğunu ortaya koymuştur(Ek-3)¹²⁵. Burada dikkati çeken konu, İnönü'nün Menderes'in söylevinin içeriğinden çok şeklini onayladığını ortaya koymasıdır.

Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel başkanı Osman Bölükbaşı Menderes'in söylevi üzerine İstanbul'da verdiği demeçte ; Kıbrıs sorunu ve oradaki kardeşlerimizi tehdit eden yakın tehlikeye ilişkin Hükümetin bütün gazetelerden okunan ve çoktan beri beklenen enerjik bildirisini büyük bir sevinçle karşıladıklarını belirterek, yurda dair ve ulusal konulardaki duyarlılığımızı, iç politika karşıtlarının asla söndüremeyeceğini dile getirmiştir¹²⁶.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Başbakanın söylevine dair sorulara karşılık; ... yönetim başkanının bu konuda (Kıbrıs sorunu) ilk defa cesur konuştuğunu, bundan sevinç duyduklarını, ancak çok geç kalındığını, hükümet eğer bu işi zamanında sıkı tutsaydı bu kritik durumun meydana gelmeyeceğini, ...Türk-Yunan dostluğuna değer vermekle

¹²³ Ahmet C. Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 88.

¹²⁴ **Vatan**, 25 Ağustos 1955.

¹²⁵ **Ulus**, 26 Ağustos 1955.

¹²⁶ **Zafer**, 26 Ağustos 1955.

birlikte, Kıbrıs sorununun bu dostluğu bozması durumunda sorumluluğunun bizim olmayacağını, Yunanistan'ın bu konuda yanlış yolda olduğunu öne sürerek,... konuşmasında Yunanlılara; “*Türk aslanlarının kılına dokunma, Dumlupınar'ı, İnönü'yü hatırla!*” şeklinde seslenmiştir¹²⁷. Burada Gülek'in konuşmasında hem onaylayıcı, hem de gözdağı veren bir tarz kullanıldığı görülmektedir.

Başbakanın söylevi, Kıbrıs Türktür Cemiyeti, TMTF, İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti gibi kuruluşlar tarafından da övülerek çekilen telgraflarda bu konudaki destekleri açıklanmıştır¹²⁸.

Menderes'in heyecanlı söylevi Türk basınında da hoşnutluğu ortaya koyan yorumlar almıştır. Ulus gazetesinde Ahmet Şükrü Esmer; ...Başbakanın bu konudaki sözlerinin içten bir yankı uyandırdığını, resmi makamların Kıbrıs sorununda şimdiye kadar benimsedikleri sessizlikten doğan acıyı dindirdiğini ve büyük bir rahatlık duygusu yarattığını yazmıştır¹²⁹.

Cumhuriyet'te Ömer Sami Coşar,...Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin açıklaması ile...bir süredir devam eden ulusal konular etrafındaki tartışmalara derhal son verildiğini, iktidar, muhalefet ve kamuoyunun tek bir vücut halinde Atina'nın yayılma arzularının karşısına dikiliverdiğini belirterek, söylevin birleştirici yönüne dikkat çekmiştir¹³⁰.

Hürriyet gazetesinde Şükrü Kaya görüşlerini; ...Menderes'in sözlerinin, ...İngiltere ile Yunanistan'a sorumluluk ve görevlerini tekrar hatırlatmak isteyen ve zamanında yapılan ciddi, cesur ve özellikle dürüst bir girişim olduğu şeklinde dile getirmiştir¹³¹.

Zafer gazetesindeki başyazıda; ...Kıbrıs'a dair bildirinin, bütün tarihi uygunsuzluklar ve anlaşmazlıklar geleneğinin arıtılması amacını güden taze ve olgun bir tarihsel görüşün Türkiye adına ifadesinden kuvvet aldığı, ...bütün bunlardan sonra da, Kıbrıs'ın her parçası gibi Anadolu'dan anlayış ve korunma göreceği belirtilmiştir¹³².

Yeni Asır gazetesindeki başyazısında Şevket Bilgin; Kıbrıs sorununun, Başbakanın açıkça ifade ettiği gibi, barış ve istikrar düşmanı komünistlerin bilinen köy

¹²⁷ **Vatan**, 27 Ağustos 1955.

¹²⁸ **Hürriyet, Zafer, Milliyet**, 29 Ağustos 1955.

¹²⁹ Ahmet Şükrü Esmer, “Başbakanın Kıbrıs Demeci”, **Ulus**, 28 Ağustos 1955.

¹³⁰ Ömer Sami Coşar, “İşte Biz, İşte Onlar”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1955.

¹³¹ Şükrü Kaya, “Samimi Bir İhtar”, **Hürriyet**, 26 Ağustos 1955.

¹³² “Kıbrıs Davasında Türkiye Kararlıdır”, **Zafer**, 25 Ağustos 1955.

papazı Makarios'la el ele vererek adeta kat ettikleri bir sorun olduğunu, ...eğer Yunan kilisesi açık niteliğini belirleyen hoyrat bağınazlığından uzaklaşabilseydi, Atatürk ve Venizelos'un olağanüstü kuvvetle kurmayı başardıkları dostluk eserinin Kıbrıs sokaklarında hançerlenmesine razı olmayacaklarını, bunun canice bir eylem olacağını herkesten önce taktir edeceğini, ardından da çok daha acı bir olaya olarak; Papagos hükümetinin çeşitli bağlaşma bağları üstünde bir macera politikasının düzenleyicisi olmaya kalkışamayacağını... ortaya koymuştur¹³³.

Demokrat İzmir gazetesinde Hurrem Kubat imzalı başyazıda; ...Adnan Menderes'in Kıbrıs konusunda ileri sürdüğü kanıtlar doğrultusunda, Yunanlı dostlarımızın ne cevap vereceklerini öğrenmenin merak edildiği, ...Büyük Yunanistan hayalinden bir türlü kendini kurtaramayıp, gerçeklere dönemeyen bu megaloman komşumuz hakkındaki dileklerin daima dostça olduğu, ancak "*Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olma*" tehlikesi karşısında kendi adımıza kaygı duyulduğu ... dile getirilmiştir¹³⁴.

Ege Ekspres gazetesinde Diplomat takma adıyla yazılan hükümet yanlısı yazıda; iktidarın Kıbrıs davasında yalnız bırakıldığı belirtilerek... bu kısır döngüden çıkılıp ulusal davaya destek verilmesi gerektiği vurgulanmış, muhalefet partilerinin bu kötü daireden ve hırs balçığından çıkarak ulusal benliğimizi saran davaya katılmaları istenilmiştir¹³⁵.

Hükümetin Türk kamuoyunda yıllardan beri birikmiş olan heyecan ve kaynamayı dillendiren ve Dünya kamuoyuna açıklayan tutumu, ülkede dayanışma ve birlik ortamı yaratmış, bu önemli gelişme ile Türk halkı hükümeti tüm gücü ile desteklemeye çalışmıştır. Yıllardır süren gergin havanın ardından bir çözüm ışığı sezen kamuoyunun Londra Konferansının sonucuna odaklandığını söyleyebiliriz.

Konferansın öncesinde sadece Ağustos'un son haftasında KTC'nin ülkenin çeşitli yerlerinde 15 şubesi daha açılmıştır¹³⁶.

Ana hatları çizilmeye çalışılan bu ortam içerisinde Türk kurulu 25 Ağustos 1955'te Londra'ya gitti¹³⁷. Heyet, Dışişleri Bakanı *Fatin Rüştü Zorlu*'nun başkanlığında, Milli Savunma Bakanı *Ethem Menderes*, Genelkurmay'dan Orgeneral *Rüştü Erdelhun*, Dışişleri Genel Sekreteri *Muharrem Nuri Birgi*, Londra Büyükelçiliğine yeni atanan *Suat Hayri Ürgüplü*, Atina Büyükelçisi *Settar İksel*, Dışişleri Bakanlığı'ndan *Orhan Eralp*,

¹³³ Şevket Bilgin, "Kıbrıs, Milli Birliğin Temel Taşı Haline Geldi", **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1955.

¹³⁴ Hurrem Kubat, "Türkün Erkek Sesi", **Demokrat İzmir**, 28 Ağustos 1955.

¹³⁵ "Menderes İktidarı Milli Davada Yapayalnız Bırakıldı", **Ege Ekspres**, 26 Ağustos 1955.

¹³⁶ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 140.

¹³⁷ **Ulus, Hürriyet**, 26 Ağustos 1955.

Semih Günver ve *Mahmut Dikerdem*'den oluşuyordu. Ayrıca Anadolu Ajansı Genel Müdürü ile kalabalık bir gazeteci grubu da heyete eşlik edecekti¹³⁸.

Dışişleri Bakanı 26 Ağustos'ta Londra havaalanında, Türkiye Hükümeti ve kamuoyunun Kıbrıs adası konusundaki tatmin edilmek ve kazanılmak istediğini...bu bildiriye yaparken, Kıbrıs'ta devam eden kanlı olaylardan ve Kıbrıs uyruklu Türk soydaşlarının can ve mallarına karşı süren tehditlerden bahsetmeden geçerse görevini yapmamış olacağını, Türk kamuoyunun bu olaylarla çok yakından ilgili olduğunu ve bu eziyetler karşısında hükümetin ilgisiz kalacağını düşünmenin çok hatalı olacağını belirterek, dünya kamuoyunca, Başbakanın yaptığı açık ikaza ne kadar dikkat edilse az olacağını dile getirmiştir¹³⁹.

Zorlu'nun ertesi gün yaptığı basın toplantısında söyledikleri, Türkiye'nin soruna ilgisini göstermesi yönünden dikkat çekicidir. Zorlu konuşmasında; ...Türkiye Hükümetinin soylu sessizliğinin, bazı çevrelerce Kıbrıs konusunda Türkiye'nin ilgisiz kaldığı yolunda açıklanmasının üzüntü verici olduğunu, ...bu sorunu kışkırtanların zamanla çalışmalarını arttırmalarının üzüntüyle görüldüğünü... bu açıdan Türkiye'nin, durumun gerektirdiği azimli kararları almanın ve Kıbrıs ile yaşamsal bir şekilde ilgili bulunduğunu kesin bir ifade ile ilgililere bildirme zamanı geldiği görüşüne vardığı, belirtmiştir¹⁴⁰.

İngiltere'nin 30 Haziran 1955'de yaptığı davet üzerine toplanan *Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Hakkında Üçlü Konferans* 29 Ağustos 1955'da Londra'da *Lancaster House*'da açılmıştır¹⁴¹. Açış söylevinde, İngiltere Dışişleri Bakanı Mc Millan, taraflara; Kıbrıs Adasının stratejik bakımdan İngiltere için büyük önem taşıdığını belirterek, Ada üzerinde Türklerle Yunanlıların yakın ve uzak emelleri ne olursa olsun, İngiltere'nin Kıbrıs'taki kara, deniz ve hava üslerinin tartışma konusu yapılmasına Majeste Kraliçenin Hükümetinin asla razı olmayacağını kibarca hatırlatmıştır¹⁴².

Londra Konferansının 30 Ağustos günündeki oturumunda konuşan İngiltere Dışişleri Bakanı H. McMillan; bu konferansın diğerleri gibi, resmi bir konferans olmadığını belirterek İngiltere'nin Kıbrıs'la olan bağlarının tarihsel gelişimini ortaya

¹³⁸ **Zafer**, 26 Ağustos 1955, Semih Günver, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü, Z, Zorro Gibi...**, Bilgi yay., Ankara, 1985, s. 64.

¹³⁹ **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1955.

¹⁴⁰ **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1955.

¹⁴¹ **Milliyet**, 30 Ağustos 1955, Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 141.

¹⁴² Semih Günver, **a.g.e.**, s. 65.

koyup, Kıbrıs'taki terör olaylarından hükümetinin duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve İngiltere'nin Kıbrıs'ın durumuna dair görüşünü, tarafların haklarını yeterince dikkate alan bir *özerklik rejimi* şeklinde ortaya koymuştur¹⁴³.

Konferansın 31 Ağustos 1955 tarihli oturumunda Yunan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos; Kıbrıs halkına kendi geleceğini belirleme hakkının tanınmasının gerektiği, bu hakkın tanınmasına rağmen İngiltere'nin Kıbrıs'taki üslerine sahip çıkabileceği, Kıbrıs'taki *Türk azınlığına* din, eğitim ve ekonomik hürriyetler alanında tam bir eşitlik statüsü tanınacağı, hatta Türkiye'nin istenmesi halinde uyruk ve askerlik konularında özel bir rejimin kabul edilebileceği konularını içeren Yunan hükümetinin görüşünü açıklamıştır. Görüldüğü gibi konuşma Yunanistan'ın Türkiye'ye İngiltere'den daha çok taviz vermeye hazırlıklı olduğunu göstermektedir¹⁴⁴.

Fatin Rüştü Zorlu konferansın 1 Eylül günündeki konuşmasında, Kıbrıs sorununu mantık oyunlarından çıkartarak hukuksal çerçevesi içine oturtmakla işe başladı. Zorlu'nun okuduğu 28 sayfalık Türk tezinin özeti şu idi¹⁴⁵: Lozan Antlaşmasının 30 ve 31. maddeleri, 16. maddeden ayrı olarak Kıbrıs Adasına özel statü tanımıştır. Gerçekten de 16. maddenin genel hükmüne karşılık, 30. maddeyle Türkiye Kıbrıs Adası üzerinde egemenlik haklarını yalnız İngiltere'ye devrettiğini belirtmiştir. 31. maddeyle de Adada yaşayan halklara, anlaşmanın imzalanmasından başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk ya da İngiliz uyrukluğu arasında tercih hakkı tanınmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs adası'nın geleceği üzerinde titizlikle durmasının nedeni tarihi, coğrafi, etnik ve stratejik verilere dayanmaktadır. Ada, dört yüz yıla yakın bir süre Türklerin elinde bulunmuş, tarihin hiçbir devrinde Yunan yönetimine geçmemiştir. Anadolu kıyılarına 40, Yunanistan'a ise 1000 mil uzaklıktadır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar Ada halkının çoğunluğunu Türkler oluşturmuştur ve şu anda da tapulu toprakların %60'ı Türklerin elindedir¹⁴⁶.

Güvenlik bakımından Kıbrıs Adası'nın önemi Türkiye için çok büyüktür. Bütün bu nedenlerle, Yunanistan'a karşı Kurtuluş Savaşı vermiş olan Yeni Türk devleti, Kıbrıs üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçmemek niyetinde ise, Kıbrıs Adası *asıl sahibine geri döner*. Çünkü çağdaş devletler hukuku, şahıs hukuku gibi toprak parçaları üzerinde devletlere salt kullanım hakkı tanımamıştır. İngiltere Türkiye'den aldığı bir toprağı

¹⁴³ **Hürriyet**, 31 Ağustos 1955.

¹⁴⁴ **Cumhuriyet**, 1 Eylül 1955.

¹⁴⁵ Mahmut Dikerdem, **a.g.e.**, s. 129.

¹⁴⁶ **Zafer**, 2 Eylül 1955.

Yunanistan'a devredemez. Şu halde Yunanistan Kıbrıs sorununda Kıbrıs için muhatap bile değildir.¹⁴⁷ Burada anlatılmak istenen, Türk hükümetinin tezini savunma biçimini haklı çıkarmak değil, aksine varılan sonucu ortaya koymaktır. Çünkü Yunanlı konferans delegasyonu Türk tarafının bu argumentasyonundan, diğer bir deyimle, bu beklenmeyen "Türk faktöründen" büyük bir şaşkınlığa uğramıştı¹⁴⁸.

Burada belirgin olarak fark edilmektedir ki; Zorlu'nun konferansta ortaya koyduğu Türk görüşünde, İngiltere'nin ileri sürdüğü özerklik şartının ötesinde Ada'da terör olaylarının bir an önce önlenmesi istenilmiştir.

Konferansın gelişimine dair sürekli Ankara'ya Başbakan'a bilgi veren Zorlu'ya Menderes bir noktada ısrar ediyordu; "*Bizim için önemli olan statükonun korunması veya değişecekse de Kıbrıs'ın Türkiye'ye geri verilmesi temel ilkesinin herhangi bir zaafa uğramadan korunmasıdır*"¹⁴⁹.

Türkiye'nin savunduğu görüş Türk basınında çok olumlu bulunup desteklenmiştir. Hürriyet yazarı Şükrü Kaya; konferansın kesin ve olumlu bir kararla sonuçlanmasa da Türk-İngiliz dostluğunun kuvvetlenmesine yardım edeceğini savunmuş, ... bu dostluğun güçlenmesine bahane olacak Kıbrıs davasını kazanmanın da başka dostlukların zayıflamasını karşılayacağını¹⁵⁰ öne sürerek İngilizlere yakınlaşmanın önemini vurgulamıştır.

Ulus gazetesinden Ahmet Şükrü Esmel yazısında; ...hiçbir yerde kabul görmemiş, hatta Batı Trakya sorununda Yunanistan'ın kendisince bile reddedilen çürük bir kuruma dayanarak Londra'ya giden Yunan yetkili kurulunun karşısında bilime ve gerçeklere dayanan savının, Türkiye'nin yapıcı bir zihniyette olduğunu anlattığını belirtmiştir¹⁵¹.

Milliyet gazetesi Konferansa dair görüşünde; ...Türk tezinin bir başyapıt olduğunu, açık ve tatminkar olan tezin içeriği itibariyle nesnel ve duygusallıktan uzak bulunduğunu, bu durum karşısında İngiltere'nin büyük haklarımızdan birine kıymadan Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda söz hakkının olduğunu kabul edemeyeceğini... ileri sürmüştür¹⁵².

¹⁴⁷ Mahmut Dikerdem, **a.g.e.**, s. 129-130, ayrıca **bkz.** Semih Günver, **a.g.e.**, s. 65-66.

¹⁴⁸ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, İmge yay., Ankara, 1990, s. 109.

¹⁴⁹ Necati Zincirkıran, **Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu**, Sabah Gençlik Yay., İstanbul, 1994, s. 63.

¹⁵⁰ Şükrü Kaya, "Türkiye'nin Davası", **Hürriyet**, 3 Eylül 1955.

¹⁵¹ Ahmet Şükrü Esmel, "Londra Konferansında", **Ulus**, 3 Eylül 1955.

¹⁵² "Türk Tezi Bir Şaheserdir", **Milliyet**, 3 Eylül 1955.

Dünya gazetesinde Falih Rıfki Atay ise; ...Türk tezinin Londra'da Anadolu'yu savunma sorununu ortaya attığını, ...Kilisenin azdırdığı tutkuların Türkiye'nin peşinden koşacağını tahmin edilemeyeceğini, ...Yunanistan'ın İngiltere'ye verdiği güvencenin bizi ilgilendirmediğini, ...bizim sağlam ve devamlı güvenceler arayıp, isteyip ve almamız gerektiğini vurgulamıştır¹⁵³.

Cumhuriyet'te Ömer Sami Coşar; ... Türkiye'nin yerinde uyarısını Atina veya diğerleri blöf diye kabul etme yoluna giderlerse çok ciddi bir hata yapmış olacaklarını, ... Türk görüşünü vurgulayanın (Zorlu), yalnız Menderes Hükümetinin değil, tüm ulusun ağzından ve tek arzusuna uygun konuştuğunu, bu ulusun blöf yapmadığını anlayamayanların Hatay olaylarını hatırlamaları gerektiğini¹⁵⁴ ortaya koyarak sert ve gözdağı veren bir tarz kullanmıştır.

Zafer gazetesi görüş olarak; İngiltere'nin, adayı yönetiminde tutma kararı olduğundan, anlaşmaya ancak Türkiye'nin asgari koşul olarak ileri sürdüğü, hali hazır durumun devamı esasında varabileceğini öne sürmüştür¹⁵⁵.

Yeni Asır'da M. Tuncer imzalı başyazıda; ...Türk görüşünün, dostluğu, barışı koruyan, ılımlı ve haklı bir görüş olduğu, Yunan tezinin ise dostluk ve güvenlik olanaklarını baltalayan bir taşkınlık olduğu, bu durumun İngiliz dostlarımız ile dünya kamuoyunca, hatta Yunanlılarca da anlaşılmasının gerektiği öne sürülmüştür¹⁵⁶.

Verilen örneklerden de anlaşılmaktadır ki, basın Türk görüşüne ileri sürülenleri de aşan bir karşılık vermiştir. Öte yandan Konferansın 6 Eylül 1955'de başlayan ikinci bölümünde İngiltere'nin Kıbrıs'a getirdiği çözüm önerisi tartışılmıştır. İngiltere Ada'ya *Self-Government (İdari Özerklik)* verilmesini önerdi. Buna göre; dış politika ve savunmada söz sahibi İngiltere olacak, Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması şartıyla Ada Halkına özerklik verilecekti¹⁵⁷. Bu teklifi hem Türkiye, hem de Yunanistan tarafından red edildi. Görüşmelerin devam etmesine rağmen üç taraf arasında herhangi bir uzlaşma yolu bulamadan ve karar alınmadan 6/7 Eylül olaylarının etkisi ile de 7 Eylül 1955 tarihinde dağıldı.

Türkiye, Konferans ile Kıbrıs sorununda birinci derecede söz sahibi olduğunu İngiltere ve Yunanistan ile birlikte bütün dünyaya kabul ettirmekle birlikte, Londra'da en

¹⁵³ Falih Rıfki Atay, "Yunan Emperyalizminin Tehlikeleri", **Dünya**, 3 Eylül 1955.

¹⁵⁴ Ömer Sami Coşar, "Kıbrıs Gurbet Hayatın Sona Erecek", **Cumhuriyet**, 2 Eylül 1955.

¹⁵⁵ "Anlaşma Zemini", **Zafer**, 4 Eylül 1955.

¹⁵⁶ M. Tuncer, "Hakkı İfade Ettik..", **Yeni Asır**, 3 Eylül 1955.

¹⁵⁷ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.m.**

kazançlı çıkan ülke ise İngiltere oldu. Türkiye ile Yunanistan arasındaki çelişkiden yararlanan İngiltere, anlaşmazlıkların önlenmesi için Kıbrıs'ta bulunmasının zorunlu olduğunu göstermiş oldu¹⁵⁸.

B- DEMOKRAT PARTİ'NİN ROLÜ

6/7 Eylül olaylarının nedenlerinden birinin de DP yönetiminin olduğu, tam olarak ispatlanamamakla birlikte ortaya atılan savlardan biridir. Olayların ertesinde ve devam eden süreç içerisinde, gerek o günleri yaşayanlar, gerekse konuya dair araştırma yapanlar tarafından öne sürülen bu tez, somut resmi (arşiv) belgelerine ulaşılmaması nedeniyle halen yapılan yorumlardan ve varsayımlardan güç almaya devam etmektedir. Türk siyasi literatüründe de genel olarak bu olayların DP hükümeti tarafından organize edildiği görüşü hakimdir. Ancak *Yunan aleyhtarı* kavgaya ve kargaşalığa dönüşen bu gösterileri kontrol altına almak mümkün olmamıştır¹⁵⁹.

İstanbul'daki Alman ve İngiliz Başkonsoloslukları raporlarına göre; hükümet tarafından en azından Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, İçişleri Bakanı Namık Gedik, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, saldırıların hazırlanmasına katılmışlardı; her şeyden önce amaç, Londra Konferansı üzerinde baskı oluşturmak ve dikkatleri iç politikadaki sorunlardan uzaklaştırmaktı. Ancak, yabancı gözlemcilerin hemfikir oldukları bir başka nokta, olayların olduğu boyutun hükümet üyelerinin kendileri için de büyük bir sürpriz olduğudur¹⁶⁰.

DP'nin olaylardaki rolünü ortaya koyanların dayanaklarından en önemlisi Londra Konferansı sırasında, Dışişleri Bakanı Zorlu'nun Başbakan Menderes'e gönderdiği öne sürülen şifreli telgraftır. Yassıada'da yapılan Yüksek Adalet Divanı sorgulamalarının 24.10.1960 tarihinde yapılan üçüncü oturumda dinlenen tanık Coşkun Kırca söz konusu telgrafta; İngilizlerin, Yunanlıların kendi yazgısını belirleme vaatlerine eğileceklerinin sezilmesi nedeniyle, Türk heyetinin ve gazetecilerin ellerinden geleni yaptıkları belirtilerek, Başbakanın Zorlu'nun elini güçlendirmek için ilgililere gereken emirleri

---

¹⁵⁸ Nihat Erim, **a.g.e.**, s. 11.

¹⁵⁹ Hüseyin Bağcı, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁶⁰ Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2005, s. 73.

vermesinde fayda olacağını bildirildiğini belirtmiştir¹⁶¹. Böylelikle Kırca, sorgulamada 6/7 Eylül'ün Zorlu'nun istemiyle kurgulandığını ileri sürmektedir.

Hikmet Bil anılarında telgraf olayını anlatırken; Menderes'in kendisine... Zorlu'dan yeni bir şifre telgraf geldiğini, telgrafta, zayıf durumda olduğunu, (konferansta), Türk kamuoyunu zaptedemediğini söyleyebilmek istediğini, daha aktif olmamızı istediğini belirttiğini ileri sürmüştür. Bil'e göre; 5 Eylül gecesi Florya'da, Bayar, Menderes ve Gedik, Londra Konferansının ya başarıya ulaşması ya da dağıtılmasına yönelik bir düzen yapmışlardır. Bil bu savını, Menderes'in arabada söylediğini belirttiği, "*Konferans ya hakkımızı kabul eder, ya da dağılmak zorunda kalır...*" şeklindeki sözlerine dayandırmaktadır¹⁶². Yassıadada'ki duruşmalarda 1 Kasım 1960 tarihli oturumda yaptığı tanıklıkta Bil; olaylardan bir gün önce İstanbul Adliyesinin açılış töreninden sonra kendisini otomobiline bindiren Menderes ile yaptığı Londra Konferansı izlenimleri ve Kıbrıs seyahatine dair konuşma sırasında diyalogun geliştiğini vurgulamıştır¹⁶³.

Zorlu ise, Yassıada duruşmalarında 24.10.1960 tarihinde yapılan üçüncü celsede; Kırca'nın bahsettiği telgrafı gönderdiğini doğrulamakla birlikte içeriği hakkında uzun bir açıklamada bulunarak; Londra Konferansının işleyişi sırasında alınması gerekli *diplomatik önlemleri* telgrafta vurguladığını ısrarla belirtip, İngilizlerin ileriki süreçte Yunanlıların vatandaş ve soydaşlarımızın güvenliği aleyhindeki isteklerini İngilizlerin bir derecede karşılayacaklarından bahsettiğini, bu kaygılarını dile getirip, konuya dair İngiltere Başkanı ile Dışişleri Bakanı yanında girişimlerde bulunduğunu, Kıbrıs davasını hiçbir şekilde güçsüzleştirmemek için gerekli önlemleri almasının da görevi olduğunu öne sürmüştür. Duruşmalar esnasında Başsavcı tarafından Başkana, istenilmesine rağmen telgrafın bulunamadığı bildiriliyordu¹⁶⁴. Dışişleri dosyaları aranmış, varlığı iddia edilen telgraf bulunamamıştır¹⁶⁵.

12 Eylül 1955 tarihinde TBMM'nde 6/7 Eylül Olayları hakkında yapılan görüşmelerde hükümet adına konuşan Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü, ...hükümetin böyle bir olayın meydana geleceğinden haberinin olduğunu, fakat gününün ve saatinin belirlenmesinde yanıldıklarını, bir baskına uğradıklarını ortaya koyunca Mecliste

¹⁶¹ Mehmet Arif Demirel, **6 Eylül 1955, Yassıada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam yay., İstanbul, 1995, s. 174-176.

¹⁶² Hikmet Bil, **Kıbrıs Olayı ve İçyüzü**, 2. baskı, İtimat Kitabevi. yay., İstanbul, 1976, s. 110.

¹⁶³ M. Hulusi Dosdoğru, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam yay., İstanbul, 1993, s. 218.

¹⁶⁴ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 179-181.

¹⁶⁵ Ahmet Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim, Geçirdiklerim (1945-1970)**, IV, Rey yay., İstanbul, 1970, s. 325.

hükümetin neden önlem almadığına ilişkin sorularla karışık, gürültülü bir hava oluşmuş, bunun üzerine söz alan Menderes durumu düzeltmeye çalışmıştır¹⁶⁶.

Olaylarda iki yıl sonra DP'den ayrılan Fuad Köprülü Yeni Sabah gazetesi muhabiri Şemsi Kuseyri ile yaptığı görüşmede, olayların *Kıbrıs fatihlerinden(!)* Fatin Rüştü Zorlu'nun esini ile Menderes ve Gedik (Dönemin İçişleri Bakanı) tarafından düzenlendiğini iddia etmiştir(Ek-4)¹⁶⁷.

Öte yandan; olaylar hakkında Yassıada'da ifadesini veren Menderes'in eski Emir Subayı Binbaşı Hayrettin Sümer, o zamanki Devlet Bakanı Mükerrer Sarol'un kendisine; “*biz onlara gösteri yapmalarını söyledik, ama böylesine demedik, zaten Türk'e vur desen, öldür anlıyor*” dediğini söylemiştir. Sümer ayrıca; Menderes'in özel sekreterinin, “*cinayet işlediler ve şimdi de ellerini yıkayarak temizlemeyi deniyorlar*” dediğini iddia etmiştir¹⁶⁸.

Hükümet liderlerinin büyük oranda saldırıların hazırlanmasında payı olduğuna dair yürütülen varsayımlar, özellikle bu kişilerin saldırıların başında verdiği tepkiye de dayandırılmaktadır. 6 Eylül 1955 akşamı Adnan Menderes ve Celal Bayar, Ankara'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldılar. Olaylar daha akşam 19:00'da yıkıcı niteliğini ortaya koymuştu; hatta Menderes, eylemleri Taksim Meydanında gece yarısı arabasının içinden izlemişti¹⁶⁹.

İstanbul Valisi Gökay'ın çalışma arkadaşlarına; olayların asıl düzenleyicisinin Menderes ve Gedik olduğunu söylediğini, İçişleri Bakanı Gedik'in ondan halkı rahat bırakmalarını istendiğini belirttiğini, bunun bir halk ayaklanması olduğunu Gedik'in Vali'ye vurguladığını Yassıada duruşmalarında 1 Kasım 1960 günü tanıklık yapan Sanayici İsmet Özçelik öne sürmüştür¹⁷⁰.

Olaylarla ilgili bir başka ilginç durum ise ; İzmir Valisi Kemal Hadımlı'nın gösteriler sırasında eylemcilerin “*Yaşa Baba!*” bağrıışları eşliğinde omuzlara alınmasıdır. Hadımlı iddiaya göre göstericilere, “*İzmir'in yüzünü ağarttınız!*” deyip teşekkür etmiştir. Hatta polisleri Yunan pavyonunun tahrip edilmesi sırasında eylemcilere kötü muamele edilmemesi yönünde uyardığı belirtilmiştir. Yassıada duruşmalarında ifadeleri alınan tanıklar Mehmet Araş, Murat Eröz ve Arif Bartu tarafından ileri sürülen bu sav¹⁷¹ olayların

¹⁶⁶ **Ulus**, 13 Eylül 1955.

¹⁶⁷ **Yeni Sabah**, 5 Haziran 1960.

¹⁶⁸ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 226-227, ayrıca **bkz.**, Hüseyin Bağcı, **a.g.e.**, s. 11.

¹⁶⁹ Dilek Güven, **a.g.e.**, s. 74.

¹⁷⁰ M. Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 246.

¹⁷¹ Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 234-240.

düzenlenmesinde DP hükümetinin rolünü akla getirmektedir. Öte yandan, DP il yönetiminde bulunan ve Başbakan Menderes'e yakınlığı ile tanınan Mithat Perin'in sahibi olduğu İstanbul Ekspres gazetesi öğleden sonra ikinci baskı yaparak, Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberini halka duyurur, akşamüstü İstanbul bu haberle çalkalanır. O tarihte Emniyet Müdürlüğü'ne vekalet eden Orhan Eyüboğlu Yassıada duruşmasında yaptığı tanıklıkta; ...olaydan sonra Perin'in nezarete alındığını, ancak bir telefon emri ile salıverildiğini belirtmiş, yine bu durumun olayların hükümet tarafından bilindiğine dair görüşü güçlendirdiğini ortaya koymuştur¹⁷².

Olayların bitişinden sonra 12 Eylül 1955'te yapılan DP Meclis grup toplantısında, olaylar hakkında hükümete ağır eleştiriler yapıp, sorumluluğu, görevinden çekilmiş bulunan İçişleri Bakanı Namık Gedik'e yükleyen bazı konuşmalar olunca, Gedik; Başbakanın, orada ifade vermesini istemiyorsa, olaylarla ilgili bir sorumluluğunun olmadığını söylemesi gerektiğini eğer, sorumlu olarak görülüyorsa da konuşmasına izin verilmesini belirterek, açıkça gerçekleri anlatacağına dair tehditte bulunmuştur¹⁷³. Gedik'in tepkisinin, DP yönetiminin olaylarla ilgili gizlediği şeylerin ilkinin, işin içinde bulunduğu olgusu olduğuna işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Konuya dair savlardan birisi de; DP yönetiminin Kıbrıs sorununun kamuoyunda yarattığı kaynamadan iç politikada yararlanma isteğidir. Muhalefet ve basının susturulup ağır önlemler alınması (sıkıyönetim, özgürlüklerin kısıtlanması) için bu olayların kullanıldığı öne sürülmüştür¹⁷⁴. Kaldı ki olaylardan hemen sonra üç büyük şehirde sıkıyönetim ilan edilip, olağanüstü önlemler alınmıştır.

Bu noktada, olayların çıkmasına neden olan komünist (fişli) aydınlardan biri olduğundan bahisle tutuklanıp dört ay tutuklu kalan Aziz Nesin anılarında; 6/7 Eylül olaylarının tek sorumlusunun, Rum azınlığına karşı bir gövde gösterisi yaparak gerekirse savaşı bile göze alabileceğini kanıtlamak istemiş olan DP iktidarının olduğunu, DP'nin yağma, çapulculuk, kıyım ve talanı istememekle birlikte, olaylarda yönetimi kaybedince, durumun istenmeyene döndüğünü, DP'nin ekonomi politikasının etkisiyle, İstanbul'a dolan kırsal bölge insanı yoksul lümpenlerin, bilinçsizce ve hükümete güvenerek İstanbul'u yağmalayıp, yakıp-yıktıklarını, varsıla saldırdıklarını öne sürmüştür¹⁷⁵.

¹⁷² Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s. 323.

¹⁷³ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 435, Dilek Güven, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁷⁴ Fahri Belen, **Demokrasiden Diktatörlüğe**, b.y.y. İstanbul, 1960, s. 42.

¹⁷⁵ Aziz Nesin, **Salkım Salkım Asılacak Adamlar**, Adam yay., İstanbul, 1987, s. 29-30.

Aziz Nesin'le aynı yazgıyı paylaşan Hasan İzzettin Dinamo ise anılarında oldukça ağır bir dille şöyle diyordu; “...*Altı-Yedi Eylül gecesi, Yunanistan’la papaz Makarios’a sözüüm ona kıyak bir gözdağı vermek üzere yumruk kafalı iki Türk lideri, on binlerce partili militana, İstanbul’un Hıristiyan bölgelerini yaktırap yıktırması, şimdi de anlaşılın arslanın ağzına atacak suçlu arıyorlardı. Bu oyun hem bizim, hem de onlar için küçümsenmez tehlikeler saklıyordu*”¹⁷⁶.

19 Ekim 1960 ile 5 Ocak 1961 tarihleri arasında Yassıada’da yapılan Yüksek Adalet Divanı yargılamalarında görülen 6/7 Eylül Olayları davası sonunda¹⁷⁷, sanıklardan yedisine beraat ve zamanaşımı nedeniyle davanın ortadan kalkması kararı verilirken, Menderes ve Zorlu hakkında 6 Yıl, tarihteki İzmir Valisi Kemal Hadımlı’ya da 4,5 ay hapis cezası verilmişti¹⁷⁸.

DP’nin politika ve eylemlerinin 6/7 Eylül Olaylarının meydana gelmesinde rol oynadığına dair genel başlık altında değindiğimiz bu olgular, doğaldır ki ileri sürülen savı tam anlamıyla kanıtlanamamaktadır, ancak, verilen örnekler DP’nin konunun baş oyuncularından olduğuna, hatta olayların kurgusunun derinliğini içerdiğine karine oluşturmaktadır. İlginçtir ki Menderes, TBMM’nde olaylardan doğan zararların karşılanması için çıkarılan Yasa hakkında yapılan görüşmelerde, CHP’nin verdiği soru önergesine yönelik yaptığı konuşmasında, ...hükümetin bu olaylarda zerre kadar ilgi ve etkisi olduğu kararını verdirecek bir delilin bulunması halinde yapacağı şeyi heyecanla şöyle vurguluyordu; “...*Hükümetten değil, insanlıktan da istifaya hazırız!*”¹⁷⁹. Ancak; Başbakan ne yazık ki, olayların üç büyük şehirde, eş zamanda, aynı yöntemlerle, tek elden dağıtılmışçasına benzer saldırı araçlarıyla (aynı büyüklükteki sopalarla) ve düzenli şekilde, *bir anda* nasıl kotarılabildiğini, ayrıca; güvenlik güçlerinin yağma, tahrip ve talana seyirci kaldıklarını net olarak açıklayamıyordu..

¹⁷⁶ Hasan İzzettin Dinamo, **6-7 Eylül Kasırgası**, May yay., İstanbul, 1971, s. 8-9.

¹⁷⁷ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 107-108, 342.

¹⁷⁸ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s. 325.

¹⁷⁹ **Ulus**, 29 Şubat 1956.

II- 6/7 EYLÜL OLAYLARI

A- 6/7 EYLÜL OLAYLARINI TETİKLEYEN TÜRK BASINI VE TÜRK TOPLUMUNDAKİ GELİŞMELER

6/7 Eylül Olayları her ne kadar, başı bozuk halk yığınlarının yağma ve çapulculuk boyutunda gerçekleştirdiği, maddi ve manevi açıdan giderilmesi olanaksız zararlar doğurmuş bulunan travmatik bir olaylar zinciri olarak görülse de; Türkiye ile Yunanistan arasında süregelen Kıbrıs sorunu çerçevesinde oluşan atmosfer içerisinde, basın ve kamuoyunun itenek rolünü oynadığı dinamiklerle gelişmiş ve ardından önü alınamaz bir halk hareketine dönüşmüştür.

6/7 Eylül'ü ortaya koyarken, Londra Konferansı süreci ile artan Basın ve Türk kamuoyunun olayların hemen öncesindeki tansiyonuna göz atmak, yine, olayların izdüşümünü tersinden yansıtarak yorum yapmak, kavramın açıklanabilirliğini sağlamakta yarar sağlayacaktır.

Londra Konferansı'na katılacak Türk heyetinin Türkiye'den ayrılacağı gün Menderes'in Liman Lokantasında verdiği söylev basın tarafından topluma duyurulurken, aynı sayfalarda Kıbrıs'ta artan terör eylemlerinin de haberi veriliyordu. *Hürriyet*'te, 25 Ağustos 1955 günü yer alan bir haberde, Kıbrıs'ta çok sıkı önlemlerin alındığı, olası bir Rum isyanının derhal boğulacağı belirtilip, İstanbul'da yayınlanan *Apoyevmatini* gazetesinin yaptığı siyasi yorumda, Kıbrıs sorunundan bahsettiği, ancak, Ada'nın ismini açıkça yazmaktan çekindiğine değinilerek, Atina'daki bir gazetenin yazı hazinesinden alınmış bir tarz izlendiği belirtilmiş ve durum İstanbul'da çıkan bir Rum gazetesinin Atina modeli saçmalaması başlığıyla sunulmuştur¹.

Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman'ın Başbakan'ın Kıbrıs söylevi ile ilgili yazdığı başyazıda Yunanistan'a seslenilerek;...Menderes'in konuşmasında belirttiği gibi Yunanistan'ın Kıbrıs politikasını gözden geçirmesi gerektiğine, uluslararası platformda Türkiye'nin dost mu düşman mı olduğuna ilişkin konumunu belirtmesinin önemine değinilerek,...Yunanistan'la önceden beri devam eden davayı konuşacağımız ve

---

¹ *Hürriyet*, 25 Ağustos 1955.

halledeceğimiz sırada ulusumuzun tek beden haline gelmesinin gerekliliği vurgulanıp varlığımızın devamı için bu şekilde davranmamız salık veriliyordu².

Beyoğlu'ndaki bir dükkanın vitrinine *Kıbrıs Türktür..* levhasını koymak istemeyen bir Rum vatandaşıma dair habere yönelik Hürriyet'te yazı yazan Hikmet Bil; "*Ben Yunan uyrukluyum, levhayı vitrine koyarsam konsolosa ne cevap veririm?..*" dediği belirtilen kişinin küstahlığının üst sınırdaki olduğunu vurgulayıp şöyle sesleniyordu: "...*Bre palikarya, Yunanistan'daki ırkdaşlarının açlıktan nefesi kokarken ve başka diyarlara ha bire göçerken, sen aramızda lütfen karnını tıka basa doyurduğuna şükredecek yerde, bir de utanmadan 'ya sonra konsolos ne der?..' diyorsun ha! Yunan konsolosu sanki Beyoğlu kaymakamı... Ve.. nihayet işte zincirin son halkası: Hala Sfenks gibi susan Patrik Athenagoros Hazretleri!..*"³.

Burada açık bir şekilde Rum vatandaşlarına ve Fener Patriğine yöneltilen öfke fark edilmekle birlikte, Rumların halka *çimizde yaşayan şeytan* olarak gösterilmesi de olaylara gidişin hızlandığını sanki haber veriyordu. Bu sıralar gazetelerde oldukça anlamlı karikatürlere yer veriliyordu. Akşam gazetesinde baş sayfada yer alan Bülent Şeren'in karikatürüne bakıldığında, Kıbrıs Adasının üzerine uzanmış Rumun korku dolu gözlerle etrafında dolaşan Aslanı (Türkiye) izlemesinin, Türkiye'nin Londra Konferansında Yunan tezini alt etme niyeti vurgulanmaktadır (EK-5)⁴.

Ratip Tahir'in Ulus'ta çizdiği karikatür oldukça anlamlıdır, bunda; Kıbrıs sorununun, Sovyetlerin elinde tuttuğu kukla Makarios ve çığırtkanlarınca yöneltildiği belirtilmiştir (EK-6)⁵.

Bu atmosferde, Büyük Taarruz ve Zafer Bayramının 33ncü yıl dönemine ilişkin haberlere de gazetelerde büyük önem verilmekte; kamuoyuna Ulusal Kurtuluş Savaşı'na benzer bir tablonun varlığı vurgulanarak birlik beraberlik teması aşılanmaya çalışılmaktadır. Vatan gazetesindeki bir haber yazıda, ...Yunanlıların 33 yıl sonra yeniden başkaldıran istilacı emelleri karşısında, Türk Ulusunun bugün tek beden halinde şahlandığı, Megalo İdea hastaları 33 yıl önce aldıkları dersi unutmuşlarsa, Türk süngüsünün aynı dersi

---

² Ahmet Emin Yalman, "Dost mu, Düşman mı?", **Vatan**, 25 Ağustos 1955.

³ Hikmet Bil, "İçimizdeki Şeytan", **Hürriyet**, 25 Ağustos 1955.

⁴ **Akşam**, 26 Ağustos 1955.

⁵ **Ulus**, 26 Ağustos 1955.

yeniden yaratacak güçte olduğu belirtilerek yazının üstüne Türk asker atlılarının çizgi resmi basılmıştır⁶.

Öte yandan; bazı Yunan gazetelerinde; Batı Trakya, Bozcaada ve İmroz (Gökçeada)'un istendiğine dair yazıların çıkması üzerine, Türk Basınıca bu konuya şiddetli tepkiler gösterilmiş, gazetelerde bazı ilginç karikatürlere yer verilmiştir. Bunlardan, Tercüman'da Orhan Ural'ın çizdiği karikatürde; Türkiye'den Kıbrıs'a doğru bakan (nöbetçi) Türk askerine Şehit Osmanlı askerlerinin yardım eder gibi gösterildiği karikatür çok dikkat çekicidir. Karikatürdeki tema, aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'ndaki zaferlerle de ilişkilendirilmiştir (EK-7)⁷.

Diğer taraftan; Hürriyet gazetesi Menderes'in konuşmasının Atina'da paniğe yol açtığını haber yaparken; Yunan Başbakanı Papagos'un hasta olmasına rağmen kabineyi acele toplantıya çağırdığını, rahat bir nefes alan Kıbrıs Türklerinin bayram yaparak Menderes'e dualar ettiklerini eklemiştir. Ayrıca haberde, halkta da panik havasının olduğu keyifle anlatılmaktadır⁸.

Bu haberde dikkat çeken nokta ise, gazetenin, hükümetin manevrasından Yunanlıların korku duymalarına sair edinilen izlenimin, okuyucuda keyif yaratacağına ilişkin örtülü anlayıştır.

Vatan'ın 26 Ağustosta yayınladığı bir başka haberde; Batı Trakya, Rodos ve 12 Adayı ihmal edemeyeceğimiz belirtilerek, Türkiye için tehdit oluşturan bu pürüzlerin ortadan kalkmasının gerektiği savunuluyordu. Bu haber Rodos'taki bir camii resmi ile desteklenmişti. Bu şu anlama geliyordu; *“Rodos'un asıl ait olması gereken yer Türkiye'dir”*. Sütunda ne kaynak ismi, ne de haber ajansının ismi belirtilmiştir. İç sayfadaki devamında yazarının Feridun Fazıl Tülbentçi olduğu yazılmıştır. Bundan anlaşılın, gazetenin oluşturduğu bir anlayışla haberin yayınlanmış olmasıdır. Başlığın altında, iddialı bir şekilde; Batı Trakya Türklerine yapılan eziyetlerin dostluk ve insanlığa aykırı olduğu, şehitler adası Rodos ile diğer adalarda Yunanlıların hiçbir hakkı yoktur deniliyor, devamında ise..., Ege denizindeki adaların Anadolu'nun bir parçası olduğu ortaya konuluyordu⁹.

---

⁶ **Vatan**, 26 Ağustos 1955.

⁷ **Tercüman**, 29 Ağustos 1955.

⁸ **Hürriyet**, 26 Ağustos 1955.

⁹ **Vatan**, 26 Ağustos 1955.

28 Ağustosta Kıbrıs'ta Türklere yönelik katliam yapılacağına ilişkin haberlerle ilgili olarak Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde, Menderes'in söylevine yollama yapılarak; Yunanistan'da panik havasının baş gösterdiği, Yunan gazetelerinin 28 Ağustosta Kıbrıs Türklerine dokunulmayacağını yazdığı, saldırılardaki hedefin İngilizler olduğu belirtilip, bu konuda güvence verildiği yazılmıştır. Baş sayfanın üst kısmında Kıbrıs haritasının basılıp, altına “*Türk olan ve Türk kalacak Kıbrıs*” yazısının yazılması da dikkat çekicidir¹⁰.

Vatan'da yer alan bir haber ise oldukça önemli bir savı ortaya koymuştur. Kıbrıs'taki Rum göstericilere İstanbul'dan para gittiğine dair habere göre; Patrik Atheragoras'ın emriyle kapı kapı dolaşan metropolitlerin milyonlarca lira topladığı, olay hakkında soruşturma yapıldığı yazılarak, ... para toplanmasına ilişkin emrin Atheragoras'a Yunan hükümeti tarafından İskenderiye Metropolitleri aracılığıyla bildirildiği, toplanan paraların gizli kanallarla Yunanistan'a gönderildiği belirtilmiştir. Yine başka bir yazıda; *Apoyevmatini* adlı Rum gazetesine çatılarak, gazetenin üst üste yazılarında Kıbrıs sorununda *bir yabancıymışçasına* bahsettiği belirtilerek, gazetenin bu saygısız ve alaycı tavrından ötürü merkezinin önünde gösteri yapılarak sayılarının yırtıldığı bildirilmiş¹¹. Vatanın bu tarz bir haberi basmasının, diğer gazetelerdeki yazı ve haberler de bakıldığında: Rum basınının da Türk basınca hedef gösterildiği anlamına geldiği söylenebilir.

Bir Rum doktorla, bir Rum gazetesi çalışanın ortalığı velveleye verdiklerine ilişkin Hürriyet'te yer verilen haberde; yine Apoyevmatini gazetesi konu ediliyor ve İstiklal Caddesindeki Suriye Pasajında bulunan gazetenin yönetim yerine bir grup gencin yürüdüğünün bir Rum doktor tarafından telefonla bildirilmesi üzerine polis harekete geçirildiğini, oysa ki herhangi bir olayın olmadığı serzenişle ortaya konuluyor, Rumların kaygıları hafife alınıyordu¹².

Rum Metropolitlerin başlarında Patrik Athenagoras olduğu halde Kıbrıs'taki eylemcilere para yolladıklarına dair haber Demokrat İzmir gazetesinde de yayınlamıştır. Haber bir fotoğrafla desteklenerek Patriğin ok ve çarpı işareti ile vurgulandığı fotoğrafta metropolit ve devlet erkanı birlikte görüntülenmiştir. Başlıkta ise, Fener Patrikhanesinin de Makarios'un emrinde olduğu yazılmıştır. Haberde, İzmir'deki Rumlardan da metropolitlerin on gündür makbuz karşılığında yardım topladığı bildirilmektedir. Diğer bir

---

¹⁰ Cumhuriyet, 25 Ağustos 1955.

¹¹ Vatan, 27 Ağustos 1955.

¹² Hürriyet, 27 Ağustos 1955.

haberde ise, “*İstanbul Rumlar niye korkuyorlar?*” diye başlık atılıp, Taksim meydanında yapılan Malul Gaziler Gününden dönen polis ve jandarma kıtasını takip ederek Tünel yönünde yürüyen bir kısım halkı gören bazı Rum vatandaşların hemen dükkanlarını kapadıkları, Kıbrıs konusunda Türk görüşünün onaylamayan *Embros* gazetesine telefon ederek tahrip edileceğini belirtmeleri üzerine durumun polise bildirildiği, ancak olağandışı bir olayın olmadığı, telaşlı birkaç Rum vatandaşın evhamından olayın kaynaklandığı yazılmıştır¹³. Aynı konudaki haberde Hürriyet gazetesinin aksine, gazetenin adı *Embros* olarak bildirilmiştir.

Rum Patrikhanesinin Kıbrıs’a gizlice para yolladığına ilişkin haber, 27 Ağustosta Patrik Vekili Emilianos’un yazdığı bir mektupla yalanlanmıştır. Hürriyet’te yer verilen mektup metni ve haberde bunun doğru olmadığı ortaya konulup, Patrikhanenin olayı yalanlamasından Vali Gökay’ın duyduğu sevinç belirtiliyor, Vali’nin Rum yurttaşlarla Kore’de omuz omuza çarpıştığımızıza dair sözleri vurgulanıyordu¹⁴.

Bu gazete haberleri Türkiye’deki Rum azınlığı büyük bir çelişkinin eşiğine getirmişti. Türkiye ve diğer ülkelerde yaşayan Yunan Ortodokslarının ruhani lideri Patrik, Kıbrıslı Rum milliyetçilerine yardımla suçlanıyordu. Bu suçlamanın asıllı veya asılsız olup olmadığı bilinmemesine karşın, gazete haberleri Türk okuyucu kitlesini Rumlara karşı kıskırtmıştır denilebilir. Bu tip haberlerin gazetelerdeki oluşumu hiçbir şekilde tesadüf olamazdı. Türk basınının Kıbrıs ve Rum konusuna dair yaklaşımı, Türkiye’nin Kıbrıs propagandasının bir yansıması olarak algılanıyordu. Bu dönemde çıkan hemen hemen tüm Kıbrıs ve Yunanistan’a ilişkin olayları, basın çarpık bir şekilde yansıtır haber yapıyordu.

Diğer taraftan yurt genelinde Kıbrıs sorununa destek için çeşitli gösteriler düzenleniyordu. Ege Ekspres gazetesi; 28 Ağustosta, Akhisar’da bir Kıbrıs mitinginin düzenleneceğini haber yaparken yazıda; Kıbrıs konusunda ilhakçı Rumların son günlerde izledikleri iğrenç davranışları kınamak amacıyla Akhisar gençliğinin açık hava mitingi düzenledikleri, mitinge İzmir Kıbrıs Türktür Cemiyeti’nin yüksek öğrenim gençliğini, İzmir’deki Kıbrıslı soydaşlarımızı, Manisa, Kırkağaç ve Soma’daki gençleri davet ettiği belirtilmiştir¹⁵. Söz konusu miting belirtilen tarihte yaklaşık 10 bin kişinin katılımıyla

---

¹³ **Demokrat İzmir**, 28 Ağustos 1955.

¹⁴ **Hürriyet**, 28 Ağustos 1955.

¹⁵ **Ege Ekspres**, 28 Ağustos 1955.

gerçekleşmiş, katılımcılar Yeşilada'nın Türk ulusuna ait olduğunu, saldırgan bağırs ve Rumlara yönelik “*Düniün dayağını nasıl unuttun!*”, gibi sloganlarla dile getirmiştir¹⁶.

Hürriyet'in başı çektiği Kıbrıs'a ilişkin kamuoyunda karışıklık yaratabilecek haberlerden birinde; Kıbrıs Türklerinin *Volkan* adlı bir dernek kurdukları, her Türk'e karşı 4 Rumun öldürüleceği bildirilmiştir. Haberde, Larnaka'da bir Rum teröristin bir Türk yardımcı polisi öldürme girişiminde bulunduğu, ancak, başarılı olamadığı, Ada Türklerinin eylemcilerle mücadele etmek üzere *Volkan* adında bir dernek kurdukları belirtilerek, dernek üyelerinin öldürülecek her Türk'ün hayatını 4 Rum teröristin hayatı ile ödemeye and içtikleri yazılmıştır. Gene Hürriyet'te; bir Yunan Pilotunun yaptığı gaftan söz edilerek, Yeşilköy'e gelirken Türk bayrağını kasten çekmediği belirtilip, Yunan uçağının bayrağımızı çekmesinin uyarı yapılarak sağlandığı bildirilmiştir¹⁷. Gazetenin, Yunanlı pilotun eyleminin kasti olduğunu, doğrulanmış gibi yazabilmesi ise kaygı uyandıran ciddi bir yargıdır.

Hürriyetteki *Volkan* adlı birliğe ait haberin görüşümüzce amacı, EOKA militanlarının eylemlerine karşı terörist saldırılarını haklı çıkarmaktı.

Aynı günlerde Türkiye ve Yunanistan arasında oynanan bir voleybol maçındaki yenmeyi basının baş sayfada “*büyük zafer*” olarak değerlendirmesine de rastlamak mümkündür¹⁸.

Londra Konferansının açıldığı 29 Ağustosta *Vatan* gazetesi çok umutsuzca bir başlık atmış, Konferansın başladığı günde geleceğin ufukların kapalı olup, parlak görünmediğini, İngiltere'nin kötü ve zarar verici görüşmelerde bulunduğu düşünülüğünü belirterek, ...Amerika ve diğer dost ülkelerin, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs konusunda ilgi ve yardımlarını çekmek için kaybedilecek bir dakikanın bile olmadığı ortaya konulmuştur. Baş sayfanın altındaki karikatürde ise üstünde *Megalo İdea* yazan haçın altında yanan mumlar betimlenerek “*Ruhani Ayin(!)*” başlığı yazılmıştır¹⁹.

Burada dikkatlere çarpan nokta; *Vatan*'ın artık halka bir görev vermiş olmasıdır. Herkes, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını, dünya kamuoyuna ve uluslararası lobiye anlatmalı ve göstermeliydi. Bu duyuru, ne olursa olsun tüm Türk yurttaşlarını devletlerini desteklemeye çağırıyordu.

---

¹⁶ *Yeni Asır*, 29 Ağustos 1955.

¹⁷ *Hürriyet*, 28 Ağustos 1955.

¹⁸ *a.g.g.*, 28 Ağustos 1955.

¹⁹ *Vatan*, 29 Ağustos 1955.

Aynı tarihli Hürriyet gazetesinin başlığında, Kıbrıs'ta *katliam* gününün olaysız geçtiği yazılarak devamında, Kızılların Adanın dört yerinde gösteri yaptıkları, bir Rum polisin öldürüldüğü, birinin de ağır yaralandığı, Kıbrıs Türklerinin Londra'da büyük bir gösteriye hazırlandıkları, buna yönelik olarak önceki gece Londra'da bir kapalı salon toplantısı yaptıkları belirtilmiştir. Haberde bir süredir kamuoyunu endişelendiren *katliam* söylentilerinin olaysız sonuçlanmasına rağmen Komünist AKEL Partisinden 1500 komünist Rumun gösterilere katıldığı, EOKA mensubu bir katilin bir Rum polisi öldürdüğü açıklanarak, Kıbrıs Türklerinin Londra'daki konferansın sonucunu soğukkanlılıkla bekledikleri yazılmıştır²⁰.

Yine Hürriyet'te yer alan bir haberde, Fener Rum Patrikhanesinin polis koruması altında olduğu bildiriliyordu. Habere göre; o gece Beyoğlu'nda duvarlara *Kıbrıs Türktür* cümlesini yazan 3 küçük çocuğu seyreden büyük bir kalabalığın polis güçlerince dağıtıldığı bildirilerek, haberin altında, ENOSİS ve Makarios'un isteklerinin mezarını kazan ve *Kızıl Papazın Sonu* diye kitabe yerleştiren gençleri gösteren fotoğraf basılarak desteklenmiştir. Gençlerden ortada olanı elinde *Kıbrıs Türktür* levhası tutmaktadır. Yazıda ayrıca, Akhisar'da bulunan Yunanlı turistlerin yaptıkları basın toplantısında açıkladıklarına dayanılarak, Londra'da ileri sürülen Türk tezini Rumların da onayladıkları yazılmıştır. Bu haberin, Türk kamuoyundaki kaynamaya bir örnek oluşturduğu ve yaklaşan olayların küçük bir provası gibi algılanabileceğini söylemekte kuşku yoktur²¹.

Diğer taraftan, 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları ile Kıbrıs sorununun çözümü gazetelerde yer alan haberlerde özdeş şekilde okuyucuya sunulmaktaydı. Yeni Asır büyük bir başlıkla şöyle sesleniyordu; “30 Ağustos Zafer Bayramı, bugün, Kıbrıs Davasının da Zafer ve Kurtuluş Günü Olacaktır!”²². Demokrat İzmir ise baş sayfasında Türk süvarilerinin akşam yürüyüşünde çekilmiş fotoğrafını basıp altında; 30 Ağustos 1922 destanını yazanların bugünkü çocuklarının bir akşam yürüyüşündeki görüntüleri denilerek, “Yarın sabah tekrar yola çıkabilirler” şeklinde anlamlı bir vurgu yapıyordu²³. Gazetelerin Londra Konferansının ağır ve gergin havasında, yurttaşa ulusal bir dayanışma ruhu yansıtarak Kıbrıs platformunda güç tazeleme uğraşının bu tür haberlerde etkisi büyüktür.

---

²⁰ Hürriyet, 29 Ağustos 1955.

²¹ Hürriyet, 29 Ağustos 1955.

²² Yeni Asır, 30 Ağustos 1955.

²³ Demokrat İzmir, 31 Ağustos 1955.

30 Ağustosta gazeteler Londra'daki Konferansın açıldığını baş sayfalarında bildirdiler. Hürriyet'teki haberde, görüşmelerin gizli oturumlarda yapılacağı belirtilerek İstanbul'daki Rum yurttaşların gereksiz paniğinden söz edilmiş,...nedensiz ve anlamsız yere, olay çıkacağını düşünenlerin (Rumların) dükkanlarını kapadıkları belirtilmiştir²⁴. Buna göre; İstanbul'da yaşayan Rumların rahatsızlığı öyle bir dereceye ulaşmıştı ki, işyerlerini bile açacak kadar rahat olamamışlardır.

Ulus gazetesinin, bir İngiliz yazarına dayanarak verdiği bir haberde; Kıbrıs'ın birinci derecede Türkiye'yi ilgilendirdiği, Yunanistan'ın savunması bakımından ikinci derece öneme sahip olduğu belirtilerek Kıbrıs görüşmelerini anlatan Daily Mail gazetesindeki alıntı haberde,... Kıbrıs'taki Rumları, Yunanistan resmi radyosunun yaptığı kışkırtıcı yayınlarla sorumsuz şekilde kışkırttığı,... Kıbrıs'taki yaklaşık 100 bin Türk'ün Yunan yönetimini kesinlikle kabul etmeyeceği ileri sürülmüştür²⁵.

Kıbrıs konusunda kamuoyuna umutsuz mesajlar veren haberlerden biri Vatan'da; "*Kıbrıs işi kördüğüm halinde*" başlığıyla verilip, Londra'daki Yunan kurulunun görüşmeleri kesmek için bahane aradığı belirtilmiştir. Haberde öte yandan; ortak güvenliğe ait bir sorunda hiç kimsenin bütünüyle umutsuz görünmeye razı olmadığı vurgulanmaktaydı²⁶.

1 Eylül günü gazeteler, Yunanistan'ın Kıbrıs için ısrar ettiği self-determinasyon önergesini gündeme getirdi²⁷. Bu arada Kıbrıs'taki EOKA saldırıları gün be gün yayınlanmaya devam ediyordu. Hürriyet Lefkoşa'da Türklerin oturduğu semtte sabah saat 7'de iki bombanın patladığını, polis merkez karargahında, Radyo plak dairesinde ve Adliye dosya ve evrak depolarında hasarların oluştuğunu yazarak, terörist EOKA ve kızıl AKEL örgütünün birlikte çalışmaya hazırlandıklarını bildirmiştir²⁸.

Yine aynı tarihteki Hürriyet gazetesinde yer alan haberde, Yunanistan'ın İzmir Fuarında pavyon açmaktan vazgeçtiğine yer verilip bazı ziyaretçilerin afiş ve panolardaki Yunan bayrağını kazıdıkları belirtiliyordu²⁹. Ertesi gün aynı konuyu tekrar baş sayfasında işleyen Hürriyet'in, "*İzmir Fuarında silinen Yunan bayrağı*" başlığını atarak yayınladığı haberde; Yunanistan'ın 3 defa karar değiştirdikten sonra İzmir Fuarında pavyon açmaktan

---

²⁴ Hürriyet, 30 Ağustos 1955.

²⁵ Ulus, 31 Ağustos 1955.

²⁶ Vatan, 31 Ağustos 1955.

²⁷ Cumhuriyet, Akşam, Milliyet, 1 Eylül 1955.

²⁸ Hürriyet, 1 Eylül 1955.

²⁹ a.g.g., 1 Eylül 1955.

caydığını, fuardaki bayrak direklerinde Yunan bayrağının dalgalanmasından ve panolarda sergilenmesinden kızgınlık duyan bazı bilinmeyen kişilerin bayrağı pano ve afişlerden kazıyıp sildiklerini ortaya koymuştur. Söz konusu habere dair verilen fotoğrafta panoda silinen Yunan bayrağı ok işaretiyle gösterilmiştir. Yine, İstanbul’da yaşayan Rumların, Kıbrıs konusundaki Türk tezinden Rum basını tarafından haberdar edilmediği, Rum gazetelerin sadece Yunan önergesini yayınladıkları ve gazetelerin hepsinin satıldığı konularını işleyen haber, (Yunan Dışişleri Bakanı) “*Stefanopulos’un sözlerini yayınlayan İstanbul Rum gazeteleri kapışıldı*” başlığıyla yazılmıştır. Burada dikkat çeken bir nokta da; Lefkoşa’da *Sedat Simavi Caddesinin* açıldığının haberin yan sütununda duyurulmasıdır³⁰.

Bu haberler yayınlanırken Hürriyet gazetesi; Rum ve Yunanlıların işbirlikçi olduklarını, Kıbrıs konusunda aynı hayalleri paylaştıklarını ima etmiştir. Dolaylı olarak anlatılmak istenen, Rumların Türkiye’ye ihanet edip Kıbrıs sorununda Yunanlılar yararına davrandıklarıdır ki Hürriyet’in bu tür haberleri, kamuoyundaki sıcaklığı yükseltmedeki hırsını çok açık şekilde yansıtmaktadır. Kaldı ki Sedat Simavi’nin kurduğu Hürriyet, 1950’li yılların başından itibaren Kıbrıs konusunda kamuoyu oluşturmada büyük rol oynamış, öncü olmuştur.

Gazetelerin kamuoyunda yarattığı Kıbrıs davasını sahiplenme coşkusu artarken, halkın her kesimden farklı tepkiler gelmeye devam ediyordu. Motorlu Taşıtlı İşçileri İşçi şubeleri aracılığıyla merkeze başvurarak, Kıbrıs konusunda her zaman gönüllü olduklarını bildirip, kamu hizmeti gördüklerini, görevlerini ailelerine terk ederek Kıbrıs’a toplu halde gitmeyi ve bu konuda hükümetten bir emir almayı her zaman görev bildiklerini bildirmişlerdir³¹.

Gelişmeler Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan üçgenindeki belirsizlik ortamını daha da gererken basında yer alan bazı köşe yazılarında Kıbrıs ve Ege adaları konu edilip mücadele yolu gösteriliyordu. Bunlardan Vatan yazarı Kemal Aydar yazısında; ... Londra’da gelişen konferans nasıl bir kararla sona ererse ersin, bizim bu haklar üzerinde sonuna kadar ısrar etmemizin doğal olduğunu, bu davaların ulusa mal olup her bireyin gönlünde ve kafasında yer ettiğini, Oniki adanın Türk olduğunu hangi kuşağa unutturabileceğimizi, çocuklarımızın tarih kitaplarında Rodos’un, İstanköy’ün, Midilli’nin Türk olduğunu okuduklarını belirterek, yazının devamında, tarihini öğrenen bir yavruyu adaların

---

³⁰ Hürriyet, 2 Eylül 1955.

³¹ Demokrat İzmir, 2 Eylül 1955.

Yunanistan'a ait olduğuna inandıramayacağımızı, köylüsü ve kentlisi ile tüm ulusun bu duygular içinde olduğu belirtilerek,

Batı Trakya'da yaşayan soydaşlarımızın ezildikleri, yobaz olarak yetiştirildikleri, uyanmalarına engel olmak için her çareye başvurulduğu olgularının bir gerçek olduğu, Batı Trakya Türklerinin yanında İstanbul Rumlarının durumu ve hayat şartları düşünüldüğünde, yaşam koşullarının kıyaslanamaz oldukları, bu soydaşlarımızın da İstanbul Rumlarının gönenç düzeylerine ulaştırılmalarının ve korunmalarının gerektiği ortaya konulmuştur³². Makalede yazarın özellikle, İstanbul Rumlarının yaşam düzeylerinin yüksekliğine değinmesi toplumdaki azınlık vatandaşların gönenç durumlarına karşı olan kıskançlığın bir vurgusudur.

Bu yoğun süreç içerisinde Enosis yanlıları ve Yunan Patrikliği hakkında ortaya atılan bir iddia göz ardı edilemeyecek kadar ciddidir. Hürriyet gazetesindeki bir haberde, Kıbrıs'ta Patrikliğin sahibi olduğu vakıfların gelirleri Enosistçilere dağıtılıyordu³³.

Londra Konferansı ilerlerken yurt genelinde yükselen *Kıbrıs Türktür* sesleri çeşitli yerlerde şekillendiriliyor, bu slogan bir parola gibi her yere yazılıyordu. İstanbul Ekspres gazetesinin baş sayfasında yayınladığı resimli haberde; Londra Konferansının işleyişinin bütün yurttan ilgi ile takip edildiği belirtilerek, Beşiktaşlı gençlerin, Kıbrıs hakkındaki Türk görüşünün Londra'da açıklanması dolayısıyla bir duvara Kıbrıs haritası çizdiği ve haritanın ortasına da Kıbrıs Türktür yazdığı bildirilmiştir. Fotoğrafa dikkatle bakıldığında ellerinde bayrak tutan ve genç denilen bu kişilerin çoğunun aslında çocuk olduğu, duvara da Türk bayrağının, üstüne ise Atatürk ve Bayar'ın fotoğraflarının asıldığı dikkat çekmektedir (EK-8)³⁴. *Genç* denilen çocukların (!) bu derece sistematik görüntüyü yüksek bir duvarda nasıl oluşturdukları ise akla gelen ilk sorudur.

Kıbrıs'ta artan terör olayları günlük gazetelerin artık olağan gündemini oluştururken, olayların içeriği de genişliyordu. Tam bir terör havası hüküm süren Ada'da 30 kadar silahlı Rumun bir polis karakolunu bastıkları, karakoldaki silahları aldıkları ve bir telsiz istasyonuna da bomba attıkları ajanslara geçildiğinde Londra Konferansının ilk haftası da sona ermişti³⁵.

³² Kemal Aydar, "Bizim Olanları İsteyeceğiz", *Vatan*, 3 Eylül 1955.

³³ *Hürriyet*, 3 Eylül 1955.

³⁴ *İstanbul Ekspres*, 2 Eylül 1955, ayrıca bkz: *Ulus*, 3 Eylül 1955.

³⁵ *Ege Ekspres*, 4 Eylül 1955.

Zorlu'nun Londra'da düzenlediği basın toplantısında Yunan gazetecilere verdiği demeç Türkiye'de gazetelerin manşetlerine çarpıcı başlıklarla verildi. Hürriyet'te, "Türkiye'nin Yunanistan'a Son İhtarı" şeklinde verilen haberde; Zorlu'nun, Yunanistan'ın ya Kıbrıs'tan, ya da Türk dostluğundan vazgeçmesi gerektiği sözü yazılarak, Yunanistan'ın emperyalist Venizelos politikasına döndükten sonra, Türkiye'nin de Atatürk siyasetinden vazgeçmemesi için neden yoktur deniliyordu. Yine alt başlıkta 4000 Türkün Londra'da o gün büyük bir miting yapılacağı duyurulmuş, haberin yanında, evinin duvarına "Kıbrıs Türklendirir, bu topraklar Türk kanıyla yoğrulmuştur" diye yazan bir yurttaşın, duvarın yanında çekilmiş bir fotoğrafı konulmuştur³⁶.

Vatan gazetesi bu uyarıdan çok daha ideolojik şekilde bahsederek, Zorlu'nun Yunanlılara Megalo İdeayı bırakmalarını söylediğini yazmıştır. Gazete ayrıca, ayağındaki plakada Kıbrıs Türktür yazılı bir güvercinin tutulduğunu haber yapmış, güvercinin Kars'tan KTC'ne gönderildiğini, bu nedenle de güvercinin KTC'ne teslim olunduğu yazılmıştır. Fotoğraflı haberin alt başlığında ise Londra'da 4 Eylülde yapılacak miting için oradaki Türklere birçok kuruluşun telgrafların çekildiği bildirilmiştir³⁷.

Yine Vatan gazetesinin bildirdiğine göre, Teşvikiye İhlamur Caddesinde bir duvara Türk gençlerinin yazdığı Kıbrıs Türktür yazısını silen bir Rum genci yakalanmıştır. Vatan bu haberde, yakalanan Rum yurttaşın fotoğrafını da basmıştır. Buna göre, hassas dönem yaşanmasına rağmen söz konusu kişinin hedef gösterildiği görülmektedir³⁸.

Bütün bu politik haberler gazete sütunlarını doldururken, Ulus; Ankara'da bir futbol sahasında çekilen resme baş sayfasında oldukça geniş bir yer ayırmıştır. Beşiktaş futbol takımıyla bir maç yapan Güneyspor takımı oyuncularının sahaya, üzerinde Kıbrıs adasının yeşil bantlarla çizilmiş haritası bulunan ve Kıbrıs Türktür ibaresini taşıyan büyük bir Türk bayrağı ile çıkmaları ve sahayı bu şekilde dolaşmalarının, statda bulunan binlerce seyirci yurttaşın coşkun övgülerine vesile olduğu bildirilmiş, fotoğraf habere de "Kıbrıs Türktür" başlığı yazılmıştır. Resmin hemen altında Kıbrıs'taki EOKA saldırısıyla ilgili bir haber vardır³⁹.

Bu haberin bu denli önemlimişçesine sütunda yer tutması hakkında eğer düşünürsek; büyük halk kitleleri önünde sergilenen Kıbrıs sorunu hakkındaki gösterilerin,

---

³⁶ Hürriyet, 4 Eylül 1955.

³⁷ Vatan, 4 Eylül 1955.

³⁸ a.g.g., 4 Eylül 1955.

³⁹ Ulus, 4 Eylül 1955.

başıboş yığınları her an için tatsız bir olaya sevk etmede bahane olabileceği sonucuna varmak kolaydır.

Öte yandan, 4 Eylül 1955 günü Londra’da Türklerin yaptığı miting hemen hemen tüm gazetelerin başlıklarında yerini bulmuştur⁴⁰. 5000 Kıbrıslı Türkün Londra’da Kıbrıs’ın Yunanistan’a katılması düşüncesini protesto ettiğini duyuran Demokrat İzmir gazetesi haberinde; 5 binden fazla Kıbrıslı Türkün protesto için Londra sokaklarından geçerek gösterilerde buldukları yazılarak, Soho mahallesinde oturan Kıbrıslı Rumların düzenleme istedikleri bir karşı gösteri için, böyle bir davranışın şehrin dinginliğini tehdit eder nitelikte görüldüğünden son dakikada izin verilmediği bildirilmiştir⁴¹. Vatan, Türklerin başarılı bir toplantı düzenlediğini belirterek, Türk delegasyonunu desteklemede başarılı bulunan mitinge 3000 kişinin katıldığını ileri sürmüştür⁴².

Hürriyet gazetesi de Londra’daki Kıbrıs mitingine Haldun Simavi’nin haberiyle geniş bir yer vermiştir. Göstericilerin Ada hakkında, Yunanistan’a katılma, kendi yazgısını belirleme (self-determinasyon) veya özerklik kararı alındığı halde, Kıbrıs için kanlarını dökmek için and içtiklerini bildiren haberde, KTC’nin Londra merkezine toplantıyı desteklemek üzere TMTF, sendikalar ve 150 kadar KTC şubesinden telgraf çekildiği bildirilmiş, gösterilerin fotoğraflarına da yer verilmiştir. Asıl ilginç olan başka bir haberde ise; birkaç yurttaşın kanlarıyla çizdikleri Kıbrıs haritasının fotoğrafı yayınlanıp, bu haritanın matbaaya çizenlerce getirildiği belirtilmiştir. Haritada Ay-Yıldızın ortasında Kıbrıs resmedilmiş, üstüne “*ölecez, kanımızı verecez, bir kadam toprak vermiyecez*” ibaresi yazılmıştır. Ayın içindeki yazıda ise “*Kıbrıs Türküdür!*” denilmiştir⁴³.

Gazetenin bu denli kanlı, çatışma ve savaş ortamını çağrıştıran imge ve iletileri sütunlarında vurgulamasının, Kıbrıs sorununda soğuk kanlı, dengeli ve ılımlı çözüm arayışlarına taraf olmadığını seslendirdiği apaçık ortadadır. Hükümet çevrelerinin de sessiz tavırları, basın bu tavrını onayladığı ve politikalarına katkı olarak gördüğüne işarettir.

İzmir’in Tire ilçesinin kurtuluşunun kutlanması amacıyla 4 Eylül günü düzenlenen törenler için bir de Kıbrıs kervanı hazırlanmış, oldukça kalabalık bir katılımın sağlandığı etkinliklerde Türklük, yurtseverlik ve Kıbrıs ile ilgili, üzerinde *Bir Türk beş Ruma bedeldir, Palikaryalar dünü ne çabuk unuttunuz!* gibi yazılar yazılı pankart ve afişler taşınmıştır. Yeni Asır konuya ilişkin fotoğraflı habere baş sayfasında geniş yer

⁴⁰ Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Yeni Asır 5 Eylül 1955.

⁴¹ Demokrat İzmir, 5 Eylül 1955.

⁴² Vatan, 5 Eylül 1955.

⁴³ Hürriyet, 5 Eylül 1955.

vermiştir. Fotoğraftaki kervanda yer alan büyük asker maketi dikkat çekicidir. Altına kervanın büyük ilgi ve beğeni topladığı yazılmıştır⁴⁴.

5 Eylül 1955'te İstanbul'da sıkıntılı ve huzursuz bir havanın olduğunu ileten Cumhuriyet, iki üniversite öğrencisinin, Kıbrıs'taki Türk davası aleyhine yayın yaptığını iddia ettikleri Rum gazetelerini Taksim'de ateşe verdiğini bildiriyordu⁴⁵. Bu olayın 26 Ağustosta Apoyevmatini gazetesine yapıldığı öne sürülen saldırı girişimi ile ilgili olabileceği söylenebilir. Şöyle ki; Vatan, daha önce verdiği haberde, gazetenin önünde gösteri yapılarak sayılarının yırtıldığını bildirmişti⁴⁶. Bu ve sonraki olayların, 6 Eylül akşamı Rum gazetelerine düzenlenen saldırıların bir provası olduğu değerlendirilebilir.

Yurt genelinde ve dışında Kıbrıs davası doğrultusunda bir çok gösteri ve etkinliğin öncüsü, yine; düzenleyicisi olan Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin Londra Konferansı'nın başladığı günden itibaren yaklaşık bir haftalık süre içerisinde Türkiye genelinde 45 yeni şubesi daha açılmıştır. Aynı zamanda Hürriyet gazetesi yayın yönetmeni ve avukat olan KTC'nin Genel Başkanı Hikmet Bil'i, Yeni İstanbul Adliyesinin Birinci Kısımının açılışından dönerken Başbakan Menderes makam aracına alarak Derneğin çalışmaları hakkında kendisinden bilgi almıştır⁴⁷. Hürriyet 6 Eylüldeki haberinde konuya büyük yer vermiş, haberde öncelikle Londra'daki mitingün Türk halkı üzerinde uyandırdığı sevinç dile getirilmiş, mitingi KTC'nin Londra Şubesinin düzenlemesinin Türkiye'de KTC'ne olan ilgiyi bir kat daha güçlendirdiği vurgulanarak, Derneğin yerli sanatçılardan bir Kıbrıs Türktür bestesi isteyeceği, 45 yeni şubesi açılan KTC'nin 4 Eylül'de 14 şubesinin açılış izninin alınıp bir rekor kırıldığı vurgulanmıştır⁴⁸.

Türk ve Rum yurttaşlar arasında 1955 Eylülünün ilk günlerinde başlayan gerginlik İstanbul'da artık en üst noktalar ulaşmıştı. Türk ve Rum toplumunu karşı karşıya getirdiği olaylar zincirine bir göz atmakta fayda var.

Heybeliada'da bulunan bir gazinonun Rumca el ilanları dağıtması gençlerde kızgınlık doğurmuş, gazino sahibi ile Türk gençleri arasında şiddetli bir tartışma olmuştur. Teşvikiye'de bir duvar üzerine çizilen Kıbrıs haritasının ve Kıbrıs Türktür yazısının bir Rum tarafından silinmesi ipleri daha da germiştir. Bu haberleri veren Hürriyet olayları; "*Patrikhaneye Kıbrıs Türktür Levhası Asıldı*" başlığıyla verip, ayrıntılarda, şehirde hoş

---

⁴⁴ **Yeni Asır**, 5 Eylül 1955.

⁴⁵ **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1955, ayrıca **bkz: Ulus**, 6 Eylül 1955.

⁴⁶ **Vatan**, 27 Ağustos 1955.

⁴⁷ **Hürriyet**, 6 Eylül 1955.

⁴⁸ **a.g.g.**, 6 Eylül 1955.

olmayan olayların olduğunu, bayrağa ve büyüklere dil uzatan İstavro adındaki birisinin az daha linç edileceğini, 30 Ağustos Zafer Bayramında da bazı yerlerin bayrak asmadığını gören gençlerin için için kaynadığını, (Londra'daki) Konferansın başlangıcından itibaren polis kordonu ile korunan Fener Patrikhanesinin duvarına birkaç gencin üzerinde Kıbrıs Türktür yazılı bir levhayı asmayı başardıklarını belirtmiş, haberde ayrıca, İstanbul'un farklı yerlerinde Türklerle Rumlar arasında gelişen olaylara yer vererek Patrikhane duvarına söz konusu levhanın yapıştirılma anını gösteren fotoğrafla haber desteklenmiştir⁴⁹.

Tarih 6 Eylül 1955'i gösterirken olayların seyri artık önlenemezlik boyutuna yaklaşmıştı. Vatan'daki bir haberde, Batı Trakya'da göçün devam ettiği bir buçuk yılda tehdit ve baskılar sonucunda Yunanistan'dan gelen Türklerin sayısının otuz bini bulduğu, 1923 yılında 60 bin olan İstanbul Rumlarının sayısının ise 1955 Eylülünde 90 bini bulduğu yazılarak başka bir haberde, 5 Eylül günü şehirde Kıbrıs'la ilgili bazı olayların olduğu,... belediye otobüsünde Rumca konuşan iki Rumun bir subay tarafından otobüsten indirildiği, Adadan köprüye gelmekte olan vapurda Rumca şarkılar söyleyen Rumların vapur yolcuları tarafından susturuldukları, şehrin çeşitli semtlerinde, Kıbrıs Türktür paftaları ile süslenen taksilerde bulunan gençlerin, “*Yeşilada Kızıl Olamaz*” diye bağırarak dolaştıkları, ayrıca Bankalar caddesinden geçmekte olan siyah renkli, dışı tozlu bir otomobilin üzerine parmakla çizilmiş *Nefret Türk* ibaresini gören bir yurttaşın durumu polise bildirdiği belirtilmiş, araçta bulunan ve karakola götürülen biri Rum iki kişinin durumdan haberlerinin olmadığını söylediği ortaya konulup diğer taraftan, bazı kişilerin Fener Patrikhanesine Türk bayrağı çekmeye çalıştıklarının haber alındığı, Şişli'de İstavro Markopolo adlı bir Rum gencinin sarhoş olarak Türklüğe hakaret oluşturan sözler sarfettiği ortaya konulmuştur⁵⁰.

Bu haberleri değerlendirmek gerekirse; gazetelerde yer alan bu tür haberlerin *göze göz, dişe diş* kuralına gönderme yaptığını, Rumların Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşları değil de, ülkede varlığını sürdüren *yabancı unsurlar*, yani *azınlıklar* olduğunun vurgulandığını söyleyebiliriz. Batı Trakya Türklerine dair haberin dikte ettirdiği gizli dipnotta ise; Yunanlılar Türklere baskı yaptığı için, aynı tavırların benzer şekilde Türkiye'de yaşayan Rumlara da sergilenmesinin gerektiği yazıyordu. Haberler eğer bu açıdan okunursa, Rumlara karşı Türklerin kışkırtıldığı anlamına gelebilirdi. Buna ek olarak, İstanbul'daki Rum yurttaşları hedef alan bazı olaylara yönelik yapılacak herhangi

---

⁴⁹ **Hürriyet**, 6 Eylül 1955.

⁵⁰ **Vatan**, 6 Eylül 1955.

bir provokasyon bir felaketle sonuçlanacaktı, ancak; Türk basını nedense bu gerçeği göz ardı ediyordu.

Londra'daki Üçlü Konferansta görüşmeler sürerken artık yurttta solunan havanın boğuculuğu hissediliyor, düşmanlık duyguları beslenen Rumlara verilen gözdağı boyutlandırılıyordu. Yeni Sabah gazetesi durumu, Rumlara karşı tepkinin büyüdüğü başlığıyla vermişti. Haberin ayrıntılarında, IMF toplantısı için Beyazıt'taki İstanbul Üniversitesi'nin önüne çekilen Yunan bayrağının indirilip siyaha boyandığı, Nişantaşı'nda Stavro adındaki bir dükkan sahibinin feci şekilde dövülerek dükkan camlarının kırıldığı yazılmıştır⁵¹. 6 Eylül günü Başbakan Menderes'in bazı açılış törenleri için İstanbul'da bulunduğu, Cumhurbaşkanı Bayar'ın da şehre varmak üzere olduğu gazeteler ve ajanslarca bildirilmişti⁵².

6 Eylül günü öğleden sonra İstanbul'un gergin atmosferi doruk noktasına ulaştı. Abdullah Efendi Lokantasında Cumhurbaşkanı Bayar, İstanbul Valisi ve diğer davetliler ile birlikte yemekte olan Menderes'e, Selanik'teki Türk Konsolosluğunun bombalandığı haberinin bildirilmesi üzerine, Başbakan saat 12:30'da haberin radyodan verilmesini onaylamıştır. İstanbul ve Ankara radyolarında saat 13:00'teki ikinci bültende verilen dış kaynaklı haberin başlığı, Selanik'te nefret uyandıran bir terör olayı idi. Atina'dan Anadolu Ajansı kanalıyla alınan haberde; Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu arasındaki bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bombanın patladığı, bu patlamanın sonucunda Atatürk'ün doğduğu evin pencereleriyle Konsolosluğun camlarının hasara uğradığı, can kaybının bulunmadığı ortaya konularak haberin devamında, Yunan polisini soruşturmaya başladığı, (evin etrafında) daha sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı, 5 şüpheli kişinin yakalandığının bildirildiği, Atina Askeri Ataşesi Kurmay Albay Şekip Bey'den alınan bilgiye göre, bu haberin doğru olduğunun öğrenildiği, öte yandan; Yunan Hükümeti'ne meydana gelen hasarın ödeneceğinin söylenildiği belirtilmiş ve Yunan İçişleri Bakanı'nın basına verdiği demeçte, “*bu işi gerçek bir Yunanlının yaptığını zannetmediğini*” ileri sürdüğü bildirilmiştir⁵³.

Öte yandan Hürriyet gazetesindeki haberde, cenazesini 82 kişinin kaldırdığı yazılan bombalama ile ilgili haberi yapan o tarihteki AA muhabiri *Cemile Sara Korle*, Atina'da yaptığı haberi şöyle anlatmıştı: “*Atatürk'ün Selanikte'ki Evine Bomba Atıldı*” haberini

---

⁵¹ **Yeni Sabah**, 6 Eylül 1955.

⁵² **Zafer, Milliyet**, 6 Eylül 1955

⁵³ Mehmet Arif Demirel, **6 Eylül 1955, Yassıada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam yay., İstanbul, 1955, s. 74, 412.

veren bendim. Atina'da iken yardımcı olarak Yunan birini tutmuştum. Rumca bilmediğim için bazı konuları o takip ediyordu. Bir gün bana geldi ve "Selanik'te Atatürk Evinde Bomba Patladı" diye haber verdi. Patlayan bomba değildi. Benim de verdiğim haber, gazete kağıdına sarılmış iki tane dinamit lokumuydu. Kocaman bomba değil. O zamanlar bilmiyordum, her nedense bazı gazeteler büyük manşetlerle verdi. O zaman 6-7 Eylül olayları çıktı. Kıyametler koptu, yaktılar, yıktılar." Aynı zamanda Sultan Abdülmecit'in torunu olan Korle 82 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir⁵⁴.

Selanik'teki bombalı saldırıyla ilgili haber 6 Eylül günü öğleden sonra, ciddi basın organlarında değil, sadece bir akşam bulvar gazetesi olan ve o gün olağandışı şekilde yüksek sayıda basılan *İstanbul Ekspres* gazetesinde, eylemlerin başlamasından sadece birkaç saat önce ikinci baskı ile oldukça abartılı şekilde verilmiştir⁵⁵.

Haber AA'dan alıp sahibi olduğu İstanbul Ekspres gazetesinde ikinci baskıda basan Mithat Perin o tarihte DP İl Yönetim Kurulu üyesi idi, ardından DP milletvekili olmuş ve Yassıada'da yargılanmıştır. Anılarında haberin baskı olayını şöyle anlatıyor: "O gün öğleden sonra 13:30 gibi Merkez Han'da (Cağaloğlu) odamda çalışıyordum. Gazeteden Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu aradı. İkinci baskı yapalım diye önerdi. Ben satar mı, yoksa elimizde mi kalır diye tereddüt ettim ve kerhen kabul ettim... Saat 16:30'da matbaaya gittim. Kıyamet kopuyor. Dağıtımcular aldıkları gazeteleri satıp, geri geliyor ve bir miktar daha alıp koşuyorlar. O ana kadar 150 bin adet satılmış. Etrafta muazzam bir heyecan var. Ben, derhal, basımı durdurdum. 'Bu iş kötü, ortalığı karıştırabilir' diye düşündüm ve matbaadan ayrıldım." Nitekim, gazetenin 290 bin adet sayısı İstanbul sokaklarında kıvılcım gibi dağıtılıp kapışılmıştır⁵⁶.

İstanbul Ekspres'teki haber, bir süredir aşırı gergin ve kaygılı bir ortam süren Türk kamuoyunun ortasına başlığı gibi bomba gibi düştü. Bu haberin toplumda yarattığı sarsıcı etki, halkta birikmiş olan öfkenin taşmasına yol açıp 6/7 Eylül olaylarının tetiklenmesini sağladı. Oysa olay gecesi yapılan soruşturma sonucunda; bilinmeyen bir şahıs tarafından atıldığı söylenen patlayıcı maddenin bomba değil, *kartona sarılı bir dinamit kartuşu olduğu* ortaya çıkmıştır⁵⁷.

---

⁵⁴ **Hürriyet**, 20 Mayıs 2004.

⁵⁵ Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2005, s. 13,73.

⁵⁶ Mehmet Arif Demirer, **a.g.e.**, s. 371.

⁵⁷ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

İstanbul Ekspres'in attığı başlık şöyleydi: “*Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı.*” Haber başlığı devasa harflerle basılıp altı çizilmiş ve altında verilen Atatürk'ün arka planında Türk süvarilerinin bulunduğu fotoğrafı yine büyük bir ok ile işaret edilmiştir. Haberde, sabaha karşı meydana gelen bu iğrenç olayın öfke uyandırdığı, alt başlıkta belirtilerek haberi Yunan sansürünün *uzun zaman gizli tuttuğu* belirtilmiş ve Yunan Resmi Tebliğine yer verilmiştir.

Yunanistan İçişleri Bakanının, olaydan duyulan üzüntüyü belirttiği bildiriye, soruşturmanın başladığı, olayı düzenleyenlerin bulunacağı, maddi zararın tazmin edileceği belirtilerek, bu işi yapanın gerçek bir Yunanlı olamayacağı vurgulanıyordu. Gazete diğer sayfasında; “*Gençlik; Dikkat!.. Bir Damla Bardağı Taşırmmalıdır diyor*” başlığını gene büyük harflerle atarak, Atamızın evi civarında patlayan bomba olayının nefretle karşılandığını vurgulayıp İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği Başkanı Bahattin Ertan'ın açıklamalarına yer vermiştir.

Ertan konuşmasında; ülkemizin bölünmez bir parçası olan Kıbrıs'ı elde etmek sevdasına düşen Yunanlı dostların, onun her ne pahasına olursa olsun kendilerine verilmesine engel olmak istediğimizi öğrenince bazı taşkınlıklar yapmaya başladıklarını, bu taşkınlıkların en son örneğinin de Atamızın doğduğu evin yanında patlayan bomba olduğunu belirtip şöyle devam etmiştir: “*Dikkat etsinler, bu bomba, bardağı taşıran bir damla olabilir. Türk milleti ve Türk gençliği sabırlıdır. Fakat kendisi için aziz varlıkların hatırasına dil ve el uzatmak, onları tahrip etmek küstahlığında bulunanlara gerekli cevabı vermekte bir an gecikmeyecektir. Yunanlı dostlarımıza hareketlerinde itidalli olmalarını tavsiye ederiz. Türk gençliği Kıbrıs mevzuunda bugün, her günküden çok daha hassastır*” (EK-9)⁵⁸.

Ertan'ın bu sözlerinin bir çeşit saldırı ultiyatomu, hatta olayların başlama parolalarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Uzun zamandır kaynatılan ortamda bu denli fütursuz söylemlerin hoyratça dile getirilmesinin, saldırıların çoktan onaylandığını göstermektedir.

KTC Genel Sekreteri'nin (Kamil Önal) demeci yine İstanbul Ekspres'te büyük bir başlıkla “*Mukaddesata El Uzatanlara Bunu Çok Pahalı Ödeteceğiz!*” şeklinde veriliyordu. Açıklamada, derneğin olayların gelişimine göre yeni ve önemli açıklamalar yapacağı belirtilerek, Genel Sekreterin, Büyük Atamızın doğduğu eve Yunanlıların bomba koyarak

---

⁵⁸ İstanbul Ekspres(2. baskı), 6 Eylül 1955.

tahrip ettiklerini Devlet Radyosundan henüz öğrendiklerini, kutsal varlıklarımıza el uzatan kişilerin bu davranışını çok pahalıya ödeceklerini açıkça söylemekte artık bir sakınca görmediklerini ortaya koyan demeci sütunda geniş bir yerde verilmiştir⁵⁹.

O tarihe kadar günlük ortalama tirajı birkaç bin olan İstanbul Ekspres'in 6 Eylül günü bir anda yüzbinlere varan baskıya ulaşması, gazetenin dev puntolarla verdiği provake edici ifadeler, yorumlar ile baş sayfanın genel düzenlemesi dikkate alındığında, olaylara yönelik rolünü başarıyla oynadığı sonucuna varılabilir. Artık Cumhuriyet tarihinde bir daha unutulmayacak yaralar yaratan olayların perdesi sonuna kadar açılmıştır.

6 Eylülde olağanüstü toplanan KTC Genel Yönetim Kurulu bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride: Yapılan alçakça saldırıyı doğrudan doğruya Türk yurdunun bütünlüğüne yapılmış sayan KTC'nin olayı, bardağı taşıran son damla olarak kabul ettiği ve 9 Eylül'ü Yunanlılara bir uyarı günü olarak kabul ettiği için de öteden beri taşmakta olan sabrımızı bundan sonra dizginlemek imkanı olmadığını duyurduğu,...her Türk'ün, Yunan bayrağı altında bulunan ve aslında ulusumuzun hürriyet mücadelesinde olduğu kadar, Büyük Kurtarıcı Atatürk'ün doğum yeri de olan Selanik'i kalbinde ve anısında yaşattığı belirtilerek, bizim için gerçekte bir Türk toprağı sayılan Batı Trakya'nın bu tarihi şehrinde olan *Atatürk Evi'nin* aslında Devletler Özel Hukuku hükümlerine göre de bir Türk toprağı olduğu öne sürülmüş,

Bildirinin devamında; *“Yunan Hükümeti ve organları, dünyanın neresinde olursa olsun, uzaktan yakından bu hadiseleri destekleyenler akıllarını başlarına almadıkları takdirde, 1922 yılını gölgede bırakacak şekilde bizi karşılarında bulacaklardır.” “...Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır. Bunun aksini kim düşünüyor ve yeminimizi bozmaya çalışıyorsa, nerede olursa olsun, hareketinin karşılığını çok pahalıya ödeyecektir”* denilmiştir⁶⁰. İşte bütün bu zorlu sürecin son halkasında, KTC'nin ateşli ve öfke dolu bildirisi olayların son eylem manifestosunu da oluşturarak tetik mandalını tutan ipi bırakmıştır. Artık olaylar başlayabilirdi!.. Başlıbozuk halk yığınlarını bundan sonra durdurmak oldukça zor olacaktı..

İstanbul, İzmir ve Ankara'da, başta Rumlar olmak üzere Müslüman olmayan azınlıklara karşı 6/7 Eylül 1955 tarihinde yapılan saldırılarda; gözdağı verme eylemleriyle genele yayılan olaylar, yakma, yıkma ve yağma hareketine dönüşmüş, sonuçta ise can kaybı ve yaralanmalar ile büyük bir maddi hasara yol açan ulusal bir felaket niteliğine bürünmüştür.

⁵⁹ a.g.g.(2. baskı), 6 Eylül 1955.

⁶⁰ *Ulus, Vatan*, 7 Eylül 1955.

B- İSTANBUL OLAYLARI

Olayları anlatmaya geçmeden önce o günkü gazetelerin attıkları haber başlıklarını belirterek yola çıkmakta konunun açıklanmasını kolaylaştırma açısından fayda umuyoruz. Gazeteler olayların ardından baş sayfalarında büyük başlıklar geçerek olayları haber yapmışlardır.

Bunlardan; *Hürriyet*, “*Atamızın Selanik’te Doğduğu Eve Atılan Bombanın Sebep Olduğu Hadiseleri Önlemek İçin İstanbul ve İzmir’de Örfi İdare İlan Edildi*”⁶¹, *Vatan*, “*Tahrikler, Yağmalar ve Yangınlar Çıkarılması Üzerine İstanbul ve İzmir’de Dün Gece Örfi İdare İlan Edildi*” (EK-10)⁶², *Zafer*, “*İstanbul ve İzmir’de Örfi İdare, Selanik’teki Tecavüz Hadisesi Yüzünden İstanbul ve İzmir’de Dün Çok Müessif Kargaşalıklar Oldu*” (EK-11)⁶³, *Ulus*, “*İstanbul ve İzmir’de Örfi İdare, Kıbrıs Konferansı Devam Ederken Yunanlılar Atatürk’ün Evine Bomba Attılar*”, “*Selanik Hadisesinin Tepkileri, Dün Yapılan Nümayişler*” (EK-12)⁶⁴, *Akşam*, “*Fevkalade Hal Kaldırıldı, Hükümet Kuvvetlerinin Vaziyete Hakim Olmaları Üzerine Fevkalade Halin Devamına Lüzum Olmadığı Anlaşıldı*”, “*Vatandaşların Maruz Kaldıkları Zararlar Telifi ve Tazmin Edilecek*”, “*Memleket Ağır Bir Komünist Tertip ve Tahriklerine Maruz Kaldı*” (EK-13)⁶⁵,

Tercüman, “*Selanik’te Dün Atatürk’ün Evine Atılan Bomba Hadisesi Büyük Nümayişlere Sebebiyet Verdi*”, “*Halkın Galeyanını Önlemek Maksudı İle İstanbul’da ve İzmir’de Örfi İdare İlan Edildi*” (EK-14)⁶⁶, *Cumhuriyet*, “*Selanik’te Atatürk’ün Evine Bomba Atılması Yurda İnfial Yarattı*”⁶⁷, *Milliyet*, “*Selanik’te Atatürk’ün Evine Yapılan Tecavüz Karşısında Dün İstanbul ve İzmir’de Cereyan Eden Hadiseler Üzerine Örfi İdare İlan Edildi*” (EK-15)⁶⁸, *Yeni Asır*, “*Atatürk’ün Selanik’teki Evini ve Konsoloshanemizi Bombalayan Yunanlılara Karşı İzmir ve İstanbul’da Muazzam Feveran!*”, “*İki Şehirde de Geniş Ölçüde Yangınlar ve Tahribat Var. Hükümet, Cezri Tedbirlerle Sükunu İadeye*

---

⁶¹ *Hürriyet*, 7 Eylül 1955.

⁶² *Vatan*, 7 Eylül 1955.

⁶³ *Zafer*, 7 Eylül 1955.

⁶⁴ *Ulus*, 7 Eylül 1955.

⁶⁵ *Akşam*, 7 Eylül 1955.

⁶⁶ *Tercüman*, 7 Eylül 1955.

⁶⁷ *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1955.

⁶⁸ *Milliyet*, 7 Eylül 1955.

Çalışıyor”, “*Örfî İdare İhtimalinden Bahsediliyor*” (EK-16)⁶⁹ ve *Demokrat İzmir* ise “*Atatürk’ün Selanik’teki Evine Yapılan Menfur Suikast Üzerine Türk milleti Hakareti Hazmedemedi*” (EK-17)⁷⁰ başlıklarıyla olayları halka duyurmuşlardır. Burada dikkat çeken nokta, gazetelerin attıkları başlıkların hemen hemen benzer olmasıdır. Şimdi olayları gazete haberlerinden anlatmaya başlayalım.

Atatürk’ün Selanik’te doğduğu eve zaman ayarlı (saatli) bomba atıldığı olayının çeşitli yayınlarla İstanbul’da duyulmasından kısa bir süre sonra heyecana kapılan bazı gençler, saat 17:00 civarında küçük gruplar halinde toplanarak ellerinde *Kıbrıs Türktür* ibareleri bulunan pankartlarla ana caddelerde ilerlemeye başladılar⁷¹. Saat 17:30’dan itibaren İstiklal Caddesinden yürüyerek Taksim’e gelen topluluk, Cumhuriyet Meydanında saat 17:50 civarında İstiklal Marşı okudu ve Cumhuriyet Anıtının önüne Türk bayrakları astı. “*Aziz Atatürk’ün doğduğu eve göz dikenler ölsün, kahrolsun*” diye bağırarak topluluktan bir genç ileri atılıp “*hep beraber yürüyelim!*” dedi. Buradan yürümeye başlayan kalabalık Aya Triada Kilisesi’nin önünde toplandı. Burada yapılan ilk toplantıda⁷² ateşli bir konuşma yapan bir genç; Atatürk’ün evine yapılan saldırının çok şiddetli bir şekilde protesto edilip ve lanetleneceğini, Kıbrıs’ın Türk yurdu olup Türkiye’nin ayrılmaz bir parçası olduğunu söyledi. Elleri Türk bayrakları, Atatürk resim ve posterleri bulunan kalabalık İstiklal Caddesine doğru saat 19:00’a doğru yürümeye başladı, bu arada emniyet güçleri Yunan Konsolosluğunu kordon almıştı, bu nedenle konsolosluğun bulunduğu sokağa giremedi⁷³.

Şehir kulübünün karşısındaki bir Rum manavının önüne biriken kalabalık “*Bayrak as, bayrak as!*” diye bağırmağa başladı, dükkana bayrak asılmaması üzerine kepenklere *ilk tekme* vuruldu, ardından taş ve sopa darbeleriyle manav dükkanı beş dakika geçmeden bir harabeye dönüştü. Saldırıları arttıran grup, sırasıyla sahibi Rum olan *Ankara bakkaliyesi, Park Oteli Pastanesi, Güney Park, Haylayf* ve diğer pastaneleri yıkıp döktükten sonra Harbiye, Dolmabahçe ve Tarlabaşından gelen diğer gruplarla birleşti ve bir sel gibi İstiklal Caddesine akmaya başladı⁷⁴. Kalabalık “*Kıbrıs Türktür Türk Kalacak*” bağırıcıları arasında marşlar söyleyerek İstiklal Caddesinde Rumlara ait bir çok işyerini tahrip etti. Azgın kitle dükkanların kepenk, kapı ve vitrinlerini kırıp içindikileri boşaltıyorlardı⁷⁵.

⁶⁹ *Yeni Asır*, 7 Eylül 1955.

⁷⁰ *Demokrat İzmir*, 7 Eylül 1955.

⁷¹ *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1955.

⁷² *Akşam*, 7 Eylül 1955.

⁷³ *Milliyet*, 7 Eylül 1955.

⁷⁴ *a.g.g.*, 7 Eylül 1955.

⁷⁵ *Vatan*, 7 Eylül 1955.

Kalabalık gittikçe büyümüş ve büyüyen topluluk iyice coşmuştu. Asmalımescitten Tünele kadar çıkıldı ve Rum yurttaşlara ait bütün dükkanlarla birlikte *Lion, Franguli, Elişi* gibi büyük mağazalar bir anda yerle bir edildi. Bir saat içerisinde, Beyoğlu'nda vitrini parçalanıp içi boşaltılmadık dükkan kalmamıştı. Atina'dan özel olarak gelen gazeteleri satan bayilerin dükkanlarından bu gazeteler alınıp sokaklarda yakılıyordu. Bu arada mağazalarında bayrak bulunmayan bazı Türklerin de dükkanları hasara uğradı⁷⁶.

Adalar, Bakırköy, Eminönü, Beyazıt, Gedikpaşa, Kumkapı, Yenikapı, Samatya ve Yedikule'de azınlıklara ait ev, dükkan ve kiliseler saat 20:00'den sonra gittikçe artan bir şekilde kırılıp, dökülüp harap edildi⁷⁷. Saat tam 20:00'de, Fener Patrikhanesini bekleyen kuvvetlerin azlığı nedeniyle 350 kişilik takviye bir kuvvet gönderildi. Tam bir sel halinde Unkapanı ve Galata yönünde ilerleyen ve sayıları on binlerin üzerine çıkan göstericilerin Fener yönüne dönmesi üzerine Patrikhane civarına motorize kuvvetlerle asker yığılmaya başlandı. Unkapanı, Cibalı, Çarşamba ve Balat'ta kurulan barikatlar askeri araçlarla berkitilerek geçilmez bir hale getirildi⁷⁸.

Ellerinde Kıbrıs Türktür pankartları, Türk bayrakları, sopalar ve taşlar bulunan bu gayet geniş halk kitlesinin saldırıları polis kuvvetlerinin olaylara hakim olmasına imkan vermemişti. “*Bayrak as*” diye çığlıklar atan gürhunun arbedesinden kurtulmak için yurttaşlar bayrak asıyorlar, asmış olanlar da “*Kıbrıs Türktür!*” diyerek mallarını kurtarıyorlardı(EK-18)⁷⁹.

Saat 21:00'de Taksim Aya Triada Kilisesi çan kulesinden alev aldı, yangın Rum Zapyon Kız Okuluna geçti. Şehir genelinde gece yarısı 26 kilise ve ayazmada yangın çıktı. Büyük bir yangın dalgası tüm şehre yayıldı. Bir çok ev, işyeri yakıldı, harap edildi, eşyaları dışarı atıldı, yağmalandı. Öfkeli kalabalıklar Arnavutköy ve Bebekteki gazinoların hepsini, genelevdeki patronların evlerini de tahrip etti. Tarlabasındaki Yunan Havayolları acentesi, Tünelde bulunan Embros, Tahidromos ve Apoyevmatini adlı Rum gazeteleri de harap edildi⁸⁰. Olayların ciddileştiği bir sırada Patrik Vekili Emilios gece Yunan Konsolosluğuna geldi. Bu ziyaret oldukça uzun sürdü⁸¹.

---

⁷⁶ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

⁷⁷ **Dünya**, 7 Eylül 1955.

⁷⁸ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

⁷⁹ **Akşam**, 7 Eylül 1955.

⁸⁰ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

⁸¹ **Milliyet**, 7 Eylül 1955.

Durumun ciddiyeti karşısında Vali Gökay, İller Kanununun kendine verdiği yetkiye dayanarak şehri askeri kordon altına aldırma yoluna gitti. 1. Ordu Müfettişi Vedat Garan bu amaçla şehrin çeşitli yerlerinden asker getirtip saat 21:00'den itibaren birçok yere önemli miktarda asker sevk etti. İçişleri Bakanı ve Vali ile görüşen 1. Ordu Komutanı ilgililere, emre itaat etmeyenlere, taşkınlığa devam edenlere ateş edilmesini emretti. 22:00'de askeri birlikler Beyoğlu ile şehir arasındaki bağlantıyı köprüyü (Galata) kapatarak kesti. 22:00'den sonra banliyö trenlerinin dışında ulaşım araçları işleyemedi, eğlence yerleri, kahveler, sinema ve lokantalar kapandı⁸².

Yağma, yıkma ve cana kasta varan olayların seyrinden ötürü görülen gerek üzerine İzmit'teki askeri birliklerden Valilikçe yardım istenmiş, askerin şehre hızla sevki için Denizcilik Bankasının araçları askeri makamların emrine verilmiştir. Ayrıca, İstanbul'daki zırhlı birliklerin de şehrin başlıca geçit yerlerini tutması istenmesiyle 22:30'dan sonra çok sayıda tank birliği sevk edilmiştir⁸³. 24:30'dan sonra Örfi İdare (Sıkıyönetimin) ilan edilmesinden sonra askeri birlikler duruma hakim olarak güvenliği sağlamaya başladılar. 02:00'den sonra sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığının emrine uymayanlara *vur emri* verildi. 02:30'dan sonra güvenlik güçlerinin kontrol altına alamadığı bölge kalmamıştı⁸⁴.

6 Eylül akşamı 20:00'da yataklı tren ile Ankara'ya hareket eden Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Menderes ve Başbakan Yardımcısı Köprülü, olaylardan, 3 saat sonra Sapanca'ya geldikleri zaman telgrafla haberdar olmaları üzerine, vagon trenden ayrılmış, başka bir lokomotifle bağlanıp İstanbul'a hareket edilmiştir. Kurulan otomatik telsizle İçişleri Bakanlığı ve İstanbul Valiliği ile bağlantı kurulmuş ve sıkıyönetimin ilanına dair bildiri trenden telsizle verilmiştir. Ardından trenden İzmit'te inerek Emniyetin araçlarıyla gece yarısı İstanbul'a gelmişler ve olaylarla ilgilenmişlerdir⁸⁵.

Olaylar sonunda 300 kadar kişinin ilk anda yaralandığı anlaşılmış, birçok gösterici sıkıyönetim güçlerine yakalanmıştır⁸⁶. Özellikle Beyoğlu'nda, İstiklal Caddesi ve sokaklarında kaldırımlar eşya ile dolmuş, her yer harap edilmiştir. Gece yarısından sonra Arnavutköy'de 500'den fazla Rum toplu halde karşılık vermek için Türk mahallesine saldırmaya kalkmışlar, Rumların taşkınlıkları üzerine Türklerden bir grup galeyana gelerek

---

⁸² **Cumhuriyet**, Akşam, 7 Eylül 1955.

⁸³ **Akşam**, 7 Eylül 1955.

⁸⁴ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

⁸⁵ **Akşam**, 7 Eylül 1955.

⁸⁶ **Milliyet**, 7 Eylül 1955.

Rumların dükkanlarını basıp harap etmişler, 6 otomobili denize atmışlardır. Bu sırada da 20 yurttaşımız yaralanmıştır⁸⁷.

7 Eylül'de İstanbul'da sıkıyönetim ilan edildiğinde tablo çok ağırdı. *1004 ev, 4348 dükkan, 27 eczane ve laboratuvar, 21 fabrika, 110 lokanta ve kafe, 73 kilise, 26 okul, 5 spor kulübü, 2 mezarlık* tahrip edilmişti. Saldırıları sırasında 200 Rum kadına tecavüz edilmişti. 6-7 Eylül olayları sırasında 3 kişi yaşamını yitirdi. 300 yaralı vardı. Ancak kimi Yunanlı çevreler ölü sayısını 15 olarak açıkladı⁸⁸.

Ana hatlarını vermeye çalıştığımız olayların sonunda, ülkenin gözbebeği, güzel İstanbul bir daha unutulmayacak bir utanç tablosuna bürünmüş, oldukça zor sarılabilecek yaralarla baş başa kalmıştır. Bu bozulma, ileriki yıllarda yaşayacağı daha büyük yozlaşmaların en büyük basamağını oluşturmuştur.

C- İZMİR OLAYLARI

Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba atıldığı haberinin alınması ile İzmir'de yaygın bir olaylar zinciri yaşandı. Kalabalık halk kitleleri İzmir'de yaşayan Rumlara onların ev ve işyerlerine, limanda demirli bulunan motor ve gemilere, ayrıca Nato'da görevli olan Yunan subaylarına saldırdı.

Atatürk'ün doğduğu eve saldırıda bulunulduğu haberi, İzmir'de yerel bir gazete tarafından yayıldı. *Gece Postası* 6 Eylül 1955 günü baskısında şu manşetle çıktı; "*Madem Yunanlılar Türk Konsolosluğu'nu bombaladı, öyleyse onların bayrağı da artık Konak Meydanı'nda dalgalanmamalı*" Gerçekten de aynı akşam, uluslararası fuar nedeniyle Konak Meydanı'na çekilmiş olan Yunan bayrağı, bir saldırının hedefi oldu⁸⁹.

Saat 19:00 civarında fuar dolayısıyla Konak meydanına gelen bir guruptan kimliği bilinmeyen birkaçı direklerin birinde çekili bulunan Yunan bayrağını aşağıya indirip parçaladı, ardından da parçalarını ateşleyerek yaktı, sonra da İstiklal Marşı söyleyerek Türk bayrağını göndere çekti. Başlangıç halinde olan bu olaya emniyet güçleri el koyup, guruptan bir kaçını nezarete aldı⁹⁰.

⁸⁷ **Akşam**, 7 Eylül 1955.

⁸⁸ Rıdvan Akar, "İki Yıllık Gecikme : 6-7 Eylül 1955", **Toplumsal Tarih**, Sayı: 117, (Eylül, 2003), s. 92.

⁸⁹ Dilek Güven **a.g.e.**, s.26

⁹⁰ **Yeni Asır**, 7 Eylül 1955.

Saat 19:30'da Fuarın 9 Eylül kapısının iç ve dışında toplanan yüzlerce kişi, buradaki bayraklar arasında çekili olan Yunan bayrağının indirilmesi için bağrıışmaya başladı. Gittikçe kalabalıklaşan ve heyecanı son derece artan kalabalığı dağıtabilmek için bizzat Vali'nin de nezaret ettiği polis kuvvetleri getirildi. Atlı polisler ve ekipler halkı dağıtmaya çalışmışlarsa da başarılı olamayıp arbedeye devam ettiler, bu sırada Vali (Kemal Hadımlı) bir konuşma yaparak onlardan sakin olmalarını istedi, ancak; bu sırada direklerin yanına gelen bir gencin Yunan bayrağını çekip indirmesi ile büsbütün coşkun bir tezahürat oluştu, kalabalık önu alınamaz bir insan seli haline girmişti. Buradan *Dağ başını duman almış* marşını söyleyerek ilerleyen topluluk saat:20:00 civarında Fuar Yunan Pavyonuna gitti⁹¹.

Bu hareketleri sırasında halkın kabulü ile karşılaşan genç topluluk, kalabalık bir halde Fuardaki Yunan pavyonunun önüne giderek bağrıışmaya başladı, ellerinde Bayar ve Menderes'in resimleri vardı, bu sırada gruptan biri pavyondan içeri girip çatıya çıktı, buradaki Yunan bayrağını indirerek direğe Türk Bayrağını çekti. Heyecanı iyice artan kitlenin arasına etrafta olayı seyredenler de katıldı. Pavyondan içeri giren göstericiler, içerdeki eşyayı dışarı atıp, camlarını kırdılar, içeriye giremeyenlerden birinin attığı taşla pavyonun ışıklı Yunanistan yazısı da hasara uğradı. İtfaiyenin üzerlerine su sıkmasına rağmen göstericilerin eylemleri pavyonu tam bir harabeye çevirdi. Felaket yerine dönen Yunan pavyonundan çıkan kalabalık Alsancak semtine doğru ilerlemeye başladı, yürüyüş Atatürk caddesinde bulunan Yunan konsolosluğuna kadar devam etti. (EK – 19)⁹².

Saat 20:45'te, Alsancak'a doğru ilerleyen ellerinde Türk Bayrakları bulunan bu büyük kitle, Lozan kapısında çekili olan Yunan Bayrağını parçalayıp yaktı. Birinci Kordona çıkan bütün yollar insan doluydu ve bu büyük sel Yunan konsolosluğuna akıyordu. Saat 21:00 civarında, "*Yaşasın Türkiye, Atatürk'e Kim El Uzatabilir!*" bağrırtuları arasında Türk Bayraklarını havaya kaldıran binlerce İzmirli Alsancak iskelesinin karşısındaki Yunan Konsolosluğunun önüne geldi. Kısa bir duraksamadan sonra bina önce taşa tutuldu, camları kırıldı. O sırada Vali, yanında Emniyet Müdürü olduğu halde, polis ekipleriyle olay yerine yetişti. Tüm çabalarına rağmen halkı yatıştıramadılar. Bu sırada polisler havaya ateş ediyordu. Polis kordonuna rağmen, halk kordonu yararak binaya saldırdı, ve pencere demirlerine tutunup içeri girdiler. Türk Bayrağı balkondan sallanınca heyecan çok arttı. Ardından binanın tüm eşyaları dışarı atılıp içerisi ateşe verildi. Bu sırada

---

⁹¹ **Ege Ekspres**, 7 Eylül 1955.

⁹² **Demokrat İzmir**, 7 Eylül 1955.

halktan ve polislerden yaralananlar oldu. Konsolosluk yanarken, halkın öfkesi daha da arttı. Hortumları kesilen itfaiyenin işini yapması zorlaştı⁹³.

Olayların önü alınamaz hale duruma gelmesi yüzünden Yurtiçi Komutanlığından askeri birlikler olay yerine sevk edildi. Yunan konsolosluğunu yakan öfke kasırgası altındaki halk Birinci kordondan geçerken, limanda bulunan *Brascia* adlı İngiliz gemisinin Yunanlı mürettebatının tahrikleriyle karşılaştı. Bunun üzerine mavnalara binen göstericiler halatlardan gemiye çıkmaya çalıştı, ancak gevşetilince denize düştüler⁹⁴.

Pasaportta Yunan motoru ve gemilerini arayan halk burada saatlerce gösteri yaptı. Yunan gemilerinin Türk Bayrağı çekmeleri istenildi. Sandallara binip Yunan gemilerine ulaşmaya çalışan göstericilerin bir motoru yakması polis tarafından engellendi. Ayrıca limanda bulunan filomuza mensup askeri kuvvetler, bir Yunan takasını denize açılmak suretiyle harap olmaktan kurtardı. Bundan sonra kalabalık, itfaiye binasının arka kısmındaki Yunan kilisesine koştu. Kapıları kırılan kilisenin içersindeki tüm eşya yakıldı⁹⁵.

Bununla yetinmeyen kontrolsüz halk, Alsancaktaki evleri kapı kapı dolaşarak sabahın 5'ine kadar bazı saldırılarda bulundu, nüfus kağıtlarını göstermeyen Rum ev sahiplerinin binalarına girerek eşya ve mallarını tahrip etti, eşyalarını yaktı. *Gazi Kadınlar, Bornova caddesi ve Şerafettin Bey caddelerinde* diğerlerine göre daha fazla hasar oldu. Alsancaktaki bir çok Rum evine Türk Bayrağı asıldı. Bornova, Buca ve Karşıyaka'da öfke ve heyecan içerisinde olan göstericiler onbinleri aştığı için emniyet güçleri tarafından gerektiği gibi kontrol altına alınmaları imkansızlaştı, bu nedenle Garnizon Komutanlığından gelen yardımcı kuvvetler motorlu araçlarla şehir sokaklarında devriye gezdi. Olaylar 02:00 civarı kontrol altına alındı⁹⁶.

Öte yandan NATO'da görevli Yunan Subayları'ndan 6 sının evi gösterici gruplarca basılıp, yağmalandı. NATO Karargahında görevli personelden, bazılarının ailesi ülkelerine dönmek isteyince, Yunan konsolosunun eşi ile birlikte askeri uçakla gönderildiler. Şehrin Pasaport, Alsancak, Bornova, Buca ve Karşıyaka bölgelerinde Rum ve Yunanlılara ait birçok eve ve araca zarar verildi. Bu arada tirajı-komik olaylar da oldu; Basmane deki Kervansaray Oteline gelen gösterici kalabalıktan birkaçı dördüncü katta kalan şivesi bozuk

---

⁹³ *Ege Ekspres* (2.baskı) 7 Eylül 1955.

⁹⁴ *a.g.g.* (2.baskı), 7 Eylül 1955.

⁹⁵ *Yeni Asır* (2. baskı), 7 Eylül 1955.

⁹⁶ *Yeni Asır*, 8 Eylül 1955.

bir adamın Rum olduğunu sanarak onu hırpaladı, ancak kurtulmak için *ezan okuyan(!)* adamın Arap olduğu anlaşıldı⁹⁷.

Olayların sonunda, *14 ev, 6 dükkan, 1 pansiyon, Yunan Fuar Pavyonu, Yunan Konsoloslugu, Katolik Kilisesi ve İngiliz Kültür Heyeti* yakılarak tahrip edildi, 57 kişi yaralandı. Gösterilerde halkı kışkırttığı öne sürülen 2 gazeteci tutuklandı⁹⁸. İzmir de İstanbul gibi bir yangın yerine dönmüş, utanç lekelerine bulanmıştı..

Olaylarla ilgili görüşleri sorulan Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin İzmir Şubesi Başkanı Avukat Fikret Florat ise hala halkı kışkırtıcı şekilde konuşuyordu; bunun bir polis olayı olmayıp, Atatürk'ün doğduğu evin bombalandığını ve Konsoloslüğümüzün saldırıya uğradığını öğrenen her Türkün ulusal duygularının ifadesi olduğunu, bu tür olaylarla Yunan Bayrağını yırtan kişinin aranmasının hata olacağını belirtip konuşmanın devamında; *“Zira bütün millet aynı şeyi yapmadığına üzülmüştür. Faraza, Milli Mücadelede Atatürk'ü desteklemeye çalışan Ali Kemal İzmit'te linç edilmiştir. Bu zatı öldüreni aramak ne kadar doğru ise, şanlı bayrağımızı kirleten Yunan Bayrağının dalgalanışını görmek istemek te aynı derecede hatadan salimdir”*⁹⁹.

Burada da bir kez daha görülüyor ki; 6/7 Eylül olaylarının hazırlayıcı unsurlarının taşeronu olan KTC'nin yöneticileri, olaylardan sonra bile aymazlıkla haklılıklarını savunmaktadır. Oysa ki olaylar, Ulusal Mücadele ile karşılaştırılmayacak korkunç bir talan ve tahrip hareketiydi.

D-ANKARA OLAYLARI

Ankara'daki olaylarda yakma, yıkma, yağma ve cana kast eylemi olmamış, yüksek okul öğrencilerinin Selanik'teki bomba olayını protestosuyla eylemler geliştirmiş¹⁰⁰.

Valilik tarafından Ankara genelindeki tüm toplantıların yasaklanması nedeniyle şiddet olayları meydana gelmemiştir¹⁰¹.

---

⁹⁷ a.g.g, 8 Eylül 1955.

⁹⁸ **Hürriyet**, 8 Eylül 1955.

⁹⁹ **Yeni Asır (2. baskı)**, 7 Eylül 1955.

¹⁰⁰ **Vatan**, 8 Eylül 1955.

¹⁰¹ **Ulus**, 8 Eylül 1955.

Ankara’da 6 Eylül günü gece yarısından sonra heyecanlı saatler geçirilmiştir. Şehirdeki Rumların sayılarının az olması nedeniyle güvenlik güçerince olay büyümeden bastırılmıştır¹⁰².

Gece yarısına doğru, TMTF üyeleri İstanbul’dan Ankara’daki tüm öğrenci yurtlarını arayıp, İstanbul’daki halk hareketinden bahsedilerek, Ulus’ta düzenlenecek bir protesto gösterisine katılma çağrısı yapılmıştı. Bunun üzerine Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin önünde toplanan öğrencileri, askeri güçlerin de berkitmesiyle polis göz yaşartıcı gazla dağıttı, öğrenci yurtları ise gözetim altına alındı¹⁰³.

Saat 01:00’den sonra 50 kadar genç Ulus meydanında “*Kıbrıs Türktür, Kahrolsunlar, Öcümüzü Alacağız!..*” bağışmaları ile protestoya başladılar, güvenlik güçleri hemen bu grubu dağıttı. Daha sonra sayıları artarak Cebeci’deki Konservatuar ve Yunan Büyükelçiliği’nin önünde eylemlerini sürdürdüler. Sayısı 1500 kadar olan göstericiden 479 kişi yakalanmış 19 kişi tutuklanarak yargılanmıştır¹⁰⁴.

E - YAŞAYANLARIN ANILARINDAN 6/7 EYLÜL OLAYLARI

Olayları yaşayanlar o günlerin acı, buruk, dehşet dolu, biraz da tirajı - komik anılarını, 50’nci yılında okuyucuyla paylaştılar. Ülkemizin ünlü gazeteci, yazar ve bilim adamlarının yaşadıklarından birer kesit almanın 6/7 Eylül’e daha tepeden bakarak zihnimizde aydınlık bir köşe oluşturmakta faydalı olabileceği düşüncesindeyiz.

Ali Sirmen bir bütünleme sınavının öncesinde gelişen olayları okuyucuya Cumhuriyet’te incelikle anlatıyor: “...*Ben o İstanbul’da Mühürdar semtinde yaşayan, Galatasaray’ın orta kısmından lisesine geçmek için elişi dersinden formalite ikmal sınavına girmeye hazırlanan bir yeni yetme idim. Ve olay benim sınava gireceğim günün arifesi akşamı patlak verdi... Sayıları çok olan gayri müslim dükkanlar, yağmalanıyor, kiliselere saldırılıyor, hatta söylentiye göre kimi papazların sünnet edilmesine teşebbüs ediliyordu. İstanbul, tarihinde dördüncü haçlılardan beri yaşamadığı bir vandalizmin sahnesi oluyordu...7 Eylül 1955 sabahı, sınava girmek üzere Karaköy’e indiğim andan, Galatasaray Lisesi’ne yürüdüğüm üç kilometrelik yol boyunca, caddenin ya da*

---

¹⁰² Ege Ekspres , 8 Eylül 1955

¹⁰³ Ulus, 8 Eylül 1955.

¹⁰⁴ Yeni Asır, 8 Eylül 1955.

kaldırımların taşlarına basmadan, yağma edilmiş dükkanlardan yola atılmış kumaşların, eşyaların üzerinden sekerek yürüdüm. Kentin olduğu kadar Cumhuriyetin de tarihinde bir kırılma noktasını yaşamıştık...¹⁰⁵.

Hadi Uluengin anılarında 6/7 Eylül'e şöyle dönüyor; "Asla silinmemek üzere beynime kazınmış ilk anım aşağıdaki dehşet olaya uzanıyor. Demek ki 6 Eylül 1955 akşamı olmalı, babam ve dayımın otomobiline bayrak astılar ve sayfiyede bulunduğumuz Kızıltoprak'tan İstanbul tarafına hareket ettiler.... Babam iki hafta eve dönmedi... Yeşilköy'de kaldı. Çünkü, hayatta can ve meslekte iş yoldaşı Koço amcamın kılına hanel gelmesin; eşi Marika Teyze'min iffetine toz konmasın... diye has be has Türk(!) kimliğini siper ederek Anastasiyadis familyasının canını, ırzını ve malını, namusu belledi... Ve babam yine sonra anlattı ki,... Allah kağıt balyalarını taşıyan Ramazan'dan razı olsun. Rom hamal 'mimleme' işaretini sildikten sonra tabelayı da örtünce, güruh çevreye saldırmakla yetinmiş. Ötekiler gibi Manol Abi'nin mürettiphanesi ve Dikran Usta'nın aşevi yok oluvermiş..."¹⁰⁶.

Erdal Şafak İzmir'deki olaylara dair acı anılarını şöyle paylaşıyor: "...Yarım Yüzyıl sonra bile düşlerime giriyor. İzmir Fuarı'nda Yunanistan pavyonu alevler içindeydi. 'Kahrolsun, Ölüm' çığlıkları yükseliyordu kalabalıktan. Hiç kimse söndürmek için çaba harcamıyordu. Tam tersine, güvenlik güçleri hiç değilse bir şeyler kurtarmaya çalışanları kararlılıkla engelliyordu. Korkudan eline sıkı sıkıya yapıştığım babama, o yangının, o bağrış o çağrışların nedenin sordum ve de anlamını. Başını öne eğdi ve adeta fısıltıyla yanıtladı: ben yetişir miyim bilmem ama senin ileride çok utanç duyacağın bir geceye tanık oluyoruz"...¹⁰⁷.

Olayların olduğu tarihte Londra'daki Kıbrıs Konferansı'nda bulunan Sami Kohen, 6/7 Eylül'ün yansımalarını anlatıyor: "Tam 50 yıl önce İstanbul'da 6 Eylül Olayları cereyan ederken, ben Londra'da 8 gündür devam eden Kıbrıs Konferansı'nı izliyordum. O günkü toplantıda müzakerelerin çıkmaza girdiği, hatta kopma noktasına geldiği anlaşılmıştı. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu raporunu Ankara'ya gönderirken, ertesi sabah, (7 Eylül'de) son bir oturumun yapılacağını, fakat bundan bir sonuç beklemediğini bildiriyordu....6 Eylül (1955) gecesi, otelde yatmaya hazırlandığımız sırada, Bakan'ın Özel Kalem Müdürü telefonla aradı. Bakan çok önemli bir şey söylemek için acele

¹⁰⁵ Ali Sirmen, "İstanbul Vandalizmi Ellinci Yaşında", **Cumhuriyet**, 7 Eylül 2005.

¹⁰⁶ Hadi Uluengin, "Elli Yıl Var ki", **Hürriyet** 6 Eylül 2005.

¹⁰⁷ Erdal Şafak, "6/7 Eylül ve Brandt Cesareti", **Sabah**, 6 Eylül 2005.

çağırıyordu... Suitine girdiğimiz zaman, bakan gayet sinirli bir şekilde, odanın içinde adeta volta atıyordu... “Biraz önce Başbakanla telefonda konuştum İstanbul’da çok kötü şeyler olmuş. Dükkanlara evlere saldırılmış, İstiklal caddesi talan edilmiş...”

Zorlu olayın ayrıntılarını bize anlatırken başta Kıbrıs’la ilgili olarak düzenlenen bir gösterinin *çığrından çıktığını* ve sonunda Türkiye’nin *rezil* duruma düştüğü söylüyordu. Son sözü de şuydu: “*Bu durumda konferansın devam edebileceğini hiç sanmıyorum. Yarın sabahki toplantıdan sonra Ankara’ya döneceğiz*”... Gerçekten ertesi sabah (7 Eylül’de) toplantı çok gergin bir hava içinde açılıp kapandı. O gün İngiliz gazeteleri de “*Türkler İstanbul’u yıktı*” gibi manşetlerle çıkıyordu...¹⁰⁸.

Doğan Heper hüzünle anlatıyor: “6-7 Eylül’ü ben de yaşadım. Çocukluktan gençliğe geçiş yaşıyordum. Önce bizim işkembeci Vangel’in önüne geldik. Dükkanı yerle bir edilmişti. O yıkıntıların önünde oturuyordu, başı iki elinin arasında, rengi sapsarıydı, o dev gibi adam adeta küçülmüştü. Bugün gibi hatırlıyorum. Biri bağıırıyordu : O da gavurdur, onun dükkanı şurada haydi ben göstereyim... Bu adam rakip dükkanın sahibiydi. Sonra Kumkapı’ya geldik. Orada bir kilisenin çanı sökülüyordu. Çan güçlükle yerinden çıkarıldı. Caddeye atıldığı zaman büyük bir alkış koptu. Köprü üstünde biri hem akordeon çalıyor hem de hızlı hızlı yürüyor. Adam giyimi kuşamıyla müzisyene benzemiyor. Belli ki akordeonu tahrip edilen bir vitrinden almış götürüyor... Vangel’e çok acımıştım. Bulgar asıllıydı... Ben çocukken hasta oldukça onun çorbasından içer, iyileşirdim”¹⁰⁹.

Server Tanilli şöyle anlatıyor yaşadıklarını: “...İyi hatırlıyoruz 6 Eylül 1955 günü, *Ekspres* adlı bir İstanbul gazetesinde bir haber: Selanik’te Atamızın evi bombalandı! Ateşe yağ dökmek gibi bir şey...Öğle sonrasında, bir protesto yürüyüşünü duymuştuk; ama akşam olunca, merkezi Taksim ve Beyoğlu olmak üzere protestoları aşan bir şeylerin haberi yayılmaya başladı... Çabucak anlaşıldı: Saldırı sadece mala değil, cana da yönelmişti; tecavüzler, öldürmeler, kiliselere kadar yakıp yıkmalar... Bir şey yapamamanın aczi korkunçtur: Sultanahmet’ten Beyoğlu’na çıktım: Ne yapabilirdim? Anlatmak mümkün değildi! Kepenler indirilmiş ve o bütün mağazaların nesi varsa o, caddelere dökülmüştü, yığınla insan, ayakları altında çiğniyor, gidiyorlardı. Yalnız yakıp, yıkma değil, yağmaydı da görülen. Fazla dayanamadım, iğrendim ve döndüm...”¹¹⁰.

¹⁰⁸ Sami Kohen, “50 Yıl Sonra”, *Milliyet*, 6 Eylül 2005.

¹⁰⁹ Doğan Heper, “6-7 Eylül, Ben O Günü Yaşadım”, *Milliyet*, 8 Eylül 2005.

¹¹⁰ Server Tanilli, “6-7 Eylül’ü Hatırlarken”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 2005.

Burada anılarından küçük bir kesit verdiğimiz Türkiye'nin ünlü aydınlarının anlattıklarından da anlıyoruz ki; 6/7 Eylül, çocuk, genç, yaşlı, her meslektenden ve toplum kesiminden kişinin belleklerinde buruk ve utanç dolu izler bırakmış, anılarda yer alan kötü ve karmaşık figürler, aynı toprakları ve yazgıyı paylaşan farklı din ve uluslardan kişiler arasına ayıklanması zor ayırık otları ekmiştir.

III- OLAYLARA YAKLAŞIMLAR VE TÜRK BASINI

A- HÜKÜMETİN OLAYLARA YAKLAŞIMI

DP Hükümeti 7 Eylül günü gecesi yayınladığı bildiri ile 6/7 Eylül olaylarının komünistlerin düzenlediği bir hareket olduğunu öne sürmüştür. “*Ülkenin ağır bir komünist düzen ve yakıp yıkmasının etkisinde kaldığı*” başlığıyla yurt genelinde yayınlanan gazetelerin baş sayfasında verilen bildiri; Kıbrıs sorunu etrafında meydana gelen olaylar dolayısıyla aylardan beri kamuoyunda meydana gelen şiddetli heyecana eklenen aziz Atatürk’ün evine ve Konsolosluğumuza karşı düzenlenen suikastın, kısmen amaçlı ve hain şekilde, kısmen de anlayış ve bilinçten yoksun kışkırtıcıların da etkisiyle büyük kitlelerin meydana getirdikleri gösteri hareketlerine neden olduğu, ... *dün gece* İstanbul ve ülkenin esas olarak “*ağır bir komünist düzen ve kışkırtısının ve ağır bir darbenin etkisinde*” kaldığı belirtilerek, amaçlı ve bilinçsiz kışkırtmaların da büyük bir etkisi bulunan bu çok üzücü olayın doğrudan doğruya araç ve eylemcileriyle, düzenleyen ve kışkırtanların mutlaka cezalandırılacakları, şimdiye kadar birçok kışkırtıcının yakalandığı ve bunlar hakkında yasal soruşturmaya başlandığı... ortaya konulmuştur¹¹¹.

Burada dikkat çeken ana nokta; DP Hükümetinin daha ilk bildirisinde, olayların hazırlayıcı ve kışkırtıcılığını yapan asıl unsurların “*komünistler*” olduğu konusundaki iddialı söylemidir. Olaylardan önceki yakın dönemde başta Başbakan olmak üzere, hükümet üyelerinin kamuoyuna ve basına yaptıkları açıklamalar ile yapılan yorumlar da dikkate alındığında; Kıbrıs sorunu da içerisine katılmak üzere, 6/7 Eylül’de çoğu ayak takımı halk yığınlarını kaynatan ve kışkırtan olarak “*Komünistler*” unsurunun DP yönetimince hiç değiştirilmeden sorumlular başlığında kullanıldığını söyleyebiliriz.

Bildiride hemen fark edilen diğer nokta ise; hükümetin olayların diğer boyutunu, Kıbrıs sorunu dolayısıyla meydana gelen olayların kamuoyunda yarattığı aşırı heyecana Selanik’teki bomba olayının eklenerek, bir takım kışkırtıcıların kısmen amaçlı faaliyetlerinin de katkısıyla başlayan gösterilerin daha sonra çoğunluğu Rum yurttaşların işyeri ve mağazalarına karşı yapılan tahrip hareketleri olarak göstermesidir. Burada ilk planda; Kıbrıs sorunu yörüngesinde uzun zamandır kamuoyunda biriken öfke ve heyecanı kötü amaçları için değerlendiren kışkırtıcıların, olayların meydana gelmesi için bilinç ve

---

¹¹¹ **Ulus**, 7 Eylül 1955.

anlayıştan uzak halk yığınlarını kullandığı ortaya konulmaktadır. Hükümet bildirisinde olayların bu yönüyle de “büyük bir felaket” olarak tanımlanması, meydana gelen belanın yıkımının büyüklüğüne dikkat çekmektedir.

Bildirinin ilginç bir yönü daha vardır. Hükümetçe; huzur ve güvenliğin sağlanmasına yönelik acil bir önlem olarak İstanbul ve İzmir’de olağanüstü halin ilan edildiği, ancak; sonradan hükümet güçlerinin duruma hakim olmaları üzerine kaldırıldığı ortaya konulmuştur¹¹². Oysa hükümet, kamu huzur ve güvenliğinin yeniden bozulacak bir eğilim göstermesi nedeniyle İstanbul, Ankara ve İzmir’de tekrar sıkıyönetim uygulamaya karar vermiştir¹¹³. Hükümetin bu kararsız tutumu da bize, olayların kapsam ve niceliği açısından tam bir kavrayışa sahip olmadığını göstermektedir.

Hükümetin olayların akışının sorumluluğunu komünist kuvvetlere yükleme eğiliminin doğru bir tavır olmadığını ortaya koyan Zorlu’nun tepkisini Mahmut Dikerdem anılarında şöyle anlatıyor; “... *Mükerrem Sarol İstanbul’dan Zorlu’yu arıyordu. Sarol, İstanbul’daki dehşet verici durumu anlattıktan sonra, hükümetin bir bildiri yayınlamaya hazırlandığını, bildiride, İstanbul olaylarının sorumluluğunun “Kızıl ve Kara Kuvvetler”e yükletileceğini söyledi. Konuşmayı odadaki ikinci telefonda izliyordum. Fatin bey hemen itiraz etti : Suçu “Kızıl ve Kara Kuvvetler”e yüklemek geri tepecek bir silah olurdu. Dünya kamuoyuna Türk hükümetinin kızıl ve kara kuvvetler karşısında aciz kaldığını mı ilan edecektik? Hem böyle bir açıklama ile hükümet sorumluluktan kurtulmuş mu olacaktı?”* diye bağıra bağıra söylendiğini belirten Dikerdem, ardından Zorlu’nun, kendisi dönüncüye kadar Başbakanın bir resmi bildiri yayınlamamasını rica ettiğinin Başbakan’a iletilmesini Sarol’dan istediğini aktarmaktadır¹¹⁴.

Konuşmadan da anlaşılacağı gibi, Londra Konferansındaki tıkanıklığı aşamayan Zorlu’nun, Menderes’in olaylar sonrası atacağı adımlardan da sıkıntı duyduğu açıktır.

Cumhurbaşkanı Bayar’ın 7 Eylül 1955 tarihinde meclisi 12 Eylül günü olağanüstü toplantıya davet etmesi üzerine, yapılan olağanüstü toplantıda muhalefet partileri başkan ve sözcülerinin konuşmalarının ardından hükümet adına söz alan Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü konuşmasında; Karanlık ve bilinmeyen olayların hükümet tarafından desteklenen olaylar şeklinde gösterilmesinin insafsızlık olduğunu, bizzat devlet başkanının ve hükümet adamlarının kilometrelerce yürüyerek, yollarda gördükleri “150 çapulcu

¹¹² **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

¹¹³ **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

¹¹⁴ Mahmut Dikerdem, **Ortadoğu’da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)**, 2. baskı, Cem yay., İstanbul, 1990, s. 134-135.

yakalayıp kolluğa teslim ettiğini”... olaylardan hükümetin önceden haberdar olduğunu, gerekli tedbirleri aldığını, tarihte buna örnek Pearl Harbour baskınının hatırlanması gerektiğini, ...olayların nasıl olduğunun herkesçe bilindiğini ortaya koyup,

Kıbrıs konusunda gençlerin hassas davrandığını, basın da bu hassasiyeti sürekli kışkırttığını, muhalif partilerin de buna katıldıklarını, devam eden toplantıların ülke kamuoyunu heyecanlı ve ayakta tuttuğunu, Selanik’te bomba patlayınca bunun duyulması üzerine gençlerin yurtseverlik hareketi gibi görünen eylemlerinin çapulculuk hareketine dönüştüğünü, belirterek, sınırlı sayıda da olsa, komünist örgütün bu işte önemli bir rol oynadığını, çeşitli ülkelerde bu örgütleri takip ettiklerini, bu son olayda halkın milli heyecanının kötüye kullanıldığını, *“ibadethanelerin yıkılmış olmasının tamamen bir komünist taktiği”* olduğunu öne sürmüş ve olaylar nedeniyle sıkıyönetimin 6 ay süreyle uygulanmasını istemiştir¹¹⁵.

Köprülü’nün konuşmasının ardından oluşan gergin havada bazı açıklamalar yapma gereği duyan Başbakan Menderes; hükümet güçlerinin olaylar sırasında durumu kontrol altına almak için gerekeni yaptığını, olayların altında yatan etkenlerin; Kıbrıs’ta 28 Ağustos’ta Türklere karşı katliam yapılacağına yönelik haberlerin kamuoyunda oluşan heyecanın ve Selanik olayı ile gösteriler sırasında bazı kışkırtıcı kişilerin provakativ çalışmalarının olduğunu ortaya koyduğu konuşmasında; karşılıklı olarak Türkiye ve Yunanistan’da kamuoyunun yeterince kışkırtıldığını, *“yurdunu koruma çabası”*nın Kıbrıs sorununda sanki en fazla konuşmakmış gibi görüldüğünü, bu nedenle yurdu koruma çabası açık arttırmasının yurdumuzda ve Yunanistan’da alıp yürüdüğünü,

Bu hareketin dünyanın her yerinde görülen, kibarlık çerçevesindeki bir gençlik gösterisi örtüsü altında meydana geldiğini, kamuoyunun bunun için de çok iyi hazırlandığını, adeta *“bir psikozun bütün yurdu, ruhları ve vicdanları kapladığı”*, 28 Ağustos’ta Kıbrıs’ta bir katliam meydana geleceğine yönelik söylenti ve haberlerin bütün vicdanları heyecanlandırıp coşturduğunu belirterek, bunu haklı bir protesto ile karşılamak için mevcut kanunlarımızın koruması altında kurulmuş bulunan öğrenci dernekleri, Kıbrıs Derneği ve diğer kuruluşların çalışmalarının olduğu, ancak; bu derneklerin faaliyetlerinin, bir takım kötü niyetli, kışkırtıcı kişilerin, toplumu karıştıran çalışmalarının yasallık kisvesini ve siperini oluşturduğunu, ...emniyet güçlerinin olaylar sırasında görevlerini yapmadığına yönelik eleştirilerin doğru olmadığını, önce temiz, çok iyi niyetli bir gençlik gösterisi olarak başlayan olayların, ardından oldukça büyüdüğünü eklemiş, ardından,

---

¹¹⁵ **Hürriyet, Ulus**, 13 Eylül 1955.

“bir baskına uğradığımızı ifade etmenin yerinde olacağını, şeytanın rahmani bir kılığa girerek karşımıza çıktığını”, hareketin sadece bir komünist hareketi olmadığı, Kıbrıs olayıyla da ilgili bulunduğu, emniyet güçlerinin kendisinden beklenen görevi görmekte bir an dahi kararsız kalmayacağını öne sürmüş, ardından, ...olayların öncesinden beri belirlenmiş bir seyir izlediğini ve düzenler kullanıldığını, bu yönden olayları bir “31 Mart Hadisesi” gibi görmenin uygun olacağını söylemiştir¹¹⁶.

Konuşmasının tüm kapsam ve ayrıntılarını verdiğimiz Menderes’in açıklamalarında; 6/7 Eylül olaylarını; *bir, yurdunu koruma konusundaki yarışma, arttırma hali* olarak göstermesi oldukça çelişkilidir. Çünkü 24 Ağustos’ta verdiği coşkulu, iddialı, taviz vermez ve biraz da sert söylevi kamuoyunda büyük bir yankı yaratan Başbakan’ın bu konuşmasının içten olmadığı sonucuna varılabilir.

Öte yandan, Hükümetin ilk bildirisinin aksine; Menderes, olayların çıkışında *Kıbrıs sorununun* yansımalarının daha önemli yer tuttuğunu vurgulamıştır ki bu da Kıbrıs’a dair görüşünü değiştirmedikçe göstermektedir. Olayların gençliğin iyi niyetli gösterilerinin bazı karanlık niyetli kişilerce kışkırtmalarıyla önceden kestirilemeyen bir “*baskın*” haline geldiğini de “31 Mart” benzetmesiyle dile getirmiştir.

Gerek Menderes, gerekse Köprülü’nün, sıkıyönetimin 6 ay süreyle üç ilde uygulanmasına yönelik kararın çıktığı TBMM’ndeki olağanüstü toplantıda söyledikleri olgular; Hükümetin, 6/7 Eylül olaylarında baş oyuncu olarak gösterdiği komünist gizli örgüt üyelerinin ve onların kışkırtmalarıyla Kıbrıs sorunu içerisinde gelişip kontrolden çıkmış gençlik olaylarının varlığını savunuyordu ki güvenlik güçlerinin görevlerini hakkıyla yapmamasına da gerekçe gösteriliyordu.

Öte yandan Menderes; 13 Ocak 1956 yılında TBMM’nde yapılan görüşmelerde 6/7 Eylül olaylarına yönelik tekrar saptamalarda bulunmuştur. Başbakan, Hükümet hakkında Meclis soruşturması açılmasına dair çok sert geçen görüşmelerde; olayların öncelikle Kıbrıs’ta Papaz Makarios’un kışkırtıcı davranışlarından, propagandalarından, mitinglerinden başladığı, komşumuz Yunanistan’ın Makarios’un bu davranışlarından sonuç alınabileceğine inanmış olmasından ötürü göz yumulduğunu, olayların Yunan gazetelerinin Türk kamuoyunu uzun süre tahrik eden yayınlarını aylardan beri devam ettirmiş olmasından başladığı; Yunan basınının bu tutumuna Türk basınının da bir seneden beri şiddetle karşılık vermesinin ve bu konuda ulusal heyecanı dalga dalga coşturmasının

---

¹¹⁶ Akşam, Hürriyet, Ulus, 13 Eylül 1955.

da olayların çıkışı ile ilgili olmaktan uzakta değerlendirilemeyeceği olgularını ileri sürmüştür¹¹⁷.

Menderes'in bu açıklaması doğrultusunda, olayların çıkışına yönelik Hükümet yaklaşımının akla uygun olduğu ilk anda söylenebilirse de; Hükümetin, Türk basınının Yunan basınına karşı Kıbrıs davası başlığıyla ülke genelinde yarattığı gergin atmosferdeki katkısını ortadan kaldıramamaktadır ki “6/7 Eylül’de Zarar Görenlere Tazminat Verilmesine Dair Kanun’un” TBMM’ndeki 28 Şubat 1956 tarihindeki görüşmelerinde olayın sorumluları hakkında ileri sürülen iddialara karşı; ülkenin yüksek çıkarlarına zarar verildiğini, particiliğin vardığı bu noktayı üzüntüyle gözlemlediğini belirterek; “...*bu işle alakası olduğuna dair bir tek delil zikredek olurlarsa, hükümetin işten değil, insanlıktan dahi çekilmesi lazımdır. Ayıptır arkadaşlar, günahtır!..*” dediği sözleri çok ilginçtir¹¹⁸.

Olaylar karşısında afallayan hükümetin, 6/7 Eylül’ün sorumluluğunu daha başta komünistlere yüklemesine ilişkin yaklaşımı zaman içerisinde karşılığını bulmuştur. Açıklamalardan bir süre sonra olayları kışkırtmakla suçlanan 45 kişi tutuklandı. Bu kişilerin arasında Aziz Nesin, Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci, Hulusi Dosdoğru ve Müeyyet Boratav gibi tanınmış aydınlar ve yazarlar da bulunuyordu¹¹⁹. Gazeteler de attıkları başlıkla hükümetin söylemini destekliyordu. Yeni Asır “*Komünist Parmağı Tespit Edildi*”, başlığıyla verdiği haberde; olayların aylardan beri hazırlanmış düzen ürünü olduğunu ve merkezi Beyrut’ta bulunan kızıl örgütçe hazırlandığını ortaya koyuyordu¹²⁰.

İstanbul Ekspres ise her zamanki karıştırıcı ve ön yargılı tarzıyla; “*Kızıl Maske Düştü*” başlığını çok büyük harflerle basıp, kışkırtıcıların elebaşlarının Türkiye’yi dostsuz bırakma amacını güttüklerini, 33 tescilli komünistin tutuklandığını, belirtiyordu ki (EK-20)¹²¹ gazetenin hala fütursuz tarzını devam ettirebilmesi hükümet bildirisi de dikkate alınırse anlamlıdır.

Olayların çıkmasına neden olduğu ileri sürülen ve Emniyet’te dosyası bulunan birçok solcuyu elinde en ufak delil olmadan tutuklatıp sorgusuz sualsiz aylarca hapiste tutan Demokrat Parti iktidarı bu tezi doğrulamak umuduyla ayrıca Amerika’dan bir de

¹¹⁷ **Akşam**, 14 Ocak 1956.

¹¹⁸ **Hürriyet**, 29 Şubat 1956.

¹¹⁹ M. Hulusi Dosdoğru, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam yay., İstanbul, 1993, s. 32.

¹²⁰ **Yeni Asır**, 9 Eylül 1955.

¹²¹ **İstanbul Ekspres**, 9 Eylül 1955.

uzman getirtmiştir. Ancak Amerikalı uzman; “Komünistler eğer bu kadar kuvvetli olsalardı dükkân tahrip edeceklerine ihtilal yaparlardı” diyerek bu görüşü reddetmiştir¹²².

Yassıada duruşmalarında tanıklık yapan ve komünistlerin suçlandığı Sıkıyönetim Mahkemesinde görülen davalarda Askeri Hakim olarak görevli bulunan (E.)Amiral Fahri Çoker, Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Nurettin Aknoz’un 24 Eylül 1955 tarihinde yapılan toplantıda, olayların komünistlerin düzeni ve eseri olduğu hakkında uzun boylu nutuklar verdiğini ve “meydanlarda salkım salkım insanların asılı olduğunu görmek istediğine” yönelik sözler söylediğini, görüşlerini hakimlere kabul ettirmeye çalıştığını belirtmiştir¹²³. Yapılan duruşmalar sonunda 28 Aralık 1955 tarihinden itibaren birçok “fişli solcu”, olaylara karıştıklarına dair yeterli kanıt bulunamadığından tahliye edilmişlerdir¹²⁴.

Anlatmaya çalıştığımız olgular ışığında da belirtmeliyiz ki; ne yazık ki DP yönetimi, olaylardan önceki süreçte olduğu gibi, olaylardan sonra da güvenilir bir tutum sergileyememiş, en yetkili ağız olan Başbakan başta olmak üzere kabine üyeleri ve onların yönlendirdiği kamu görevlileri, olayların sorumluluğunu kendilerinden ıraklaştırmak uğruna yanlış yaklaşımlara girişmiştir.

B- MUHALEFETİN OLAYLARA YAKLAŞIMI

Muhalefet partileri olayların ardından verdikleri demeçlerde öncelikle duydukları üzüntüyü dile getirerek, olayların sorumluları ve nedenleri hakkında yorum yapmadan, gerçeğin ortaya çıkarılması açısından hükümete yardımcı olunması gerektiğini vurgulamıştır. Ortaya konulan konular genel çizgisiyle duyguların dile getirilmesidir.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 7 Eylül’de İstanbul’da basına yaptığı konuşmasında; ...6/7 Eylülde İstanbul’da meydana gelen olay ve saldırıların çok acındırıcı ve üzüntü verici olduğunu, saldırıya uğrayan yurttaşlarımızın acılarını yürekten üzüntüyle paylaştıklarını, İstanbul’da çokluğu oluşturan yurttaşların duygularına çevirmen olduklarından emin bulduklarını, şimdi yapılması gerekenin, yurttaş olarak görevlerimizin iyi niyetle ve temiz yürekle yerine getirmek olduğunu, “ulusal bir felaket” halinde olan olayın zararlarını ancak bu şekilde hafiften giderebileceğimizi belirterek,

¹²² Cem Eroğul, **Demokrat, Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 2. baskı, İmge yay., Ankara, 1990, s. 110.

¹²³ M. Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 170.

¹²⁴ Aziz Nesin, **Salkım Salkım Asılacak Adamlar**, Adam yay., İstanbul, 1987.

gazetelerin ve aklı başında her yurttaşın serzeniş ve üzüntüye tercüman olmasının ve sessizliği örgütlemesinin, Hükümetin de güvenlik ve düzenliliğe egemen olmasının ve hızla gerçeklerin ortaya çıkabilmesi için her yurttaşın resmi makamlara yardımcı olmasının gerektiğini ortaya koymuştur¹²⁵.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek İzmir’de kendisini ziyarete gelen gazetecilere olaylar hakkında verdiği demeçte; CHP’nin Kanun partisi olup, CHP’lilerin yasalara uymayı görev bildiklerini, kanunsuz ve düşünmeden yapılan davranışlardan çok üzüntü duyduklarını, birçok yurttaşın mal kaybına, bazı vatandaşların canına mal olan aşırı taşkınlıkların Türk ulusunun ağırbaşlılığına yakışmadığını, bu nitelikteki taşkın hareketlerin, tarih boyunca edindiğimiz ve büyük devrimlerle kazandığımız yapıcı uygar yönümüzle uyuşmadığını söylemiştir¹²⁶. Gülek, konuşmasında da görüldüğü üzere, Türk ulusunun devrimlerle yaratılan uygar yönüne vurgu yapmış, yine olaylarda yapılan davranışların kanunsuzluğunu dile getirmiştir.

CMP 7 Eylül’de yayınladığı bildiride, olaylarda sergilenen davranışları kanunsuz olarak değerlendirmiş ve kınamıştır. Hükümetin olayların bir komünist düzeni olduğuna ilişkin açıklamalarına katıldığı belirtilen bildiride; ulusal ve yurda dair konularda gösterilmesi doğal olan duyarlılıkları; insani vicdanın üzüntülerini, yasa dışı davranışların bir özü haline getirmenin, sonuç olarak ulusal ve yurda ilişkin çıkarlarımızla uzlaşması olanaklı olmayan tehlikeli bir hareket oluşturduğunu, son olayın bu konuda herkesi uyardırmaya yaramasını dilemek istediklerini, Anayasamızın, kanunlarımızın ve ulusal ahlakımızın güvencesi altında bulunan yurttaş haklarına yönelik saldırıları kınayan hükümet görüşüne katıldıklarını ortaya koymuştur¹²⁷.

12 Eylül 1955 tarihindeki TBMM’nin olağanüstü toplantısında Başbakan’ın ardından konuşan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, olayları yine *ulusal bir bela* olarak nitelendirmiş ve olaylar hakkında gerekli önlemleri almayan Hükümeti eleştirip sorumlu tutmuştur. Konuşmasında; toplumların hayatında taşkınlıkların çıkabileceğini, bunların birtakım zararlara yol açabileceğini, ancak, bu davranışların yurttaşı koruyan kanun güçlerinin kuvvetli mücadelesi ile karşılanacağını, 6/7 Eylül olaylarının çok üzücü olan tarafının, saldıranların coşkun duygularla kendini kaybetmiş halde değil, sanki hiçbir engel karşısında bulunmayan rahatlık ve kolaylık içinde işlerini gören insanlar biçiminde

---

¹²⁵ **Milliyet**, 8 Eylül 1955.

¹²⁶ **Ulus**, 9 Eylül 1955.

¹²⁷ **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

görünmelerinin olduğunu söylemiştir¹²⁸. İnönü burada, toplumsal yaşamda belirli aralıklarda bu tür taşkınlıkların olmasının doğal olduğunu belirtmekle birlikte, duruma müdahalede geciken ve egemen olamayan hükümetin sorumluluğunun eleştiri konusu edildiğini dile getirmiştir.

İnönü yine, görüşlerini Ulus gazetesinde yazdığı “*Çetin İmtihan*” adlı yazısında ortaya koyarken; politikadaki yeni yaşam yolunun bu sınavı geçirdiğini, 6/7 Eylül felaketinin, Türk Ulusunun demokratik rejimde çözmeye mecbur olduğu en karmaşık, çözümü zor denklem olduğunu, 6/7 Eylül olayı ile iç ve dış politikamızın oldukça önemli bir aşamaya geldiğini, bu nedenle yarattığı karışıklığı henüz kavrayamadığımızı, ...hepimizin *sessiz ama güç beslenen hakemimizin*, zorlu görev isteyen kamuoyu olduğunu, buradaki kelimenin *ulus denetimi* anlamında anlaşılmasının gerektiğini ortaya koyarak,

...Bize egemen olan esas görüşün, böyle bir devirde her şeyden önce Büyük Millet Meclisinin yüksek saygınlığını boyutlandırma ve göz önüne getirmek olduğunu, siyasi parti gruplarının bu bilinç içinde yurttaşın güvenine hak kazandıklarını, hatta baskılara kendilerini kaptırmamayı başardıklarını belirtip, “*hakem vatandaşın*” Meclis Gruplarından 6/7 Eylül olaylarının ağır sorumluluğu üzerine açık oturumda bir görüşme yapmayı beklediğini, ancak, bunun yapılmasını başta iktidarın olmak üzere, Meclisteki siyasi grupların zor açıklayabileceğini, ama vicdanlı şekilde düşünülürse davranışın açıklanabilir unsurlarının bulunduğunu,

Toplantının konusunun öncelikle, ilan edilen sıkıyönetimin onaylanması olduğunu, bu dar çerçeve içinde karar verme eyleminin sorumluluğu ile karşılaşanların hareketlerini yargılama sınırlarını genişlettiklerini, böyle bir genişletmenin, güven sorununu ortaya koyma, doğallıkla açık oya başvurma, kısacası, hükümetin durumunu aydınlatma gerekliliği olacağını ki böyle bir sorunun ortaya konulmadığını, çünkü herkesten önce iktidarın böyle bir duruma hazırlanmadığını, bu nedenle sıkıyönetimin kabulünün güvenoyu sorunuyla ilgisinin bulunmadığını... öne sürmüştür¹²⁹.

İnönü burada, sessiz ve güç beğenen yapısıyla bir “*hakem*” olan kamuoyunun, kendilerinden olaylarda hükümetin sorumluluğuna dair tartışılmasını beklediğini, sorunun ulus denetimine dayanan bir güven sorunu olduğunu, ancak ilan edilen sıkıyönetimin onaylanmasına yönelik yapılan toplantıda bunun yerine getirilemediğini, hükümetin de

¹²⁸ **Akşam**, 13 Eylül 1955.

¹²⁹ **Ulus**, 13 Eylül 1955.

yeterince hesap vermeden, güvenoyu söz konusu olmadan mecliste görüşmeleri bitirdiğini belirtmekle, durumun kamuoyuna açıklanabilirliğini açıklamaya çalışmıştır. İnönü'nün yazısını yayınlayan *Ulus* gazetesi Sıkıyönetim Komutanlığının 20 Eylül 1955 tarihli bildirisiyle *süresiz olarak*, yazıdan alıntı yapan *Hürriyet* ve *Tercüman* gazeteleri de 15 gün süreyle kapatılmıştır¹³⁰.

12 Eylül'de yapılan görüşmelerde söz alan CMP Kırşehir Milletvekili Ahmet Bilgin partisi adına yaptığı konuşmada; hükümetin bu olaydan meydana gelmesinden önce nasıl haberinin olmadığına bir türlü akıl erdiremediğini, olay hakkında Meclis soruşturması açılmasının gerekli olduğunu, birleşime devam edilmesi gerektiğini belirtip, İstanbul ve İzmir'de gelişen çok üzücü olaylarla ulusumuzun tarihinin hiçbir devrinde örneğine rastlanmayan bir "*facia*" karşısında bırakıldığını, bu belanın maddi zararlarından çok, ülke ve ulusumuzun onur ve saygınlığını tahmini zor bir zamana yayılarak gölgelendirmek tehlikesini gösterdiğini

... (olayların akışının), tahripçilerin küçük gruplar halinde hedeflerini önceden belirledikleri ve araçlarını önceden hazırladıkları duygu ve görüşünü çağrıştırdığını, ...uyanıklığı ile her zaman övünülen Türk Emniyet güçlerinin bu kadar geniş bir düzeni önceden belirleyememesi ile olayların çıktığı zaman da önlemek için ciddi ve etkin girişimlerde bulunamamasının olayın en karanlık noktalarından olduğunu, kolluğun açıklanamaz bir durağanlık içinde kaldığını, yöneticilerin de yığılmayı, toplanmayı yasaklayan kanun hükümlerinin kendilerine yüklediği görevleri yaptıklarına dair hiçbir ize rastlanmadığını... ortaya koymuştur¹³¹.

CMP Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu da aynı toplantıda söz alıp hükümete hayli sert yüklenip suçlamıştır. Konuşmada; ...Hükümeti burada kusurlu ve sorumlu görmemenin olanaksız olduğunu, Meclisin tatile girmesinden sonra karargahını İstanbul'a nakleden hükümetin olaylarda kabahatli olduğunu, ...olayların ani bir kışkırtmanın ve birkaç saatlik düşüncesiz bir hareketin yapıtı olmadığını, olayda kızıl kışkırtmanın, duygu ve coşkunun etkisinin büyük olduğunu ama bu kışkırtmanın sinsî ve devamlı olarak işlediğini... İş işten geçtikten, kışkırtma ve bozuculuk tohumları meyvelerini verdikten sonra hükümetin özür bakımından İçişleri Bakanını istifa ettirmesinin, üç Generale işten el

---

¹³⁰ **Akşam**, 20 Eylül 1955.

¹³¹ **Zafer**, 13 Eylül 1955.

çektirmesinin, emniyet müdürünü değiştirmesinin bir öneminin olmadığını, Hükümetin çekilmesinin gerektiğini ileri sürmüřtür¹³².

16 Aralık 1955 tarihindeki TBMM oturumunda, yeniden kurulan Dördüncü Menderes hükümetinin programı görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında ilk söz verilen İsmet İnönü yaptığı hayli sert konuşmasında; ...İngiltere’de Avam Kamarasında Kıbrıs sorununun görüşüldüğünü, Kıbrıs halkının kendi geleceğini belirleme hakkının prensip olarak tanındığı haberlerinin geldiğini, oysa hükümetin bu gelişme ve değişme karşısında 6/7 Eylül olaylarının baskısı altında, sesi kısalmış durumda olduğunun üzüntüyle görüldüğünü, Kıbrıs’ın bizim yaşamsal önemdeki konumuz olduğunu, ...24 Ağustos’ta Yunanistan’a karşı hemen hemen savaş ağzının kullanılıp, 15 gün sonra, dostumuz ve müttefikimize karşı söz söyleyecek yurttaşın cehennem ile tehdit edilmesinin... Büyük Millet Meclisi karşısında sorumluluğunu hatırlamayan “*Adnan Menderes’in sakat siyasetinin harikaları (!)*” olduğunu belirterek,

24 Ekim’de İzmir’de yapılan Yunan Konsolosluğunun açılış (gönül) alma törenindeki hükümetin tutumunun, ...uluslararası olaylarda örneği görülmemiş seviyede haksız ölçüde olduğunu, ulusumuzu yaralayıp çok zarar verdiğini, ...6/7 Eylül’den sonra Yunanistan’ın olayları aleyhimize haksız ve abartılı şekilde kötüye kullandığını, ...durumda bir dereceye kadar teselli veren tarafın, Türk ulusunun kusuru olmadığının uygarlık dünyası ve bağlaşık devletler nezdinde anlaşılmasının olduğunu söylemiş, ardından 6/7 Eylül olaylarında Hükümetin sorumluluğuna yönelik te; 6/7 Eylül olaylarının akşam 19’dan itibaren yağma ve tahrip edici karakterini ortaya koyduğunu, Devlet Başkanı ve Başbakanın 6 Eylül akşamı İstanbul’dan ayrıldıkları zaman olaylardan ilk haberlerinin olmamış olduklarının varsayılmayacağını, ...Kısacası, “*büyük facia ve hükümetin büyük suçunun*” en hafif ifade ile; yurttaşın ve yabancı olup İstanbul ve İzmir’de yaşayanların güvenliklerinin korunamamasının olduğu, bu olaylar ile bu kadar sorumluluk bağlantısı bulunan Menderes’in soruştırmaya amir ve egemen olmasının kesin şekilde anormal ve ve tehlikeli derecede bir yol olduğunu ileri sürmüş.

...6/7 Eylül olaylarından ağır şekilde sorumlu bulunan “*Bay Adnan Menderes’in hükümetinin başından ayrılmasının*” lazım olduğunu, ...Üçüncü A. Menderes hükümeti hakkında ergeç meclis soruşturması açılmasının mecburi ve yazgıda bulunduğunu, buna

---

¹³² Milliyet, 13 Eylül 1955.

rağmen O'nun dördüncü kabineyi kurmakla görevlendirilmesinin gerçek bir *şanssızlık* olduğunu... belirtmiştir¹³³.

İnönü'nün oturumda yaptığı ilk konuşma değerlendirildiğinde; 6/7 Eylül olayları öncesi kamuoyunda yaratılan gergin havanın 24 Ağustos'ta Menderes'in verdiği söylev ile yaratıldığı, Hükümetin olaylar sonrasında Kıbrıs konusundaki suskunluğunun kabul edilemez olduğu, Menderes Hükümetinin Yunanistan'dan özür dilemeye dair sergilediği tutumun uluslararası olaylarda rastlanmayacak derecede aşırı ve abartılı bulunduğunu, olayların düzenlenmesinde, hükümetin durumdan mutlaka haberinin olduğu ve onayladığı, ancak, kontrolü sağlayamadığı olguları çıkarılabilir.

Başbakanın, konuşmasına ilişkin cevabından sonra tekrar konuşan, İnönü bu kez; DP'nin siyasi bir oluşum olarak onurunun korunmasının gerektiğine inandığını, Hükümetin İstanbul olaylarından ve dış politikadaki hatalardan sorumlu olduğunu, Başbakanın söylediklerine karşılık belirgin geçmişi tekrarlayarak cevap verdiğini, ...asıl önemli sorunun, hükümetin, dolayısıyla Başbakanın düştüğü hatalardan DP grubunun sorumlu gibi gösterilmesinin olduğunu, ...Menderes'in yolunda devam edeceğinin anlaşıldığını vurgulayarak; *"24 Ağustos'ta Yunanistan'a harp ilan eder gibi konuştu. Çalımından geçilmiyordu, sonra da 15 Eylül'de Bay Çavuşoğlu (Ulaştırma Bakanı) vasıtasıyla Yunan Konsolosluğuna bayrak çekti..."* demiş, olaylar sonrası tutuklanan kişilerin insanlık ve hukuk şartlarından yoksun bir halde hapisanede yattıklarını, bu konunun bir an önce bitirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur¹³⁴.

İnönü'nün konuşma içeriğinde; özellikle hükümetin olaylar sonrası takındığı çelişkili, abartılı tavırlara eleştiri getirdiği, bundaki hatalı olan kişiliğin Menderes olduğu sonucuna vardığı, Başbakanın hatalı tutumundan partinin (DP) ve partililerin de zarar gördüğünü savunduğu ortadadır.

CHP Kars Milletvekili Mehmet Hazer 26 Aralık 1955 tarihinde TBMM'ne verdiği önergede; 6/7 Eylül'deki üzücü olayların meydana gelmesinin önlenememesi ve İstanbul Valisinin aldığı ifade ettiği önlemlerin uygulanmaması hakkında Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında meclis soruşturması açılmasını istemiştir.

Buna yönelik yapılan görüşmelerde konuşan CMP Genel Başkanı, Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı; ...bir Türk olarak böyle feci ve utanç verici olay ile Türk

---

¹³³ **Hürriyet**, 17 Aralık 1955.

¹³⁴ **Cumhuriyet**, 17 Aralık 1955.

Hükümetinin hiçbir ilgisinin olmadığını ortaya çıkmasını çok istediğini, ancak bir kere bu yönde kuşku belirdiğini, bir zannın oluştuğunu, bunun gerçekle ilgisi olmadığını ispatlamanın ulusa yapılacak en büyük hizmet olduğunu, belirterek,

Türk ulusuna sürülmek istenilen bu lekenin hasarlarını ortadan kaldırmanın tek yolunun Hükümetin (olayla) ilgisinin bulunmadığını resmi bir soruşturma ile ortaya konulması olduğunu, bu soruşturmayı ancak Büyük Millet Meclisinin yapabileceğini, ...500 sene önce İstanbul fethedildiği zaman ibadethanelere, görüş ve vicdanlara dokunulmadığını... vurgulamıştır¹³⁵. Bölükbaşı'nın konuşmasında özellikle; olayların utancının ve lekesinin Türk ulusunun vicdanlarından silinmesi için Meclis soruşturmasını zorunlu olarak gösterilmektedir.

CHP adına konuşan Müvit Yetkin, hükümetin olaylardan sorumlu olduğuna ilişkin kanıtlar ileri sürdüğü sert konuşmasında; ...6/7 Eylül olaylarının o gün doğmuş bir ayaklanma olmadığını, olayların bir hazırlık devresinin bulunduğunu, bu *hazırlık evresinin; hedeflerin belirlenmesi, ekiplerin düzenlenmesi, sevk ve yönetimi ve tahrip için gerekli aletlerin edinilmesi* bölümlerini içerdiğini, olayların İstanbul ve İzmir'de aynı anda olduğu gibi İstanbul'da da birbirinden uzak semtlerde de *aynı anda* başladığını, her türlü ulaşım aracının kolayca ve bol miktarda bulunduğunu, elebaşı olanların ellerinde listelerin olduğunu belirlediğini, ...*çok önceden muhtarlardan gayr-i müslim yurttaşların adreslerinin alındığını*, Valinin belirttiği üzere önlem alındığını, ancak; yağma ve tahribin önlenemediğini, ...*Kolluk güçlerinden kimsenin burnunun bile kanamamasının* halkın heyecanını arttırdığını, bunun da olayda hükümetin katılımını açıkça gösterdiğini ileri sürmüştür¹³⁶.

İki kez oturumda söz alan Yetkin'in açıklamalarının adli soruşturma dosyalarından çıkarılan belgelerden, görgü tanıklarının anlattıklarından ve kısmen de varsayımlardan hareket ettiğini söylemenin yanlış olmayacağı düşüncesindeyiz. Bu tartışmalardan sonra DP milletvekillerinin verdiği olumsuz oyların çokluğuyla öneri reddedilmiştir¹³⁷.

6/7 Eylül olaylarında zarar görenlere tazminat ödenmesine ilişkin yasa tasarısının TBMM'nde yapılan görüşmelerinde de milletvekilleri arasında kızgın tartışmalar ve sataşmalar olmuştur. İlk sözü Hür Parti Manisa Milletvekili Muammer Alakant alarak; Hür

---

¹³⁵ **Akşam**, 14 Ocak 1956.

¹³⁶ **Ulus**, 14 Ocak 1956.

¹³⁷ **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1956.

Partinin bu üzücü olayın sorumlularının belirlenmesi amacıyla Meclis soruşturmasına gerek olduğu yolundaki ilk istemlerinde ısrarlı olduklarını... belirtmiş, tasarıdaki aksaklıklara değinmiştir¹³⁸.

CHP Meclis grubu adına söz alan Malatya Milletvekili Müvit Yetkin'in konuşmasına büyük tepkiler oldu. Yetkin; ...bu konuda yurdun yüksek çıkarlarının korunması, gerçeklerin ne kadar acı, ne kadar utandırıcı da olsa, olduğu gibi açığa çıkarılmasını gerektirmektedir... deyince, “*utandırıcı*” kelimesinin üzerinde duran Menderes ve DP'li bakan ve milletvekilleri tepki göstermiş, sataşmalar ve küfürleşmeler olmuştur¹³⁹.

Burada ana unsurlarını vermeye çalıştığımız muhalefet partileri ve milletvekillerinin konuşma ve önergelerinde dikkat çeken asıl noktalar: Olaylardan hemen sonra üzüntü ve serzenişlerini dile getirirlerken; zaman içerisinde tepkiler; hükümetin olaylardan sorumluluğuna, yetkilerin yasal olmayan bağlantılarına, olayların aydınlatılmasına ve sorumluların belirlenip cezalandırılmasına yönelik somut bir adım atılmasına, yönetimin uluslararası alanda ülkeyi Yunanistan karşısında küçük düşüren abartılı gönül alma hamlelerine ve hükümetin çapraşık çelişkili politikasına yöneltmiştir.

C- TÜRK BASINININ OLAYLARA YAKLAŞIMI

1- İstanbul ve Ankara Basını

Olayların öncesinden beri özellikle Kıbrıs sorunu çerçevesinde kamuoyundaki itenekleri devamlı hareketli ve etkin tutan ve 6/7 Eylül'ün meydana gelmesi için gereken zeminin oluşturulmasında önemli bir taşeronluk görevini gören basın, olayların ardından da yaptığı yorum, değerlendirme ve saptamalarla hükümet çevrelerine ve kamuoyuna önemli mesajlar vermiş ve gündemi yaratıp değiştirmedeki gücünü 6/7 Eylül olayları sonrasında da göstermiştir.

Hükümetin yayınladığı ilk bildiriye olayların faturasını komünistlere çıkarmasının basındaki yankısı çabuk olmuştur. DP yanlısı Zafer gazetesinde 8 Eylül günü yayınlanan

---

¹³⁸ **Hürriyet**, 29 Şubat 1956.

¹³⁹ **a.g.g.**, 29 Şubat 1956.

“Hükümetin Tedbirleri” başlıklı başyazıda; “*Daha güzel ifade edilemezdi...*”denilip hükümetin tebliğinin; “*dün gece İstanbul ve yurdun esas olarak bir komünist düzen ve kışkırtmasıyla karşı karşıya kaldığına*” ilişkin başlığı ile makaleye başlanılmış, İstanbul’u, dolayısıyla yurdu, en büyük çarşılarından birkaç saat içinde yoksun bırakan, değerleri milyonları aşan birbirinden değerli ihtiyaç eşyasını parçalayıp sokağa atan ve bir ucundan bir ucuna kadar bu en güzel şehrimizde bir mal mülk düşmanlığı kasırgası estiren bu hareketin, sayılan özelliklerinin olduğu kadar analiz ihtiyaç gösterildiği belirtilip,

...Selanik’te korunulan en kutsal yerimize yöneltilmiş bir saldırı üzerine kabaran duygularımızı ve Kıbrıs sorunu ortaya çıktığından beri erime derecesine gelmiş bulunan sabır ve temkinimizi, hesaplı ve planlı bir komünist eylemin dönekçe kötüye kullanıp masum bir protestodan ibaret olan içten bir halk ve gençlik hareketini bambaşka yönlere sevk etme olanağını bulduğu ortaya konulmuş ve ...hepimizin soğukkanlı ve temkinli olmamız gerektiği, komünist kötülük ve kışkırtma kollarının yuvalarının ve merkezlerinin çıkarılmasında hükümete yardımcı olunmasının gerektiği vurgulanmıştır¹⁴⁰.

Vatan gazetesinden Sadun G. Savcı olayların komünistlerin kışkırtma ve düzenleriyle ortaya çıktığını belirten yazısına; “*Kıbrıs Türktür; amenna...El değiştirirse Türkiye’ye iadesi gerekir; amenna... Aziz Atatürk’ün adı ve hatırası kalbimizin en hassas noktasına işlenmiştir...Amenna ...Yüz bin defa amenna!...*” diyerek ilginç bir şekilde başlayıp devamında; ama bunların hiçbirinin 6 Eylül akşamı ve gecesi İstanbul’un çeşitli semtlerinde meydana gelen tahrip olaylarının yüz binde birinin dahi meydana gelmesini gerektirmeyeceğini, akli başında, komünistlikle uzaktan yakından ilgisi olmayan hiçbir Türkün, bu tahrip olaylarından kendi dükkan, mağaza veya evine saldırmış gibi bir üzüntü duymamasının imkansız olduğunu, ...bu çok üzücü tahrip olaylarının, Kıbrıs sorununun ve Selanik’teki bomba olayının meydana getirdiği ulusal heyecanı kötüye kullanma yolunu bulan bir takım komünistlerin kışkırtma ve düzeniyle meydana geldiğine kuşku duymamak gerektiğini, saldırının ibadet yerlerine kadar götürülmesinin ve bazı semtlerdeki kiliselerin hemen hemen aynı zamanda ateşe verilmesinin de işin içinde komünist kışkırtma ve düzeninin bulunduğu en ufak kuşku bırakmadığını,

...komünistlerin kolayca anlaşılabilir amaçlarının; Kıbrıs sorunuyla ve Kıbrıs’taki kızıkların yaygaralarıyla Türk-Yunan ilişkilerinde meydana gelen gerginliği uç sınıra sokmak, Hıristiyanlık dünyasında Türklere karşı düşmanlık duyguları uyandırmak, demokrasi cephesinde elde ettiğimiz yüksek yer ve saygınlığı sarsmak, ulusal servetimizi

¹⁴⁰ “Hükümetin Tedbirleri”, **Zafer**, 8 Eylül 1955.

baltalayarak az çok mali bir buhran yaratmak olduğunu vurgulamış ve ...bize düşen görevin; ağırbaşlılık ve sessizliğimizi korumak, her yönden zararlı kışkırtmalara karşı şuurlu ve uyanık bulunmak, görünürde Türk dahi olsa komünistin Türkiye'nin yararına çalışmayacağına inanarak, üzücü olayların yarattığı durumun düzeltilmesi için hükümetin alacağı önlemlere yürekten yardımcı olmak olduğunu ileri sürmüştür¹⁴¹. Yazarın oldukça Hükümet yanlısı yazısında; olayların komünistlerin kışkırtma ve çalışmalarından kaynaklandığını savunması çok öznel ve ön yargılı bir yaklaşımdır.

Cumhuriyet'in dış politika yazarı Ömer Sami Coşar da olayların Türkiye'nin ulusal çıkarlarını baltalamak amacıyla çıkışında komünistlerin rolü olduğu savını, ...hükümetin, Kıbrıs davasında Türk isteklerini yerinde araya girmeleri ile savunduğu ve bu mücadelesini de hedefine götürmekte olduğu bir sırada meydana gelen üzüntü verici olaylarda komünist parmağını açık bir şekilde görmenin olanaklı olduğunu, halkın duygularını kötüye kullanan bu kışkırtıcı grupların Türk Ulusuna ve davalarına zarar verecek şekilde hareket edip göstericileri böyle bir yola sürüklediğini ortaya koyduğu yazısında bu şekilde savunmuştur¹⁴².

Şevket Rado Akşam gazetesindeki köşesinde; bütün gayretimizle ve bilincimizle koruma ve devam ettirmeye çalıştığımız, hatta Atatürk'ün bir işareti olarak onun aziz emanetleri arasında görmeye kendimizi yıllardan beri alıştırdığımız Türk-Yunan dostluğunun bazı taşkın Yunanlıların bilinçsiz davranışları yüzünden ne yazık ki sarsıldığını, hiç yoktan çıkardıkları Kıbrıs davası yetmiyormuş gibi, Türk yurdunun ve Türklüğün sembolü olarak gönüllerimizde yaşayan Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba koymak cesaretini gösteren kim olduğu belirsiz birkaç Yunanlının giriştikleri davranışla Türklerin can evine saldırdıklarının farkına varamadıklarını, bu cahilce ve canice saldırının çok ağır olaylara yol açtığını, bunun sorumluluğunun kuşkusuz iki ülkenin ilişkilerini kundaklamak isteyenlerin omzunda kalacağını,

...ulusumuzun saygınlığı ve çıkarları söz konusu olduğundan, ulusumuzun kundakçıların kışkırtmalarına karşı ulusal birliğin sarsılmaz bir kalesi halinde ağırbaşlılık, sessizlik ve soğukkanlılığını cesareti kadar örneği olmayan derecelere yükselterek korumak gerektiğini, en gencinden en yaşlısına kadar her Türkün bu görevi yapacağını kesin olduğunu... yazmıştır¹⁴³. Türk-Yunan dostluğuna aykırı olarak bilinçsizce davranan

¹⁴¹ Sadun G. Savcı, "Vazife Başına!", **Vatan**, 9 Eylül 1955.

¹⁴² Ömer Sami Coşar, "Kıbrıs İçin", **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

¹⁴³ Şevket Rado, "Hepimizden Beklenen Vazife", **Akşam**, 8 Eylül 1955.

Yunanlıların yaptıklarının Türklüğün en duyarlı bölgesine bir saldırı oluşturduğunu belirten yazar, tüm Türk ulusunun saygın, soğukkanlı davranmasının ulusal bir görev olduğunu savunmuştur.

Tercüman gazetesinin görüşün ortaya konulduğu yazıda; ...Bu gibi hareketlerin Türk ulusunun efendiliğine yakıştırılmadığı, bu nedenle, yapılan davranışların gençlerin yurtseverlik duygularını sömürüp bir kısım halk tabakalarının bilgisizliğinden ve bilinçsizliğinden yararlanılarak önceden hazırlanmış ve ülkemizin çıkarlarına kasteden “gizli bir düzenin ürünü” olduğu öne sürülmüştür¹⁴⁴.

Hürriyet gazetesindeki bir yazıda; ...olaylara neden olan etken incelenirse, ...Atatürk’e ve onun eserlerine karşı Türk ulusunun bağlılığı ve duyarlılığının önemli bir unsur olduğu, Atatürk konusunun Türk ulusunun bütün benliğinde tartışma götürmez bir konu olduğu, Ona ve Onun en küçük bir şeyine dokunulmasına Türk ulusunun katlanamayacağı, bunun da hakkı bulunduğu, yapılan protestoların daha olgun, daha ağırbaşlı, zararsız ve tüm dünyaya örnek olacak bir mükemmellikte olup bundan yararlanmak isteyen bir takım niyetlere bahane olmasının dilenmesine rağmen böyle olmadığı... ortaya konulmuştur¹⁴⁵.

Yazar; olayların çıkışında, Türk ulusunun Atatürk’e olan bağlılık ve tutkusunu etken olarak görmekle birlikte,tarzını onaylamamakta, daha olgun ve onurlu bir yolun izlenmesi halinde amaca ulaşılacağını vurgulamaktadır.

Ulus gazetesinde yazan Bülent Ecevit olaylara tarihten örnekler vererek karşılaştırmalı bir yaklaşımda bulunmuş, yazısında; ...İstanbul fatihi Sultan Mehmet’in bu şehre girince ilk yaptığı işlerden birinin Rum Ortodoks kilisesine, can, mal ve tapınma özgürlüklerinin korunacağını güvenini vermek olduğunu, Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde birçok din ve milliyetten insanın beraberce ve eşit haklarla yaşadığını, hepsine, bütün Osmanlı topraklarını kendilerine vatan bilme fırsatının verildiğini, ...Oysa bugün o kalıtlardan birçoğunun hala aramızda yaşayıp bizim ilerleme hızımızı keserken, içimizden bazılarının da Osmanlı devrinin asıl benimsememiz, ulusal bünyemizde yaşatmamız gerekli olan ve her ulusa ancak onur getirecek bir kalıtını reddetmekte sakınca görmediğini,

---

¹⁴⁴ “Efendiliğimize Yakışmayan Hareketler”, **Tercüman**, 9 Eylül 1955.

¹⁴⁵ Hasan Bedrettin Ülgen, “Son Olaylar”, **Hürriyet**, 9 Eylül 1955.

...İstanbul ve İzmir'deki son yıkıcı ve yakıcı gösterilerin bu soylu geleneğe indirilmiş bir darbe olduğunu, Zafer günü İstanbul şehrinde Fatih Sultan Mehmet tarafından bir ulusal siyaset olarak benimsenmiş bu geleneğin 502 yıl sonra Cumhuriyet devrinde böyle sarsılmış olmasının acı bulunduğunu, ...bir davada ulusça haklı olabilirsek te, bir yabancı devletin konsolosluğunu, bir başka dinden insanların tapınaklarını yıkmakta, başka din yahut ırktan Türk yurttaşlarının Anayasamızla güvence altına alınmış haklarına saldırıp, onların Türkiye toprakları üzerindeki güvenliğini bozmakta, durum ve koşullar ne olursa olsun kendimizi haklı görüp gösteremeyeceğimizi ...bu düzen ve kışkırtmalardan sorumlu olanların bir ulusal davada duyulan heyecanı bu kadar karşımızda kötüye kullanabilmeye fırsat bulabilmiş olmalarına ne kadar üzülsek yeri olduğunu... ortaya koymuştur¹⁴⁶. Farklı din ve teb'alara karşı hoşgörülü ve soylu davranmak unsurlarına değinip, bu kalıta bağlı kalmadığımızı olayların da bundan kaynaklandığını dile getirmiştir.

12 Eylül'de yazdığı makalede Ecevit; 6 Eylül'ün tarihe bir felaket günü olarak geçeceğini, o gün Türkiye'nin uygar dünyadaki saygınlığının sarsıldığını, yurttaşların güvenliğine saldırıldığını, ülkemizdeki bir azınlık kitlenin kiliseleri yakılmak, din adamlarına saldırılmakla en duyarlı noktasından yaralandığını, böylelikle Türk yurttaşları arasında tehlikeli bir ayrılığın yaratıldığını, Kıbrıs davasında Türkiye'nin durumunun zayıf düşürüldüğünü, Türk-Yunan dostluğunun bir kez daha yıkıldığını, üstelik ülke ekonomisinin giderilmesi güç zararlara uğradığını belirtip,

İstanbul, İzmir Ankara'da özellikle İzmirle İstanbul'un bazı semtlerinde aynı zamanda çıkan ve iki şehirde aynı niteliği gösteren gösterilerin kendiliğinden doğmuş ve birbiriyle bağlantısız davranışlar olarak görülmesine olanak bulunmadığını, gösterilerin çeşitli yerlerdeki ortaya çıkışlarının, bunların kasıtlı, düzenli ve çok iyi örgütlü olduğu izlenimi verdiğini, gerçekten, bir komünist düzeni ise, bunun da, komünistlerin ülkemizde kendilerine ne kadar geniş bir "yeraltı faaliyeti" olanağı bulduklarına bir kanıt sayıldığını... belirtmiştir¹⁴⁷.

12 Eylül 1955'te TBMM'nde yapılan olağanüstü toplantıdaki görüşmelerde yapılan açıklamaları değerlendiren yazısında Ecevit; ...hükümetin 6 Eylül günü İstanbul'da bir toplantı yapılacağını önceden öğrendiğini, hükümetin izin vermediği halde, yapılacağından haberdar olduğu bir toplantı için önceden önlemler aldığını, bu önlemleri uygulamakla görevli ve yeterli miktardaki kolluk kuvvetinin "vatani görev" ve

¹⁴⁶ Bülent Ecevit, "Fatih Bizi Affet!", **Ulus**, 9 Eylül 1955.

¹⁴⁷ Bülent Ecevit, "6 Eylül Neden Oldu", **Ulus**, 12 Eylül 1955.

yurdunu koruma isteği görevi gibi bazı düşüncelerin etkisi altında olayları çıktığı anda bastırmaktan kaçındığını, ve bir gayrimüslim Türk milletvekilinin evine saldırılıp annesinin yataktan atılmasına bile *hareket serbestisi vermek* suretiyle aynı düşüncelerin bir örneğini verdiğini,

...olayların belli olmayan bir saatte çıkması nedeniyle emniyet güçlerinin, başından sonuna kadar tanıdığı oldukları olaylara düşünülmüş önlemleri uygulamaya kendilerini yetkili ve zorunlu görmediklerini, olaylardan hükümetin önceden haberdar olduğunu, fakat saatinin belli olmadığını, olayların önlenemeyişinde resmi mercilerin de sorumlu olduğunun bizzat Başbakanca belirtildiğini, ...hükümetin, Başbakan tarafından güvence verildiği gibi, soruşturmayı yapanlara yardımcı olacağını... ortaya koymuştur¹⁴⁸. Ecevit'in saptamalarının, Başbakan'ın ve Başbakan Yardımcısının Mecliste vurguladıkları konuların açılımı olduğu görülmektedir. Hükümetin aymaz ve çelişik tutumunun başlıklarına yazıda değinilmiştir.

Akşam gazetesinin olaylara yaklaşımının değerlendirildiği yazıda; Yunanistan'ın kışkırtmaları ile "*şeytani düzen*" iki önemli etken olarak gösterilerek, ...Selanik'teki üzücü olayın haberinin aylardan beri her türlü kışkırtmalar karşısında sınırları bozulmuş bulunan Türk vatandaşlarının heyecanını son sınıra vardığı, eğer Atatürk'ün kutsal amasına karşı yapılan bu çirkin saldırının karşısında duyduğumuz nefreti, şimdiye kadar bağlı kaldığımız ağırbaşlılıkla ifade edebilseydik; bugün acıyla gözlemlediğimiz üzücü olaylarla karşı karşıya kalmamış, ayrıca, Türkiye'yi ne pahasına olursa olsun uygarlık dünyası karşısında küçük düşürmeyi ve bu yurdun rahat ve huzurunu, hatta varlığını tehlikeye koymayı amaçlayan bomba olayı yüzünden gençlikte beliren haklı sinirlenmenin hiçbir zaman kabul edilebilir seviyeyi aşmamış olacağını, akıl, anlayış ve vicdan sahibi yurttaşları üzen bilinen olayların da meydana çıkmayacağını ileri sürmüştür¹⁴⁹. Bu yaklaşım da Hürriyet yazarı Ülgen'in görüşüne benzemekte, Selanik'teki olaya gösterilen tepkinin yöntemin yanlış seçilmemesi halinde bu olayların yaşanmayacağı savunulmaktadır.

Cumhuriyet gazetesindeki imzasız başyazıda, olayların çıkışında komünistlere atfedilen role dikkat çekilerek; ...o gecenin uğursuz olayları ile Kıbrıs davasının birbirinden ayrılmasının gerektiği, Kıbrıs perdesine sarınarak koca şehri bir baştan bir başa harabeye çevirme çabasının amacının başka olduğu, Rum ajanlarının istediği şey olan; Müslüman Türkü Rum Türke, fakiri zengine ve en son, politika alanında Türkiye'yi

¹⁴⁸ Bülent Ecevit, "Resmi İzahlara Göre 6 Eylül Hadisesi", **Ulus**, 14 Eylül 1955.

¹⁴⁹ Kazım Şinasi Dersan, "Bugün Hepimize Düşen Vazife", **Akşam**, 9 Eylül 1955.

Yunanistan'a düşman etmek amacının o gece ne yazık ki hayret verecek kadar kolaylık, rahatlık ve başıboşlukla başarılı olduğu, ...gerçeğin acı olduğu, Türkiye'nin en büyük İlinin huzuru, güvenliği ve emniyetini temin ile yükümlü idarenin adamlarının, 6 Eylül gecesi akıl ve zihnin anlama gücüne sığmaz bir şekilde "gafil avlandıkları" ileri sürülmüştür¹⁵⁰. Yazıda, İstanbul gibi ülkenin en büyük şehrinin güvenliğinden sorumlu kolluk görevlilerinin gafletine akıl erdirilemediğini çarpıcı şekilde dile getirilmiştir.

Vatan'daki köşesinde olayların yarattığı parasal zararlara ve ulusal varlıktaki kayıplara değinen Enis Tahsin Til; Salı akşamı meydana gelen acı olaylarda en az yarım milyar lira olarak tahmin edilen ulusal varlığın mahvolduğunu, gerekli birçok eşyayı yerine koymanın kolay kolay olanaklı olmayacağını, bunlardan bazısının sıkıntısının şimdiden hissedildiğini, ...son üzücü olayların avuntu verecek tek noktasının; yurttaşların çok büyük çoğunluğunun bu olayları iyi bulmamasının ve üzüntü göstermesinin olduğunu, hemen hemen herkesin, yapılan tahribatın ulusal varlıkta büyük bir boşluk açtığı görüşünde bulunduğunu, ...olayların çok acı verici olduğunu söylemekle kalmayıp zamanında önlem almamak gibi bir savsama olup olmadığının araştırılmasının gerektiğini... yazmıştır¹⁵¹. Yazarın, yurttaşların çoğunluğunun olaylardan üzüntü duyup iyi bulmamasını avuntu olarak göstermesi bir çeşit çaresizliğin de göstergesidir denilebilir.

Dünya gazetesinde Falih Rıfkı; İstanbul ve İzmir olaylarının dışarıda pek kötü etki bıraktığını, gerek radyo, gerek gazetelerin bu soruna dair yazılanları ve söylenenleri ne kadar acı da olsa kamuoyuna olduğu gibi bildirmelerinin, yurttaşlarımıza bu tür kışkırtmalara kapılmanın tehlikesini iyice hissettirmelerinin gerektiğini, zor, şiddet ve saldırının hiçbir sorunu halletmeyeceğini, tam tersine *haklıyı zalim, haksızı zarar gören kılacağını*, kamuoyunun büyük bir manevi kayba uğradığımızı bilmesinin gerektiğini, devletçe ve ulusça uğradığımız maddi kaybın, zarar verilmek istenilenlerden çok daha ağır olduğunun halkımıza iyice anlatılması gereken ikinci şey olduğunu, ...bütçenin bu ekonomik döneminde, yüz milyonlarca liradan yoksun kalmaktan başka yardım veya tazmin şekli altında bütçeden kim bilir ne kadar para ayrılacağını?... belirttiği baş yazısında¹⁵² olayların etkilerinin halka olabildiğince tam olarak anlatılmasının gerektiğine değinerek zararların özellikle parasal boyutuna dikkat çekmiştir.

¹⁵⁰ "Gafil Avlanmak", **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1955.

¹⁵¹ Enis Tahsin Til, "Teselli Verecek Bir Nokta", **Vatan**, 9 Eylül 1955.

¹⁵² Falih Rıfkı Atay, "Bir Daha Olmamak İçin", **Dünya**, 10 Eylül 1955.

Atay 13 Eylül günlü başyazısındaki, başlıca İngiliz gazetelerinden birinin İstanbul ve İzmir'deki son olaylarda yalnız Rumlara değil, tüm Hıristiyan ve yabancılara karşı bir düşmanlığın belirdiğine dair yazılan yazıya olan tepkisini; Türkiye halkının ruhunda böyle sinsi bir düşmanlığı yaşadığı kuşkusunu reddettiğini, İstanbul'un bir milyonu çok aşan nüfusu içinde Hıristiyanların çok küçük bir azınlık olduğunu, ...taşradaki ve büyük merkezlerdeki Türk müşterilerin alış verişlerinde din ve milliyet farkı aramadıklarını, ne derneklerin, ne gazetelerin Müslüman Türklere böyle bir düşmanlık telkininde bulunmadığını, çapulcunun dininin de imanının da olmadığını, sokağın azdığı zaman bin çeşit tahrikçinin üreyip türediğini, 6 Eylül akşamı birçok Türkün de zarar gördüğünü, hele ki sokaklarda tahrip olunan otomobillerin ve sahiplerinin milliyetinin de sorulmadığını, *çapul kalabalığı* arasına karışan kızıl kışkırtıcıların hedefinin Türkiye'yi yalnızlığa mahkum eden sonuçlar almak olduğundan, 6 Eylül akşamı bunların *facialarına, Hıristiyan ve Avrupalı düşmanlığı karakteri vermeye bilhassa dikkat ettiklerini...* öne sürmüştür¹⁵³.

Milliyet gazetesinde yazan Peyami Safa olayların olduğu geceye dair saptamaları ortaya koyduğu yazısında; olayları gözleriyle gören birçok tarafsız tanıdığı dinlediğini, kendisinin de o gece bazı tanıklık fırsatlarından yoksun kalmadığını, üstünde birleştikleri noktaların; altı, yedi saat içinde İstanbul'un bütün semtlerindeki büyük mağazaların da dahil olduğu binlerce dükkanın tahrip edilmesi olayının, önceden hazırlıklı şekilde, tahrip yöntemlerini bilen, tahrip araçlarına sahip bulunan örgütlü ekipler tarafından yönetildiği, bir çok tanığın belirttiğine göre, *tahrip ekiplerinin önünde giden iki kişinin hep yol gösterdiği*, üstünde tabela bile bulunmayan dükkanların kime ait olduğunun önceden belirlendiği, olaylarda *kışkırtıcılar, kılavuzlar ve öncüler, tahripçiler, yağmacılar ve çapulcular, sadece ulusal heyecanla hareket eden göstericiler ve tarafsız yurttaşlar* olmak üzere altı grubun bulunduğu olgularının olduğunu belirtip,

Kışkırtıcıların halkı, Yunanlılara karşı duyulan kızgınlık ve zenginlere karşı duyulan kin duygularına yönelerek kışkırttığını, ...6/7 Eylül olayının İstanbul'da kızıl örgütün neleri yapabilecek güçte olduğunu gösterdiğini, hükümetin uyanık olduğunu, resmi tebliğin de bu hareketin başında komünistlerin bulunduğunu duyurduğunu... vurgulamıştır¹⁵⁴. Safa'nın yazısında, olayın düzenleniş şeklini, yöntemlerini ve yapanların saldırıdaki görevlerini ortaya koyup tamamen Hükümet ağzıyla olayı salt komünistlere yüklediği açıktır.

¹⁵³ Falih Rıfkı Atay, "Bir İngiliz Gazetesinin Yanlılığı", **Dünya**, 13 Eylül 1955.

¹⁵⁴ Peyami Safa, "O Gecenin Hakikatleri", **Milliyet**, 9 Eylül 1955.

Peyami Safa başka bir yazısında komünistlere yönelik eleştirileri yinelemiş; saldırıya ve yağmaya uğrayan mağaza, dükkan, otomobil ve kuruluşların sahiplerinin yalnız Rum olmayıp, aralarında Ermeni, Musevi, İslam Türk, İsviçreli, Fransız, İngiliz ve Beyaz Rusların da çok sayıda bulunduğu, *bazı mahalle muhtarlarının yanında çalıştırdıkları yazıcılar aracılığıyla ve daha birçok yoldan elde ettikleri listelerle çalışan ekiplerin*, üstünde yabancı ülke plakası bulunan otomobilleri bile ters çevirip parçaladıkları,

Hareketin Yunanistan'a karşı değil, açıkça sermaye sahiplerine, patronlara ve varlıklı kesime karşı hazırlandığı, buna Kıbrıs davası maskesi takmak için daha çok Rum ibadethane ve mabedlerine saldırıldığı, Rum olmayan birçok sermaye sahibine saldırma fırsatının da elden kaçırılmadığı, Türkiye'nin en büyük ticaret şehrinde büyük, küçük binlerce sermaye yuvasına saldırıldığı, ...birçok yabancı ve Beyaz Rus mağazaları yıkıldığı halde bir tek Sovyetler Birliği uyruklunun mağazasına kazara bile(!) saldırılmadığı, bu komünist ihtilal provasının, birinci aşamada yalnız sermayeye yönelttiği hareketin tamamen başarılı olduğu, olgularını ileri sürmüştür¹⁵⁵. Yazar, 6/7 Eylül günü gelişen olayların sermayeyi hedef alan bir komünist devrimin ilk aşaması olduğunu ve başarıyla gerçekleştirildiğini savunmuştur.

Ulus gazetesindeki başyazısında Türk-Yunan dostluk ve birliğine ilişkin saptamalar yapan Hüseyin Cahit Yalçın; Yunan Liberal Parti Lideri Papa Andreau'nun son olaylardan bahsederken, Türk-Yunan dostluğunun temelini dinamitlenmiş olduğunu söylediğini, bu sözleri aynen onayladığını, ...Siyasi olayların gelişmelerinin dış tehlikeler karşısında iki komşu ulusun geleceğinin ortak olduğu gerçeğini çok açık bir biçimde ortaya çıkardıktan sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi ilişkilerin gerçek bir yakınlık haline getirilmesi için çok çalışıldığını belirterek,

...Türkiye'nin ağırbaşlılığına, Türk-Yunan dostluk ve birlikteliğine verdiği değere rağmen; Yunanistan'ın bunu anlayamadığını, "*bazı tarafların*" da Türk-Yunan dostluğunu ve Balkan Bağlaşmasını yıkma oyununa gelerek Türkiye'yi kışkırtması ve "*şeytani bir planı*" uygulaması ile 6/7 Eylül olaylarının meydana geldiğini öne sürmüş, devamında Türk-Yunan dostluğunun temelini bu anlayış ve aymazlığın dinamitlediğini, Selanik'te patlatılan bombanın Türkiye'de şiddetli bir tepki yaratmamasının olanaksız

---

¹⁵⁵ Peyami Safa, "Bu Bir Komünist İhtilal Provasıdır", **Milliyet**, 10 Eylül 1955.

bulduğunu, ...her şeyin Atina'nın göstereceği sakinlik, ılımlılık ve anlayışa bağlı olduğunu ileri sürmüştür¹⁵⁶.

Hüseyin Cahit Yalçın 12 Eylül günü yazısında; İstanbul ve İzmir sokaklarını birden bire alt üst eden kargaşalıklar karşısında düşündükçe bunu “*milli felaket*” şeklinde değerlendirmemenin imkansız olduğunu, ayaklanma ve saldırıların gerçekte yalnızca Türk ulusuna karşı bulunduğunu, dış görünüşe bakılırsa Kıbrıs sorununun aldığı biçimden ve Atatürk'ün doğduğu eve Yunanistan'da bomba konulmasından ileri gelen doğal ve haklı bir kızgınlık ve heyecanın coşkunluğu sanılabileceğini, fakat biraz düşünülüp ölçülü yargılanırsa, sorunun bu kadar basit olmadığını, çok derinlere kök saldığının ve sonuçlarının ülke hakkında şimdiden kestirilmesi zor denilecek kadar karışık ve üzücü olacağını anlaşılabileceğini, Atatürk'ün doğduğu eve saldırıldığı haberi üzerine ...gösterilerin, mitinglerin ve bazı taşkınlıkların yapılabilip, bu gibi hallere karşı yeterli derecede araçlarla, coplarla ve göz yaşartıcı bombalarla donatılmış kolluğun görevini yapabileceği halde, böyle olmadığını, ...*nereden çıktığı, nereden geldiği, nereden emir ve talimat aldığı bilinmeyen büyük bir kalabalığın adeta büyük bir karışıklık ve kanunsuzluk ordusunun faaliyete geçtiğini, ...kendiliğinden, içten gelen ve taşan bir ayaklanmanın bu kadar hesaplı ve planlı bir iş görmesinin mümkün olamayacağı, coşma ve saldırı içinde, bir anarşi manzarası altında bir düzen ve düzenli dizilişin göze çarpıp insana hayret verdiği*ni belirtip,

Daha ilk bakışta bu kadar geniş ve hep bir çeşit davranışın mutlaka uzun bir hazırlığının olduğuna, şeytani bir plana dayanması gerektiğine hükmetmemenin imkansız olduğunu, ...”6/7 Eylül *faciasından*” Türklerin yararlanmadığını, yararlanmayacağını, tahripler sonucunda ne Kıbrıs'ın Türk olacağını, ne de uluslararası sahadaki saygınlık ve öneminin artacağını... ortaya koymuştur¹⁵⁷. Yalçın, *bir düzen eseri olan olayların derinlere dayanan ve uzun bir hazırlık döneminden sonra gerçekleştirilmiş bulunan yönünü saptarken*, düzenleyenlerin belirli bir düzen altında hareket ettiklerine dikkat çekmiştir.

Hüseyin Cahit bir başka yazısında olayların çok derine işleyen toplumsal bir yanına değinirken; kargaşalık sırasında evlere ve mallara saldıranların, sadece çapulculuk değil, yıkıcılık ta yapanların ve her tarafı yangına vermek isteyenlerin; *içlerinde varlığa, zenginliğe ve gönence karşı birikmiş kin ve nefreti açığa vurduklarını, burada*

¹⁵⁶ Hüseyin Cahit Yalçın, “Dinamitlenen Temel”, **Ulus**, 11 Eylül 1955.

¹⁵⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, “Son Olaylar”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.

düşmanlığın, Atatürk'ün evine bomba atan Yunanlılara karşı değil, zengin oldukları, bolluk içinde yaşadıkları için kıskandıkları ve suçlu gördükleri zümreye karşı olduğunu, ister Rum, ister Yahudi ve Ermeni, ister Türk olsun, bu noktada, onların bakışında hep birleştiğini, düşmanlığın siyasi değil, toplumsal olduğunu, darlığın, varlığa ve bolluğa karşı köpürmesinin söz konusu bulunduğunu, ...bu çeşit taşkınlıkları yapanların görünüşe göre tam düzenli ve programlı olmadıklarını, fırsatın onları zenginliğe hücum akımında birleştirdiğini, kargaşalıklardaki hücum ve saldırılarda, komünist unsurların ellerinde hazır ve kolayca yararlanabilecekleri unsurlar bulduklarını...¹⁵⁸ ileri sürmüş, zengin ve fakir arasındaki çatışmayı, yoksulların öfke dalgasını iyi değerlendiren komünistlerin ellerinde hazır, vurucu güç bulduklarını savunmuştur.

Zafer'deki yazısında Orhan Seyfi Orhon, 6/7 Eylül'deki tek sorumlu kesimin komünistler olduğu savına güçlü bir destek yollarken; Ulusal kızgınlıkları gıcıklayarak heyecanlar yaratmanın felaketini ikinci kez yaşamımızda tattığımızı, birincisinin Balkan Savaşını hazırlayarak Rumeli'nin kaybına neden olduğunu, ikincisinin İzmir ve İstanbul'daki faciaları doğurduğunu, ...ne ulusalcılıkla, ne de Kıbrıs sorunuyla ilişkisi olmayan yakıp yıkmaların, işe kirli komünistlerin karıştığını gösterdiğini, ...yapılan şeyin, ülkenin saygınlığını ve ekonomik yaşamını mahvetmek amacını taşıdığını, ...diğer tarafının da Türk ulusunun arasını, kiliselere saldırarak Hristiyan devletlerle açıp Türkiye'yi büsbütün ayırarak Amerikan yardımından bile yoksun bırakmak olduğunu,

Hükümetin bildirisinde de olduğu gibi, bu kadar haince bir suikastın başka türlü yapılamayacağını, ...Ortaçağdan başlayarak Türk tarihinde dine saldırının bulunmadığını, ...bir komünist suikastına uğradığımızı, başından beri yapılan kışkırtmaların bunu gösterdiğini, Taksim'de gençler tarafından yapılan masum bir protesto hareketinin sistemli bir ayaklanma şekline çevrilmesinin bunu gösterdiğini, ...*Kıbrıs Türktür Cemiyetine varıncaya kadar gizli komünist parmaklarının nerelere sızdığının*, hükümetin soruşturmasından sonra öğrenileceği... ileri sürülmüştür¹⁵⁹.

Başka bir yazısında Orhon; olaylarda yağmacılığa karışanların cezalandırılması gerektiğini Kubilay örneğini vererek ilginç bir şekilde istemektedir. Yazısında; 6/7 Eylül akşamı yağmacılığa katılanların, ister gizli komünist ajanlarının düzenleriyle, ister sadece coşkunluk ve taşkınlığa kapılıp vurup kırmak zevkiyle, isterlerse karışıklığa kapılıp çapulculuk etmek için olsun, mutlaka suçlarına göre derece derece, fakat şiddetle

¹⁵⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, "En Tehlikeli Cephe", **Ulus**, 14 Eylül 1955.

¹⁵⁹ Orhan Seyfi Orhon, "Tahrîkçilik", **Zafer**, 10 Eylül 1955.

cezalandırılması gerektiğini, ...sağcı azgınlar nasıl Menemen isyanında Kubilay'a kıymışlarsa, bunların da genç Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası şeref ve saygınlığına, ülkenin ticari ve ekonomik hayatına kastettiklerini, bu yürekler acısı belaların birbirinden daha üzücü, daha korkunç ve kötü olduğunu...¹⁶⁰ dile getiren Orhon, yapılanların cezasız kalmaması gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

Akşam gazetesindeki Cemal Refik imzalı makalede, saldırılardaki kışkırtıcıların rolü ayrıştırılmış; Türkiye Milli Talebe Federasyonunun yayınladığı bildiriye, 6-7 Eylül gecesi meydana gelen kötü olaylardan aydın gençliğin üzüntüsünü belirtmesinin ve izleyen günlerde yapılan soruşturmada kışkırtma suçundan sanık olarak yakalananlar arasından sabıkalı kimselerin de bulunmasının; çirkin olaylarda haince emellerle yapılan kışkırtmaların büyük rolünün bulunduğunu gösterdiğini... vurgulamıştır¹⁶¹.

Hürriyet'teki makalesinde olayları değerlendiren Şükrü Kaya konuya tarihi bir pencereden bakarak, yorumunda; ...Osmanlı İstanbulunun da böyle karışık ve karanlık kalabalıkların sokak isyanlarına çok defa tanık olduğunu, Yeniçeri isyanı denilen kanlı ihtilallerde Kabakçı Mustafa'nın, tellak Patrona'nın Vezir ve Padişah kafası koparan ayaklanmalarında baldırı çıplak sokak halkının, Genç Osman dediğimiz masum ve zavallı bir padişaha yapılan rezilce hakaret ve saldırıda Yeniçerilerden çok, ayak takımının etkisinin büyük olduğunu, ancak; acıyarak, utanarak ve üzüntüyle kabul etmek gerekir ki; o ayaklanmaların faciaların hiçbirinin, 6 Eylül faciasının Türk devlet ve ulusunun onuruna, saygınlığına, şerefine, adaletine, yönetim ve düzenine, maddi ve manevi çıkarına yaptığı hakaret ve zarar kadar kötü, utanç verici ve çirkin olmadığını...¹⁶² belirterek, olayların ülkeye ve yurttaşlara maddi ve manevi açıdan verdiği zararları Osmanlı tarihinde meydana gelen çeşitli olaylarla kıyaslayarak betimlemiştir.

Vatan gazetesindeki başyazısında Ahmet Emin Yalman olayların yinelenmemesi için alınması gerekli önlemleri sıralamıştır: ...Soğuk savaşın en şeytanca düşünülmüş bir saldırısının karşısında bulunduğumuzun gerçek olduğunu, ...birincisi, ulusal geleceğimiz olan egemenliğimizi tehlikeye düşürecek surette planlar yapabilen, bunları uygulayacak yollara ve yataklara sahip bulunan komünist yuvalarını bulup çıkartarak esaslı şekilde ayıklamaya çalışmanın, ikincisi, büyük şehirlerimizde daha fazla kolluk gücünün bulunmasının, kışkırtıcılara kolayca alet olan ve yağmacı, yıkıcı sıfatıyla eylemlere

¹⁶⁰ Orhan Seyfi Orhon, "Ceza Görmelidirler!", **Zafer**, 11 Eylül 1955.

¹⁶¹ Cemal Refik, "Acı Bir Ders", **Akşam**, 11 Eylül 1955.

¹⁶² Şükrü Kaya, "Tek Tesellimiz", **Hürriyet**, 12 Eylül 1955.

sürüklenen unsurlara göz kulak olmanın, üçüncü noktada, iç ve dışa karşı önemli ve ağır sorumluluklar taşıyan hükümetin otoritesine karşı politika ihtirasıyla yapılan hücum ve saldırılara ulusal çıkarlara ait kaygılar altında son verilmesinin, ...ayrıca ulusal bünyemizi süregen bir huzursuzluktan kurtarmanın, eleştiri ve denge özelliğimizin ölçülü ve yapıcı hale getirmenin gerektiği ve ulusal varlığa ve düzene karşı olan sorumluluğu duymanın zorunluluğu¹⁶³ ortaya konulan yazıda, düzen ve güvenliğe ilişkin sıralanan önlemler paketi açıklanıp hükümete haksız şekilde yüklenilmemesi vurgulanmıştır.

Yalman 15 Eylül günlü başyazısında; ...hain ellerin çok belli amaçlarla felaketi bir plan içerisinde hazırladığı hakkında en küçük kuşkunun bulunmadığı, böyle hareketlerin kaynağının bizim aramızda hazırlanamayacağını, başka dinlere karşı eşsiz ve saygı içinde geçen yüzyılların bunun tanığı olduğunu belirterek Çarlık Rusyası tarafından düzenlenmiş buna benzer suikastlara rastlandığını, Kızıl Moskofluğun da aynı izlerin üzerinde yürüdüğünü, amacına ulaşmak için aynı çeşit araçlara başvurduğunu,

...İzmir ve İstanbul'da şeytani düzenlerle heyecanları kötüye kullanıp soğuk savaşın en korkunç meydan savaşını sahneye koyduklarını, dışardan durumu araştıranların çevrilen oyunun içeriğini kavrayamamaları halinde büyük haksızlık etmiş, günahımıza girmiş ve aynı zamanda Moskova'nın oyununa gelmiş olacaklarını... vurgulamıştır¹⁶⁴. Yazıda özellikle komünist oyunlarının, konuyu araştıran dış unsurlarca yanlış yorumlanması, içeriğinin algılanmaması durumunda haksız sonuçlara varılabileceğinden duyulan kaygı dile getirilmektedir.

İstanbul ve Ankara'da yayınlanan gazetelerdeki bazı başyazı ve makalelerden aldığımız örneklerin değerlendirilmesi sonucunda; basın üzerinde durduğu en önemli noktanın, 6/7 Eylül olaylarını kimlerin düzenleyip gerçekleştirdiği olduğunu söyleyebiliriz. Hükümet yanlıları da içine alınırsa, gazetelerce; olayların komünist çevrelerce düzenlendiği, gösteri ve ayaklanmaların sonra zenginlik, varlık düşmanlığına, tahrip ve yağma hareketine dönüştüğü, olayların ülkenin uluslararası alandaki saygınlığını zedelediği, en büyük zararı doğallıkla ülkenin ve yurttaşın gördüğü belirtilerek, halktan sakın, soğukkanlı ve ağırbaşlı davranmaları, istenilmiştir.

Basının üzerinde birleştiği ortak paydanın; ülkenin ulusal çıkarları için tüm yurttaşların tek beden olup olayların yol açtığı maddi ve manevi zararların giderilmesine yönelik hükümetin aldığı önlemlere ve çalışmalara destek olunması, katılınması, yine, dış

¹⁶³ Ahmet Emin Yalman, "Tehlike Kaynakları", **Vatan**, 12 Eylül 1955.

¹⁶⁴ Ahmet Emin Yalman, "Tehlike ve Tedbir", **Vatan**, 15 Eylül 1955.

odaklı kışkırtmalara kapılmaması, olduğu söylenebilir. Basın ayrıca, olayların analizini yaparak, olayların yinelenmemesi için (hükümetçe) alınması gerekli önlemlerin neler olması gerektiğine de yazılarda değinilmiştir.

2- İzmir Basını

İzmir’de yayınlanan gazeteler de, olaylardan duyulan üzüntüyü dile getirerek, olayların kimler tarafından düzenlendiğı ve çıkış nedenleri ile zararların maddi ve manevi boyutları itibariyle çözüm yollarını ortaya koymaya çalışmıştır. Gazetelerdeki başyazı ve köşe yazılarında zararın büyüklüğü konusuna değinilerek; düzenleyicilerin komünist odaklar olduğu konusuna yoğunlaşmıştır. Bu yazılardan örneklere göz atarsak:

Yeni Asır gazetesindeki başyazısında Şevket Bilgin; alınan hükümet önlemleri sayesinde olayların büyümesinin engellendiğini, bu olayların açıklamasında sorumluluğun Yunanistan’a ait olduğunu söyleyerek, ...esasında gözden kaçmayan durumun bu merkezde olduğunu, Yunanlıların dayanıklılık kadehimizi taşıran çığıklarının olmasaydı, büyük kurtarıcımız Atatürk’ün Selanik’teki evine ve Türk Konsolosluğu binasına bombalarla saldırılmasaydı, bizi herkesten çok üzen olayların kuşkusuz olmayacağını, düzen ve güvenliği seven halkımızın, bir an için olsun İzmir ve İstanbul’un huzurunu bozan kargaşalığa rağbet etmeyeceğini, ancak; bir kez ulusal kızgınlık son sınırını bulduktan sonra onu önlemenin kolay olmadığını belirtip, bu devrede önemli olan olgunun, yasa egemenliğine yardımcı olmak olduğunu ve her şeyin yalnız yasa egemenliğinden beklenmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁶⁵.

Şevket Bilgin başka bir makalesinde; Türk ulusunun bağımsızlık ve varlığı kadar uygar insanlık topluluğu için de büyük önemi olan saygınlığa göz koymuş olan komünistlerin bir ulusal bilinci kendi düzenlerine göre çığırından çıkarma uğraşlarını artık kaygısız ve sakin şekilde gözden geçirecek duruma geldiğimizi, ...komünist ajanların aynı merkezden yönetildiklerine kuşku bırakmayan davranış tarzlarıyla iki büyük şehrimizde son kozlarını kullanarak Türkiye’nin uluslararası saygınlık ve itibarını kundaklamaya kalkıştıklarını, burada bizi en çok üzen şeyin; komünist kışkırtıcıların bu çapta bir saldırı ve zarardan habersiz yüzlerce masum yurttaşı kendi kötülük aletleri haline koyabilmeleri olduğunu belirterek,

---

¹⁶⁵ Şevket Bilgin, “İlk Vazifemiz”, **Yeni Asır**, 8 Eylül 1955.

...sevinilecek şeyin; ulusal bir öfke dalgası halinde başlayan görünümünün yapımızı bozan aşamalar sergilemesinin tamamen komünist ajanların düzen ve kışkırtmalarının ürünü olduğunun çabucak anlaşılıp derhal girişimlere geçilmesi ve önlemlerin alınması olduğunu, ...hiçbir kimse, örgüt ve erkin varlığımızın temeli saydığımız kanunun üstüne çıkamayacağını, onun sınırlarını aşamayacağını... ortaya koymuştur¹⁶⁶. Bilgin makalede, olayların düzenleyicisi komünistlerin yol açtığı büyük tehlikenin atlatıldığından duyulan rahatlamayı vurgularken, yasa gücünün üstünlüğüne dikkat çekmektedir.

Bilgin'in olayların komünistlerce düzenlendiği savına yönelik yazdığı diğer başyazısında, buna ilişkin kanıt ve belirtiler sunulmakta, başlıklar halinde bu gerçekliğin aşamaları verilmektedir. Yazıda; 6 Eylül olaylarının etrafındaki soruşturma aşamaları derinleştirildikçe mal, mülk ve mabedlerin tahribi şeklinde beliren korkunç saldırıların baştan başa komünist planlarıyla düzen ve kışkırtıldığına ortaya çıktığı, Türkiye'yi içinden vurarak zayıf düşürmek için fırsat kollayan komünistlerin aylardan beri kamuoyumuzun Kıbrıs sorunundan duyduğu heyecanı fırsat bilerek 6 Eylül olaylarının planını aylar öncesi ayrıntılarıyla belirlediği, Kıbrıs'taki komünist *Enosis* örgütünün terör yöntemleriyle son olaylar arasında bağlantı aramanın yersiz olmadığı, Kızılların Türkiye'nin uluslararası saygınlığını sarsmaya yöneldiği ortaya konulup,

...dünyanın en sakin, en huzurlu ülkesi olmakla övünen Türkiye'de, terör saldırganlığının yaratacağı korkunun yaşamsal dayanağımız olan iç güvenden bizi yoksun bırakacağını düşündükleri, açık özelliklerinde bize ait hiçbir şey olmayan bu çalışmalar çerçevesi içinde, komünizmin denenmiş yöntemlerini görmemenin olanaksız olduğu, ...bundan sonra her ulusal oluşumda etrafımızda olup bitenlere dikkat etmek, bizimle beraber görünenlerin kimler olduğunu tanımak, anlamak zorunluluğunun bulunduğu, ...sokağın kontrolünün kolay olmadığına bu olaylarla anlaşıldığı, ...geleceğin büyüklerinin kendilerinden beklenen bilinçle, Atatürk'ün emanetlerini sonsuza dek korumaya yeter güçte olduklarını kanıtlayacakları ileri sürülmüştür¹⁶⁷. Burada, komünist tehlikesinin çok büyük çapta olduğu defalarca vurgulanırken, ulusal değerlere vurgu yapılmakta ve Atatürk gençliğinin O'nun ilkelerini koruyacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Şevket Bilgin yazdığı diğer başyazıda ise ilk görevimizin; kelimenin tam anlamıyla korkunç bir suikasta uğradığımızı tüm dünyaya anlatmak olduğunu, "*kızıl*

¹⁶⁶ Şevket Bilgin, "Büyük Suikasd...", *Yeni Asır*, 9 Eylül 1955.

¹⁶⁷ Şevket Bilgin, "Hakikat Meydanda", *Yeni Asır*, 10 Eylül 1955.

vandalların” hazırladığı düzenlerle indirilen ağır darbeyi öğrendikleri halde, yaralarımızın onarılması konusunda özgürlük dünyasından beklediğimiz yardımı alabileceğimizi ortaya koymuş, ...kızıl kışkırtıcıların başka bir yöntem uygulayarak bizi içten yaralayan olaylara neden olduklarını, 6/7 Eylül gecesi dikkat çeken konunun, içten bir yurtsever havada başlayan gösterilerin kızıl ve komünistlerin kışkırtmaları ile tahrip ve talan haline dönüştüğünü, kışkırtıcıların tamamen azgınlaşarak utanç verici cinayetlerini son dereceye çıkardıklarını, ...saldırganlığa serseri çapulcularla soyguncular da eklenirse utanç tablosunun tamamlandığını belirtmiş,

...uygar uluslar ailesi içindeki onurlu yerimizin düşmanlarının işledikleri cinayetle orantılı cezayı çekmeleri gerektiğini, önceden düşünüp hayal edilemeyen olayların, emniyet kuruluşumuzun çok daha kuvvetli temeller üzerinde manen ve maddeten güçlendirilmesine ihtiyaç olduğunu gösterdiğini, normal yaşama dönünceye kadar kanun dışı çalışmaların yüzde yüz hakkından gelecek kadrolara ve kuruluşa ihtiyaç bulunduğunu, ileri sürmüştür¹⁶⁸. Bilgin nerede ise bir seri halinde yazılarında hükümet görüşü çerçevesinde, komünist odaklar üzerinde durmuş, bu makalede öncelikle yapılması gerekenleri de yazmıştır.

12 Eylül günü toplanan, TBMM’nde yapılan olağanüstü görüşmenin ardından İstanbul, Ankara ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edilmesini onaylamasına yönelik yazdığı başyazıda Bilgin; Meclisin aldığı olumlu kararın önemini vurgulayarak, 6-7 Eylül olaylarının ulusal bir felaket şeklinde meydana geldiğini, şimdilik en önemli görevimizin; huzur ve güvenliği sağlayıp anarşinin düzenleyicisi ve eylemcilerini cezalandırmanın ve olayların tekrar meydana gelmemesini sağlamanın olduğunu yazmış, ...İstanbul ve İzmir’deki olayların iki şehrimizin çeşitli semtlerinde, aynı anda sorumsuz kalabalıklar tarafından başlatılarak bir tahrip kasırgası halini almasının, bu hareketin bir merkezden yönlendirilip yönetildiğini ve aynı düzenin eseri olduğunu gösterdiğini vurgulamıştır¹⁶⁹. 6/7 Eylül olaylarından önce Kıbrıs sorununu kamuoyu önünde en çok sıcak tutan ve bir tepki çemberi yaratan Yeni Asır gazetesinin sahibi ve başyazarının; hükümet yanlısı bir tutumla ve gözlükle, komünist odaklara yönelik önlem yolları salık vermesinin şaşılacak bir şey olmadığını düşünüyoruz.

Yine Yeni Asır’da M. Tuncer imzasıyla yazılan baş yazıda; olaylardan ötürü ortaya çıkan zararın ulusun zararı olduğu örneklerle açıklanarak; ...hain ve cahillerin bir

¹⁶⁸ Şevket Bilgin, “Başta Gelen İşimiz”, **Yeni Asır**, 14 Eylül 1955.

¹⁶⁹ Şevket Bilgin, “Bu Leke Silinecek”, **Yeni Asır**, 15 Eylül 1955.

gecelik sarhoşluğunun, bu ulusun ödeme bilançosundaki bir türlü kapanamayan açığı bir saldırı ile belki de yarım milyar lira genişlettiğini, acı gerçeğin, 6-7 Eylül gecesi indirilen balyozların Türk Ulusunun parasal ve ekonomik varlığına, onur ve saygınlığına indirilen haince zararlar olduğu ortaya konulmuştur¹⁷⁰.

Demokrat İzmir gazetesindeki başyazısında Hurrem Kubat; toplu olarak bir kalkınmanın zorluklarını yenmek zorunda olan Türkiye'nin her zamankinden daha çok huzur ve kararlılığa ihtiyaç duyduğunu, büyük ülke sorununun çözülme evresinde güvenlik kadar iç huzurun da devamının şart olduğunu vurgulayarak "...ulusal bir heyecanı kötüye kullanmaya yeltenerek içeride ve dışarıda huzursuzluk yaratmak için Cumhuriyet rejiminin bu yolda sonsuz zorluğa göğüs gererek yaratmayı başardığı dış saygınlığı sarsıp Türkiye'yi dost ve bağlaşıklarından ayırmak amacıyla hareket edenlerin maskelerinin mutlaka çıkarılacağını, kimlik ve bağlantılarının olanca açıklığıyla açıklığa kavuşturulacağını,

Türkiye'nin geçmişin artığı yobazların ve bir avuç hain kızılın serbestçe, diledikleri şekilde hareket edecekleri bir ülke olmadığını, sokakta gezen bir takım sorumsuz, hatta yurttaşlık görevlerini layıkıyla anlamaktan zayıf çapulcu topluluğunun ulusal bir heyecanı kötüye kullananların ellerinde yıkıcı bir araç haline getirilmesinin sorumluluklarını belirlemenin, onların ibret oluşturacak şekilde cezalandırılmasının yönetsel ve yargısal makamlarımız için olanaksız olmadığını, ...büyük maddi zararımızın yanı sıra, manevi kaybımızın da ihmal edilemeyecek kadar ağır olduğunu, yurt içinde can, ırz güvenliği kadar, mal güvenliğinin de yasaların güvencesi altında bulunduğunu birkaç saat dahi olsa unutmak aymazlığına düşenlerin, suçlarının cezasını olanca ağırlığıyla çekeceklerini belirtmiş,

...Türk Ulusunun alınına kara bir leke yapıştırmak için fırsat gözleyenlerin kolluk güçlerinin bir anlık kararsızlık ve duraksamasından yararlanmasını bildiklerini, ...yedisinden yetmişine kadar şahlanan halkın olaylara neden olanları, ulusal heyecanı kötüye kullananları, kışkırtmalara alet olanları kınadığını, ülkenin huzuruna ve kararlılığına uzanan ellerin kırılmasını sabırsızlıkla beklediğini ortaya koymuştur¹⁷¹. Kubat'ın yazısında özellikle ulusal iyiliklerimize, değerlerimize yer vererek olayın düzenleyicilerini kınayan yazısında, tahripçi ve yağmacılara gereken cezanın verileceğine duyulan güven vurgulanmıştır.

¹⁷⁰ M. Tuncer, "Zarar, Milletın Zararı", **Yeni Asır**, 19 Eylül 1955.

¹⁷¹ Hurrem Kubat, "Memleketin Huzuru", **Demokrat İzmir**, 14 Eylül 1955.

Nihat Kürşad, Ege Ekspres gazetesindeki başyazısında; İzmir'deki olayları değerlendirirken; Selanik'te aziz Atamızın doğduğu eve atılan bombanın doğurduğu kızgınlığın ulusun bağrında derin bir yara açtığını, bu durumun, Yunanistan'daki kışkırtıcıların küstahlık ve cesaretlerini ne dereceye kadar ileri götürdüklerinin bir kanıtını oluşturduğunu, ...bunların yanında, ulusça duyulan kızgınlığın bir takım fırsatçı ve ülkenin derin bir huzursuzluk ve güvensizlik içine yuvarlanmasından fayda umanlar tarafından kötüye kullanıldığının da gerçek olduğunu ortaya koyarak,

...Kısa bir zamanda, bir şehrin içinde adeta örgütlü ve düzenli ayaklanmaların meydana gelmesi ve bunların belirli bir yön ve alanlara sürüklenmesinin üzerinde dikkatle durulacak bir durumun olduğunu, ...gençlerin, önce gereksiz yere çekilmiş ve özellikle Selanik olayı ile gözleri olduğu kadar vicdanları rahatsız eden bir bayrağı yere indirdiklerini, ardından büyük ama düzenli bir topluluk meydana getirerek Atamıza saygı duruşunda bulduklarını, işin buraya kadar olan aşamasının bize yakışanı ve bizim ağırbaşlılığımızı temsil ettiğini, ondan ötesinin ise bizimle ilgisinin bulunmadığını, ...Anayasanın güvencesi altında yaşayan yurttaşların can ve mal güvenliğine saldırmanın, yangınlar çıkarmanın, kırıp dökmenin, ulusal varlığımızı yok etmenin bu ulusun ağırbaşlılığı ve soyluluğuna yakışan eylemler olmadığını belirtmiştir¹⁷². Yazar İzmir'de önce düzgün bir gençlik gösterisi gibi başlayan olayların, sonra kışkırtmaların etkisiyle başka yönlere sürüklenmesinin Türk ulusunun değerleriyle bağdaşmadığını diğer yazarlar gibi dile getirmiştir.

Bir başka başyazısında olaylar sonrası yurttaşlara ve basına düşen sorumluluklara değinen Kürşad; 6/7 Eylül olaylarının yarattığı üzücü havanın gün geçtikçe dağıldığını, ülkemizin korkunç bir düzenle karşı karşıya kaldığını kabul etmeyen olmadığını, aklı başında her yurttaşın olayı ayıpladığını, hükümetin aldığı önlemleri tam bir boyun eğmeyle karşıladığını, ...bizlere düşenin; 6/7 Eylül faciasının iç yüzünü aydınlatmak ve sorumlularını ortaya çıkarmak gibi tarihi ve onurlu bir görevi üzerine alan askeri yönetime her karar ve işinde yardımcı olmak olup bunun bir yurttaşlık borcu olduğunu dile getirmiş,

...herkesin günlük yaşayışımızı bu olağanüstü durumun gerektirdiği koşullara göre düzenlemesinin gerektiğini, gazetecileri daha büyük sorumlulukların beklediğini, normal şartlarda yayınlanmasından çekinilmeyecek araştırılmamış ve dayanaksız bir haberin bu koşullarda yayınlanamayacağını... savunmuştur¹⁷³. Yazar makalede

¹⁷² Nihat Kürşad, "Sakin Olalım", **Ege Ekspres**, 8 Eylül 1955.

¹⁷³ Nihat Kürşad, "Mesuliyetlerimiz", **Ege Ekspres**, 16 Eylül 1955.

sıkıyönetim komutanlığının emirlerine uymanın, özellikle durumun olağandışı olmasından kaynaklandığına dikkat çekmiştir.

Nihad Kürşad zararların boyutlarını ve giderecek tarafı açıkladığı 20 Eylül günlü başmakalesinde; ...olayların büyük zararlara neden olan parasal yanını tamir için senelerce devlet ve ulus olarak çalışmamız gerektiğini, ...o gece tahrip edilen ve yağmalanan malları tazmin edecek yerin devlet olduğunu, zarar gören yurttaşların bu zararlarını bilançolarına işleyeceklerini, vergilerinde önemli indirimler yaptıracaklarını, bundan ise devletin zarar göreceğini vurgulamıştır¹⁷⁴. Kürşad'ın olaylardan sonuçta zarar görecekteki kurumun devlet olduğu vargısındaki gerçeklik büyüktür.

Jerfi Yener başka bir makalede diğer gazeteciler gibi komünist tehlikesine değinmiş; ...yılanın başı ezildiğinde öldü diye arkayı dönüp gidildiğini, oysa geriye bakıldığında hala kuyruğunu salladığının görüleceği, ülkemizde komünizm denilen belanın ne kadar ezilip parçalansa da, yine orada burada, şu veya bu bahane ile kendini gösterdiğini, türlü kılıklara bürünerek umulmadık anlarda zehrini akıtacak çanak bulduğunu, son olayların sinsi düşmana karşı daima tetikte bulunmamızın gerekliliğini acı sonuçlarıyla ortaya koyduğunu, 6/7 Eylül gecesini gençliğin ulusal heyecanını kötüye kullanarak çapulculara fırsat veren kışkırtıcıların ülkedeki kökünün kazınması gerektiğini... ileri sürmüştür¹⁷⁵.

Burada İzmir Basınına örnek olarak vermeye çalıştığımız, başyazı ve makaleleri dikkatle incelediğimizde; 6/7 Eylül olaylarının meydana gelmesine yol açan sorumlu odaklar açısından *komünistlerin*, İzmir gazetelerinde, İstanbul ve Ankara'da yayınlanan gazetelere göre *daha tek sesli ve karar birliği* içerisinde saptanıp suçlandığını fark etmekteyiz. Öte yandan; Ege Basınına yaygın şekilde, olayların ayrıştırılmasına önem verdiğini, tekrar yinelenmemesi için alınması gereken önlemler üzerinde durduğunu, toplumdaki farklı kesimlere düşen görev ve sorumlulukları ortaya koyduğunu ve hükümet ile sıkıyönetim komutanlığının talimat ve emirlerine uyulmasının önemini vurguladığını belirtebiliriz.

---

¹⁷⁴ Nihad Kürşad, "Zarar Gören Kim", **Ege Ekspres**, 20 Eylül 1955.

¹⁷⁵ Jerfi Yener, "Sinsi Mikrop Yok edilmelidir..." **Ege Ekspres**, 18 Eylül 1955.

IV- 6/7 EYLÜL OLAYLARI SONRASI ALINAN ÖNLEMLER VE KAMUOYU

A- HÜKÜMETİN ALDIĞI ÖNLEMLER VE DURUMU DÜZELTME ÇABALARI

İstanbul, Ankara ve İzmir’de akşam saatlerinde başlayan olayların saat 22:00’den sonra artış ve genişleme göstermesi üzerine, durum, saat 20:00’de İstanbul’dan Ankara’ya trenle hareket eden Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Başbakan Yardımcısına telgraf çekilerek bildirilmiştir. Bunun üzerine tren katarı Adapazarı’nda ikiye bölünüp geriye dönmüş, Cumhurbaşkanı ve beraberindekiler İzmit’e vardıktan sonra karayolundan saat 24:00 civarı Kadıköy’e ulaşmışlardır. Olayları haber alan Menderes, trenden otomatik telsizle İçişleri Bakanlığı ve İstanbul Valiliği ile irtibat kurarak sıkıyönetimin ilan edilmesine yönelik tebliğin yayınlanması için emir vermiştir¹⁷⁶.

Sıkıyönetimin ilan edilmesine ilişkin hükümet duyurusunda; İstanbul ve İzmir’de Kıbrıs sorununu ve Selanik’te Atatürk’ün doğduğu ev ve konsoloslğumuza karşı meydana gelen saldırıyı bahane ederek yurtaşları birbirine karşı kışkırtıp, ülkenin yüksek çıkarlarına aykırı şekilde hükümet kuvvetlerinin duyurusuna karşı koymak gibi toplu hareketlerde bulunulması, yağmaya ve yangın çıkarmaya kalkışılması biçiminde gelişen davranışlar sonucunda, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun (Anayasa) 86ncı maddesine uygun olarak İstanbul ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edildiği, durumun önemle bildirilip duyurulduğu belirtilmiş¹⁷⁷, *Bakanlar Kurulunun konuya ilişkin 5843 Sayılı Kararnamesi 12 Eylül 1955 tarihinde 9101 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır*¹⁷⁸.

Durumun ağırlığı karşısında Vali, İl İdaresi Kanunu’nun kendisine verdiği yetkiyi kullanarak şehri askeri kordon altına aldirmaya çalıştı. 1. Ordu Müfettişi Vedat Garan, bu amaçla şehrin çeşitli semtlerinden asker getirterek saat 21:00 sıralarında bir çok yere önemli miktarda asker sevkettirdi. Özellikle Beyoğlu, Eminönü, Karaköy ve Beyazıt bölgelerinde sıkı askeri önlemler aldirdi. Olayların önü alınamayacak hal alınca Vali, taşkınlığın önlenmesi için emir verdi. Bunun üzerine direktifi hemen uygulamayan 1. Ordu

¹⁷⁶ **Hürriyet**, 7 Eylül 1955.

¹⁷⁷ **Vatan**, 7 Eylül 1955.

¹⁷⁸ **Resmi Gazete**, 12 Eylül 1955.

Komutanı, İçişleri Bakanı ve Vali ile tekrar görüşerek ilgililere emre uymayanlara ateş edilmesi emrini verdi¹⁷⁹.

Bu gelişmeler olurken; İstanbul Valiliğinde oluşturulan yerde, İçişleri Bakanı Namık Gedik, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, 1. Ordu Müfettişi Korgeneral Vedat Garan, Emniyet Genel Müdürü, İstanbul Emniyet müdürü, Garnizon Komutanı, İl Jandarma Komutanı, Vali yardımcıları, Belediye Başkan yardımcıları hep birlikte çalışmaktaydılar¹⁸⁰.

Cumhurbaşkanı Bayar ve Menderes, Kadıköy ve Haydarpaşa'dan geçerlerken gösteri hareketlerine bizzat tanık olmaları üzerine, bu üzücü olaylara neden olanlar hakkında gerekli soruşturmanın yapılmasını ilgililere emretmişlerdir. Saat 02:30'dan itibaren şehirde yer yer meydana gelen olaylar hakkında görevlilerden bilgi alan Bayar ve Menderes, sabaha kadar huzur ve dinginliğin sağlanması yönünde çalıştılar, ardından sabahın erken saatlerinde şehrin olaylar sahne olan yerlerini baştan başa gezerek tahribatın genişliği konusunda duydukları üzüntüyü bildirerek ve saat 09:00'da vilayet binasına geldiler¹⁸¹.

6/7 Eylül olaylarının ardından Başbakan Menderes'in girdiği durumu Samet Ağaoğlu anılarında şöyle anlatıyor: “...Aynı çökmüş omuzlar, aynı eğik baş, aynı dağınık saçlar, aynı bakışlar! 6/7 Eylül olaylarının ertesinde İstanbul'da Valinin odasına girdiğim zaman Adnan bey ayakta duruyordu. Saçları karmakarışık, yüzü tıraşsızdı. Dudaklarında hüznü bir gülümseme ile bana baktı...”¹⁸².

Bayar ve Menderes 8 Eylül günü saat 11:00'de Valilikte bir toplantı yaparak basın mensupları ile görüştüler. Toplantıya Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü, İçişleri Bakanı Namık Gedik, Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan da katılmıştır. Toplantıda Cumhurbaşkanı ve Başbakan; önceki gece gelişen korkutucu derecede ağır olayların hiçbir şekilde onaylanmadığı ve en şiddetli önlemlere başvurulduğu, üzerinde durarak, üzüntülerini sık sık dile getirdiler. Cumhurbaşkanı kişisel olarak, gördüğü manzaralardan

---

¹⁷⁹ **Milliyet**, 7 Eylül 1955.

¹⁸⁰ **Akşam**, 7 Eylül 1955.

¹⁸¹ **Cumhuriyet**, 7 Eylül 1955.

¹⁸² Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes**, Rek-Tur yay., İstanbul, 1967, s. 44.

üzüntü ve acı duyduğunu ayrıca belirtmiştir. Ankara'dan gelen diğer kabine üyelerinin de katılımıyla saat 13:45 ve 17:25'te iki ayrı toplantı yapılmıştır¹⁸³.

7 Eylül gecesi ilan edilen sıkıyönetimi sabah gazeteleri duyururlarken, akşam gazeteleri ve ikinci baskı yapanlar ise sıkıyönetimin kaldırıldığını bildiriyorlardı. Buna göre, ... olayların gelişimi sırasında en acil bir önlem olarak İstanbul ve İzmir'de olağanüstü halin varlığının ilan edildiği, fakat hükümet kuvvetlerinin duruma hakim olmaları üzerine kaldırıldığı... belirtilen hükümet duyurusu yayımlandıktan sonra¹⁸⁴ saat 17:00'de İstanbul'da toplanan Bakanlar Kurulu, İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim uygulamasına tekrar geçildiğine karar vermiştir¹⁸⁵.

Hükümetin buna ilişkin bildirisinde; 6 Eylül'de İzmir'de ve özellikle İstanbul'da geç saatlere kadar devam eden gösteriler sebebiyle buralarda olağanüstü durumun varlığı duyurulmuş ise de; 7 Eylül 1955 tarihinde yayınlanan hükümet bildirisinde bu durumun değiştiğinin bildirildiği, bu bildirin yayınından sonraki olayların kamu huzur ve güvenliğine zarar verecek bir eğilim göstermesi dolayısıyla durumu etraflı şekilde inceleyen Bakanlar Kurulunun, ülkenin yüksek çıkarlarını korumak için İstanbul, İzmir ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmesine oy birliği ile karar verildiği ortaya konulmuştur¹⁸⁶.

Bakanlar Kurulu üç ilde sıkıyönetim durumunun ilanına ilişkin kararıyla birlikte Sıkıyönetim Komutanlığına 3. Ordu Müfettişi Korgeneral Nurettin Aknoz'u getirmiş, Aknoz, 8 Eylül 1955 tarihinde Eskişehir'den 00:00'da İstanbul'a uçakla gelerek 00:30'da göreve başlamıştır¹⁸⁷. Sıkıyönetimin ilan edildiği illerden İzmir bölgesinin Komutanlığına Korgeneral Cemal Gürsel, Ankara bölgesine de Tuğgeneral İhsan Bingöl atanmışlardır¹⁸⁸.

Cumhurbaşkanı Bayar İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde sıkıyönetim ilan edilmesi nedeniyle Anayasa'nın 86ncı maddesine dayanarak TBMM'ni 12 Eylül 1955 tarihinde saat 15:00'de toplantıya çağırmıştır (EK-21)¹⁸⁹. Belirtilen tarihte toplanan Meclis, hükümetin istemi üzerine sıkıyönetimin üç ilde 6 ay süreyle yürürlükte kalmasını görüşmeler sonunda oy çokluğuyla kabul etmiş, İsmet İnönü'nün birleşimlere devam

¹⁸³ **Vatan**, 8 Eylül 1955, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

¹⁸⁴ **Milliyet (2. baskı)**, 7 Eylül 1955.

¹⁸⁵ **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955, **Dünya**, 8 Eylül 1955.

¹⁸⁶ **Ulus**, 8 Eylül 1955.

¹⁸⁷ **Hürriyet**, 8 Eylül 1955, **Akşam**, 8 Eylül 1955.

¹⁸⁸ **Zafer**, 16 Eylül 1955. Sıkıyönetim (Örfi İdare) İstanbul'da üçer aylık devrelerle 6/7 Haziran 1956 tarihine dek, Ankara ve İzmir'de ise 19 Aralık 1956 tarihine kadar sürmüştür. Konu hakkında **bkz.: Düstur**, 3. Tertip, C.:XXXVII, s. 50.

¹⁸⁹ **Vatan**, 8 Eylül 1955.

edilmesine yönelik önergesi benimsenmeyerek 1 Kasım'da toplanmak üzere tatile girilmiştir¹⁹⁰.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Menderes, yanlarında Vali Profesör Fahrettin Kerim Gökay ve Komutanlar olmak üzere 7 Eylül günü İstiklal Caddesine giderek, burada inceleme yapıp ilgililerden bilgi almışlar, Bayar, sokak ortasına dökülen harap eşyanın kaldırılmasını, cadde ve etrafın eski haline dönmesi talimatını vererek, olaydan zarar gören yurttaşların dertlerini dinlemiş, bir konuşma yaparak; Türk ulusunun tarihinde bu tür olaylara rastlanmadığını belirtip, dağılarak evlerine dönmelerini istemiş, zararlarının devlet tarafından kısa bir süre içerisinde karşılanacağı sözünü onlara vermiştir (EK-22, 23)¹⁹¹.

DP Hükümeti 7 Eylül 1955 tarihinde yayınladığı bildiri; ...tüm hakları Anayasa tarafından güvence altına alınmış bulunan yurttaşların bir kısmının giderilmesi güç zararlar uğradığı, bunun bir felaket halini aldığı, bu yurttaşların karşı karşıya kaldıkları zararların hızla giderilmesi ve tazmininin devletlik niteliğinin gereklerinden olduğu... belirtildikten sonra¹⁹², 9 Eylül günü bir bildiri daha yayınlamıştır. Bu bildiri; 6 Eylül 1955 gecesi gelişen çok üzücü olaylar üzerine her türlü düzenleyici önlemin alındığı, sıkıyönetimin ilan edildiği, bu olayların gerçek niteliğini meydana çıkarmak, suçluları ve bu işe karışanları cezalandırmak, güvenlik ve düzeni yerleştirmek ve kurmak göreviyle Sıkıyönetim Komutanlığının duruma el koyduğu vurgulanarak,

bundan böyle en küçük olayın tekrarına fırsat verilmemesi için en kesin önlemlerin alındığı, olayın mağduru olan yurttaşların duydukları üzüntüye tamamıyla ve içten şekilde ortak olunmakla beraber, hükümetin maddi zararların giderilmesi için elden gelen her fedakarlığı üstlenmekte duraksamayacağını bir kez daha doğrulandığı, bundan ötürü, özellikle olaydan zarar gören vatandaşların yeni bir gayret ve hamle ile hemen işlerine başlamalarını öneren ve özendiren hükümetin, zararların giderilmesinin yanında, ayrıca işlerinde başarılı olmaları için de kendilerine her şekilde yardıma hazır olduğunu belirtmeyi bir görev saydığı ortaya konulmuştur¹⁹³.

6/7 Eylül olayları sırasında görevlerinde savsama gösterdiği belirlenen, 1. Ordu Müfettiş Yardımcısı *Korgeneral Vedat Garan*, İstanbul Komutanı *Korgeneral Fazıl Bilge* ve İstanbul Garnizon Komutanı *Tuğgeneral Nedim Erensoy*'un Milli Savunma

¹⁹⁰ **Hürriyet**, 13 Eylül 1955.

¹⁹¹ **Milliyet, Vatan, Akşam**, 8 Eylül 1955.

¹⁹² **Ulus**, 7 Eylül 1955.

¹⁹³ **Akşam**, 10 Eylül 1955.

Bakanlığı'nca, haklarında soruşturma yapıldığı gerekçesiyle işten el çektirilmelerine karar verilmiştir¹⁹⁴.

Diğer taraftan; İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'in hükümetteki görevinden 10 Eylül günü istifa etmesi üzerine, yerine vekaleten Ethem Menderes atanmıştır. Bu sırada bazı vali ve emniyet müdürlerinin de yerleri değiştirilerek; Konya Valisi Cemal Gökten Ankara Valiliğine, Emniyet Genel Müdürü Ethem Yetkiner Konya Valiliğine, Beyoğlu Kaymakamı Hayrettin Nakiboğlu İstanbul Emniyet Müdürlüğüne ve Beykoz Kaymakamı Cevat Çapanoğlu da Beyoğlu Kaymakamlığına getirilmiştir¹⁹⁵.

İzmir'deki üst düzey bürokratlarında görev yerleri bu atamaların ardından değiştirilmiştir. Olaylarla ilgili olarak İzmir Valisi Kemal Hadımlı'ya zorunlu izin verilmiş, bilahare merkeze alınarak yerine Çorum Valisi Rüştü Ülken atanmış, İzmir Emniyet Müdürü Zeki Tahir Demiroğlu Zonguldak Emniyet Müdürlüğü'ne, Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı İsmail Hakkı Kuntay vekaleten İzmir Emniyet Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Öte yandan İzmir Merkez Komutanı İsmail Çanga, İzmir Garnizon Kurmay Başkanı ve Jandarma Alay Komutanı da değiştirilmiştir¹⁹⁶.

Bu arada kabinede değişiklik yapılmaya devam edilmiş; Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü, Devlet Bakanı Osman Kapani ve Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes görevlerinden istifa etmişler, Ethem Menderes İçişleri Bakanlığı görevine devam ederek Milli Savunma Bakan Vekilliğine Köprülü getirilmiştir¹⁹⁷. Olaylardan sonra 9 Eylül günü bir istifa dilekçesi yazan İstanbul Valisi Gökay, dilekçesinde;...resmi kaygılar dışında, ülkesine ve hemşerilerine, kışkırtıcıların yarattığı bu güç durumunda, ulusal özsaygı ve onurunu yurtiçinde ve dışında serbestçe açıklamak olanağı bulmak için istifa ettiğini bildirmiş, ancak; Başbakan istifasını reddetmiştir¹⁹⁸.

Diğer taraftan; Vali Gökay'ın görevinden alınıp yerine Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un atanacağına dair bazı gazetelerde çıkan haberler rağmen Gökay bu savları yalanlamış, gazetelerde; bu haberlerin doğruyu yansıtmadığı, O'nun, olayların çıkmasından çok daha önce, Londra Konferansının başlangıcında, İstanbul'da gerekli düzenleyici önlemleri almak gereğini anlayarak ilgili yerlere başvurduğu, acı olayın

---

¹⁹⁴ **Hürriyet**, 10 Eylül 1955.

¹⁹⁵ **a.g.g.**, 11 Eylül 1955.

¹⁹⁶ **Yeni Asır**, 14 Eylül 1955.

¹⁹⁷ **Milliyet**, 16 Eylül 1955.

¹⁹⁸ M. Hulusi Dosdoğru, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam yay., İstanbul, 1993, s. 98.

akşamı bazı önemli bina ve sokakların saldırıdan korunmasının Valinin kişisel gayretinin sayesinde olanaklı olduğu, öne sürülen haberler çıkmıştır¹⁹⁹.

Öte yandan; İçişleri Bakanlığı örgütü bakımından 6/7 Eylül olaylarının araştırılıp incelenmesi için İçişleri Bakanlığı Denetleme Kurulu Başkanı Necmi Türel'in başkanlığında, Mülkiye ve Emniyet müfettişlerinden oluşan 11 kişinin de katılımıyla 12 kişilik bir komisyon kurulmuş, kurul görevine 20 Eylül günü İstanbul'da başlamıştır²⁰⁰.

Diğer taraftan, zarar gören fakir yurttaşlara yardım yapılması için Menderes, Kızılay Genel Merkezi Başkan Yardımcısı Afyon Milletvekili Rıza Çerçel'e 9 Eylülde İstanbul vilayet binasında gerekli emiri vermiş, Kızılay örgütü, fakir ve muhtaç durumdaki zarar gören yurttaşlara yiyecek ve diğer ihtiyaçlarına yönelik yardıma hemen başlamıştır²⁰¹.

Hükümet, olayların ardından güvenlik ve düzenin sağlanması ile maddi ve manevi zararların giderilmesine yönelik gerekli önlemlerin alınması için çalışmalarına hemen başlamış, öte yandan da Yunanistan ile bozulan ilişkileri düzeltme yolunda bazı adımlar atmıştır. Olayların, başta ABD ve İngiltere olmak üzere, uluslararası alanda yarattığı olumsuz havanın bundaki rolü büyüktür.

12 Eylül'de toplanan Meclis'te yaptığı konuşmanın bir bölümünü Türk-Yunan ilişkilerine ayıran Menderes; ...Yunan Hükümeti ile görüşmelerin zor aşamalar geçirdiğini ve bu durumun da halen devam ettiğini açıkça ifade etmek istediğini, dünyanın bu karanlık ve belalarla dolu döneminde başlangıçta, nasıl iki hükümetin anlaşıp bağlaşmasını varlık için yeni bir güvence olarak kabul edip bu yolda hareket edilmiş ise, bugün de aynı görüşü savunduklarını, bunu Meclis'in karşısında bütün dünyaya duyurmak istediğini... söylemiştir²⁰². Bu konuşmadan; Menderes'in 24 Ağustos'ta Liman Lokantası'nda verdiği, Türk ve Dünya kamuoyunda büyük yankılar doğuran söylevindeki sert ve meydan okuyan tarzından vazgeçip, Yunanistan'ın gönlünü almak için bir çeşit zeytin dalı uzattığını, yine, ilişkilerin olaylardan önceki duruma dönmesini istediği sonucunu çıkarabiliriz.

Olaylarda dükkan, ev ve ibadethaneleri büyük ölçüde tahrip edilen, can ve mal kaybına uğrayan Rum toplumuna karşı duyulan utancı göstermek için, Başbakanlık

---

¹⁹⁹ **Vatan**, 10 Eylül 1955, **Akşam**, 11 Eylül 1955.

²⁰⁰ **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1955.

²⁰¹ **Vatan**, 10 Eylül 1955.

²⁰² **Dünya**, 13 Eylül 1955.

Müsteşarı Ahmet Salih Korur Patrik Athenagoras'ı makamında ziyaret etmiş ve Başbakan'ın içten üzüntülerini bildirmiştir²⁰³.

Başta Başbakan'ın konuşmalarında olduğu gibi; Hükümet tarafından, Yunanistan ile gerilen iplerin gevşemesi, ilişkilerin sıcaklaştırılması, uluslararası alanda duyulabilecek yalnızlaştırma politikasından korunulması ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı olumlu duygular içerisine girmesini sağlamak ve olayların açtığı yarayı iyileştirmek için abartılı çabalara girilmiştir. Susurluk Şeker Fabrikasının 28 Eylül günü yapılan açılış törenine Ticaret, Gümrük Bakanları ve milletvekilleriyle katılan Başbakan burada iç ve dış politika sorunlarına değindiği ayrıntılı ve uzun bir konuşma yapmış ve önemli bir kısmını Yunanistan'a ayırarak ezgin mesajlar vermiştir.

Menderes konuşmasında; ...Bu çok üzücü olaylar karşısında dostumuz ve bağlaştığımız Yunanistan'ı tatmin edebilmek için çabalar sarfettiğimizi, eğer bu gayretler yeteri derecede bilinmemiş ise, bundan ötürü üzüntü duyacağımızı... Eğer herhangi bir davranış ve olay dolayısıyla ve ülkemizle ilgili olmak üzere, onurlarının kırılmış olduğu duygusu altında bulunuyorlarsa, bunun manevi olarak giderilmesinden, kendi onurumuzun kırılması halinde bir giderme ve doyunluğun bizi ne kadar hoşnut kılacaksa, onları da tatmin etmekten o derece sevinç duyulacağını, hatta bu sözlerinin bu amaca yönelik olduğunu... ortaya koymuştur²⁰⁴.

Başbakan Menderes'in Yunanistan karşısında, bu derece şirin gözükmeye çabası göstermesinin; Türkiye'yi ve Devleti olaylardan doğrudan sorumluymuş gibi yansıtmasının, Yunanlıların gönlünü almak uğruna devlet geleneğiyle bağdaşmayan tavırlara girmesinin, hele ki onlara; *ne dilerlerse dilesinler memnun olmaları için her şeyin yapılacağını* ve "*bundan çok mutlu olunacağını*" söylemesinin, ciddi ve ağırbaşlı bir yaklaşım olmadığını, yine, Yunanistan'ı daha da şımartmaktan başka bir işe yaramayacağını ki böyle olmuştur, düşünmekteyiz.

Diğer taraftan; 6/7 Eylül gecesi İzmir'de meydana gelen olaylar sırasında Yunan bayrağının yakılması ve konsolosluk binasının hasara uğraması nedeniyle İzmir Valiliği'nin Yunan Konsolosluğu'na yeni bir bina vermesi nedeniyle 24 Ekim 1955 günü bu binaya bayrak çekme töreni yapılmıştır. Törene hükümet adına Ulaştırma Bakanı Muammer Çavuşoğlu da katılmıştır. Törenin ayrıntılarına göz atmakta, Türk hükümetinin o tarihlerdeki tavrını algılamak yönünden fayda vardır.

²⁰³ **Hürriyet**, 16 Eylül 1955.

²⁰⁴ **Milliyet**, 29 Eylül 1955.

Törene katılan askeri bando ile birer Türk ve Yunan saygı birliği saat 09:30'da başlarında sancakları olduğu halde yeni konsolosluk binası önünde cephe aldı; törende Ulaştırma Bakanı Muammer Çavuşoğlu, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Kalergis ile İzmir Başkonsolosu, konsolosluk görevlileri, Yurtiçi Bölge Komutanı, NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri, Altıncı Taktik Hava Kuvvetleri Komutanı, Belediye Başkanı, Konsoloslar, sivil ve askeri yetkililer hazır bulundular. Saat 10:00'da bandonun çaldığı Türk ve Yunan milli marşlarının ve saygı birliğinin selam durmasının ardından Bakan Çavuşoğlu Yunan bayrağını konsolosluğa çekti ve bir konuşma yaptı.

Konuşmasında; 6/7 Eylül gecesi İzmir ve İstanbul'da meydana gelen olayların herkesten fazla bizi üzdüğünü,... bu çok üzücü olayların arasında dostumuz ve bağlaştığımız Yunanistan'ın bayrağına el uzatılıp saygısızlık yapılmasının bizi en çok üzen olayların arasında bulunduğunu, çünkü, kendi şerefimiz konusunda gösterdiğimiz titizliği başkalarına, özellikle iki ittifakta birbirimize bağlı bulunduğumuz Yunanistan'ın onuruna karşı da göstermeyi benimsediğimizi, ...olayların olduğu gece bayrak ve onura kendi topraklarımızın üzerinde saygısızlık yapanların bilinçsiz davranışlarını resmi törenle kınamak ve onarmak için en uygun fırsatın burada yapılan bayrak töreni olduğunu, bunu Türk hükümetinin düşündüğünü ortaya koyarak,

...bu törenin Atatürk ve Venizelos'un kurdukları bilinçli Türk-Yunan dostluğuna verilen büyük önemin yeni bir delili olduğunu,... Yunan bayrağına ve bağlaşıklık ulusun onur ve saygınlığına yapılan bütün saygısızlıkların manevi tamirini ifade etmek için Yunan bayrağını Türkiye Cumhuriyeti hükümeti adına çektiğini, söyledi.

Yunan Büyükelçisi Kalergis te bir konuşma yaparak; ...Bakanın sözlerinden dolayı teşekkür ettiğini, bu törenin 6 Eylüldeki üzücü olaylar nedeniyle ciddi bir sarsıntıya uğrayan ilişkilerin yeniden kurulması için mutlu bir başlangıç olacağını, yapılan maddi zararların tamamen ve hızla onarılması hakkındaki istemlerine Türkiye hükümetinin aynı hızda anlayış göstereceği görüşünde olduklarını..., iki ulusun hür dünyanın savunmasına yönelik işbirliğine iki hükümetin de büyük önem verdiğini belirtti.

Büyükelçiden sonra Vali Hadımlı; bu binada sağlık, esenlik ve huzurla oturmalarını dileyerek binanın anahtarını Başkonsolos Zafiriou'ya verdi. Zafiriou da içten teşekkürleriyle binayı teslim aldı. Törenlerden sonra NATO Komutanı, Çavuşoğlu ve Yunan Büyükelçisi onuruna NATO Subay Kulübünde saat 12:30'da öğle yemeği verdi

(EK-24)²⁰⁵. Aynı günün akşamında ise; olaylar sırasında, NATO karargahında görevli Yunan subayların üniformalarına karşı gösterilen saygısızlığın manevi olarak tamiri için Orduevinde bir toplantı düzenlendi²⁰⁶.

Bu törene ve ayrıntılarına tezimizde geniş bir yer ayırmamız belki yadırganabilir, ancak; Cumhuriyet'in Başbakanı'nın benimsediği; alttan alma, eğilme, hatta kur yapma gibi tavırların kesintisiz sürdürülüp, Yunanistan'a hoş görünmek uğruna bir bakanla bayrak çekme törenine katılmanın, uluslararası ilişkilerde istenilmeyen bir pencere açtığını, bu törende yapılan konuşmaların Türk Ulusunu da küçük düşürmüş olduğunu, düşünmekteyiz ki, Bu tavır, dördüncü Menderes Hükümeti'nin programı ile ilgili güven oylaması görüşmelerinde de muhalefet partileri tarafından bir çok açıdan şiddetle eleştirilmiştir²⁰⁷.

Görüldüğü üzere; DP hükümeti olaylardan hemen sonra, oluşan maddi ve manevi zararların giderilmesine yönelik girişimlere hemen başlamış, ilk planda devlet yönetimine, toplumsal yaşamda dirlik ve düzenin sağlanmasına, olaydan zarar görenlerin acil ihtiyaçlarının giderilmesine dair önlemleri devreye sokmuştur. Hükümet, Yunanistan'la bozulan ilişkilerinin hızla düzeltilmesine ilişkin hamlelere de çok kısa süre içerisinde girişmiş, ancak; abartılı ve biraz da küçültücü söylem ve tavırlarıyla oldukça eleştiri toplamıştır.

B- SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞININ ALDIĞI ÖNLEMLER

1- Günlük Yaşama Yönelik Önlemler

Hükümetin 7 Eylül tarihinde kaldırıp tekrar yürürlüğe koyduğu sıkıyönetimin ilanından hemen sonra 8 Eylül gecesi çalışmalarına başlayan²⁰⁸ Sıkıyönetim Komutanlığı, durumun aciliyetine uygun şekilde alınan kararları-emirleri bildiriler halinde gazete ve diğer iletişim araçlarında yayınlayarak yurttaşları bilgilendirmiştir. Bu bölümde öncelikle günlük yaşama dair alınan önlemler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

---

²⁰⁵ **Vatan, Yeni Asır, Ulus, Hürriyet**, 25 Ekim 1955.

²⁰⁶ **Ulus**, 25 Ekim 1955.

²⁰⁷ **Cumhuriyet**, 17 Aralık 1955.

²⁰⁸ **Milliyet**, 8 Eylül 1955.

İstanbul'da Sıkıyönetim Komutanlığı 8 Eylül 1955'te yayınladığı ilk bildiriye toplantı yapma ve sokağa çıkma yasağı ile halkın yaşayışına dair yapılan düzenlemeleri duyurmuştur. Buna göre; açık havada veya bina içerisinde toplantı yapmanın; yapımevleri, fabrikalar veya benzeri işyerlerinde bir arada çalışmak için yapılan toplantılar, okullarda sınavlar, kayıt ve kabul dolayısıyla yapılan toplantılar ile ibadet yerlerindeki olağan ibadet dışı toplantılar dışında yasaklandığı, toplantıya izin verilen durumlarda o yerin iş konusu dışında propaganda, özendirme, kışkırtma ve gösteri ve benzeri olayların kuruluşun yöneticileri tarafından derhal en yakın karakola haber verileceği, bu gibi durumda olanların sıkıyönetim bölge nezaret yerlerine sevk edileceği,

sinema, tiyatro, lokanta, gazino ve benzeri eğlence yerlerinin şimdilik saat 23'te tamamen boşaltılmış ve kapatılmış olmaları kaydıyla, açık tutulabileceği, saat 23:00'dan sonra dışarıda emniyet görevlileri ve askeri birliklerden başka kimsenin bulunmayacağı, günlük dışarıda bulunma süresinin 05:00-23:00 saatleri arası olduğu, hava, deniz ve demiryolu araçlarının bu sınırlama dışında bulunduğu, günde birkaç vardiya ile işlerini yürüten ve bu nedenle çalışma zamanı 23:00'ü aşan kuruluşların sıkıyönetim komutanlığından belge almak yoluyla çalışmalarını sürdürebilecekleri, kışkırtıcı nitelikte afiş, pankart ve levhaların kaldırılacağı, sergilenmeyeceği, asılı bayrakların kaldırılacağı,

yakıp yıkılan kuruluşlara ait kalıntıların sahipleri tarafından toplanıp çöpün belediye ekiplerince temizleneceği, sıkıyönetim bölgesine giriş ve çıkış ile dış ülkelere gidiş ve gelişin serbest olduğu belirtilerek, halkın kendi içten duygularını kötüye kullanarak üzücü olaylara neden olan unsurların kışkırtmalarına kapılmamaları durumunda yukarıdaki kısıtlamaların sonraki emirle hafifletileceği vurgulanmıştır.

Sıkıyönetim Komutanlığı sağlıkla ilgili bir takım önlemler de almıştır. Bunlar, sokağa çıkma yasağının olduğu saatlerde meydana gelebilecek acil sağlık sorunlarından yaşamsal bir tehlike doğmamasına dair önlemlerdir. Komutanlık; sokağa çıkma yasağının devam ettiği saatlerde sivil halka ait sağlık olaylarına el atmak için, yurttaşların sokak devriyelerine veya telefonla karakollara başvurusu üzerine hastanın ulaşım araçlarıyla hastaneye sevki için valilik tarafından önlem alınacağı, askeri hasta taşıma araçlarının da gerektiğinde bu amaç için kullanılacağı, nöbetçi eczanelerin ise normal durumlarında olduğu gibi geceleri açık kalacağı bildirilmiştir²⁰⁹.

---

²⁰⁹ **Vatan, Milliyet**, 9 Eylül 1955.

Ankara Bölgesi Sıkıyönetim Komutanlığının yayınladığı bildiri: Sıkıyönetim Komutanlığının yayınladığı ayrıntılı duyurunun Ankara bölgesi için de geçerli olduğu, sinemalarda akşam matinelere 20:30'a alındığı, en geç 22:30'da sinemaların kapatılıp yurttaşların en geç 23:00'da evlerinde olacakları, son otobüs seferlerinin 22:30'da yapılacağı bildirilmiştir. Ayrıca, hafta sonu spor karşılaşması yapıp yapılmayacağı hakkında yetkililerce bilgi verilmemiş, CHP Ankara İl Başkanlığı ise partinin kuruluş yıldönümü için 9 Eylül günü saat 10:00'da yapılacak törenin iptal edildiğini duyurmuştur²¹⁰.

İzmir Sıkıyönetim Bölge Komutanlığı; 8 Eylül'de 20:00-05:30 olarak belirlediği sokağa çıkışın yasak olduğu saatleri 23:00-04:30 saatleri olarak belirlemiş, İzmir Fuarı'nda pavyonlar 22:30'da kapatılmış, Alsancak'taki Rum evlerinin etrafı, NATO karargahı çevresi ve diğer önemli bölgeler askeri kordon altına alınmış, daha önce 20:30 olarak bildirilen, bir yere yolcu götüren araçların boş olarak evine veya garajına dönüş saati değiştirilerek, saat 24:00'te boş olarak girmiş olacağı kararlaştırılmıştır. İzmir'de her yıl düzenlenen 9 Eylül kurtuluş yıldönümü törenlerinin 1955 yılı Eylül'ünde yapılmayacağına dair bildiri yayınlayan Komutanlık; özel kurumlarla, çeşitli kuruluşlar ve kişilerin dahi kutlama amacıyla hiçbir topluluk hareketi göstermeyeceğini duyurmuştur²¹¹.

Sıkıyönetim Komutanlığı 10 Eylülde yayınladığı bir bildiri ile nikah törenleri, düğünler ve sünnet düğünlerine ilişkin bir açıklık getirmiştir. Buna göre; bu tür törenlerin normal zamanlardaki gibi yapılabileceği, ancak; bunlarında şimdilik eğlence yerlerinde olduğu gibi, saat 23:00'e kadar sona ermiş, tören yerinin boşaltılmış, kapıların kapatılmış ve toplantının devamı sırasında diğer genel yasaklara uyulmuş bulunmasının gerektiği karara bağlanmıştır²¹².

İzmir Sıkıyönetim Bölge Komutanı Korgeneral Cemal Gürsel; kapalı ve açık yerlerde yapılması yasaklanan düğün, nişan, sünnet düğünü, mevlüt ve dernek-kurum toplantılarına 12 Eylül 1955 tarihinden itibaren emniyetten izin alınmak kaydıyla izin verildiğini halka duyurmuştur²¹³.

Öte yandan; Halkın kaldırımların dışına çıkarak yol üzerinde yürüdüğü, bu nedenle askeri sevk araçlarının gidiş ve gelişini güçleştirdiği vurgulanan Sıkıyönetim Komutanlığının 12 Eylül günlü bildirisinde; askeri araçların seyrini zorlaştırmamak ve

²¹⁰ **Ulus**, 9 Eylül 1955.

²¹¹ **Demokrat İzmir**, 8,9 Eylül 1955.

²¹² **Akşam**, 11 Eylül 1955.

²¹³ **Yeni Asır**, 12 Eylül 1955.

kazalar neden olmamak için yurttaşların yaya kaldırımlarının dışına çıkmamaları emredilmiştir²¹⁴. İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı ise, askeri araçlara diğer araçların yol vereceğine dair bildirisinde; görevli olarak şehirde dolaşan askeri araçların korna çaldıkları zaman diğer araçların yol kenarına çekilerek bu araçlara yolu açık bırakacaklarını ve yolu kapayacak şekilde yollarda park yapmayacaklarını, Bornova asfaltının Mersinli'den itibaren Bornova'ya kadar olan bölümünün motorlu araçlardan başka araçlara kapalı olduğunu duyurmuştur²¹⁵.

Sıkıyönetim Komutanlığı, halkın yakın ilgi ve iyi niyetinden ötürü sokağa çıkma yasağı ile ilgili olarak 8 Eylül günü yayınladığı bildiriye bir esneklik yapmış ve yasağın saat 24:00'den sonra başlamasını kararlaştırmıştır. 14 Eylül 1955 tarihinde AA'na ve gazetelere geçilen bildiriye, halkın gösterdiği yakın ilgi iyi niyet dolayısıyla sıkıyönetimi gerektiren şartların her gün daha iyiye doğru geliştiği, yapılmış olan tahriplerin hızla onarılmakta olduğunu görüldüğü, tamirde gecikenlerin bir an önce normal piyasa faaliyetlerine geçmelerinin faydalı olacağı,

iş sahiplerinin randımanı arttırmak için 15 Eylül saat 12:00'den itibaren yürürlükte olmak üzere serbest zaman saatinin 04:00'ten 24:00'e kadar uzatıldığı, 8 Eylül 1955 tarihli bildiriye belirlenen 23:00 saatindeki sınırlama ve koşulların 04:00 ile 24:00 saatleri arası için geçerli olduğu ortaya konulmuştur²¹⁶.

İzmir'de saat 24:00'ten sonra trafikte seyreden araçların bulunduğu belirlenmesi üzerine Sıkıyönetim Bölge Komutanı Gürsel bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre; motorlu araçlarla 24:00'ten sonra bir saat daha hareket halinde bulunmasına izin verilmesinin kötüye kullanıldığı haber alındığı, bu nedenle konunun açıklanması gereğinin duyulduğu, söz konusu iznin sadece yurttaşları evlerine götürüp bırakan araçların kendi garajlarına dönmelerine olanak vermek için verildiği, saat 24:00'ten sonra bu araçlarla ancak gece yasağına tabi olmayan ve elinde belgesi bulunan kişilerle, gece gelen demiryolu yolcularının seyahat edebileceği, özel arabalar ile motorlu araçlara verilen bu hakkın ileri sürülerek 24:00'den sonra şehirde gezilemeyeceği, yalnızca özel araçları ile hastaya gitmekte olan doktorların durumlarını belgeledikleri takdirde serbest bırakılacağını belirtilmiştir²¹⁷.

---

²¹⁴ **Vatan**, 13 Eylül 1955.

²¹⁵ **Demokrat İzmir**, 13 Eylül 1955.

²¹⁶ **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1955.

²¹⁷ **Ege Ekspres**, 18 Eylül 1955.

Diğer yönden; olaylardan sonra meydana gelen ekmek sıkıntısını gidermek için askeri fırınların da ekmek çıkarması kararlaştırılmıştır. Belediyenin fırınlarının, bir ağız daha fazla ekmek çıkarmasına yönelik kararıyla da desteklenen bu uygulamayla, olağan zamandaki günlük ihtiyacın karşılanması sağlanmıştır²¹⁸.

Sıkıyönetim Komutanlığı sokağa çıkma yasağının olduğu saatlerde iş ve görevleri dolayısıyla dışarıda olma zorunluluğu bulunanlara verilen belgelerin değiştirilmesine gerek görerek 28 Eylül'de bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre; özel kuruluş ve kişilerin, iş ve görevlerinin yasak saatlerinde çalışmayı zorunlu kıldığını ve bunun normal yasal zorunluluklara uygun olduğunu yerel kaymakamlıklara onaylattırmaları koşuluyla bu belgeyi alabilmeleri öngörülmüştür. Zorunluluk olmadığı halde yalan beyanla bu belgeyi almak isteyenlerin, buna aracılık yapan ve kötüye kullananların hakkında yasal işlem yapılacağı belirtilerek; resmi devlet kurumlarının kaymakamlıklarca onaylama zorunluluğu getirilmiştir²¹⁹.

2- Basına Yönelik Önlemler

Sıkıyönetim Komutanlığı göreve başladıktan hemen sonra basına yönelik bir çok önlem almış, bazı haber ve yazılardan ötürü gazetelerin kapatılması yoluna gitmiştir. Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Nurettin Aknoz İstanbul'da, yayınlanan gazetelerin yazı işleri müdürlerini Harbiye'deki Sıkıyönetim Komutanlığı'na davet ederek 10 Eylül 1955 tarihinde bir basın toplantısı yapmıştır. Aknoz toplantıda, basının yayın ve yazılarında uyması gereken konuları aktararak, bazı yasaklayıcı olguları da sıralamıştır.

Sözlerine: “...*Toplantıya gelmeyenler olursa, gazetelerini kapatabilirim. Haberim oldu olmadı, anlamam kapatırım!*” diye başlayan Aknoz konuşmasının devamında:

- Büyük Millet Meclisi'ndeki görüşmelerin, halkı heyecanlandırarak nitelikteyse yazılmayacağı,
- Yokluk ve kıtlık haberlerinin yasaklandığı, örneğin: fırınların önünde ekmek almak için sıra bekleyenlerin resimlerinin yayınlanmayacağı,

---

²¹⁸ **Hürriyet**, 9 Eylül 1955.

²¹⁹ **Vatan**, 28 Eylül 1955.

- Hükümeti eleştirmenin yasak olduğu, böyle bir şey yapıldığı durumda gazetenin kapatılacağı,
- Sıkıyönetim konularıyla ilgili haber yayınlanmayacağı,
- NATO devletleri hakkında ve NATO devletlerinin kendi aralarındaki ilişkilerle ilgili siyasi haber ve makalenin yayınlanmayacağı, aksi halde yapan gazetenin kapatılacağı,
- 6/7 Eylül olaylarını komünistlerden başkasının yaptığı yolunda yazı yorumların yasaklandığı,
- “6/7 Eylül olaylarından zarar görenlerin istekleri” gibi yazıların yazılmayacağı,
- Hükümetin yaptıklarını etkileyecek türde yazı yazılmasının yasaklandığı,
- Heyecan uyandıracak haber yayınının yasaklandığı,
- Türklüğe hakaret, bayrak yırtma gibi haberlerin gazetelere giremeyeceği, aksi halde kapatılacağı,
- İkinci ve üçüncü baskının yapılamayacağı, aksi halde bu gazetenin toplatılacağı,
- Çıplak kadın resmi basmanın genel ahlakı bozmak ve ülkeyi çökertmek amacını taşımasından ötürü yasaklandığı, yapıldığı takdirde gazetenin kapatılacağı,
- Hükümetin alacağı kararlarla ilgili hayal ürünü yazı yazmanın yasak olduğu, örneğin: “*falanca vali değişecekmiş*” gibi haberlerin yazılmasının yasaklandığı, aksini yapan gazetenin kapatılacağı,

konularını belirterek, sözlerinin devamında;

- Basına sansür koymayacağını, yayıncılığın gazete yöneticilerinin önceliğine bıraktığını, doğru kullanılmadığı halde kendisine (Sıkıyönetim Komutanına) tanınan yetkileri kullanacağını,
- Aklına geleni yazmak gibi kötü bir alışkanlığı olan basının bunu yapmayacağını,

- Anadolu Ajansı ile Radyonun yayınladığı her şeyin alınabileceğini, buna izin verdiğini,

vurgulamış ve Aknoz konuşmasının sonunda;

“Bu başımıza gelenler doğrudan doğruya komünistlerin hazırladığı bir hadisedir. Yazularınızda bunu gözden uzak tutmayın. Ona göre aklınızı başınıza toplayın. İşimizi güçleştirmeyin!”²²⁰.

Bu toplantının ardından Korgeneral Aknoz basına bir bildiri yayınlamak yayınlarda gösterdiği duyarlılıktan duyduğu sevinci belirtmiştir. Bildiride: sıkıyönetimin ilanından beri basının gösterdiği ağır başlı yayınlardan dolayı teşekkür ettiğini, basının yayınlardaki bu ağırbaşlılık özelliği devam ettiği sürece sansür koymak, kapatmak gibi kısıtlamaları yapmayacağını,

gazetelerin normal zamanlarda olduğu gibi, bir defa çıkacağını, ikinci ve üçüncü ek baskı yapmanın ve duyuruların yasak olduğunu, basın tarafından belgelenmeyen; iştme, hayal etme ve hissetmeye dayanan yayınlara dokunduğu takdirde sorumlular hakkında yasal işlemin yapılacağını, basının sıkıyönetimin işlerini güçleştirmeye yol açacak davranış biçimine girişmemelerini ortaya koymuştur²²¹.

Sıkıyönetim Komutanlığı bu yasaklamaların ardından gazete ve dergileri sıkı bir takibe almış ve yasaklanan konulara uymayan bazı gazeteleri kapatmıştır.

Ulus gazetesi, 19 Eylül 1955 tarihli sayısında İsmet İnönü'nün “*Çetin Bir İmtihan*” başlıklı makalesini yayınlamak Sıkıyönetim Komutanlığının yasağına aykırı davrandığı için, süresiz olarak, aynı tarihli *Hürriyet* ve *Tercüman* gazeteleri ise bu yazıları alıntı yaparak yayınladıkları için 15'er gün süreyle kapatılmıştır. Sıkıyönetim Komutanlığının kararıyla söz konusu gazeteler bu süre içerisinde baskı ve yayın yapamayacaklardır²²².

19 Eylül 1955 tarihli *Her Gün* gazetesi, “*Amerika'nın Bir Tavsiyesi*” başlıklı yazıyı yayınladığı için 15 gün süreyle kapatılmıştır. Gazetelerin yayınlara durduran Sıkıyönetim bildirimlerinde Komutan Korgeneral Aknoz “*menettim*” kelimesini kullanarak, yasaklamadaki kişisel sert vurguyu ortaya koymuştur²²³.

²²⁰ Hıfzı Topuz, “6/7 Eylül Olayları ve Aknoz Paşa'nın Yasakları”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:81, (Şubat, 2000), s. 40-41.

²²¹ **Hürriyet**, 11 Eylül 1955.

²²² **Vatan**, 20 Eylül 1955.

²²³ **a.g.g.**, 20 Eylül 1955.

İstanbul dışında basılan gazetelerin yayınları da Sıkıyönetim Komutanlığının emirleri ile kapatılmıştır. İzmir’de yayınlanan *Sabah Postası* gazetesi 15 Eylül 1955 tarihinde İzmir Sıkıyönetim Komutanlığınca 3 gün süreyle kapatılmış, gazetenin başyazarı Orhan Rahmi Gökçe tutuklanmıştır²²⁴. Ankara’da çıkan *Medeniyet* gazetesi 20 Eylül günlü sayısında yayınlanan “*Batı Trakya Türkleri ve Acıklı durumları*” adlı makaleden dolayı süresiz²²⁵,

25 Ekim 1955 tarihli *Ulus* gazetesinde yayınlanan “*Türk Ordusu Ancak Vatanın Hizmetindedir*”, 26 Ekim günlü *Zafer* gazetesi de “*Şimdi de Orduyu Tahrik Ediyorlar*” başlıklı yazılarından dolayı süresiz olarak kapatılmıştır. Kapatılan gazetelerin sahiplerinin kapatma süresi içerisinde başka bir gazete, vs. gibi basım ve yayın işlerini yapmaları da Sıkıyönetim Komutanlığınca yasaklanmıştır²²⁶.

Öte yandan *İstanbul Ekspres* gazetesinin yayını da 7 Aralık 1955 tarihinde 15 gün süreyle durdurulmuştur²²⁷. *Dünya* gazetesi 8 Aralık günü, “*DP Grubundaki Huzursuzluk Arttı*” ve *Vatan* gazetesi ise “*Bu Böyle Gitmez*” başlıklı yazıları kışkırtıcı nitelikte bulunduğu için Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 15’er gün süreyle kapatılmıştır²²⁸.

Sıkıyönetim Komutanlığı gazete kapatma işlemlerinin yanında gazetelerin politikalarına dair her gün gazetelerin yöneticilerine yasak bildirimleri gönderiyordu. Bunlardan bazılarını örnek verecek olursak;

- Kıbrıs’taki terör olaylarıyla ilgili haber ve resim basmanın yasak olduğu,
  - Bazı gazete haberlerinden alıntı yapılmaması,
  - 6/7 Eylül gecesi şehirde çekilen fotoğrafların negatif ve pozitif kopyalarının Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilmesi,
- olarak sıralayabiliriz²²⁹.

²²⁴ **Demokrat İzmir**, 16 Eylül 1955.

²²⁵ **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1955.

²²⁶ **Akşam**, 28 Ekim 1955.

²²⁷ **Ulus**, 8 Aralık 1955.

²²⁸ **Milliyet**, 9 Aralık 1955.

²²⁹ Hıfzı Topuz, **a.g.m.**, s. 41.

Diğer taraftan; Sıkıyönetim Komutanlığı bazı gazetelerde çıkan haberlerle ilgili yalanlama bildirisini yayınlama gereği duymuştur.

Sıkıyönetim Komutanlığının 11 Eylül 1955 günlü bildirisinde; Yabancı ülkelerin bazı gazetelerinde, İstanbul'da meydana gelen olaylar sırasında bir kısım yabancı konsolosluklara ve bunların personeline karşı saldırıların meydana geldiğine ilişkin yanlış haberlerin tamamen asılsız olduğu, böyle bir saldırının meydana gelmediği belirtilmiştir²³⁰.

14 Eylül tarihindeki bildiriye ise; bazı İstanbul gazetelerinde yer alan, İzmir'deki NATO karargahında görevli olanların çocuklarını özel olarak okutan öğretmenlerin dışarı ile bağlantı kurmalarının engellendiğine ilişkin haberlerin doğru olmadığı, yine bu konuda gazetelere şikayet dilekçesi gönderen okuyucunun söylediklerinin gerçek bulunmadığı, ortaya konulmuştur²³¹.

Öte yandan; TBMM'nde 21 Aralık'ta yapılan görüşmelerde Sıkıyönetim Komutanı Aknoz'un Anayasaya ve Sıkıyönetim Kanunu'na yakını şekilde gazeteleri (*Sabah Postası, Ulus, Tercüman, Hürriyet*) kapattığına ilişkin Hürriyet Partisi Manisa Milletvekili Muammer Alakant tarafından soru önergesi verilmiş, konu şiddetli tartışmalara yol açmış, ancak, önerge reddedilmiştir²³².

Görüldüğü üzere; Sıkıyönetim Komutanlığı, daha doğrusu onun Komutanı olan Korgeneral Nurettin Aknoz, görev süresi içerisinde basın üzerinde çok sıkı ve boğucu bir kuşak oluşturmuş; basın özgürlüğüne aykırı olan, olağanüstü durumu çok aşan (politik) uygulamalarıyla basın mensuplarını bunaltmıştır. Bu anlayış içerisinde, gazetelerin halka haber verme görevini sağlıklı şekilde yürüttüklerinden söz edilemeyeceğini değerlendirmekteyiz.

3- Diğer Önlemler

İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetimin ilanı ile birlikte olayları çıkarıcılar ile katılan ve yağma eylemlerini yapan kişilerin yakalanması için arama ve yakalama işlemlerine başlanılmıştır. Olayların ardından sıkıyönetim kolluk güçlerince yakalanan ve tahripçi-yağmacı oldukları öne sürülen 2057 kişinin Selimiye Kışlası'na sevkleri yapılarak,

---

²³⁰ **Ulus**, 11 Eylül 1955.

²³¹ **Vatan**, 15 Eylül 1955.

²³² **Ulus**, 22 Aralık 1955.

yüzü aşkın yağmacı da nezarete altına alınmıştır. Bu kişilerin soruşturmalarına hemen başlanılarak, yapılan ihbarlar ile ele geçirilenler de durumlarının aydınlatılması için gözetimde bulundurulmuştur²³³.

6/7 Eylül olaylarının çıkışında çalışmaları ile uygun bir zemin hazırlayan ve yöneticileri konuşmalarında kamuoyuna kışkırtıcı mesajlar veren Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Eminönü 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 7 Eylül 1955 tarihli kararıyla kapatılmıştır. KTC'nin TMTF binasındaki genel merkezi mühürlenmiş ve eşyalarına el konulmuştur²³⁴. KTC'nin Genel Başkanı Hikmet Bil ile yönetim kuru üyeleri Orhan Birgit ve Hüsametdin Canöztürk te 97 üye ile birlikte gözaltına alınıp haklarında soruşturmaya başlanılmıştır²³⁵.

KTC'nin İzmir, Karşıyaka ve Urla Şubeleri de İzmir Sıkıyönetim Komutanlığının emri ile 8 Eylül günü gece yarısı kapatılmış, Derneğin İzmir Başkanı Avukat Fikret Florat gözaltına alınarak, yazıhanesi mühürlenip evraklarına el konulmuştur²³⁶. Florat 9 Eylül günü tutuklanıp cezaevine gönderilmiştir²³⁷.

İstanbul, İzmir ve Ankara'da, 10 Eylül 1955 sabahından itibaren göreve başlayan Sıkıyönetim Mahkemeleri kurulmuştur. İstanbul'da 3, İzmir'de 2 ve Ankara'da 1 mahkeme oluşturulmuş, her mahkemede 3 mülki, 3 Askeri hakim üye ile bir başkanın görev yapması kararlaştırılmıştır. Başkanı Albay rütbesinde askeri hakim olan mahkemeler sıkıyönetimin ilanından itibaren suç işleyenlerin davalarını devralarak görmeye başlamıştır²³⁸.

6/7 Eylül olaylarından sonra, olayların sorumlusu olarak gösterilen komünistlerden olduğu gerekçesiyle 45 tane *fişli* aydın tutuklanmıştır. Aralarında *Aziz Nesin, Kemal Tahir, Aslan Kaynaradağ, Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci ve Hulusi Dosdoğru* gibi yazarların da bulunduğu bu kişiler²³⁹ 6/7 Eylül Olaylarını Tahrik ve Teşvik suçundan yargılandılar, ancak; çoğu suçlamalardan beraat etmiştir²⁴⁰.

İzmir'de olaylardan önce halkı kışkırtıcı ve özendirici yayın yaptıkları öne sürülen *Gece Postası* gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Nuri Erdal ve Sahibi Abbas Akbaş tutuklanmıştır. Olaylar sırasında elebaşılık yaptıkları belirlenen 163 kişi de yakalanarak

²³³ **Hürriyet**, 8 Eylül 1955, **Vatan**, 9 Eylül 1955.

²³⁴ **Vatan**, 9 Eylül 1955.

²³⁵ **Akşam**, 9 Eylül 1955.

²³⁶ **Demokrat İzmir**, 9 Eylül 1955.

²³⁷ **a.g.g.**, 10 Eylül 1955.

²³⁸ **Ulus**, 9 Eylül 1955.

²³⁹ **İstanbul Ekspres**, 9 Eylül 1955.

²⁴⁰ M. Hulusi Dosdoğru, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam yay., İstanbul, 1993, s. 35,86.

gözaltına alınmıştır²⁴¹. İzmir’de olaylara karıştıkları ve suç işledikleri belirlenen toplam 49 kişi tutuklanmış ve soruşturmaları sonuçlanan kişilerin Sıkıyönetim Mahkemelerine sevk edilmelerine devam edilmiştir²⁴².

Öte yandan; Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından, tahrip edilmiş kuruluş ve işyerleri askeri koruma altına alınarak eşyaların tekrar yağmalanmasının önüne geçilmiş, sahipleri tarafından olay yerinden toplanıp, hasarlı malzemenin temizlenmesi sağlanmıştır. Kolluk güçleri, yağmacıların ev ve işyerlerinde devamlı olarak arama yapmışlar²⁴³, bu sıkı arama ve taramadan ötürü, olay gecesini mal çalan bazı kişiler bu eşyaları başkalarının evlerine ve boş arsalarla bırakmaya başlamışlardır²⁴⁴.

Sıkıyönetim Komutanlığı, halkta huzursuzluk ve kargaşa yaratabilecek bazı haberlerin yayılmaya çalışıldığını haber alması üzerine buna dair bir bildiriye 13 Eylülde yayınlamıştır. Bildiride Aknoz; bazı kötü niyetli kişilerin kulaktan kulağa kışkırtıcı haberler yaydığı haberlerini duyduğunu, komşumuz ve bağlaştığımız Yunanistan’ın bazı bölgelerindeki Türklere eziyet yapıldığına yönelik haberler yayılarak halkın huzurunun bozulmak istenildiğini belirterek, bu gibi haberlerin dikkate alınmamasını, inanılmamasını ve bu haberleri çıkaran kişilerin en yakın polis karakoluna bildirilmesini istemiştir²⁴⁵.

Yurttaşların, görevli askerlerin uyarılarına sevgi ve özen ile uyduğunu gözlemleyen Sıkıyönetim Komutanı Aknoz, bir başka bildiriye kendilerine teşekkür etmiş, askerler kesin emir almış oldukları için, halkın sevgi ve özen ile emirlere uymaya devam ettikçe hiçbir üzücü olayın doğmayacağına inandığını, durumun bu çok iyi uygun şartlar altında devam ettirilmesini istediğini vurgulamıştır²⁴⁶.

Sıkıyönetim Komutanlığının aldığı önlemler ile günlük yaşam düzene girmiş, halkın güvenliği ve olayların tekrar çıkmaması sağlanmış, suçluların hızla yakalanıp, yağmalanan malların bulunması ve sahiplerine iadesi kolaylaşmıştır. Ancak, bazı keyfi ve sert uygulamalar yurttaşların tepkisini çekmiştir.

---

²⁴¹ **Yeni Asır**, 8 Eylül 1955.

²⁴² **Ulus**, 11 Eylül 1955.

²⁴³ **Hürriyet**, 10 Eylül 1955.

²⁴⁴ **a.g.g.**, 12 Eylül 1955.

²⁴⁵ **Vatan**, 14 Eylül 1955.

²⁴⁶ **a.g.g.**, 9 Eylül 1955.

Diğer taraftan; Korgeneral Aknoz; 11 Eylül 1955 tarihinde 3. Ordu Müfettişliğinden İstanbul 1. Ordu Müfettişliğine atanmıştır²⁴⁷. İleriki tarihlerde ise Orgeneral rütbesine yükseltilmiştir.

C- ZARARLARIN BELİRLENMESİ VE YARDIM KAMPANYALARININ AÇILMASI

Olaylardan sonra yurttaşların uğradığı zararların belirlenerek giderilmesi, tahrip edilen binaların onarılması, borçlu olan kişilerin borçlarının ertelenmesi veya çeşitli kolaylıklar sağlanması yönünde Hükümet hemen çalışmalara başlamış, buna yönelik olarak 9 Eylül'de bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride; ...zararların giderilmesi için en kesin önlemlerin alındığı, zararların karşılanmasında elden gelen her özverinin gösterilmesinde duraksama gösterilmeyeceği vurgulanarak yurttaşların yeni bir çaba ve hareketle işe başlamaları, hükümetin işlerinde başarılı olmaları için de gereken yardıma hazır olduğu ortaya konulmuştur²⁴⁸.

Olaylardan zarar görenler öncelikle istedikleri konuları sıralayarak hükümetten bir an önce ele alınmalarını istemişlerdir. Bunlar:

- Gelir vergisi ikinci taksidinin ertelenmesi,
- Vadesi gelen borçların protesto edilmemesi,
- Zarar görenlere olağan dışı krediler sağlanması,
- Zarar miktarının hemen tespiti,
- İnşaat malzemelerinin kar sınırlarına tabi tutulmaması
- Cam ithalinin sağlanması,
- Zararın tazmin edilmesidir²⁴⁹.

Zararların tazmin edilmesi için Maliye Bakanı bankalara bir bildiri göndererek; olaylardan zarar görenlerin bankalara olan borçlarını ödememeleri durumunda protesto işleminin yapılmamasını, borca yenileme uygulamasının getirilmesini, kredi kolaylıklarının sağlanması öngörülmüştür. Diğer taraftan İstanbul Ticaret Odası zararlar

²⁴⁷ **Hürriyet**, 12 Eylül 1955.

²⁴⁸ **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1955.

²⁴⁹ **Akşam**, 10 Eylül 1955.

konusunda bir rapor hazırlamaya, Defterdarlık ta bu konuda incelemelere başlamış, zarar görenlere yardım edilmesi için Cumhurbaşkanı veya Başbakanın başkanlığında bir komite kurulması kararlaştırılmıştır²⁵⁰.

Olayların sonunda yapılan bir araştırmaya göre *1 Havra, 8 Ayazma, 2 Manastır ve 3884'ü Rumlara ait olmak üzere 8538 taşınmaz mal* harap ve yağma edilerek yakılıp yıkıldı²⁵¹. Yunan kaynaklarına göre 6/7 Eylül 1955 gecesi İstanbul'da zarar gören Rum ve Yunan mallarının dökümü ise *4340 atölye ve mağaza, 2000 konut, 110 lokanta, 33 kilise, 27 eczane, 21 fabrika, 12 otel, 11 klinik ve dispanser, 5 dernek binası, 3 gazete matbaası, 2 mezarlıktır*²⁵².

Mahkeme zabıtlarına göre ise; *4214 ev, 1004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul* ile, aralarında fabrika, otel, vb. yerlerin bulunduğu *5317 mekan* saldırıya uğramıştır. *Hasarın yekünü 150 milyon TL'yi* bulmaktadır; bu rakam o dönemin 54 milyon Amerikan Dolarına eşdeğerdir²⁵³.

İzmir'deki olayların sonucunda; *14 ev, 6 dükkân, 1 pansiyon, Yunan Fuar Pavyonu, Yunan Konsolosluğu, Katolik kilisesi ve İngiliz Kültür Heyeti* tahrip edilip yıkılmıştır²⁵⁴.

Olaylardan zarar görenlere yardım konusuna Menderes öncülük yapmış; öncelikle Başbakanlık tarafından 50.000 lira, bizzat Başbakan Menderes tarafından da 5000 lira yardımda bulunulmuştur²⁵⁵. Başbakanlık zararların hızla belirlenmesi için ilgili kurum ve kuruluşlara emir vermiştir.

6/7 Eylül olaylarında zarar gören yurttaşların zararlarını karşılamak için Cumhurbaşkanının koruması ve Başbakanın Fahri Başkanlığında, İstanbul ve İzmir'de *Zarar Görenlere Yardım Komitesi* kurulmuştur. Bu komite; Kızılay Genel Merkezi Başkan Yardımcısı ve Afyon Milletvekili Rıza Çerçel, TOBB Başkanı ve Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk, Yapı Kredi Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Kazım

---

²⁵⁰ a.g.g., 9 Eylül 1955.

²⁵¹ Özker Yaşın, **Nezhat ve Ben**, Yeşilada yay., İstanbul, 1997, s. 823-836.

²⁵² Orhan Türker, "6/7 Eylül Olaylarının İstanbul Rum Basınındaki Yankıları", **Tarih ve Toplum**, XXX/177 (Eylül, 1998), s. 13.

²⁵³ Dilek Güven, "Türk Milliyetçiliği ve Homojenleştirme Politikası, 6-7 Eylül Olayları ve Failleri", **Toplumsal Tarih**, Sayı: 141, (Eylül, 2005), s. 41.

²⁵⁴ **Hürriyet**, 8 Eylül 1955.

²⁵⁵ **Yeni Asır**, 11 Eylül 1955.

Taşkent ve İstanbul Ticaret Odası Başkanı Sait İbrahim Esi'den oluşmuş, Komite 10 Eylül 1955 tarihinde ilk toplantısını yaparak çalışmaya başlamıştır²⁵⁶.

Yardım Komitesine ilk olarak İş Bankası'ndan 200 bin, Yapı Kredi Bankasından 100 bin, İstanbul Ticaret Odası'ndan 200 bin, Sanayi Odasından 100 bin ve Kızılay Genel Merkezi iki seferde 200 bin lira bağışta bulunmuştur²⁵⁷.

13 Eylül 1955 tarihinde, İstanbul'da meydana gelen zararları saptamak ve yapılacak yardımları toplamak üzere bir yerel kurul oluşturulmuştur. Komitede; Vehbi Koç, İzzet Akosman, Refik Bezmen, Hilmi Gürkan, İbrahim Dilber, Afif Tektaş, Osman Germen... gibi sanayici ve işadamları yer aldı. Yapılacak her türlü yardımın İstanbul'da bulunan *6/7 Eylül Hadiselerinde Zarar Görenlere Yardım Komitesi* adına gönderilmesi için çağrı yapıldı²⁵⁸.

14 Eylül günü bir toplantı yapan yardım komitesi; öncelikle olaylardan duyulan üzüntüyü ortaya koyarak, zararın giderilmesi ve dışarıdan gelecek kötü etkilerin yok edilmesi için neler gerektiği üzerinde durmuştur. Toplantıda iki iç komitenin kurulması kararlaştırılmıştır. Bunlar;

- *Zararları Tespit Komitesi*: Bu komite, zararların miktarını ve derecesini belirlemek için bildirimler hazırlayacak,

- *Yardım Toplama Komitesi*: Zarara uğrayanlara özgülenmek üzere her türlü yardım toplama olanaklarını araştıracaktır. Komisyon ardından, 20 Eylülde İstanbul'da büyük bir yardım kampanyası başlatmaya karar vermiştir²⁵⁹.

Bu arada; Başbakan Menderes yardım çalışmaları ile ilgili Yardım Komitesinden bilgi alıp, kurulun bünyesinde bulunduğu İstanbul Ticaret Odasında bir konuşma yapmış; ...manevi zararların giderilmesi için bütün yurttaşların bir araya gelerek çalışacağını, ulusal bir dayanışma göstermek gerektiğini, böylelikle büyük bir güvenlik sağlamış olacağımızı, şefkat elimizi uzatıp onlara kardeşçe yaşamak istediğimizi anlatmak zorunda olduğumuzu, mabedlerin ve okulların hızla onarılacağını, bütün mağazaların kısa zamanda açılacağını belirtmiştir. Ticaret Odası yaptığı olağanüstü toplantıda 200 bin lira yardım

---

²⁵⁶ **Vatan**, 11 Eylül 1955.

²⁵⁷ **Milliyet**, 15 Eylül 1955.

²⁵⁸ **Hürriyet**, 14 Eylül 1955.

²⁵⁹ **Milliyet**, 15 Eylül 1955.

yapılmasını kabul ederek, zarar görenlere yapılan yardım için Vergi Kanunu'na ek madde eklenmesini teklif etmiştir²⁶⁰.

6/7 Eylül olaylarında zarar gören yabancı uyrukluların zararlarının giderilmesi için Dışişleri Bakanlığı 14 Eylül 1955 tarihinde bir bildiri yayınlamış; yabancı uyruklu kurum ve kişilerin uğradıkları zararın nitelik ve kapsamını konsoloslukları aracılığıyla bildirmeleri istenilmiştir²⁶¹.

Türkiye genelinde büyük yardım kampanyası 20 Eylül'de başlatılmıştır. Tüm yurttaşların kampanyaya katılması istenilmiş; kampanyanın, yardım toplanması, zararların belirlenmesi ve esnaf ve küçük tüccardan başlayarak zararların giderilmesi şeklinde gerçekleştirileceği kararlaştırılmıştır. Buna göre; olaylarda zarar görenlere yardım etmek isteyen iş adamlarını, öncelikle ticaret ve sanayi odaları meclislerinin vermiş olduğu kararlara uygun olarak oluşturulan heyetler ziyaret edecek, kendi üyelerinden yardımı bu şekilde alacaklar, yurttaşlar ise Kızılay Şubelerine veya gerekirse bankaların yardım komitesi hesaplarına para yatırabileceklerdir²⁶².

Öte yandan; 6/7 Eylül'de zarar görenlere yardım amacıyla komiteye yapılan bağışlardan vergi alınmaması için Maliye Bakanlığı bir çalışma yaparak, konu ile ilgili açıklamayı Bakan Hasan Polatkan yapmıştır. Mevzuatta yapılacak değişikliklerle; herhangi bir sınıra tabi tutulmadan, bu olaylara özgü olmak üzere yardımların vergi dışı bırakılması öngörülmüştür. Ayrıca; olaylardan zarar görenlerin zararlarının belirlenmesi amacıyla Defterdarlık tarafından bildirim formları dağıtılmış, 15 Ekim 1955 tarihine kadar bildirimde bulunmayanlar ve yalan beyanda bulunanlar hakkında cezai işlem yapılacağı belirtilmiştir²⁶³.

Zararların belirlenmesi çalışmalarına ilgili komite tarafından 26 Eylül günü başlanılmış. Yardım istemlerinin 15 Ekim 1955 tarihine kadar yazılı olarak yapılması; yazılı bildirim de defterdarlık tarafından dağıtılan belgelerle yerine getirilmesi istenilmiştir. Başvurulara; uğranılan zarar miktarının cins ve değerlerini gösteren listelerin eklenmesi, belgede vergi dairesi ile hesap numaralarının da gösterilmesi, 15 Ekim'e kadar başvurusunu yapmayanların yardımdan yararlanamayacağı halka bildirilmiştir²⁶⁴.

---

²⁶⁰ **Vatan**, 17 Eylül 1955.

²⁶¹ **Milliyet**, 15 Eylül 1955.

²⁶² **Akşam**, 20 Eylül 1955.

²⁶³ **Vatan**, 27 Eylül 1955.

²⁶⁴ **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1955.

Yardım yapanların isimleri hemen hemen tüm gazetelerce belli aralıklarda duyurulmuştur. Bazı önemli kişilerden; *Celal Bayar* 1500, *Refik Koraltan* 1000, Habip Edip Törehan 5000, Erzurum Müftüsü Sadık Solakbay 100 lira, ... bağışta bulunmuştur²⁶⁵.

Bağışlarla ilgili tutulan defterdeki bilgilere göre; 31 Aralık 1957 tarihindeki toplam bağış miktarı 8,7 milyon lirayı bulmuştur²⁶⁶. Yardım Komisyonu'nun çalışmaları sonucunda; *4.433 yurttaş toplam 69.578.744 lira zarar gördüğünü bildirmiştir. Komite 16 Ekim 1955 tarihine kadar toplam 615 yurttaşa 413.125 lira ödemiştir.* Kızılay Patrikhane tarafından olaydan zarar gördükleri belirlenen 1.064 kişiye 96.240 lira dağıtmıştır²⁶⁷. Yine yardım komitesi başkanlığının belgelerinden anlaşıldığına göre; 1957 yılı sonu itibariyle, yalnızca İstanbul'da 3.247 gerçek ve tüzel kişiye toplam 6.533.856 lira tutarında yardım yapılmıştır²⁶⁸.

Olaylarda zarar gören okul sayısını açıklayan Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı; 32 si Rumlara ait olmak üzere toplam 40 okulun hasar gördüğünü ortaya koymuş, bu okulların tamiri için gerekli 110.000 liranın bakanlık bütçesinden karşılanacağını söylemiştir²⁶⁹. Yardım komisyonu ayrıca okullar için 203.760 lira, Kızılay Genel Merkezi 10 ve 15 Eylül'de 200'er bin lira vermiştir²⁷⁰.

İstanbul'un yanı sıra İzmir'de de benzer çalışmalar yürütülmüştür. 6 Eylül Olaylarında Zarar Görenlere Yardım Komitesi oluşturulmuş, kurul; Selahattin Sanver'in başkanlığında, Enver Kösemen, Mehmet Karaoğlu, Bedri Bıkmaz, Osman Kibar... gibi kişilerden kurulmuş, Komite makbuz ve ibraname karşılığı, 24 kişi veya kuruma 75.080 ile 150 lira arasında değişen yardım (tazminat) yapmış, toplam 418.527 lira ödemede bulunmuştur. Yunanistan Başkonsolosluğu'ndaki zarar dolayısıyla 70.000 lira, İzmir Fuarındaki pavyon için de müteahhit Niyazi Mesta'ya 20.000 lira ödenmiştir. Makbuzlardaki ad ve soyadlara bakıldığında, 15 kişiden 5'i gayrimüslim değildir. Eldeki listeye göre İzmir'de olaylardan zarar gördüğü gerekçesiyle, %21 müslüman vatandaş yardım almıştır²⁷¹.

---

²⁶⁵ **Milliyet**, 20 Eylül 1955.

²⁶⁶ **Vatan**, 22 Ekim 1955, Uygur Kocabaşoğlu, "Hasar Tespit Çalışmaları Üzerine Birkaç Ayrıntı", **Toplumsal Tarih**, Sayı:81, (Eylül, 2000), s. 46.

²⁶⁷ **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955, **Vatan**, 22 Ekim 1955.

²⁶⁸ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.m.**, s. 49.

²⁶⁹ **Yeni Asır**, 21 Eylül 1955.

²⁷⁰ **Hürriyet**, 11 Eylül 1955, 16 Eylül 1955, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955.

²⁷¹ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.m.** s. 49.

Maliye Bakanı Polatkan yapılan yardımlarla ilgili olarak kamuoyunu bilgilendirdiği konuşmasında; 7 Eylül 1955 ile 23 Kasım 1955 tarihleri arasında 2.736 kişi ve 3 kuruluşun zararlarının karşılandığı belirtmiştir²⁷².

DP Hükümeti *komünist tertibi* olarak nitelendirdiği olayların ardından mağdurların zararlarını tazmin etmeyi yüklenmeye söz vermiştir.Cumhurbaşkanı Bayar 1 Kasım 1955 tarihli Meclis oturumunu açış konuşmasında; “...bir daha tekrarına olanak bulunmayan bu üzücü olayın insani duygularla haşır neşir olan soylu ulusumuzu kalpten yaraladığını, uğranılan maddi ve manevi zararların giderilmesi konusunda gözüken ulusal dayanışma ve duyarlılığın, duyulan derin üzüntü ve kızgınlığın delili olduğunu...” belirterek²⁷³ zarar görenlere tazminat ödenmesine sıcak baktığını ortaya koymuştur.

Uğranılan zarar karşısında çeşitli şekillerde üzüntülerini bildiren Türk Hükümetinden bir ay içerisinde 4433 Rum, 69.578.744.TL. tazminat talep etmişti.Bir süre sonra, bu miktarın, zararın ancak küçük bir bölümünü karşıladığını söyleyen Rum vatandaşların şikayeti üzerine, Patrikhane 12 Milyon TL. daha istemişti. Ancak;Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kiliseler ve diğer kurumların restorasyonu için ödediği para sadece 4 Milyon TL. olmuştu. Oysa Kasım 1955'te İstanbul'u ziyaret eden, Kiliseler Dünya Konseyi tarafından finanse edilen bağımsız bir kurumun yaptığı araştırmaya göre; Rum Ortodoks kiliselerinin ihtiyacı olan miktar 442 Milyon 500 Bin TL .idi²⁷⁴. Bu rakamın ne kadar abartılı olduğu ortadadır.

6 Eylül olaylarında Zarar Görenlere Yardım Komitesi'nin çalışmaları *10 Temmuz 1956 tarih ve 4/7474 sayılı İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) Kararnamesi* ile sona erdirilmiştir.Bu tarihten sonraki başvuruların İstanbul Galata'daki Maliye Baş Müfettişliği'ne yapılması gerektiği ilgililere bildirilmiştir²⁷⁵.

Yardım Komitelerinin çalışmaları ile karşılanamayan zararların giderilmesi için TBMM'nde 28 Şubat 1956 tarihinde yapılan oturumlarda, 6684 Sayılı, *6-7 Eylül Olaylarından Zarar Görenlere Yapılacak Yardımların Yıllık Beyanname ile Bildirilecek Gelirlerden Düşülmesine ve Bu Yardımların Veraset ve İntikal Vergisinden, Resmi ve Harçlardan Muaf Tutulmasına Ait Kanun* oy çokluğuyla kabul edilmiştir²⁷⁶.

²⁷² **Hürriyet**, 24 Kasım 1955.

²⁷³ **Milliyet**, 2 Kasım 1955

²⁷⁴ Arzu Kılıçdere, “İzmir’de 6/7 Eylül olayları”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 74, (Şubat , 2000), s.40.

²⁷⁵ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.m.**, s.48.

²⁷⁶ **Ulus** 29 Şubat 1956, Mustafa Albayrak **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix yay., Ankara, 2004, s. 437-438.

Bu Yasa, Hükümete olaylarda zarar görenlere 60 Milyon liraya kadar harcama yetkisi ve zarar görenlere yapılan yardımların, gelir ve kurumlar vergisinden ayrı tutulması olanağı vermiştir. Hükümet yıllar içinde bu miktarın 27 Milyon TL.sini kullanmıştır.

Hükümetin ve özverili halkımızın bütün iyi niyet ve yardımlarına rağmen, yapılan yardımlar uğranılan zararın büyüklüğü karşısında yetersiz kalmış; zarar gören malların çoğunun ithal malzeme olması da zararın parasal hacminin fazla miktara çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca; Yunan Hükümeti bu durumu yıllarca aleyhimize kullanarak tazminat istemlerini, ilişkilerimizin düzelmesinde şart olarak öne sürmüştür.

D- OLAYLARIN ETKİLERİ VE SONUÇLARI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

6/7 Eylül olayları, Kıbrıs sorununun gelişim ve geleceğini, Türk-Amerikan ve Türk-İngiliz ilişkilerini derinden etkilemiş; ülkedeki kamuoyu davranışları, politik yaşam ve Hükümet üyelerinin siyasi ve yaşamsal geleceklerine dair önemli sonuçlar doğurmuştur.

Bu bölümde, önemli gördüğümüz olgulara değinip okuyucunun dağarında konu ile ilgili bir kavram oluşturmaya çalışacağız.

Bir süredir İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında devam eden Londra Konferansı, olayların ertesi günü olan 7 Eylül 1955'te taraflar hiçbir anlaşmaya varamadan dağılmıştır. Olaylardan sonra Dışişleri Bakanı Zorlu'nun;"İki yanlı üzüliyorum; memleketin gözbebeği güzel İstanbul'un böyle bir rezalete sahne olmasına bir yandan; bu olaylar yarın ajans ve gazetelerle bütün dünyaya ve İngiltere'ye duyurulduktan sonra, müzakerelerle elde edebildiğimiz başarıyı korumanın güçleşeceğine bir yandan!..." dediğini Mükerrer Sarol anılarında aktarmıştır²⁷⁷. Zorlu başkanlığındaki Kıbrıs Kurulu 8 Eylül günü akşamı Londra'dan, herhangi bir sonuç almadan hayli üzgün şekilde yurda dönmüştür²⁷⁸.

6/7 Eylül olaylarından sonra toplanan Yunan Bakanlar Kurulu; İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylar ile ilgili iki protesto notası hazırlayarak, notalardan birini Türkiye'nin Atina'daki Büyükelçisine, diğerini Yunanistan'ın Türkiye'deki Büyükelçisine vermiştir. Notalarda: İstanbul ve İzmir olaylarında Türk Hükümeti'nin payı olduğu iddia

²⁷⁷ Mükerrer Sarol **Bilinmeyen Menderes, I**, Kervan yay., İstanbul, 1983 s. 448.

²⁷⁸ **Vatan**, 9 Eylül 1955.

edilmekte ve olaylardan ötürü oluşan zararları karşılamak için, Hükümetten maddi tazminat istenilmektedir²⁷⁹.

Yunan Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı Melih Esenbel'i makamında ziyaret etmiş ve hükümetin notasını bildirmiştir. Dışışleri Bakanlığı; Yunan Diplomata zararların tazmini istenen Rumların haklarının, Türk Anayasasının güvencesi altında bulunduğu, Türk hükümetinin meydana gelen zarar üzerinde gereken önlemleri alacağı, gerçekten istenmeyen bir nitelik olan gösterileri önlemek için gereken önlemlerin alındığı ve sıkıyönetimin ilan edildiği konularını bildirmiştir²⁸⁰.

Türkiye bu gelişme üzerine Yunanistan'a cevabı bir nota hazırlamış, Türkiye'nin Atina Maslahatgüzarı Yunan Dışışleri Bakanı Stefanapulos'u ziyaret ederek kendisine notayı vermiştir. Cevabi notada; meydana gelen üzücü olaylarda Yunanistan'ı ilgilendiren konularda Ankara Hükümetinin üzüntüsü belirtilmekte, bu zararın giderilmesi için önlemlerin alındığı ve suçluların şiddetle cezalandırılacağı kaydedilmiştir.Stefanapulos ise, Yunanistan'ın ikinci bir notayı gönderme hazırlığında olduğunu ortaya koymuştur²⁸¹.

Diğer taraftan Kıbrıs Hükümeti EOKA'yı 15 Eylül 1955 Tarihinde *Kanunsuz Örgüt* olarak ilan ederek 1 yıl süreyle kapatılmasına karar vermiştir. Bildiride, EOKA'nın Ada'da karışıklıklara neden olduğu ortaya konularak, 1 yıl sonra Valinin istediği takdirde kapatma kararını yeniden uzatabileceği vurgulanmıştır²⁸².

6/7 Eylül olaylarından ötürü, tarafları kendi bağlaşıkları olan ABD Hükümet yetkililerinde de kaygı meydana gelmiş; ABD Dışışleri Bakanı John Foster Dulles Başbakan Menderes'e 19 Eylül 1955 günü bir mektup göndermiştir. Dulles mesajda; Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs sorunundan kaynaklanarak tehlikeli şekilde bozulmasını kaygı ile izlediğini, bu anlaşmazlığın karmaşık ve çeşitli nedenlerinin bir tarafa bırakılarak, ortak güvenliğimizin temelini oluşturan Kuzey Atlantik Topluluğu birleşmesinin gecikmeden tekrar eski haline getirileceğinin gerekliliğine emin olduğunu,...iki devlete de yapılacak yardımın aralarındaki dostluk ilişkilerine bağlı bulunduğunu...ortaya koymuştur²⁸³.

Dulles'in bu biraz sert, emreder tarzda ve gözdağı veren mesajına Menderes 20 Eylül'de verdiği karşılıkta; Yunanistan ile dostluğumuzun oldukça uzun bir geçmişi

²⁷⁹ **Ege Ekspres**, 8 Eylül 1955.

²⁸⁰ **Yeni Asır**, 8 Eylül 1955.

²⁸¹ **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1955.

²⁸² **Hürriyet**, 16 Eylül 1955.

²⁸³ **Demokrat İzmir**, 20 Eylül 1955.

olduğunun söylenebileceğini, son senelerde ise kurulan bu işbirliğinin yalnız Türkiye ve Yunanistan için değil, özgür ülkeler topluluğunun güvenliğinin güçlendirilmesi bakımından da etkili ve her alana yayılan içten bir işbirliği anlayışına dayanan kuvvetli bir bağlaşma haline geldiğini,...bu dostluk ve bu bağlaşıklığın aynı içtenlikle sürdürülmesine çalışmanın her iki ülkenin yaşamsal çıkarları için olduğu kadar NATO topluluğu ve barışsever uluslar için de büyük önem gösterdiğini tamamıyla kabul ettiğimizi belirtip,

Kıbrıs sorunu etrafında son bir sene içerisinde gittikçe ağırlaşan sinirlilik havasının son dereceye vardığı ve bunu bir daha ele geçmez bir fırsat sayan gizli komünist örgütü ve solcu unsurların düzenlemesiyle her zaman üzüntü ve yerinme ile hatırlayacağımız 6 Eylül olaylarının meydana geldiğini,...Türkiye'nin Yunanistan'la güvenlik konusunda içten bir şekilde işbirliği içinde bulunmasında daima büyük önem olduğunu ve bu üzücü olaylara rağmen dostluk ve bağlaşıklığa devam etmek istediğini bir kez daha doğrulamak istediğini bildirmiştir²⁸⁴.

Görüldüğü üzere; ABD'nin devamlı politikası olarak tekrarladığı korumacı ve menfaatlerini ön planda tutan tutumuna Türkiye de gereken karşılığı vermiş ve Türk-Yunan işbirliği ve dostluğuna, olayların da nedeni olarak öne sürdüğü komünizm tehlikesine de gönderme yapmıştır.

Diğer taraftan; 25 Temmuz günü, Kıbrıs halkına kendini yönetme ve eşit haklar prensibinin uygulanmasını sağlamak amacıyla sorunun BM Genel Kurul 10. dönem gündemine alınması için başvuran Yunanistan'ın savı Genel Komite'de tartışılmış, İngilizlerin, sorunun ulusal yetki şartına tabi olduğu görüşüne katılan Türkiye Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak peşinde koştuğunu savunmuştur. Genel Komite, sorunun Genel Kurul gündemine alınmasını tavsiye etmeye karar vermiştir²⁸⁵.

Genel Kurul'daki görüşmelerde konuşan Yunan Dışişleri Bakanı ....Kıbrıs sorunundaki çözüm arayışlarının fayda sağlamadığını...Türkiye'de meydana gelen olaylarda *on binlerce Rum'un her şeyini kaybettiğini ve sefalete duçar olduğunu(düştüğünü)*...ileri sürerek 6/7 Eylül'ü Türkiye aleyhinde propaganda aracı olarak kullanmıştır. Tarafların konuşmalarından sonra Genel Kurul konunun görüşülmesinin gündeme alınmasını reddetmiştir²⁸⁶.

---

²⁸⁴ **Milliyet**, 21 Eylül 1955.

²⁸⁵ Fahir H. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi (1954-1959), Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları**, AÜSBF yay. Ankara, 1963, s. 175-176.

²⁸⁶ Fahir H. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 176.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM'nin 1 Kasım 1955 Tarihindeki yeni dönem açılış konuşmasında, Menderes'in yaklaşımına benzer cümleler sarf etmiş, olaylardan dolayı örtülü olarak Yunanistan'dan özür dilemiştir. Bayar; ...İki ulusun yüksek çıkarlarının, onların birbirleriyle dost olmalarını gerektirdiğini, Türkiye'nin bu ilkedan ayrılmak görüşünde olmadığını, Yunanistan'ın da aynı yolda yürümesinden büyük mutluluk duyacağını...belirtmiş²⁸⁷, Yunanistan'a bir çeşit zeytin dalı uzatmıştır. Öte yandan; Yunanistan NATO Konseyine başvurarak İzmir'deki NATO Karargahında görevli Yunan subaylarına olaylar sırasında saldırıldığını ileri sürüp Konsey'in bu konuda bir karara varmasını istemiştir.Konsey yaptığı gizli toplantıda Türkiye'nin; olaylarda gerekli önlemlerin alındığı, gerekli güvencenin verildiği ve sorunun büyütülmemesi gerektiğine ilişkin görüşüne katılarak konunun sırf Türkiye'yi ilgilendiren bir iç sorun olduğuna yönelik karar vermiştir²⁸⁸.

Ayrıca Yunanistan; Başbakan Yardımcısı Kanelopulos aracılığıyla; Türkiye, Yunanistan ve NATO Devletlerinin 29-30 Eylül 1955 tarihleri arasında yapacakları NATO Güney Doğu Deniz Tatbikatlarına katılmayacağını, Yunan gemilerinin Türk limanlarına uğramayacağını, Üçlü Balkan Paktı Genelkurmay Başkanları ve 12 Eylül'de yapılacak Milletlerarası Para Fonu toplantılarına katılmayacağını da bildirdi²⁸⁹.

Londra'da Konferans sonrası basın toplantısı düzenleyen Yunan Dışişleri Bakanı; Yunanistan'ın Türkiye ile var olan dostluk ilişkilerini devam ettirmekle birlikte, Kıbrıs için mücadele etmeye devam edeceğini, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı topraklarına katmak istemediğini, fakat Kıbrıslılara geleceklerinin belirlenmesi hakkının tanınmasını istediğini....ifade etmiştir²⁹⁰.

Diğer taraftan ABD'ndeki Yunan Büyükelçiliği maslahatgüzarı Cavalierato yaptığı bir basın toplantısında; ülkesinin, NATO'dan yahut Balkan Paktı'ndan ayrılmaya niyeti olmadığını belirtirken, *Eğer Türk ve Yunan Orduları manevralarda (tatbikatlarda) yan yana yer alırsa, iki ordunun birbirleriyle çarpışmayacağını kim temin edebilir?...* diye dikkat çekici bir soru sormuştur²⁹¹.

Yunanistan hükümeti bu fırsatçı tutumunu sürdürerek yeni istemlerde bulunmuştur. Yunan Başbakanı 17 Aralık'ta verdiği demecinde Türk-Yunan ilişkilerinin

---

²⁸⁷ **Cumhuriyet**, 2 Kasım 1955.

²⁸⁸ **Hürriyet**, 9 Eylül 1955.

²⁸⁹ **a.g.g.**, 9 Eylül 1955.

²⁹⁰ **Vatan**, 9 Eylül 1955.

²⁹¹ **Akşam**, 10 Eylül 1955.

düzelebilmesi için Türkiye'den bazı istemlerde bulundu. Bunlar: 6/7 Eylül olayları'ndan zarar görenlerin tazminatının tamamen ve hızla ödenmesi, suçluların cezalandırılması, Türkiye'deki Rum azınlığının geleceği hakkında güvence verilmesi ve Türk karasularında Yunan balıkçılarının avlanabilmesini sağlayacak bir antlaşmanın sağlanmasıdır. Bu oldukça küstah ve aşırı isteklerinin yerine getirilmemesi halinde Balkan Paktı Daimi Konseyi'nin toplantılarına katılmayacağını bildirmiştir²⁹².

Dışişleri Bakanlığı Basın Bürosu Yunanistan'ın bu haksız isteklerini değerlendirmiş: Tazminat sorununun sadece Rumlara özgü değil, bütün kişilere karşı ayırım yapılmadan halledildiği, zararların giderilmesine çalışıldığı, Rum azınlığın geleceği hakkında hukuki açıdan güvencenin bütün açıklığıyla hükümet tarafından tekrar edilerek hazırlanan bildiride ortaya konulduğu, bunun için gereken önlemlerin de alındığı, sorunların normal gidiş ve gelişmesini izlediği, olaylarla ilgili suçluların cezalandırılması için gerekli mahkemelerin kurulduğu, geniş ölçüde tutuklamaların yapıldığı ve soruşturmaların hızla ilerlediği, belirtilerek, Yunanlı balıkçıların sırf Ege'de değil, İskenderun'a kadar, gizli olarak ve üstelik dinamitle karasularımızda avlanmalarından dolayı ilgililerin uygulamalarının Yunanlıların hoşuna gitmediği, bunun çaresini bizden çok onların bulmasının gerektiğini, Türkiye Hükümetinin aslında gereğinden fazla iyi niyet gösterdiği, gerçekte ise; 6/7 Eylül olaylarının Yunan hükümeti, tarafından, kademeli ekler yapıla yapıla sonu gelmeyen bir istekler listesi ileri sürülmek suretiyle çok geniş siyasi düşlerin doyunluğuna ulaşılması için bahane yaratıldığı ortaya konulmuş, bildiri, Yunan hükümetinde de Türk hükümeti gibi, iyi niyetlilik ilkesinin egemen olması dileğiyle sonlandırılmıştır²⁹³.

Yunanistan, anlaşılmaktadır ki; 6/7 Eylül olayları ile Türkiye'ye karşı büyük bir koz elde ettiğini düşünmekte ve elini güçlendirmek için bu (kendince) silah'ı (!) sonuna kadar kullanmaktadır. Ayrıca; Türk kamuoyu Yunanistan'ın bu şımarık tutumunu dikkatle izlemekte, hatta sertleşmekte, hükümet ise olaylardan sonraki şaşkın ve abartılı yumuşak tavrını terk etmektedir.

Öte yandan; Yunan Kralı 1 Ocak 1956 yılında bir yeni yıl mesajı yayınlamış; ...Türk-Yunan ilişkilerinin meydana gelen acı olaylar nedeniyle sarsıldığını, 1956 yılında iki ulus arasında eskisi gibi sonsuz dostluğun kurulmasını arzuladığını dile getirmiştir²⁹⁴.

---

²⁹² **Ulus**, 20 Aralık 1955.

²⁹³ **Vatan**, 22 Aralık 1955.

²⁹⁴ **Cumhuriyet**, 2 Ocak 1956.

Yunan Başbakanı Karamanlis ise; Yunanistan'ın en kutsal düşüncelerinin, en kutsal varlıklarının İstanbul'daki son olaylarla sitemde bulunulacak şekilde yıkıldığını, bunların düzenlemesinin en büyük istekleri olduğunu, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzeltilmesini istediklerini, bunun için de Türkiye'nin, Yunanistan'ı sevindirecek şekilde, yapılan hasarın zararını ödeyeceğini umut ettiğini ileri sürmüştür²⁹⁵. Yunan Başbakanının hala 17 Aralık'ta ortaya koyduğu isteklerinde direnmesi ilişkilerin geleceği açısından takındığı uzlaşmaz tavrın göstergesidir, düşüncesindeyiz.

7 Ocak 1956 tarihinde Yunan *To Vima* gazetesinin muhabirinin sorduğu sorulara Menderes özetle; ... Türk kamuoyunun Balkan İttifakının ve Türk-Yunan dostluğunun devamına inandığı, bu dostane tutuma aynı inançla karşı tarafın da karşılık vermesinin gerektiği, ...dostluğun iki taraflı dostça hareket etmekle sağlanacağı, ...Rum yurttaşların Türk yurttaşlarından ayrı kabul edilmediği, onları huzursuzluğa yöneltmenin ve kışkırtmanın kendilerinin parçası olan bu topluma karşı yapılacak en büyük kötülük olduğunu ortaya koymuştur²⁹⁶.

Menderes'in özellikle; Yunan kışkırtıcı politikasının Türkiye'deki Rumlar açısından da tehlikeli sonuçlara yol açabileceğini vurgulaması ve tek taraflı dostluğun olamayacağına dikkat çekmesi daha kararlı ve açık bir yaklaşımdır.

Diğer taraftan; bu tarihlerde, önemli bir gelişme olmuştur. Kıbrıs'taki İngiliz Valisi Harding'in emriyle yapılan soruşturmada; Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin EOKA terör örgütüyle işbirliği içinde çalıştığının belirlendiği gerekçesiyle Makarios Ada'dan sürgün edilip Şeyşel Adalarına gönderilmiş, Kıbrıs'ta yer yer sıkıyönetim ilan edilmiş²⁹⁷, bunun üzerine, Atina ve Selanik'te kanlı olaylar olmuştur. Yunanistan ise, sürgün uygulamasından ötürü Londra Büyükelçisini geri çağırmıştır²⁹⁸.

Burada değindiğimiz konulardan da anlaşılmaktadır ki; 1950'li yıllarda Kıbrıs sorunu ekseninde oldukça sarp ve engebeli yollara girmiş bulunan Türk-Yunan ilişkileri, 6/7 Eylül bilinmeyen sonrasında beraberinde çok daha girift sorunları getirmiştir. Taraflar yeni açılan labirent kanallarında sıkışık halde, başta İngiltere'nin arabuluculuk ve desteğini yanlarına almaya çalışırken, ülke kamuoyları ve özellikle Kıbrıslı Türkler ile Rumlar koruyucuları iki ülkenin gerdiği *Cambaz İpinde* kaygılı bekleyişlerini sürdürüyorlardı!.. Yeni dönemde vurgulanan olgular ise; İngiltere'nin *yönetimde Anayasalı özerklik modeli*

²⁹⁵ a.g.g., 2 Ocak 1956.

²⁹⁶ *Hürriyet*, 8 Ocak 1956.

²⁹⁷ *Cumhuriyet*, 10 Mart 1956.

²⁹⁸ a.g.g., 11 Mart 1956.

ve Yunanistan'ın ısrarla vazgeçmeyip direttiği Kıbrıs halkı (Rumlar) için *kendi geleceğini belirleme (self-determination)* ilkesi idi, ancak; yol Türkler için *Ya Taksim, Ya Ölüm* parolasına doğru uzanıyordu..

Diğer taraftan; Selanik Konsolosluğu'nda zaman ayarlı bombanın patlaması olayı ile ilgili olarak Yunan mahkemesi (Selanik İlk Derece Mahkemesi) 12 Eylül 1955 tarihinde Konsolosluk Kavası Hasan Uçar'ı, ardından da 17 Eylül 1955 tarihinde, Gümülcine Türklerinden, Selanik Hukuk Fakültesi öğrencisi Oktay Engin'i tutuklamış ve haklarında olayı düzenlemekten dava açılmıştır²⁹⁹. Engin, Uçar'ı Azmettirmek, Uçar da bombayı atmakla suçlanmıştır. Daha sonra Selanik Başkonsolosu Mehmed Ali Balin ve Yardımcısı Mehmet Ali Tekinalp'in de bomba olayında yardımlarının ve özendirilmesinin bulunduğu bahisle haklarında soruşturma açılmış³⁰⁰, 17 Temmuz 1956'da Atina'daki Türk Büyükelçisinin; Selanik'teki Türk Konsolosluğu ile İstanbul'daki Yunan Konsolosluğunun kapatılacağı tehdidinde bulunması üzerine Başkonsolos ve Vekiline karşı açılan dava düşürülerek, Uçar ve Engin de geçici olarak serbest bırakılmışlardır³⁰¹. Engin mahkemece gıyabında 5 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılmıştır³⁰².

Oktay Engin, 21 Eylül 1955 tarihinde Meriç nehrinden yüzerek İpsala'ya çıkıp Türkiye'ye iltica etmiştir. Polisler eşliğinde İstanbul'a getirilen Engin'in³⁰³ siyasi mülteci sayılacağını bildiren Dışişleri Bakanlığı, iade edilmeyeceğini Yunan makamlarına iletmiştir³⁰⁴. Oktay Engin Türkiye'de Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra çeşitli görevlerde bulunmuş, Nevşehir Valiliğine kadar yükselmiştir³⁰⁵.

Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Yunanistan'ın 6/7 Eylül olaylarından sorumlu tutma çabasına yönelik tutumunu bir taşa benzeterek;”...Fırlatılan bu taşlar bazen NATO'ya bazen de Balkan Paktı'na isabet etmiştir. Selanik Davası da bize fırlatılmış bir taş olup, hakikatte bu taş Yunan Devleti'nin itibarına isabet etmiştir...”şeklinde bir yaklaşım sergilemiştir³⁰⁶.

---

²⁹⁹ Mehmet Arif Demirer **6 Eylül 1955, Yassıada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam yay. , İstanbul, 1995 s.358.

³⁰⁰ **Cumhuriyet**, 20 Aralık 1955.

³⁰¹ Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi , Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Tarih Vakfı Yurt yay. , İstanbul 2005, s. 71.

³⁰² M. Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 226.

³⁰³ **Milliyet**, 24 Eylül 1956.

³⁰⁴ **a.g.g.**, 25 Eylül 1956.

³⁰⁵ M. Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 384.

³⁰⁶ **Hürriyet**, 19 Şubat 1956.

Diğer taraftan; 6/7 Eylül olaylarından sonra tutuklanan KTC'nin Başkanı Hikmet Bil, Başkan Yardımcısı Orhan Birgit, MTTF Başkanı ve KTC Başkan Vekili Hüsamettin Canöztürk'ün de aralarında bulunduğu 17 kişi hakkında 11 Şubat 1956 tarihinde, *Yabancı Bir Devlet Aleyhine İlişkileri Bozacak Şekilde Hareketlerde Bulunmak, Yabancı Bir Devlet Aleyhinde Hasmane Hareketlerde Bulunmak ve Halkı Basın Yoluyla Tahrik Etmek* ve diğer suçlardan Sıkıyönetim Mahkemesinde dava açılmış³⁰⁷, 24 Ocak 1957 tarihinde İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi, 17 Sanık Hakkında beraat kararı vermiştir³⁰⁸.

Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi; olayların ardından tutuklanan 45 fişli (!) komünistin yapılan soruşturmalar sonucunda, yarısından fazlası beraat etmiş, suçlu görülenler ise küçük cezalarla kurtulmuşlardır³⁰⁹. 1960 Yassıada Mahkemelerinde bu kişilerden hiçbiri yargılanmamıştır.

Öte yandan; Başbakan Menderes ve hükümet üyelerinin olaylardan sorumlu olduğuna ilişkin özellikle muhalefet partilerinin büyük eleştirileri olmuş, önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere, haklarındaki meclis soruşturması açılması önerileri Meclis çoğunluğu DP milletvekillerinden oluştuğu için red edilmiştir. Ancak; Milli Birlik Komitesi'nce Yassıada'da kurulan Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda 19.10.1960-05.01.1961 tarihleri arasında yapılan duruşmalarda; *Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, İstanbul Emniyet Müdürü Alaeddin Eriş, Selanik Başkonsolosu Mehmet Ali Balin, Başkonsolos Yardımcısı Mehmet Ali Tekinalp, Hukuk Fakültesi öğrencisi Oktay Engin ve Gümülcine Türklerinden (Kavaş) Hasan Uçar*, yargılanmışlar³¹⁰, İçişleri Bakanı Namık Gedik daha önce intihar etmiş olduğundan hakkında soruşturma yapılamamıştır.

Dava başlığı, "*Eski Hükümet Üyelerinin Kıbrıs Anlaşmazlığı Konusunda Türk Görüşünü Kabul Ettirmek İçin 6/7 Eylül 1955'te İstanbul Halkını Rum Azınlığına Karşı Saldırılarda Bulunmaya ve Ayaklanmaya Kışkırtmak*" olan davada; Sanıklardan Bayar, Menderes ve Zorlu; ayaklanma emrini vermekle, Köprülü, planı destekleyip Mecliste hükümetin kanunsuz hareketlerini savunmakla, İstanbul ve İzmir Valileri ile İstanbul Emniyet Müdürü, can ve mal güvenliğini korumak görevini yerine getirmemekle, eski

³⁰⁷ Cumhuriyet, 12 Şubat 1956.

³⁰⁸ Ulus, 25 Ocak 1957.

³⁰⁹ Özker Yaşın, a.g.e., s. 834-836.

³¹⁰ Mehmet Arif Demirel, a.g.e., s. 107-110.

Selanik Başkonsolosu, Yardımcısı ve diğer sanıklar ise olaya sebebiyet vermekle suçlandılar³¹¹.

Yargılamalar sonucunda 5 Ocak 1961 tarihinde; *Adnan Menderes, 6 yıl hapis, Fatih Rüştü Zorlu 6 yıl hapis, Sanık Kemal Hadımlı ise 4.5 ay hapis* cezasıyla cezalandırıldılar. Dava sonunda; sanıklardan Celal Bayar hakkındaki davanın takipsizliğine, Fahrettin Kerim Gökay ile Alaeddin Eriş'in dava zaman aşımına uğramasından ötürü davalarının ortadan kaldırılmasına karar verilmiş, diğer sanıkların ise beraatlarına karar verilmiştir. Karar sanıkların yüzüne karşı okunmuştur³¹². Yassıada'da başka davalardan da yargılanan Menderes ve Zorlu'nun idamında, 6/7 Eylül'de olaylar öncesi ve sonrasındaki eylemlerinden dolayı aldığı cezanın katkısı var denilebilir düşüncesindeyiz.

Bu bölümde belli konularını aldığımız 6/7 Eylül Olaylarının etki ve sonuçlarına dair olguların; Türkiye'nin ulusal ve uluslararası alanda zaten kötü figürler içeren görünümünü daha da bozduğunu, ayrıca; yurttaşlar arasında kurulu hassas köprülerin çoğunu yıktığını, kötü niyetli odakların *yalnızlaştırma çabalarına* büyük katkı yaptığını, yurdu yönetenlerin siyasi yaşamının temel taşlarını ise yerinden oynattığını vurgulamakta sakınca görmüyoruz.

---

³¹¹ Zihni Kanmaz (Haz.), **6/7 Eylül Davasında Kararname ve Menderes'in Savunması**, Tan Matbaası, İstanbul, 1960, s. 3-19., M. Hulusi Dosdoğru, **a.g.e.**, s. 95-98., Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 42.

³¹² Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 342.

SONUÇ

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Atatürk ve Venizelos'un attığı olumlu adımlar ile oluşturulan Türk-Yunan ilişkilerindeki dostluk havası 1950'li yıllara kadar oldukça olumlu bir seyir izledi. Her iki ülkenin devlet ve hükümet adamlarının bu dostluk örgüsünün sürdürülmesine yönelik azmi ve çabaları sonunda kurulan anlayış köprüsü, 1954 yılında Rumların Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yönetimine karşı başlattığı, bağımsızlık mücadelesi ve Ada'nın Yunanistan'a katılmasına (Enosis) yönelik çalışmalar ile çökme sürecine girdi. Yunanistan'ın *Kıbrıs halkının kendi geleceğini belirlemesi* sorununu BM'e getirmesiyle de konuya daha da odaklanılmış oldu.

Kıbrıs'ta Makarios ile Grivas'ın Yunan hükümetinin büyük ve doğrudan desteğini alarak kurduğu EOKA terör örgütü, kanlı terör eylemlerini 1 Nisan 1955 tarihinde başlatarak Ada'da yoğun bir kaygı ve korku ortamının yerleşmesine neden oldu. Örgütün önce İngilizlere karşı başlattığı saldırılar sonradan Türklere yönelince, Türk-Yunan ilişkilerinde belirgin bir gerilme meydana geldi. Yunanistan'ın açık desteğini alan EOKA'nın fütursuz saldırılarını zaman içerisinde iyice arttırması ile İngiltere *Taç Kolonisi* Kıbrıs konusuna (sorununa) daha da yoğunlaştı ve ardından Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'da 29 Ağustos 1955 tarihinde toplanacak Üçlü Kıbrıs Konferansı'na çağırdı. Bunun üzerine Yunanistan daha sonra olmak üzere, taraflar daveti kabul etti.

Bu ortam içerisinde, CHP hükümetlerinin sürdürdüğü politikalar gibi; Kıbrıs sorununun varlığını kabul etmeyen ve Adadaki statükonun devamını savunan Demokrat Parti hükümeti, 1954 yılından sonra Türk Basınının oldukça yoğunlaşan yayın ve çabalarının etkisi ile de Kıbrıs davasını sahiplenmeye başladı. Türkiye artık böyle bir sorun başlığını kabul ediyordu. Sedat Simavi'nin sahibi olduğu Hürriyet başta olmak üzere Vatan, Zafer, Tercüman ve diğer gazeteler, Kıbrıs konusunu sütunlarında her gün geniş yer ayırarak işliyor, kampanyalar düzenliyorlardı.

Temelleri Ağustos 1954'te atılan ve Ekim 1954'te dernekleşen *Kıbrıs Türktür Cemiyeti*'nin kurulmasıyla birlikte kamuoyundaki Kıbrıs davasına olan duyarlılığın artmasına yönelik önemli çalışmalar yapılmaya başlandı. Hürriyet gazetesi yazarı Hikmet Bil'in başkanlığındaki derneğin yönetim kadrolarının çoğunluğu, gazetecilerden ve DP

üyelerinden oluşuyordu ki kurulurken DP hükümeti tarafından önemli parasal yardımlar yapılmıştı.

Londra Konferansına doğru artmak üzere Basının Kıbrıslı Rumlara ve Yunanistan'a karşı yaptığı yayınlar, ülkedeki Rumlara yönelmeye başladı. Türk kamuoyuna karşı alt perdeden hedef gösterilmeye başlayan Rumlara yönelik Basında yöneltilen eleştiriler, Kurtuluş Savaşı ile de ilişkilendirilerek daha da kışkırtıcı boyuta çekiliyordu. Karikatürler, resimler, fotoğraflar ve büyük başlıklarla çarpıcı hale getirilen haber ve yazılar halktaki Rum azınlığa karşı geliştirilen öfke dalgasını iyice arttırmıştı. Her yerde, her fırsatta *Kıbrıs Türktür* parolası dile getiriliyor, bu söylem artık ulusal bir parola halinde algılanıyordu.

KTC'nin ülke genelindeki şube sayısı Ağustos 1955'e gelindiğinde hızla artmıştı. Hükümetin desteğini arkasına alan Dernek, yayınladığı bildirimlerle kamuoyundaki tansiyonu yüksek tutuyor, gösteri ve mitingler düzenliyor, Derneğin yöneticilerinin demeçleri gazetelerde büyük yer tutuyordu. *Rum karşıtlığı* artık Türk kamuoyunun kanıksadığı bir kavram olmuş, halk bu kavrama ısınmıştı!..

Başbakan Menderes'in 24 Ağustos 1955 tarihinde Liman Lokantası'nda Kıbrıs sorunu hakkında verdiği söylev gazetelerde geniş yer alıp tam metin olarak yayınlandı ve kamuoyunda büyük bir heyecan yarattı. Menderes'in söylevinde Yunanistan'a sert ve meydan okuyan bir şekilde yönelttiği mesajında vurguladığı "*Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir devamından ibaret olduğu*" cümlesi Türkiye'nin anlayış odağını temsil ediyordu ki bu söylev halktaki coşku ve özgüveni iyice arttırdı. Dışişleri Bakanı Zorlu'nun başkanlığındaki kurul Londra'daki Konferansa bu destek havası içerisinde gitti.

Londra Konferansı başladıktan sonra Türk Basınının Kıbrıs konusunu kaşıyan tutumu boyutlarını dalga dalga genişletti. KTC'nin üzerinde *Kıbrıs Türktür* yazan binlerce afişi bastırıp İstanbul'da dağıtması, İstanbul'da yayınlanan Rum gazetelerine karşı yapılan protestolar, KTC'nin 4 Eylül'de Londra'da düzenlediği ve yaklaşık 5.000 kişinin katıldığı miting, birikmiş öfkenin toplu dile getirilişiydi. Olaylar öncesi İstanbul'da Rumlara Türkler arasında gelişen bazı olaylar, yaklaşan ayaklanma fırtınasının habercisi olarak değerlendirilmeliydi ki 5 Eylül günü Taksim'de gençler Rum gazetelerini ateşe verdiklerinde artık son noktaya gelinmişti. Zorlu ise Menderes'ten; Londra'daki Konferansta görüşmelerin gelişimini kolaylaştıracak *bir şeyler* yapmasını, Türk

kamuoyunun, duyarlılığını gösterecek şekilde yönlendirilmesini isterken, çıkacak olayların *her şeyi berbat edeceğini* düşünemiyordu!..

6 Eylül 1955 günü *İstanbul Ekspres* adlı akşam gazetesinin ikinci baskısında çıkan bir haber Türk kamuoyunun beklediği işareti verdi. Atatürk'ün evine bomba atıldığına ilişkin haber Başbakan'ın izniyle devlet radyosunda da yayınlanmıştı. Devasa boyutlu başlıkla verilen haber, bu *Bulvar* gazetesinin kısa süre içerisinde *290.000 adet* satılmasını sağladı. Bu kadar kısa süre içerisinde nereden, nasıl bulunduğu bilinmeyen kağıtlarla ve olağandışı puntolarla baskısı yapılan gazetenin halkı ayaklandıran kışkırtıcı manşeti ayaklananların manifestosunun başlığını da oluşturdu.

6 Eylül günü önce Taksim'de gösteri yapan saat 19:00'dan sonra da Beyoğlu, İstiklal Caddesi'ne akan binlerce öfkeli insan, yakın tarihin en büyük halk ayaklanmasını gerçekleştirmek üzere saldırılarına başladı. Elllerinde *Kıbrıs Türktür* afişleri, Türk bayrakları, Atatürk posterleri olan azgın kalabalıklar, çoğunluğu Rumların olan azınlıktan yurttaşların ev ve işyerlerini *Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır* ve *Bayrak as!* Çılgınlıkları eşliğinde tahrip etmeye ve yağmalamaya başladılar. Geniş bir alana yayılan saldırılardan, ibadethaneler, gazinolar, hastane ve okullar da payını aldı. İstanbul'un yakılıp yıkıldığı bu öfke kasırgasında binlerce ev, işyeri, onlarca ibadethane ve okul tahrip edildi, üç kişi öldü, onlarca yaralandı ve bir çok kötü olay yaşandı. Türklere ait ev ve işyerlerine de zarar verilen benzer olaylar İzmir'de de meydana geldi.

Olaylarda meydana gelen hasarın tutarı, o dönemin yaklaşık 54 milyon Amerikan dolarına denk gelen 150 milyon TL'sını bulmuştur. Kıbrıs davası başlığında başlayan olaylar, varoşlardan gelen (getirilen!) yoksul ayak takımının, varsıllara ve seçkinlere karşı bir öfke sağnağında yaptığı yağma ve talan hareketine dönüştü. Ne yazık ki kolluk güçleri uzun süre bu rezilliğe seyirci kaldılar; hatta yardımcı oldular. Kontrolsüz halk yığınlarının fütursuzca yarattığı bu insansal deprem sonrası oluşan *felakette* onarılamayacak zararlar gören ve çoğunluğu Rum olan gayrimüslim yurttaşlar, artık bu topraklarda istenmedikleri düşüncesine kapıldılar. Oluşan *ulusal felaketin* utanç tablosuna artık kimse bakamıyordu!..

Olaylar sonrası suçlu arayan Hükümet ve Basın 6/7 Eylül'ün sorumluluğunu *komünistlere* yükledi. Ülkede *salkım salkım asılmak* için geniş bir komünist avı başladı. Kurulan sıkıyönetim mahkemelerinde *fişli* solcu aydınlar yargılandysalar da çoğu beraat etti. Olaylarda başka bir ülke hakkında düşmanca söylemlerde bulunmak ve halkı kışkırtmakla suçlanıp yargılanan KTC üyeleri de beraat ettiler, ancak; DP Hükümeti,

Rumların artık güvenliğini kaybettiği düşüncesini yıkamayıp meydana gelen zararlarını da olabildiğince gideremedi, olaylardan öncesinde de günah keçisi olarak görülen Rumlardan binlercesi ilerleyen yıllarda ülkeden göç etmek zorunda kaldılar. Onların yerini Anadolu'dan gelen yeni zenginler çoktan almıştı zaten..

Öte yandan; olaylardan sonraki süreçte Hükümetin Yunanistan'a karşı takındığı aşırı gönül alma çabası ve söylemleri ulusal onura dokunur hale kadar varmıştır. Gereksiz gurur okşayıcı sözler, yalvarır gibi mesajlar Yunanistan'ın daha da şımarık bir tavır almasına, Batı Trakya'daki soydaşlarımıza karşı baskılarını arttırmasına ve Türkiye'den devamlı şekilde küstah ve haklı olmayan isteklerde bulunmasına, neden oldu. Yunanistan, 6/7 Eylül olaylarını yıllarca Türkiye'ye karşı koz olarak kullanmasına yol açtı ki halen, Yunanistan'da olayların etkilerinin sıcak tutulma çabaları sürmektedir.

6/7 Eylül olaylarının çıkışında, Kıbrıs sorununun çözüm arayışına yönelik çalışmaların payının olduğu kuşkusuzdur. Olayların öncesinde tansiyonun artmasında ve Rum düşmanlığının oluşturulmasında asıl taşeronluğu da basın yapmıştır da denebilir. Türk Basını bazı olaylarda oldukça etkin rol oynamış; Kıbrıs sorunu ve Rumlar hakkında yaptığı yanlış yayınlarda Hükümet tarafından oldukça desteklenmiştir. Hükümet yetkililerinin basının karıştırmacı ve ayrılıkçı yayınlarına karşı sergilediği duyarsız tavrıyla verdiği önemde, Kıbrıs sorununda etkin ve üstün duruma gelmek ve kazanımlar sağlamak isteği de kuşkusuz fazlaydı, ancak; olaylar başladıktan sonra kontrolü kaybeden hükümet ve devlet görevlileri böylesine büyük zararlar doğuracak tayfunla karşılaşacaklarını kestirememişti..

Hükümetin, *Kıbrıs Türktür* söylemlerinin ulusal bir parola haline gelmesindeki istekli tavrı, olaylardan sonra sorumluluğun belli bir kesime yönlenmesinde de aynı seyri izledi. Komünistlere ve belli gruplara karşı yapılan suçlamaların hepsi havada kaldı. Demokrat Parti Hükümetinin olayların kapanıp unutulmasına yönelik çalışmaları basından yine destek gördü. Hükümet ve Basın ikilisi bildiri, demeç ve yazılarında hiçbir zaman gerçekçi olamayıp özeleştiri yapmadılar.

Hükümetin Başbakan Yardımcısı'nın (Fuad Köprülü), olayların çıkacağına bilindiğine, ancak, tarih ve saatinin kestirilemediğine yönelik açıklaması ise ne derece önlemsiz, hazırlıksız ve şaşkın olduklarını ortaya koyuyordu. Muhalefetin ve azınlık temsilcilerinin, 6/7 Eylül'ün *gerçek* sorumlularının bulunup cezalandırılmasına yönelik

istemlerine ilişkin hükümetçe ciddi bir yaklaşım sergilenmeyip dikkate alınmadı. Ülke ne yazık ki bu *utanç tablosunu* sahiplenmek zorunda bırakılmıştı!..

Olaylardan asıl sorumlularının arayış çabaları açısından bakıldığında; 27 Mayıs İhtilalinden sonra kurulan Yassıada Mahkemelerinde Demokrat Parti yetkililerinin suçlanması, Menderes ve Zorlu'yla birlikte İzmir Valisinin mahkum edilmesinin; olayların sorumlularının tamamıyla ortaya çıkarıldığı ve cezalandırıldığı sonucuna bizi götürdüğünü söyleyemeyiz. Çalışmamız çerçevesinde yaptığımız araştırmalar sonucunda; olayların boyutlarının birkaç kişi veya kesime yüklenmeyecek kadar geniş ve derin olduğu kanısını taşımaktayız.. Kaldı ki; olayların çıktığı tarihteki Kıbrıs sorunu bağlamındaki dengelere baktığımızda, Londra Konferansı'nın sonuçsuz dağılmasıyla birlikte oluşan ortamın *İngiltere'nin çıkarlarına hizmet ettiği* de açıkça görülebilir.

Sonuç olarak; 6/7 olayları birçok yürekte ve ulusal sağduyuda onarılmaz yaralar açmıştır. Toplumlar arasına ekilen ayrık otları hızla yayılmış, güzel motifleri olan ülkede kimlik farklılığı ve *öteki* kavramına dayalı çirkin bir görüntü belirmiştir. Ülkenin değerlerinden olan azınlık kültürünün unsurlarından Rumların yurdu terk etmesiyle, bu kültür zaman içerisinde iyice silinmeye yüz tutmuş; bu da yoz kültürün İstanbul metropolünü ele geçirmesini kolaylaştırmıştır. Öte yandan; Azınlıklara karşı geliştirilen nefret ve öfke ortamının Türkiye'nin uluslararası alandaki saygınlığına da zarar verdiği de şüphesizdir. Özellikle Avrupa Birliği sürecinde Yunanistan ve Güney Kıbrıs Devleti, Türkiye'yi *doymaz dayatmalarıyla* bir sonuçsuzluk kısıncasında tutmakta ısrar etmektedirler.

Olaylardan bu yana 50 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen hala tartışılmakta, sorumlularına ilişkin geneli varsayım dayalı birçok yorum yapılmaktadır. Konu hakkında yazılan kitap ve diğer yayınların çoğu ise ne yazık ki nesnellikten uzak ve yanlı olup karşı tarafı suçlayıcı şekilde kaleme alınmıştır.

Bu noktada, Hasan Cemal'in 6 Eylül 1955 tarihinde Sabah gazetesinde yayınlanan makalesinden alıntılara yer vererek çalışmamızı sonlandırmak istiyoruz.

“...Unutmak çare değil çünkü.Unutturmaya çalışmak da, üstünü örtmek de öyle, çare olmuyor. Yaşananlar tarihin sayfaları arasında kaybolmuyor. Tarihin tanıkları, acıları yaşayanlar ve bu acıları paylaşanlar, tarihçiler unutmuyorlar. İyi de yapıyorlar.

Tarihten ders çıkarmak, yaşanan trajedileri ancak doğru öğrenmekle mümkün olabiliyor. Fransız yazarı Marguerite Yourcenar'ın bir sözü var: “Tarih bir özgürlük

okuludur. Bizi önyargılardan kurtarır. Ve sorunlarımıza başka bir açıdan bakmayı öğretir” diyor. Ama bizlerin bu özgürlük okulunda okuyabilmemiz için tarihin “doğru” öğretilmesi gerekir... Kurtuluş doğrudur, gerçekte... Bundan korkmayalım.

Yaşanan acılar ancak bu sayede barışın önünde engel olmaktan çıkar. Bu sayede geçmişin tutsağı olmaktan kurtulur, olgunlaşır, birlikte huzur ve barış içinde yaşamının yollarında yürümeye başlarız.

“Geçmişle ne kadar az derdimiz olursa, bugünü o kadar rahat yaşar, geleceği o kadar güzel kurarız.”

Yarım yüzyıl önce 6/7 Eylül’de yaşanmış olan acıları paylaşıyorum”³¹³.

Bir daha Ulusça başımızı öne eğdirecek böylesine kırılmaları yaşamamak dileği ile..

---

³¹³ Hasan Cemal, “Acıyı Paylaşmak!”, **Sabah**, 6 Eylül 2005.

KAYNAKÇA

I- RESMİ YAYINLAR

Düstur, 3. Tertip, Cilt: XXXVII, s. 50.

Resmi Gazete, 12 Eylül 1955, Sayı: 9101.

II- SÜRELİ YAYINLAR

A- Dergiler

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi

Tarih ve Toplum

Toplumsal Tarih

B- Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Dünya

Ege Ekspres

Hürriyet

İstanbul Ekspres

Milliyet
Sabah
Tercüman
Ulus
Vatan
Yeni Asır
Yeni Sabah
Zafer

III- İNCELEME YAPITLAR

A- KİTAPLAR

- Ağaoğlu, Samet, **Arkadaşım Menderes**, Rek-Tur yay., İstanbul, 1967.
- Ahmad, Feroz, Bedia, T., **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)**, Bilgi yay., Ankara, 1976.
- Alasya, Fikret, **Tarihte Kıbrıs**, Türk Kültürünü Araştırma Enst. yay., Ankara, 1964.
- Albayrak, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoneix yay., Ankara, 2004.
- An, Ahmet, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, Everest yay., İstanbul, 2002.
- Armaoğlu, Fahir H., **Kıbrıs Meselesi (1954-1959), Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları**, AÜSBF yay., Ankara, 1963.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam (1950-1964)**, 5. Baskı, Remzi Kitabevi yay., İstanbul, 1988.
- Bağcı, Hüseyin, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, İmge yay., Ankara, 1990.
- Banoğlu, Niyazi Ahmet, **Kıbrıs Dosyası**, Kervan yay., İstanbul, 1974.
- Belen, Fahri, **Demokrasiden Diktatörlüğe**, b.y.y., İstanbul, 1960.

- Bil, Hikmet, **Kıbrıs Olayı ve İcüyüü**, 2. Baskı, İtimat Kitabevi yay., İstanbul, 1976.
- Çukalas, Konstantin, **Yunanistan Dosyası**, (Çev.: Şeyla), Ant yay. İstanbul, 1970.
- Demirer, Mehmet Arif, **6 Eylül 1955, Yassıada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam yay., İstanbul, 1995.
- Dikerdem, Mahmut, **Ortadoğuda Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)**, 2. Baskı, Cem yay., İstanbul, 1985.
- Dinamo, Hasan İzzettin, **6-7 Eylül Kasırgası**, May yay., İstanbul, 1971.
- Dosdoğru, M. Hulusi, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam yay., İstanbul, 1993.
- Erim, Nihat, **Bildiğim, Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1975.
- Eroğlu, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 2. Baskı, İmge yay., Ankara, 1990.
- Esenbel, Melih, **Kıbrıs I, Ayağa Kalkan Adam, 1954-1959**, Bilgi yay., İstanbul, 1993.
- Faik, Bedii, **Matbuat, Basın, Derkeen... Medya, III**, Doğan Kitapçılık yay., İstanbul, 2002.
- Gazioğlu, Ahmet C., **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III, (1951-1959), Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi yay., Ankara, 1998.
- Gönlübol ve diğerleri, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1971)**, Siyasal Kitabevi yay., 8. Baskı, Ankara, 1993.
- Günver, Semih, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü, Z, Zorro Gibi...**, Bilgi yay., Ankara, 1985.
- Gürel, Şükrü S., **Kıbrıs Tarihi, II**, Kaynak yay., İstanbul, 1985.
- Gürün, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, AÜSBF yay., Ankara, 1983.
- Güven, Dilek, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2005.
- Güvenç, Nazım, **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye**, Çağdaş yay. İstanbul, 1984.
- Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim İflası**, Öteki yay., Ankara, 1998.

- Heraclides, Alexsis, **Yunanistan ve “Doğudan Gelen Tehlike” Türkiye**, (Çev.: Mihalis Vasilyadis, Herkül Millas), İletişim yay., İstanbul, 2002.
- İsmail, Sabahattin, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaaları**, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği yay., Lefkoşa, 1984.
- İsmail,....., **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan yay., Lefkoşa, 1992.
- Kanmaz, Zihni, (Haz.), **6-7 Eylül Davasında Kararname ve Menderes’in Savunması**, Tan Matbaası, İstanbul, 1960.
- Kocabaş, Süleyman, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, 2. Baskı, Vatan yay., İstanbul, 1998.
- Manisalı, Erol, **Avrupa Kışkacında Kıbrıs**, Der yay., İstanbul, 2003.
- Mütercimler, Erol, **Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekatı’nın Bilinmeyen Öyküsü**, 4. Baskı, Toplumsal Dönüşüm yay., İstanbul, 2004.
- Mütercimler, ...- Öke, Mim Kemal, **Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Alfa yay., İstanbul, 2004.
- Nesin, Aziz, **Salkım Salkım Asılacak Adamlar**, Adam yay., İstanbul, 1987.
- Sarol, Mükerrerem, **Bilinmeyen Menderes, I**, Kervan yay., İstanbul, 1983.
- Sönmezoğlu, Faruk, **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu (1945-1986)**, İstanbul Ün. yay., İstanbul, 1991.
- Sönmezoğlu, ..., **Değişen Dünya ve Türkiye’nin Dış Politika Gündemi**, Donkişot yay., İstanbul, 2001.
- Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları (1950-1954)**, Bilgi yay., Ankara, 1991.
- Uçarol, Rıfat, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Antlaşması**, İstanbul Ün. yay. İstanbul, 1978.
- Uçarol, ..., **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi yay., İstanbul, 1995.
- Yalman, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim, Geçirdiklerim (1945-1970)**, IV, Rey yay., İstanbul 1971.
- Yaşın, Özker, **Nevzat ve Ben**, Yeşilada yay., İstanbul, 1997.

Zincirkıran, Necati, **Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu**, Sabah Gençlik yay., İstanbul, 1994.

B- MAKALELER

Akar, Rıdvan, “İki Yıllık Gecikme”: 6-7 Eylül 1955”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 117, (Eylül, 2003), Ss. 86-93.

Atay, Falih Rıfkı, “Yunan Emperyalizminin Tehlikeleri”, **Dünya**, 3 Eylül 1955.

Atay, ..., “Bir Daha Olmamak İçin”, **Dünya**, 10 Eylül 1955.

Atay, ..., “Bir İngiliz Gazetesinin Yanlılığı”, **Dünya**, 13 Eylül 1955.

Aydar, Kemal, “Bizim Olanları İsteyeceğiz”, **Vatan**, 3 Eylül 1955.

Bil, Hikmet,,”İçimizdeki Şeytan”, **Hürriyet**, 25 Ağustos 1955.

Bilgin, Şevket, “Kıbrıs, Milli Birliğin Temel Taşı Haline Geldi”, **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1955.

Bilgin,....., “İlk Vazifemiz”, **Yeni Asır**, 8 Eylül 1955.

Bilgin,....., “Büyük Suikasd...”, **Yeni Asır**, 9 Eylül 1955.

Bilgin,....., “Hakikat Meydanda”, **Yeni Asır**, 10 Eylül 1955.

Cemal, Hasan, “Acıyı Paylaşmak!”, **Sabah**, 6 Eylül 2005.

Coşar, Ömer Sami, “Kıbrıs’a Yunanistan’dan Gönderilen Silahlar”, **Cumhuriyet**, 27 Ocak 1955.

Coşar, ..., “İşte Biz, İşte Onlar”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1955.

Coşar, ..., “Kıbrıs İçin”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

Dersan, Kazım Şinasi, “Bugün Hepimize Düşen Vazife”, **Akşam**, 9 Eylül 1955.

Dülger, Bahadır, “Kıbrıs Safhasında Yeni Bir Safha”, **Zafer**, 21 Şubat 1951.

Ecevit, Bülent, “Fatih Bizi Affet!” **Ulus**, 9 Eylül 1955.

Ecevit,....., “6 Eylül Neden Oldu”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.

Ecevit, ..., “Resmi İzahlara Göre 6 Eylül Hadisesi”, **Ulus**, 14 Eylül 1955.

- Ergin, Feridun, “Kıbrıs Türklerinin Emniyeti”, **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 1955.
- Esmer, Ahmet Şükrü, “Kıbrıs Konferansı”, **Ulus**, 24 Temmuz 1955.
- Esmer, ..., “Başbakanın Kıbrıs Demeci”, **Ulus**, 28 Ağustos 1955.
- Esmer, ..., “Londra Konferansında” **Ulus**, 3 Eylül 1955.
- Fenik, M. Faik, “Kıbrıs’la Çok Yakından Alakalıyız”, **Zafer**, 30 Eylül 1954.
- Fenik, ..., “Yanlış Hesap Bağdat’tan Döner”, **Zafer**, 19 Aralık 1954.
- Feridun, Feridun Kemal, “KKTC’nin Demografik Yapısı”, **Kıbrıs Araştırmaları Dergisi**, IV/1 (Kış, 1998), Ss. 3-7.
- Fırat, Melek M., “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları (1945-1960)”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 81, (Eylül, 2000), Ss. 22-27.
- Güven, Dilek, “Türk Milliyetçiliği ve Homojenleştirme Politikası, 6-7 Eylül Olayları ve Failleri”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 141, (Eylül, 2005), Ss. 38-49.
- Hasgüler, Mehmet, “Uluslararası Politikada Kıbrıs Sorunu, 1950-1958”, **Tarih ve Toplum**, XXXII/87 (Temmuz, 1999), Ss. 17-23
- Heper, Doğan, “6/7 Eylül, Ben O Günü Yaşadım”, **Milliyet** 8 Eylül 2005.
- İhsan, Ahmet, “Akdenizde Çıbanbaşı”, **Hürriyet**, 17 Temmuz 1955.
- Kaya, Şükrü, “Kıbrıs Davası ve Londra’da Yapılacak Üçler Konferansı”, **Hürriyet**, 6 Temmuz 1955.
- Kaya, ..., “Samimi Bir İhtar”, **Hürriyet**, 26 Ağustos 1955.
- Kaya, ..., “Türkiye’nin Davası”, **Hürriyet**, 3 Eylül 1955
- Kaya, ..., “Tek Tesellimiz”, **Hürriyet**, 12 Eylül 1955.
- Kılıçdere, Arzu, “İzmir’de 6/7 Eylül Olayları”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 74, (Şubat, 2000), Ss. 34-41.
- Kocabaşoğlu, Uygur, “Hasar Tespit Çalışmaları Üzerine Birkaç Ayrıntı”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 81, (Eylül, 2000), Ss. 45-49.
- Kohen, Sami, “50 Yıl Sonra”, **Milliyet**, 6 Eylül 2005.
- Kubat, Hurrem, “Türkün Erkek Sesi”, **Demokrat İzmir**, 28 Ağustos 1955.
- Kubat, ..., “Memleketin Huzuru”, **Demokrat İzmir**, 14 Eylül 1955.

- Kürşad, Nihad, “Sakin Olalım...”, **Ege Ekspres**, 8 Eylül 1955.
- Kürşad, ..., “Mesuliyetlerimiz”, **Ege Ekspres**, 16 Eylül 1955.
- Kürşad, ..., “Zarar Gören Kim...”, **Ege Ekspres**, 20 Eylül 1955.
- Nebi, Yaşar, “Yılan Hikayesi”, **Tercüman**, 19 Temmuz 1955.
- Orhon, Orhan Seyfi, “Tahrikçilik!”, **Zafer**, 10 Eylül 1955.
- Orhon, ..., “Ceza Görmelidirler!”, **Zafer**, 11 Eylül 1955.
- Öksüz, Hikmet, “Lozan’dan Sonra Kıbrıs Türklerinin Anavatana Göçleri”, **Tarih ve Toplum**, XXXII/87 (Temmuz, 1999), Ss. 35-38.
- Rado, Şevket, “Hepimizden Beklenen Vazife”, **Akşam**, 8 Eylül 1955.
- Refik, Cemal, “Acı Bir Ders”, **Akşam**, 11 Eylül 1955.
- Savcı, Sadun G., “Vazife Başına!”, **Vatan**, 9 Eylül 1955.
- Sirmen, Ali, “İstanbul Vandalizmi Ellinci Yaşında”, **Cumhuriyet**, 7 Eylül 2005.
- Şafak, Erdal, “6-7 Eylül ve Brandt Cesareti”, **Sabah**, 5 Eylül 2005.
- Tanilli, Server, “6/7 Eylülü Hatırlarken,,”, **Cumhuriyet**, 9 Eylül 2005.
- Til, Enis Tahsin, “Teselli Verecek Bir Nokta”, **Vatan**, 9 Eylül 1955.
- Topuz, Hıfzı, “6/7 Eylül Olayları ve Aknoz Paşa’nın Yasakları”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 81, (Eylül, 2000), Ss. 39-41.
- Tuncer, M., “Hakkı İfade Ettik...”, **Yeni Asır**, 3 Eylül 1955.
- Türker, Orhan, “6/7 Eylül Olaylarının İstanbul Rum Basınındaki Yankıları”, **Tarih ve Toplum**, XXX/177 (Eylül, 1998), Ss. 13-16.
- Uluengin, Hadi, “50 Yıl Var ki!”, **Hürriyet**, 6 Eylül 2005.
- Ülgen, Hasan Bedrettin, “Son Olaylar”, **Hürriyet**, 9 Eylül 1955.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, “Kıbrıs Meselesi”, **Ulus**, 10 Temmuz 1955.
- Yalçın, ..., “Dinamitlenen Temel”, **Ulus**, 11 Eylül 1955.
- Yalçın, ..., “Son Olaylar”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.
- Yalçın, ..., “En Tehlikeli Cephe”, **Ulus**, 14 Eylül 1955.
- Yalman, Ahmet Emin, “Berbat Bir Çıkmaz”, **Vatan**, 4 Temmuz 1955.

Yalman, ..., “Dost mu, Düşman mı?”, **Vatan**, 25 Ağustos 1955.

Yalman, ..., “Tehlike Kaynakları”, **Vatan**, 12 Eylül 1955.

Yalman, ..., “Tehlike ve Tedbir”, **Vatan**, 15 Eylül 1955.

Yener, Jerfi, “Sinsi Mikrop Yokedilmelidir...”, **Ege Ekspres**, 18 Eylül 1955.